

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ PROGRAMI**

**FİLİSTİN'DE YÜKSEKÖĞRETİM ALANINDA YAŞANAN
YÖNETSEL VE FİNANSAL SORUNLAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RANİA ALBAİK

**ANKARA
AĞUSTOS, 2019**

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ PROGRAMI**

**FİLİSTİN'DE YÜKSEKÖĞRETİM ALANINDA YAŞANAN
YÖNETSEL VE FİNANSAL SORUNLAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

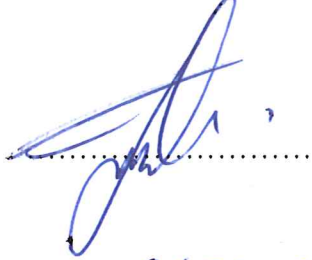
RANİA ALBAİK

DANIŞMAN: DOÇ. DR. TARIK SOYDAN

**ANKARA
AĞUSTOS, 2019**

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Rania ALBAİK tarafından hazırlanan "Filistin'de Yükseköğretim Alanında Yaşanan Yönetmel ve Finansal Sorunlar" başlıklı bu çalışma Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi Tezli Yüksek Lisans Programı'nda jüri üyelerince oy birliği / oy çokluğu ile **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

	Jüri Üyeleri	İmza
Başkan	Prof. Dr.Kasım Karakütük	
Üye	Doç. Dr. Tarık Soydan	
Üye	Dr. Öğr.Üyesi Figen Çam Tosun	

ONAY

Bu tez Ankara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından .../.../2019 tarihinde, Enstitü Yönetim Kurulunca .../.../2019 tarihinde kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Yasemin KEPENEKÇİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgileri akademik yazım kurallarına uygun biçimde raporlaştırdığımı ve bunları etik ilkelere (atıfta bulunulan tüm yapıtlara kaynaklarda yer verilmesi, tezde kullanılan bilgi ve belgelere resmi yollarla ulaşılması ve bunların aslı bozulmadan kullanılması vb.) uygun olarak elde ettiğimi ve sunduğumu bildiririm.

Rania Albaik

ÖNSÖZ

Filistin’de yükseköğretim İsrail işgali nedeniyle birçok zorlukla karşı karşıyadır. Zira Filistin, kendi topraklarına ve kurumlarına tam anlamıyla hâkim olup kendi kendini yönetememektedir. Filistin’de yaşanan zorlukların asıl kaynağı işgal olmasına rağmen bu durumun insanları ümitsizliğe sevk etmesine izin verilmemelidir. Aksine yaşamın her boyutu işgale rağmen savunulmalı ve geliştirilmelidir. Bu bağlamda yükseköğretim sisteminin bir bütün olarak gözden geçirilmesi önemlidir. Bunun için de yükseköğretim alanında yaşanan mali, yönetsel ve planlama ile ilgili sorunların ele alınması yararlı olacaktır.

Bu tez ile Filistin’in karşı karşıya bulunduğu bir sorun alanını araştırmak istedim. Filistin’de yükseköğretimin her yönden zorluklar ile kuşatıldığı bir dönemde Türkiye’de öğrenim gördüğüm süre içinde öğrendiklerimi Filistin yükseköğretim sistemini incelemek ve değerlendirmek üzere kullanmaya çalıştım.

Tez hazırlama sürecimde yardım ve görüşlerini esirgemeyen değerli danışmanım Doç. Dr. Tarık Soydan’a teşekkürlerimi borç bilirim. Çalışmayı yürüttüğüm Ankara Üniversitesi’ne teşekkür eder şükranlarımı sunarım. Bu çalışmayı gerçekleştirmemde beni cesaretlendiren ve kendilerinden birçok şey öğrendiğim Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı’nın değerli öğretim üyelerine teşekkür ederim.

Rania Albaik

ÖZET

FİLİSTİN'DE YÜKSEKÖĞRETİM ALANINDA YAŞANAN YÖNETSEL VE FİNANSAL SORUNLAR

ALBAIK, Rania

Yüksek Lisans Tezi,

Eğitim Bilimler Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Tarık SOYDAN

Temmuz, 2019, xii +154 sayfa

Filistin'de 1930'lardan itibaren yükseköğretim kurumu açma girişimlerinde bulunulmuş ancak siyasal koşullar nedeniyle bu başarılamamıştır. 1970'li yıllarda ilk yükseköğretim kurumları oluşturulmaya başlanmış, böylece çocukları yurtdışında eğitim almaya zorlanan toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak ilk kurumlar oluşturulmuştur. Ancak Filistin'de yükseköğretimin gelişimi planlı bir gelişim özelliği göstermemiştir.

Bu araştırmanın genel amacı, Filistin yükseköğretim sistemindeki güncel durumu; yönetim, planlama ve finansman boyutlarında yaşanan sorunları, ülkenin karşı karşıya kaldığı siyasal sorunlar (İsrail işgali) ile bağıntılı bir şekilde incelemek ve değerlendirmektir.

Yükseköğretim kurumları toplumun gelişimi, ilerlemesi ve kalkınmasında büyük bir role sahiptir. Çalışmanın Filistin'de yükseköğretim sisteminin sorunlarını ve gelişimi önündeki engelleri belirlemek ve bu konuda çözüm önerileri geliştirmek açısından literatüre ve Filistin kamu otoritelerine mütevazı bir katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Çalışma, doküman analizi tekniğinin kullanıldığı nitel bir araştırmadır. Araştırma kapsamında Filistin yükseköğretim sistemine ilişkin mevzuat, raporlar, değerlendirmeler ve istatistikler ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Araştırma, güncel boyutu ile 2018-2019 eğitim-öğretim yılı verileri ile sınırlıdır.

Araştırma ile ulaşılan sonuçlar şöyle özetlenebilir: Filistin yükseköğretim kurumları, yükseköğretim için belirli bir kamusal politika bulunmadığı için ciddi mali zorlanma içerisindeyler. Bu mali zorlanma nedeniyle yükseköğretim kurumları eğitsel sorunluluklarını yerine getirememekte ve/veya yükseköğretimin niteliğini

geliştirememektedirler. Filistin’de yükseköğretim sistemi işgücü piyasasının ihtiyaçlarını yeterli bir şekilde karşılayamamaktadır, ekonomik sektörlerin işgücüne olan ihtiyacı ile eğitim plan ve politikaları arasında bir boşluk bulunmaktadır. Filistin yükseköğretim politikası sistematik bir planlama faaliyetine konu edilmemiştir. Üniversiteler ile Yükseköğretim Bakanlığı arasında koordinasyon eksikliği bulunmaktadır. Yönetim yapıları ile yasalar yükseköğretim alanının ihtiyaçlarına yanıt vermekten uzaktır. Yükseköğretimde kalite standartlarını karşılamak açısından ciddi sorunlar bulunmaktadır. Filistin yükseköğretim kurumlarında bilimsel araştırma ve nitelikli yayın eksikliği vardır.

Anahtar Sözcükler: Filistin, Yükseköğretim, Yükseköğretimin Finansmanı, Eğitim Planlaması, Eğitim Yönetimi.

ABSTRACT
ADMINISTRATIVE AND FINANCIAL PROBLEMS IN HIGHER EDUCATION
IN PALESTINE

ALBAIK, Rania
Master Thesis,
Department of Educational Sciences
Educational Administration Program
Thesis Advisor: Assoc. prof. Tarık SOYDAN
July, 2019, xii +154 pages

Attempts have been made to settle up higher education institutions in Palestine since the 1930s, but this has not been achieved due to political circumstances. In the 1970s, the first higher education institutions began to be established, thus establishing the first institutions to meet the needs of the society whose children were forced to study abroad. However, the development of higher education in Palestine has not shown a planned development.

The overall aim of this study is to present the current situation in the Palestinian higher education system; to examine and evaluate the problems in the dimensions of management, planning and financing in relation to the political problems faced by the country (Israeli occupation).

Higher education institutions play a major role in the development, progress and development of society. It is thought that this study will make a modest contribution to the literature and Palestinian public authorities in order to identify the problems and obstacles to the development of the higher education system in Palestine and to develop solutions for this issue.

The study is a qualitative research using document analysis technique. Within the scope of the research, legislation, reports, evaluations and statistics related to the Palestinian higher education system were discussed and evaluated. The research is limited to the current size and data of the 2018-2019 academic year.

The results of the research can be summarized as follows: Palestinian higher education institutions are in serious financial strain because there is no public policy for

higher education. Because of this financial strain, higher education institutions cannot fulfill their educational problems and / or improve the quality of higher education. The higher education system in Palestine does not adequately meet the needs of the labor market, there is a gap between the labor force needs of economic sectors and education plans and policies. The laws are far from responding to the needs of the higher education field, there are serious problems in meeting the quality standards in higher education, the lack of scientific research and quality publications in Palestinian higher education institutions.

Key Words: Palestine, Higher Education, Higher Education Financing, Educational Planning, Education Administration.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ	1
Problem.....	1
Filistin’de Yükseköğretimin Tarihsel Gelişimi	2
Araştırmanın Amacı	8
Araştırmanın Önemi	9
Sınırlılıklar.....	10
Tanımlar	10
BÖLÜM 2	12
YÖNTEM.....	12
Araştırmanın Modeli	12
Veri Kaynakları ve Veri Toplama Süreci	12
Verilerin Analizi	12
BÖLÜM 3	15
BULGULAR VE YORUM.....	15
Filistin’de Yükseköğretimin Doğuşu ve Gelişimi	15
Filistin’de Yükseköğretimin Güncel Durumu	18
Filistin Yükseköğretim Kurumları.....	24
Yükseköğretim Kurumlarına Kabul Koşulları.....	28
Yükseköğretim Kurumlarında Öğretim Kadroları.....	29
Akademik Nitelik ve Akreditasyon	31
Yerel ve Uluslararası Kuruluşların Yükseköğretimdeki Rolü.....	33
Filistin’de Yükseköğretim Sistemi	33

Filistin Yükseköğretim Sisteminin Yönetim Yapısı.....	36
Enstitüler ve Topluluk Kolejleri	38
Başlıca Üniversiteler ve Üniversite Kolejleri	38
Filistin’de Yükseköğretim Alanında Yaşanan Yönetim ve Planlama ile İlgili Sorunlar..	45
Yönetim Sorunları	45
Yükseköğretimin Üniversite Misyonu, Kalkınma ve Toplum Gereksinimleri ile Uyumlaştırılması.	54
Bilimsel Araştırmaya Olan İlginin Eksikliği	58
Filistin Yükseköğretim Kurumlarında Öğretim Kadrosu Sorunları	66
Planlama ile İlgili Sorunlar	77
Yükseköğretim Çıktılarının İşgücü Piyasası Gereklikleri ile Uyumlaştırılması	81
Finansal Sorunlar.....	94
Yükseköğretim Kurumlarının Fon Kaynakları.....	96
Yükseköğretim Kurumlarında Öğrenci Kredi Fonu	101
Üniversitelerde Net Bir Finans (Fon) Politikasının Bulunmaması.....	103
Üniversitelere Kayıtlı Öğrenci Sayısındaki Sürekli Artış	105
Zayıf ve Düzensiz Devlet Desteği	107
Üniversitelere Sağlanan Dış Fon Desteğinin Düzensizliği.....	113
Filistin Toplumunun Zor Yaşam Koşulları ve Yükseköğretim Finansı Üzerine ..	115
Filistin’de Yaşanan Siyasal Sorunlar ve Yükseköğretim	118
Güvenlik Güçlerinin Eğitim Alanına Müdahale Etmesi.....	130
BÖLÜM 4	133
SONUÇLAR VE ÖNERİLER	133
Sonuçlar.....	133
Öneriler.....	134
Yönetimsel Sorunları Çözmeye Yönelik Öneriler.....	135
Planlama Sorunlarını Çözmeye Yönelik Öneriler.....	136
Finansman Sorunlarını Çözmeye Yönelik Öneriler	136
Yükseköğretimde Kaliteyi Geliştirmeye ve Öğretim Elemanlarının Sorunlarını Çözmeye Yönelik Öneriler	137
Altyapı Eksikliklerinin Giderilmesine Yönelik Öneriler.....	138
Bilimsel Kapasiteyi Geliştirmeye Yönelik Öneriler.....	138
KAYNAKLAR	139
BENZERLİK BİLDİRİMİ	153
ÖZGEÇMİŞ	154

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Filistin Yükseköğretim Kurumlarının Kurum Türüne, Bölgeye ve Yönetime Göre Dağılımı	24
Tablo 2. 2017 Yılı'nın Ön Lisans ve Lisans Öğrencilerinin Bölüm ve Cinsiyete Göre Oransal Dağılımı.....	56
Tablo 3. Ön Lisans veya Lisans Derecesine Sahip Bireylerin (20-29 yaş) Disiplin ve Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları.....	87

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Yeni Kayıtlı Öğrencilerin Eğitim Programına Göre Dağılımı	25
Şekil 2. Kayıtlı Öğrencilerin Yükseköğretim Kurumuna Göre Dağılımı.....	26
Şekil 3. Mezun Öğrencilerin Yükseköğretim Kurumuna Göre Dağılımı.....	27
Şekil 4. Öğretim Üyelerinin Yükseköğretim Kurumuna Göre Dağılımı.....	31
Şekil 5. Yükseköğretim Kurumlarındaki Çalışanların Yaptıkları İşe Göre Dağılımı	67
Şekil 6. 2017 Yılı İçin Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde Yaşa ve Cinsiyete Göre Nüfus Dağılımı	82
Şekil 7. 2050 yılı için Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde Yaşa ve Cinsiyete Göre Nüfus Dağılımı	83

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemine, amaçlarına, önemine, sınırlılıklarına ve tanımlarına yer verilmiştir.

Problem

Filistin’de yükseköğretimin gelişimi son 40 yılda çok hızlı olmuştur. Ancak bu gelişime büyük zorluklar ve sorunlar eşlik etmiştir. Hızla artan lise mezunu sayısından kaynaklanan acil istemin yarattığı genişleme sorunu, yükseköğretimin düşüncesiz ve rehbersiz gelişimi ile ilgili verimlilik ve kalite sorunları, 1990 yılındaki Körfez Savaşı sonrası Arapların Filistin Kurtuluş Örgütü’ne verdiği mali desteğin azalmasından ve ciddi mali sıkıntıdan kaynaklanan finansman sorunları bu sorunların başlıcalarıdır. Batı Şeria ve Gazze Şeridi’ndeki yükseköğretim sistemi, bir yandan kronik finansal krizden ve bir yandan da yükseköğretim sisteminin piyasanın ihtiyaçlarını kontrol etme ve bu ihtiyaçlardaki kalıcı değişikliklere ayak uydurma yetersizliği nedeniyle işsizlik oranının yüksek olduğu mezunların seviyesinden muzdariptir. Ayrıca, sömürge koşullarında bilgi üretme süreci ile ilişkili bir kimlik krizinin varlığından söz edilmektedir (Bedir, Ali Hüseyin ve Elhac, 2016). Bunlara ek olarak, yükseköğretim kurumlarının çoğunlukla İsrail işgali altında yerel ve ulusal girişimlerle kurulduğunu göz önünde bulundurarak bilimsel araştırmalar için gerekli finansın sağlanmaması, yükseköğretim sisteminin yaşadığı sorunlardandır (Abuş-Şaar, 2016). Yükseköğretim kurumları hızla gelişmiş ve 2017-2018 akademik yılında Batı Şeria ve Gazze Şeridi’ndeki lisanslı olanların (üniversite, üniversite koleji veya orta kolej) sayısı 48’e ulaşmıştır (Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı, 2019). Konuyu tarihsel bir bağlama oturtmak için, Filistin’de yükseköğretimin ortaya çıkışına ve gelişimine ilişkin tarihi bir açıklama sunmak yararlı olacaktır.

Filistin’de Yükseköğretimin Tarihsel Gelişimi

İngiliz Manda hükümeti döneminde (1922-1948), Filistin’in Arap nüfusu için, çok kısıtlayıcı bir ilköğretim sistemi ve daha seçici bir ortaöğretim sistemi oluşturulmuştur. Ancak İngiliz Manda yönetimi, yükseköğretimin kurulmasına hiçbir şekilde katkıda bulunmamıştır. 1940'ların ortalarında, yaklaşık olarak altmış öğrenciyi barındıracak sadece iki tane orta kolej (Kudüs'teki Arap Koleji ve Raşidiyye Koleji) öğretim ve sömürgeci hizmet için tahsis edilmiştir (Abu Lughod, 2000; Abdurrahman, 2010).

Filistin Özgür Partisi, yükseköğretim için bir enstitü kurmaya çalışmıştır. 1927'de yayınlanan bildiriye göre parti "partinin bilimsel amacı" kapsamında, yükseköğretim için bir enstitü kurmayı hedeflemiştir (Zakkut, 2003). Ayrıca, 15 Aralık 1931'de düzenlenen İslam Genel Kongresi'nin beyannamesi, kongrenin hedefleri başlığı altında, İslam kültürünü birleştirmek ve gençlere Arapça öğretmek amacıyla Kudüs'te Mescid-i Aksa Üniversitesi isimli bir üniversite başta olmak üzere üniversiteler ve akademik kuruluşlar açmak ile ilgili bir madde içermiştir. Corc Şibir 1947'de Kudüs'te bir Arap üniversitesi kurmaya çalışmış ancak İngiliz Manda hükümeti buna karşı çıkmıştır (Al-Aciz, 1997). Siyonist hareket ve İngiliz Manda hükümetinin muhalefeti, bu üniversitenin kurulmasının ülkedeki İbrani yükseköğretimine zarar vereceği bahanesiyle Filistin'de bir üniversitenin kurulmasını engellemiştir (Şeref, 2010).

İlk Filistinli Arap üniversitesi 1972'de işgal altındaki Batı Şeria'da Birzeit kentinde resmî olarak kurulmuş ve Arap bölgesindeki Filistinliler yükseköğrenim yapma isteğinde bulunmuşlardır. Aslında, bu isteğin birkaç nedeni vardır: Üst sınıfın statüsünü en üst düzeyde öğrenim seviyesine sahip olanlara veren ve öğrenmenin ayrıcalığını vurgulayan özgün değerler. Arap ülkelerinde yetenekli insan gücüne ihtiyaç duyan ve büyüyen pazar ve en önemlisi Filistinlilerin 1948'deki yenilgilerinin (ve Arap ülkelerinin yenilgisinin)İsrail işgalinin üstün eğitimi ile kısmen bağlantılı olduğunu düşünmeleri. Filistin'deki durumun iyileştirilmesi ve bağımsızlık ile egemenlik arayışı, modern yükseköğretim tarafından sağlanan beceri ve kültür edinimi ile doğrudan bağlantılı değerlendirilmiştir. İngiliz Mandası döneminde Filistinliler, üniversite eğitimini Arap bölgesi üniversitelerinde tamamlamaya yönelmişlerdir. 1948 yılına kadar Filistinliler, Beyrut Amerikan Üniversitesi'ne ve Mısır'daki Kahire, İskenderiye, El-Ezher ve Kahire Amerikan üniversitelerine ve daha sonra Şam Üniversitesi ve Bağdat Üniversitesi'ne eğitim almak üzere gitmişlerdir. 1948 yılından sonra (Filistin'in

tamamının işgalinden sonra) Arap ülkeleri, devlet üniversiteleri için akademik olarak nitelikli olan Filistinli öğrencilere vatandaşları ile eşit hakta ücretsiz yükseköğrenim imkânı tanımıştır. (Abu Lughod, 2000 ; Abur-Riş, 2016).

1967 savaşıdan sonra, Batı Şeria'daki toplum şokun üstesinden gelmiş ve Arap dünyasından, özellikle Batı Şeria'nın Doğu Şeria ile Ürdün'den ve Gazze Şeridi'nin Mısır'dan, koptuğunu fark etmiştir. Yaşadıkları sorunlardan bir tanesi, gençlerin son 20 yılda (yani, 1948'de Filistin'in üçte ikisinin işgalinden 1967'de geri kalan topraklarının işgaline kadar) Filistin'den öğrenci almak için kollarını açan Arap üniversitelerine kayıt olamamaları olmuştur. Filistinlilerin yükseköğrenime ilgisi birçok yükseköğretim kurumunun kurulmasıyla güçlenmiştir. Bu kurumların maddi desteği çoğunlukla, o zamanlarda ulusal bir kurtuluş programına bağlı olan Filistin Kurtuluş Örgütü'nden gelmiştir.

Yükseköğretim kurumlarının kurulmasına yol açan birkaç sebep vardır. Birincisi, İsrail'in diğer ülkelerde okuyan Filistinli öğrencilerin memleketlerine dönmelerine izin vermemesidir. İkincisi, dönmelerine izin verildiğinde gözaltına alınmaları ve İsrail hapishanelerinde tutuklanmalarıdır. Üçüncüsü, Arap ülkelerindeki veya diğer ülkelerdeki üniversitelere kabul edilmiş Filistinlilerin ülkeyi terk etmelerine izin verilmemesi ve seyahat etmelerinin engellenmesidir. Bazıları, eğitim ücretsiz olsa bile, yurtdışına seyahat edecek maddi imkânlara sahip değildir. Son olarak, İsrail'in Batı Şeria ve Gazze'deki askeri işgaline karşı koyacak ve toplumun sivil kadrolarını yönetecek yetenekli bireylere ihtiyaç, bu bölgelerde üniversitelerin açılmasına sebep olmuştur. Halk, daha yüksek bir seviyeyi teşvik eden ulusal kurumların, ulusal bilincin oluşumuna ve geliştirilmesine ölçülemez biçimde katkıda bulunabileceği ve askeri işgal tarafından parçalanmış bu toplumun sosyal ve kültürel temellerini güçlendirebileceğini düşünmektedir (Aciz, 1997).

Batı Şeria'da yükseköğrenim, bir üniversite koleji ve devlet veya özel topluluk kolejleri ile sınırlıyken, Gazze Şeridi'nde o dönemde böyle kurumlar bile bulunmamaktadır (Osman, 2014). Batı Şeria'nın işgalinden iki yıl sonra, yükseköğretimi geliştirme konusunda ciddi bir çaba ortaya çıkmıştır. Filistinli üniversitelerin işgale rağmen vazgeçemediği ana hedeflerinden biri, kapasitelerini arttırma isteklerini yerine getirmek için yükseköğretim kurumlarının altyapısının yatay olarak genişlemesiydi. Sonuç olarak üniversiteler, sayısı her geçen gün artan öğrencileri barındırmak için daire ve akademik fakülte sayısını arttırmıştır (Abu Lughod, 2000).

Bu, 1977 yılında kurulan Yükseköğretim Kurulu'nun üniversiteleri denetlemesini ve Yükseköğretim Kurulu'nun üyelerinin hem akademik ve politik konularda hem de işgal ve askeri emirlerle yüzleşme konusunda tartışmalarını sağlamıştır. Tüm bunlara en iyi örnek, tüm üniversitelerin 1980'deki 854 sayılı askerî emre karşı çıkmasıdır. Bu askerî emir, üniversitelerin İsrail'in eğitim görevlisinin kontrolü ve gözetimi altına alınmasını ve onun öğrenci alımı, öğretmen alımı, programların ve müfredatın denetimine müdahale etmesine izin vermeyi amaçlamıştır. Bir yıl süren sorunlardan, bazı yabancı çalışanların işten çıkarılmasından ve bazılarının izinlerinin yenilenmemesinden sonra, askeri hâkim askeri emri geçici olarak durdurmak zorunda kalmış ve böyle bir olay ilk kez gerçekleşmiştir (Şeref, 2010).

Böylece, Filistin'deki yükseköğretim kurumları, Filistin toplumunun kalkınmasını engellemeye ısrar eden askeri işgalin sonucunda ortaya çıkan en zorlu sosyal, siyasal ve ekonomik koşullar altında geliştirilmiştir. Filistin'de üniversitelerin açılışı ve yükselişi, ulusal yükseköğrenim için artan talebi karşılama ihtiyacına bir cevap niteliğindedir ancak aynı zamanda Filistin kültürünün ve kültürel değerlerinin korunması ve güçlendirilmesi ile de ilişkilidir. Bu kurumların amaçları: Öğrencilere bilgi aktarmak, Filistin halkının ihtiyaçlarına hizmet etmek, Filistinlilere kültürlerini, sosyal ve ekonomik kurumlarını geliştirmek için gerekli becerileri kazandırmak ve gelişmiş bir Filistin toplumunun ve ekonomisinin ihtiyaçlarını karşılamak olarak sıralanabilir (Abu Lughod, 2000).

Filistin'de eğitim, halkın karşılaştığı en büyük zorluk olan işgalden kaynaklanan bir özelliğe sahiptir. Bu işgal, maddi yönü ile sınırlı olmayıp dayanıklılık bileşenlerini ve gurur faktörlerini zayıflatarak maddi yönün ötesine geçmektedir. Gurur faktörlerinin en önemlisi olan eğitim, insanı inşa etmeyi amaçlarken, işgal, eğitimi imha etmeye çalışmaktadır.

Geçmiş yıllarda olumsuz ve istikrarsız koşullarda yaşayabilirliğini ve hatta büyüyüp gelişebilirliğini gösterdiği halde Filistin'deki eğitim sistemi, göz korkutucu zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Örneğin, artan talebin karşılanması, mali sürdürülebilirliğin sağlanması, iç verimliliğin iyileştirilmesi, dış verimliliğin artırılması, idari kapasite seviyesinin iyileştirilmesi, İsrail işgalinin devam etmesine eşlik eden siyasi zorluklar (Filistin İnsan Hakları Merkezi PCHR, 2005).

Filistin'de yükseköğretim alanında Filistin Yükseköğretim Kurulu ile Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı yetkili yapıları oluşturmaktadır.

Yükseköğretim Kurulu, yükseköğretim kurumlarını denetlemek, koordine etmek ve ana hedeflerine ulaşmalarını sağlamak amacıyla 1977'de kurulmuştur. Yükseköğretim kurumlarının o zamanki ana hedefleri, öğretmek, Filistinli gençlere yükseköğrenim görme fırsatını tanımak ve yurtdışında eğitim almak amacıyla göç etmelerini sınırlamaktır. Yükseköğretim Kurulu'nun idare heyeti, meslek sendikalarının başkanları, seçilmiş belediye başkanları, üniversitelerin mütevelli heyetlerinin başkanları ve her üniversitenin iki öğretim üyesi tarafından oluşturulmuştur. Hiç şüphe yok ki, Yükseköğretim Kurulu'nun işgalin varlığına rağmen bağımsız bir kurul olarak kurulması, yalnızca akademik düzeyde değil, aynı zamanda ulusal örgütsel düzeyde de önemli bir olay olmuştur.

Yükseköğretim Kurulu kurulduğunda üniversiteler, Filistin halkından sorumlu olan Filistin Kurtuluş Örgütü ile doğrudan temas halinde idi. Bu üniversiteler Arap Üniversiteler Birliği'ne girdiğinde koordinasyon devam etmiştir. Böylece Yükseköğretim Kurulu, Filistin'de yükseköğretimden sorumlu heyet olup fonların Filistin Kurtuluş Örgütü'nden üniversitelere transferinden sorumlu kurul olmuştur. Bu, Yükseköğretim Kurulu'nun üniversiteleri denetlemesini ve Yükseköğretim Kurulu'nun üyelerinin hem akademik ve politik konularda hem de işgal ve askeri emirlerle yüzleşme konusunda tartışmalarını sağlamıştır (Abdurrahman, 2010 ; Baramki, 2000).

1994 yılında, Yükseköğretim Kurulu'nun, Filistin'de eğitim hizmetlerini yürütmek üzere aynı yılda kurulan Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı ile koordineli olarak, yükseköğrenimin planlanması, geliştirilmesi ve denetlenmesindeki işlevlerini yerine getirmeye devam edeceğini belirten bir başkanlık kararnamesi çıkarılmıştır. Kararnameye göre Yükseköğretim Kurulu'nu şunlar oluşturur: Bir başkan, bir başkan yardımcısı, bir raportör, üniversite başkanlarını temsil eden üyeler, akademik ve eğitim uzmanları.

1996 yılında Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırma Bakanlığı'nın kurulmasından sonra, Yükseköğretim Kurulu, Eğitim ve Yükseköğretim Bakanı bünyesinde görevlerini sürdürmüştür. Filistin Ulusal Yönetimi'nin 1990'ların başında kurulmasından sonra, Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırma Bakanlığı, 1996'da konseyleri, heyetleri, idaresi ve çeşitli birimleri aracılığıyla Filistin'de yükseköğretimin büyümesini denetlemek, desteklemek ve yönlendirmek amacıyla kurulmuştur. 1998 yılında yükseköğretimin hedefleri, bakanlığın rolü ve yetkileri, yükseköğretimin düzeyleri, diplomaları, eğitim şekilleri ve kurum türlerini belirten 11 sayılı Yükseköğretim Kanunu çıkarılmıştır.

2002 yılında Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırma Bakanlığı, Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı ile birleşmiştir. Bir yıl sonra Yükseköğretim Kurulu, genel politikaları formüle etmek için tekrar harekete geçirilmiştir. Bilimsel Araştırma Kurulu, araştırma politikalarını yükseköğretim kurumları çerçevesinde formüle etmek üzere de harekete geçirilmiştir. Yeni ve eski akademik kurum ve programların değerlendirilmesi ve akreditasyonu için Kalite ve Akreditasyon Dairesi açılmıştır. Öğrencilerin eğitim masraflarını karşılamalarına yardımcı olmak için Öğrenci Kredi Sandığı kurulmuştur.

2012 yılında Yükseköğretim Bakanlığı, Eğitim ve Öğretim Bakanlığı'ndan ayrılarak, tüm çalışmalarını uygulamaya devam etmiş ve 2011-2013 orta vadeli planına uygun olarak konseyleri, heyetleri, genel idareleri ve teknik ekibi aracılığıyla birçok zorlukla yüzleşmek ve üstesinden gelmek, misyonlarını gerçekleştirmek ve Filistin toplumu ile ilgili en iyi hizmetleri sunmak için programlarını ve denetim araçlarını geliştirmeye devam etmiştir. 2013 yılında Yükseköğretim Bakanlığı, Eğitim ve Öğretim Bakanlığı ile tekrar birleştirilmiştir (Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı, 2019).

1998 tarihli 11 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 11. maddesinde yükseköğretim kurumları şöyle tanımlanmıştır:

“En az üç üniversite fakültesini veya uzmanlık bölümünü içeren ve lisans derecesiyle sona eren eğitim programlarını sunan kurumlardır. Üniversite, yüksek lisans veya doktora derecesinin verilmesi ile sona eren lisansüstü programlarını sunabilmekte ve ön lisans düzenlemelerine göre ön lisans derecesinin (iki yıllık eğitimden sonra verilen derece) verilmesi ile sona eren eğitim programlarını sunabilmektedir.”

2018 tarihli Yükseköğretim Kanunu'nun 17. maddesi, yükseköğretim kurumlarının yasal statüsünü tanımlamakta ve onlara düzenleme ve yönetim için yasal çerçeveyi sağlamaktadır. Bu madde, yükseköğretim kurumlarının üç farklı türünü tanımlamaktadır: Devlet, genel ve özel. Filistin'deki yükseköğretim kurumlarının çoğu, genel kurumlardır. Yükseköğretim Kurulu ve Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı, tüm Filistinli yükseköğretim kurumlarının çalışmalarını düzenleyen düzenlemeler ve talimatları belirlemektedir. Bakanlık ayrıca, devlet yükseköğretim kurumlarına tam destek ve finansman, devlete ait olmayan yükseköğretim kurumlarına ise kısmi finansman sağlamaktadır. Yükseköğretim kurumları çoğunlukla bağımsızdır, ancak Bakanlık ve Yükseköğretim Kurulu tarafından onaylanan düzenlemeleri ve talimatları uygulamaktadır.

Filistin’de yönetim ve finansman açısından şu yükseköğretim türleri bulunmaktadır:

- Devlet yükseköğretim kurumları: Batı Şeria ve Gazze Şeridi’ndeki devlet yükseköğretim kurumları, Filistin Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı gözetiminde olup Filistin Ulusal Yönetimi tarafından yönetilmekte ve finanse edilmektedir.
- UNRWA yükseköğretim kurumları: Birleşmiş Milletler Filistin Mültecileri Yardım ve İş Ajansı (UNRWA) tarafından yönetilen ve finanse edilen yükseköğretim kurumlarıdır. Ön lisans ve lisans derecelerini vermekte ve sekiz mesleki eğitim merkezinde düzenlenen mesleki ve teknik eğitim kurslarını vermektedir. UNRWA ayrıca, öğretmenler için bir eğitim programı yürütmekte ve nitelikli mülteci gençlere üniversite bursları sunmaktadır.
- Özel yükseköğretim kurumları: Bu kurumlar birçok kurum, hayır kurumu, dini grup, kişi ve şirket tarafından işletilmekte ve finanse edilmektedir.
- Genel yükseköğretim kurumları: Yükseköğretim kurumlarının (üniversitelerin) çoğu, Filistin Ulusal Yönetimi’nin kurulmasından önce kurulmuştur. Genel yükseköğretim kurumları, yerel hayır kurumlarına ve sivil toplum kuruluşlarına ait olup kâr amacı gütmeyen kurumlardır. Bağış/yardım toplamaya dayanmakta ve devlet tarafından kısmen finanse edilmektedir.

Filistin eğitim kurumlarını komşu ülkelerdekilerden ayıran şey, ne devlet ne de özel anlamına gelen genel üniversite kavramının varlığıdır. Genel üniversiteler, kâr odaklı değildir. Aynı zamanda, idare, işe alım ve istihdamda bağımsızlığa sahiptir ve maaşlardan ve diğer işletme giderlerinden sorumludur. İsrail işgali altında ve Filistin Ulusal Yönetimi’nin yokluğunda kurulması nedeniyle Filistin üniversitelerinin çoğu, bu avantaja sahiptir. Bu üniversiteler arasındaki öğretim üyelerinin işe alımı, atanma temelleri ve benzeri konulardaki rekabeti hafifletmek için, 1990’ların başında, o zamanlarda yükseköğretim denetiminden sorumlu olan Yükseköğretim Kurulu tarafından ortak kadro teşkil edilmiştir. Bu kadro, maaş çizelgesi, primler, tatiller ve iş sonu tazminatını bütün kurumlarda eşitlemiştir (Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı, 2019).

Filistin’de yükseköğretim alanında, 11 devlet kurumu, 17 genel kurum, 17 özel kurum ve 4 UNRWA kurumu bulunmaktadır. Filistin’de mesleki ve teknik eğitimin de yükseköğretim düzeyi ile ilişkili bir niteliği bulunmaktadır. Bu eğitimi veren kurumlar, Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı, Çalışma Bakanlığı, Sosyal Hizmetler Bakanlığı,

UNRWA, hayır kurumları, dini kuruluşlar, uluslararası sivil toplum kuruluşları, kalkınma örgütleri ve özel sektör kurumlarından oluşan birkaç heyet tarafından denetlenmektedir.

Filistin’de Yükseköğretim Kanunu'na göre, yükseköğretim kurumları, üniversiteler, üniversite kolejleri, politeknik meslek üniversiteleri ve topluluk kolejleri olarak düzenlenmiştir:

- Üniversiteler: Lisans veya lisansüstü derecelerini verip en az üç fakülteden oluşmaktadır.
- Üniversite kolejleri: Akademik, teknik ve mesleki programlar sunup iki veya üç yıllık ön lisans veya lisans derecesini vermektedir.
- Politeknik meslek üniversiteleri: Mesleki ve teknik alanlarda ön lisans, lisans veya lisansüstü derecelerini vermektedir.
- İki yıllık kolejleri: En az bir yıllık mesleki veya teknik programlar sunmaktadır.

Bugün için, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde sayısı 48 olan yükseköğretim kurumlarında 221.000'den fazla öğrenci vardır. 18-24 yaşları arasındaki gençlerin yükseköğretim kurumlarına katılım oranının %25,8'in üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Bu oran uluslararası standartlara göre, özellikle Ortadoğu ülkeleri ve genel olarak gelişmekte olan ülkelerle karşılaştırıldığında nispeten yüksektir (Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı, 2019).

Filistin üniversitelerine bakıldığında; bunlar Gazze'de İslam, El-Ezher ve El-Aksa, Kudüs'te El-Kudüs Açık ve Kudüs, Ramallah'ta Birzeit, Nablus'ta An-Najah, Beytüllahim'de Beytüllahim, El Halil'de El-Halil ve Cenin'de Arap Amerikan üniversiteleridir. Bu üniversiteler, ortaöğretimini % 65'ten daha yüksek bir ortalama ile bitiren öğrencileri kabul etmekte ve 4-5 yıllık eğitimini tamamlayan kendi mezunlarına lisans derecesini vermektedir (Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı, 2019).

Bu araştırmanın problemini Filistin'deki yükseköğretimin yönetsel ve finansal olarak karşı karşıya bulunduğu sorunlar oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı Filistin yükseköğretim sisteminde yaşanan yönetsel ve finansal sorunları tarihsel ve toplumsal olarak analiz etmektir. Araştırmada bu genel amaç doğrultusunda yanıtı aranan amaç soruları şunlardır:

1. Filistin yükseköğretim sisteminde finansman boyutu ile hangi sorunlar yaşanmaktadır?
2. Filistin yükseköğretim sisteminde yönetim ve planlama boyutları ile ilgili sorunlar yaşanmaktadır?
3. Filistin yükseköğretim sisteminde yaşanan sorunlar ile ülkenin karşı karşıya bulunduğu siyasal sorunlar (İsrail işgali) arasında nasıl bir ilinti vardır?
4. Filistin yükseköğretim sisteminde yaşanan sorunların çözümüne ilişkin neler önerilebilir?

Araştırmanın Önemi

Bu çalışmanın önemi, yükseköğretim sisteminin bireylere ve toplumun diğer kurumlarına hizmet etmede, çıktıları sayesinde üretim verimliliğini arttırmada ve istenen hedeflere göre ekonomik büyümeyi sağlamada rol oynamasından ve yükseköğretim sisteminin kötü olmasının sosyal, politik, ekonomik ve psikolojik hastalıklara neden olabildiğinden kaynaklanmaktadır.

Ayrıca bu çalışmanın önemi, Filistin'de yükseköğretim sisteminin sorunları, gelişim engelleri ve çözüm önerilerini ele alan önceki çalışmaların bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Araştırmacı, Filistin'de yükseköğretimi uluslararası haklar ve standartlar açısından ele alan bir önceki çalışma bulmuştur. Diğer çalışmalar ise yükseköğretimin bir yönüyle ilgilenmiş ancak yükseköğretimi bir bütün olarak ele almamıştır.

Bu çalışma, Filistin toplumumuzda eğitim çıktılarını doğrudan işgücü piyasasına bağlamakla ilgili olan önemli konulardan birini ele almıştır. Ağa tarafından yapılan araştırmaya göre, akademik kurumlar ve endüstriyel kurumlar arasındaki ortaklığın sona erme nedenleri, planlamanın zayıflığı, ortaklığa başlamak için finans eksikliği ve akademik kurumlardaki çalışanların endüstriyel kurumların gerektirdiği gelişmeyi başarabilmesinde güven eksikliğidir (Ağa, 2015).

Bu çalışmanın önemi aynı zamanda, yükseköğretim kurumlarının toplumun gelişimi, ilerlemesi ve kalkınmasını sağlamada büyük bir role sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Eğer zayıf ve güçlü yönlerini vurgulayarak yükseköğretim sistemini inceleyebilmekte olsak, o zaman toplumun gelecekteki durumunu tahmin edebileceğiz.

Bu nedenle bu çalışma, Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı ve yükseköğretim kurumlarındaki üst düzey lider ve karar vericilere kurumlarının gelecek yol ve

yönelimlerini çizmede yarar sağlayabilmektedir. Ayrıca, Filistin üniversiteleri, işgücü piyasasındaki işverenler, ticari şirketler, aileler ve lise mezunları gibi bazı taraflar da bu çalışmadan faydalanabilmektedir.

Sınırlılıklar

- Bu araştırma Filistin yükseköğretim sistemin tarihsel gelişme/değişme süreci ve 2018-2019 eğitim-öğretim yılında ki durumu ile sınırlıdır.
- Bu araştırma Gazze Şeridi ve Batı Şeria'da ki Filistin topraklarından ile sınırlıdır.
- Araştırmada doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Doküman analizi özellikle doğrudan görüşme ve gözlem yapmanın mümkün olmadığı durumlarda tek başına bir araştırma yöntemi olarak kullanılmaktadır.

Tanımlar

Filistin: Filistin Devleti, Doğu Akdeniz'in güneyinde ve Asya kıtasının güneybatı kesiminde yer almakta olup, Akdeniz ile Kızıldeniz arasında ve Asya ile Afrika kıtaları arasında bir köprü haline gelmiştir. Filistin'in başkenti Kudüs'tür ve resmi dili Arapçadır. Yaklaşık 27 bin kilometre kare tutmaktadır (Hacahca, 2016). 2017 yılı istatistiklerine göre Filistin'in toplam nüfusu 12.741.454 kişi olup; Filistin'de 4,7 milyon, 1948'de işgal edilen topraklarda 1,5 milyon, Arap ülkelerinde 5,6 milyon, yabancı ülkelerde ise yaklaşık 706 bin kişiye bölünmüştür. Filistin nüfusunun çoğunluğu Müslümandır. Hristiyanlar, nüfusun % 9'unu oluşturmaktadır. Hristiyanlar daha çok Kudüs, Betlehem, Ramallah ve Gazze'de yerleşmiş olup çoğu Ortodoks Kilisesi'ne mensuptur. Osmanlılar 1516 yılında Halep yakınlarında meydana gelen Mercidabık Savaşı'nda Memlûkleri mağlup ettiğinde, Filistin, o yıldan itibaren 4 yüzyıl boyunca Osmanlı Devleti'ne tabi olmuştur (Eş-Şerif, 2016). Daha sonra 1917 yılında I. Dünya Savaşı'ndan sonra İngiliz işgali altına girmiş ve 1948 yılına kadar işgal altında kalmıştır. 1948 yılında İngilizler, Yahudilerin devletlerini kurmalarını sağlamışlardır. Filistin, 1948 yılından bugüne kadar İsrail işgalinin kontrolü altındadır (Mahbup, 2018).

Filistin Yükseköğretim Sistemi: Filistin yükseköğretim sistemi, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki yükseköğretim kurumlarını yöneten eğitim sistemini ifade eder. Bu sistem, ABD, İngiltere ve Fransa'da kullanılan yaklaşımların bir karışımıdır (Taweel, 2007; akt. Koni, Zainal ve Ibrahim, 2012).

Eğitim Finansmanı: Köken olarak Fransızca (financement) olan finansman kavramı, bir işletmeye, kuruma ya da etkinlik alanına, işleyebilmesi, hizmet üretebilmesi ve gelişebilmesi için gereken parasal kaynakları sağlamak olarak ele alınabilir. Bu açıdan, dar anlamda finansman (financing) denildiğinde akla finansal yönetimin para tedarik etme boyutu gelir. Daha geniş bir yaklaşımla finansman, kaynak tedarik etme ile birlikte tedarik edilen kaynakları tahsis etme ve/veya bütçeleme etkinliklerini bünyesinde barındırır. Eğitim finansmanı denildiğinde akla eğitim hizmetinin örgütlenmesi/verilmesi için gereken kaynakların nasıl sağlanacağı ve sağlanan kaynakların nasıl kullanılacağı (kaynak temin etme + bütçeleme) gelir (Soydan, 2018).

Yükseköğretimin Finansmanı: Yükseköğretim hizmetini yürütmek için gereken kaynakların temini ve temin edilen kaynakların tahsisi. Eğitim hizmeti örgütlenirken, genel olarak, personele ödenecek maaşlar ve ek ödemeler, eğitim alt yapısının inşası ve yenilenmesi için sarf edilecek düzenli ya da zorunlu ve ulaşım - bakım hizmetlerine sarf edilecek kaynaklar gibi gider kategorilerinden söz edilebilir (Soydan, 2018).

Eğitim Planlaması: Planlama, şu anda bulunan yerden ulaşılacak istenen yere doğru gitmeyi sağlayacak eylemler dizisi olarak ele alınabilir. Planlama için önceden belirlenmiş ve sayısal olarak ifade edilmiş hedefler, önceden belirlenmiş araçlar, belirli bir zaman kesiti ya da dönem, planlama etkinlikleri ile görevli kılınmış organlar ve planın gerçekleştirileceği coğrafya ya da mekân önem taşır. Eğitim planlaması, planlamanın eğitim alanına uygulanmasıdır. Eğitim planlaması ile bireylerin ve toplumun eğitim gereksinimlerini karşılamak hedeflenir. Bu açıdan işgücüne nitelik kazandırmak önem taşır (Karakütük, 2012, 28, 29).

Eğitim Yönetimi: Eğitim – öğretim etkinliklerini yürütebilmek için gerekli tüm unsurların; fiziki alt yapının, donanımın, eğitim-öğretim materyallerinin, personelin ve eğitsel etkinliğin tüm diğer boyutlarının koordine edilemesi ve yönetilmesi.

BÖLÜM 2

YÖNTEM

Bu başlık altında araştırmanın modeli, veri kaynakları ve veri toplama süreci ile verilerin analizi alt başlıklarına yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma prosedürleri izlenmiştir. Nitel araştırma tekniklerinin doğal ortama duyarlı olması, araştırmacının perspektifine yer vermesi, bütüncül bir yaklaşıma sahip olması, özgül algıların ortaya konmasını sağlaması, araştırma deseninde esneklik taşıması önemli bulunan özelliklerdir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Nitel araştırma yaklaşımında genel olarak kullanılan veri toplama teknikleri, görüşme, odak grup görüşmesi, gözlem ve doküman analizi şeklinde sıralanabilir. Çalışmada araştırma tekniği olarak doküman analizi tekniği kullanılmıştır.

Doküman analizinde temel amaç; araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analiz edilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Doküman analizi özellikle doğrudan görüşme ve gözlem yapmanın mümkün olmadığı durumlarda tek başına bir araştırma yöntemi olarak kullanılmaktadır.

Veri Kaynakları ve Veri Toplama Süreci

Araştırma kapsamında Filistin yükseköğretim sistemine ilişkin mevzuata, raporlara, değerlendirmelere, istatistiklere ulaşılmıştır. Sözü geçen dokümanlar basılı olarak temin edilemediğinde internet aracılığıyla Filistin Yükseköğretim otoriteleri başta olmak üzere çeşitli kaynaklardan elde edilmiştir. Kaynaklar tasnif edilip dosyalanmış ve daha sonra temalara göre gözden geçirilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmacı, araştırma amaçlarına ulaşmak için öncelikle Filistin Yükseköğretim Sistemi'nin bileşenlerini tanımlamaya çalışmıştır. Bilgi arayışında araştırmacı, yayınlanmış raporlar ve bültenler ile ilgili akademik yılın sonunda bilimsel araştırma ve

Yükseköğretim Bakanlığı'ndan Filistin yıllık raporların yayınlanmış metinlerine, bilimsel makalelere, tezlere ve araştırma konusuna ilişkin önceki çalışmalara, bilimsel konferanslarda sunulan tebliğlere ve zaman zaman birincil kaynaklara erişim zorluğundan dolayı elektronik kaynaklarda sunulan belgelere ve araştırmalara ulaşmıştır.

Çalışmada, ilk aşamada ulaşılan ve tasnif edilip temalara göre gözden geçirilen belgeler araştırma amaçlarına uygun olarak düzenlenmiştir. Ulaşılan belgelerin çoğu Arapça olduğu için, işlevsel bir şekilde okuma yapılırken belgelerin araştırma amaçları ile ilişkili kısımları öncelikle Türkçe'ye çevrilmiştir. Araştırma kapsamında analiz edilen belgeler şöyle sıralanabilir:

- 2002 Temel Yasa, 1998 Yükseköğretim Kanunu,
- 2018 Yükseköğretim Kanunu,
- 2003 Değiştirilmiş Filistin Temel Kanunu,
- 2017-2022 Eğitim Stratejik Planı,
- Filistin Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı (2019) istatistikleri ve ulusal raporları,
- Filistin Merkez İstatistik Bürosu raporları ve istatistikleri, Filistin'deki
- Eğitim Literatürünün Gözden Geçirilmesine İlişkin Yüksek Komite Raporu,
- Filistin Kurtuluş Örgütü Araştırma Raporları, Genel Bütçe Analitik Çalışma Raporu,
- Dünya Bankasının Eğitim İstatistikleri, Filistin hakkında UNESCO Raporu,
- Dünya Bankasının Dünya Kalkınma Göstergeleri Raporu,
- Dünya Bankasının Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da Eğitim Reformu,
- Dünya Bankasının Ülkeye ve Gruba Göre Demografik Projeksiyonları,
- Sağlık, Beslenme ve Nüfus İstatistikleri.
- Eğitim Süreci İnceleme Yüksek Komitesi'nin Raporu,
- Mezan İnsan Hakları Merkezi raporları ve araştırmaları,
- Filistin Haber ve Bilgi Ajansı raporları,
- Filistin Ekonomik Kalkınma ve Yeniden Yapılanma Konseyi (PECDAR) değerlendirmeleri,
- Filistin Ekonomik Politikaları Araştırma Enstitüsü (MAS) raporları ve araştırmaları,
- Üniversitelerin Web Siteleri, Masarat Araştırma Merkezi,

- Bütçesi Şeffaflığını Destekleme Ekibi Değerlendirmeleri Merkezi araştırmaları,
- Bütçesi Şeffaflığını Destekleme Ekibi Değerlendirmeleri.

BÖLÜM 3

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmanın amaçlarına paralel bir şekilde, Filistin’de yükseköğretimin doğuşu ve gelişimi, Filistin’de yükseköğretimin güncel durumu, Filistin’de yükseköğretim alanında yaşanan idari ve planlama ile ilgili sorunlar, Filistin’de yükseköğretim alanında yaşanan finansal sorunlar ve Filistin’de yaşanan siyasal sorunlar ve yükseköğretim başlıklarına yer verilmiştir.

Filistin’de Yükseköğretimin Doğuşu ve Gelişimi

Filistin’de yükseköğretim sisteminin tarihi kökleri, görece çok sayıda öğrencinin yurtdışındaki yükseköğretim kurumlarına kaydolmaya başladığı ve Filistin’de hiçbir yükseköğretim kurumunun olmadığı 1940'lara dayanmaktadır. O zamanlarda öğrencilerin en çok yöneldiği üniversiteler, Mısır, Amerika ve İngiltere üniversiteleriydi. Ayrıca, eğitim masrafları nispeten yüksekti ve bir üniversiteden kabul almak için gereken iletişim hem zordu hem de herkes tarafından erişilebilir değildi. Bu nedenlerle, yükseköğrenim büyük ölçüde sosyal ve politik statüye sahip ve maddi durumu iyi olan ailelerin çocukları ile sınırlıydı (Şamaa, 2018).

Filistin’de yükseköğretim, işgalin şartları ve buna bağlı olarak ortaya çıkan engeller ve eğitim sürecini tüm aşamalarında durdurma girişimleri nedeniyle nispeten yenidir. Başlangıçta, iki yıllık eğitim veren ve 1950 yılından bu yana ön lisans derecesini veren topluluk kolejleri kurulmuştur. Bu kurumlar, hükümet tarafından veya UNRWA tarafından yönetilmiş olup öğretmen yetiştirme ve teknik eğitim üzerine yoğunlaşmıştır. Üniversiteler ise 1970 yılında İsrail işgaline rağmen oluşturulmaya başlanmıştır. Bu kurumlar, Filistin ulusal kimliğini korumaya yönelik Filistinli ortak çabaların bir parçasıydı. Ayrıca, yurtdışına çıkmakta zorluk çeken çok sayıda Filistinli gence üniversite eğitimine devam etmeleri için bir fırsat tanımayı amaçlamıştır (El-Havli, 2004).

Abu Lughod’a (1993) göre, Filistin’de üniversitelerin kuruluşu iki temel sebebe dayanmıştır. Bunlardan ilki, Filistin halkının eğitim alma konusundaki arzusu ve kararlılığıdır. Filistin halkı, bu kararlılığı Arap ve dünya üniversitelerinde

yükseköğrenime devam ederek göstermiştir. İkincisi ise, Filistin ulusal liderliğinin, Filistin halkının ihtiyaçları, eğitim öncelikleri ve işgal altındaki koşullarının Filistin topraklarında yükseköğretim ve üniversite eğitimi için ulusal kurumların oluşturulmasını gerektirdiğini kabul etmesidir. Osman'a (1998) göre, Filistin'de üniversitelerin kuruluşu, sadece medeni gelişim ihtiyacına değil, aynı zamanda medeniyetler çatışmasıyla yüzleşme ihtiyacına da bir cevaptı. Filistin ulusal kimliğini korumada ısrar, üniversitelerimizin en önemli rollerinden biriydi. Üniversiteler, aldığı roller sayesinde varlığını ve ulusal, medeni ve kültürel çatışmanın çözümüne katkısını pekiştirmektedir. Üniversite eğitimi, toplum hizmeti, bilimsel araştırma ve bilimsel araştırmalarla elde edilen sonuçların yerel, bölgesel ve uluslararası seviyelerde yayınlanması gibi üniversitelerin kurulması için dünyaca tanınan hedefler de, üniversitelerimizin kurulma hedeflerinin arasındaydı.

Gittikçe daha çok Filistinli öğrenci, zor şartlar altında, özellikle Kahire, Şam ve diğer Arap başkentlerindeki Arap üniversitelerine gitmeyi başarmıştır. Aynı dönemde zengin aileler, çocuklarını batı üniversitelerine, özellikle Amerikan üniversitelerine, gönderebilmişlerdir (Abu Lughod, 1998).

Şeref'e (2010) göre, 1977'de kurulan Filistin Yükseköğretim Kurulu, yükseköğretim kurumlarını denetmede, aralarındaki koordinasyonu sağlamada, onların asıl hedeflerine ulaşmalarını sağlamada ve Filistinli gençlerin yurt dışına göç etmelerini sınırlamak için onlara yurt içinde yükseköğrenime devam etme fırsatını tanımada önemli bir rol oynamıştır. Belediye başkanları, sendika temsilcileri, eğitim kurumları müdürleri, dernek müdürleri ve eğitim konusunda uzmanları içeren, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin farklı bölgelerini temsil eden 40 temsilcinin görüşlerini dinledikten ve sunulan çalışmaları tartıştıktan sonra bu kurulu kurmaya karar verilmiştir. Ayrıca, Kurul'un nizamnamesi hazırlanmış, bir yürütme komitesi kurulmuş ve Kurul'un kurulduğu amaç ve hedeflerin gerçekleştirilmesi için çeşitli heyetler oluşturulmuştur. Yürütme komitesi de ilerleyeceği bir eylem planı geliştirmiştir (Al-Aciz, 1997).

Nizamname, Yükseköğretim Kurulu'nu bilimsel ve kültürel bir kurul olarak tanımlamıştır. Nizamnamenin ilk maddesi, Yükseköğretim Kurulu'nun amaçlarını şu şekilde belirlemiştir (El-Hadidi, 2007):

1. Üniversiteleri, enstitüleri, kültür merkezlerini ve kütüphaneleri gerektiği zamanlarda ve mevcut imkânlarla kurmak
2. Mevcut üniversitelerin aralarındaki koordinasyonu sağlamak ve onları geliştirerek daha yüksek seviyelere getirmek

3. Eğitim ve kültür seviyesini yükseltmeyi amaçlayan çalışmalar, araştırmalar ve aktiviteler yapmak

4. Kurul tarafından geliştirilen bir plana göre mevcut üniversite kolejlerini geliştirerek üniversite düzeyine getirmek

5. Arap üniversiteleri ile koordineli çalışarak öğrencilerin bu üniversitelerdeki kabul sürecini düzenlemek

6. Yükseköğretimin hizmetlerini genişletmek ve iyileştirmek için yurt içi ve yurt dışı fon ve desteklerden yararlanmak

7. Eğitimlerini yurt içinde veya yurt dışında sürdürmeye yetkili olan öğrencilere maddi ve manevi yardım yapmak

8. Üniversite ve enstitülerde eğitim verebilecek kadroları eğiterek veya yurtdışına göndererek hazırlamak

1993 yılında imzalanan Oslo Anlaşması ve Filistin Kurtuluş Örgütü ile İsrail arasındaki Yetkilerin Erken Devri Anlaşması sonucunda, Filistin Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı Ağustos 1994'te kurulmuştur. Daha sonra, yükseköğretim kurumlarını denetleme ve aralarındaki koordinasyonu sağlama sorumlulukları, Yükseköğretim Kurulu'ndan, 1996 yılında kurulan Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırma Bakanlığı'na geçmiştir (Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı, 2019). "Filistin Yükseköğretim Kanunu Üzerine Eleştirel Bir Okuma" başlıklı çalışmasında Osman (1998), Yükseköğretim Kurulu'nun ötekileştirilmesine, 1998 yılında çıkarılan 11 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nda Kurula atıfta bulunulmamasına ve daha sonra danışma kurulu olarak ifade edilmesine değinmektedir.

Yükseköğretim Kurulu'nun aktif hale getirilmesi gerekliliği üzerine yapılan pek çok çalışmanın ardından ve 2018'de yayınlanan Yükseköğretim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 6. maddesi uyarınca Yükseköğretim Kurulu tekrar oluşturulmuştur. Bu kurul, Eğitim ve Yükseköğretim Bakanı başkanlığında olup üniversite rektörleri, üniversite mütevelli heyeti başkanları, üniversite fakülteleri temsilcileri, topluluk kolejleri temsilcileri, sivil toplum kuruluşları temsilcileri, özel sektör kuruluşları temsilcileri, Kalite ve Akreditasyon Kurulu Başkanı, Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı Müsteşarı, Maliye Bakanlığı Müsteşarı ve yükseköğretim işlerinden sorumlu Müsteşar Yardımcısı'ndan oluşmaktadır.

Dolayısıyla, Yükseköğretim Kurulu, eğitim kurumlarının kendi aralarında ve eğitim kurumları ile toplum arasında arabulucu ve koordinatör olarak görev yapan bağımsız bir bilim kurulu iken, o sırada siyasi yönetimi temsil eden Filistin Kurtuluş

Örgütü'nün rolü, eğitim kurumlarını finanse etmektir. Yükseköğretim Kurulu bugün, siyasi yönetime daha yakın bir devlet kurumu olup bu kurumun yönelimleri toplumdan ve eğitim kurumlarının kendisinden ve gereksinimlerinden kaynaklanmaktadır.

Filistin'de Yükseköğretimin Güncel Durumu

Filistin Anayasası taslağının 58. maddesi, devletin, bilimsel amaçlara sahip kurumların, üniversitelerin ve araştırma merkezlerinin bağımsızlığına saygı duyması ve bilimsel araştırmanın özgürlüğünü ve teşvikini güvence altına alacak şekilde onları denetlemek için yasaları düzenlemesini öngörmektedir.

Eğitim, temel bir insan hakkıdır ve bu hakkın tüm vatandaşlara sağlanması devletin görevidir. 2003 yılında değiştirilmiş Temel Yasa'nın 24. maddesi, eğitimin, tüm vatandaşların hakkı olması, en azından temel eğitim aşamasının sonuna kadar zorunlu olması, devlet okullarında, enstitülerinde ve kurumlarında ücretsiz olması ve her aşamasında Filistin Ulusal Yönetimi tarafından denetlendiği ve geliştirildiğini öngörmektedir. Kanun, üniversitelerin, enstitülerin ve bilimsel araştırma merkezlerinin bağımsızlığını garanti etmektedir. Özel okul ve eğitim kurumları, Ulusal Yönetim tarafından kabul edilen müfredata bağlıdır ve Ulusal Yönetim'in denetimine tabidir.

Filistin'de ilk Yükseköğretim Kanunu, 1998 yılında çıkarılmıştır. Daha sonra, 2018 yılında değiştirilmiştir. Değiştirilmiş Yükseköğretim Kanunu'nda, yükseköğretimin amaçları, Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı'nın ve Bakan'ın yetkileri ve yükseköğretim kurumlarının özellikleri ve yönetim yapıları belirlenmiştir. Kanun, yükseköğretim kurumları tarafından verilen sertifika ve derecelere birkaç madde ayırmıştır. Ayrıca, bakanlığın politikalarının gerçekleştirilmesine yardımcı olmak için Bilimsel Araştırma Kurulu ve Yükseköğretim Kurulu'nun kurulmalarına ilişkin hükümler içermiştir.

Kanun, yükseköğretim kurumlarının yasal statüsünü netleştirmekte ve onlara düzenleme ve idareye ilişkin yasal çerçeveyi sağlamaktadır. Yükseköğretim Kurulu ve Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı, Filistin'deki tüm yükseköğretim kurumları, bilimsel araştırma merkezleri ve Kalite ve Akreditasyon Kurulu'nun çalışmalarını düzenleyen düzenlemeler ve talimatları belirlemektedirler.

Osman'a (1998), göre, 2018 Yükseköğretim Kanunu'nda da tekrarlanan, 1998 Yükseköğretim Kanunu'nun eksikliklerinden bazılarını değinmiştir. Yazara göre bu eksiklikler şu şekilde sıralanabilir:

1. Kanun, bir üniversite yönetim kurulunun nasıl oluşturulması gerektiğini ele almamış ve böylece her bir üniversitenin kurulunu kanuna atıfta bulunmaksızın istediği gibi oluşturmasını sağlamıştır.

2. Kanun, üniversite rektörünün yetkilerini belirtmemiştir.

3. Kanun, bir üniversitenin öğretim kadrosunun oluşturulmasını düzenleyen kural ve hükümleri ele almamış ve öğretim üyelerinin çalışmalarına ilişkin kural ve hükümleri belirlememiştir.

4. Kanun, entelektüel ve akademik özgürlüklerin korunmasına katkıda bulunmamıştır. Bakanlık, akademik özgürlüklerin ihlali, bilimsel hırsızlıklar ve sertifikaların tahrif edilmesi durumlarında müdahale etmemiş ve cezai tedbirler almamıştır; çünkü Yükseköğretim Kanunu bu konularla nasıl başa çıkılacağına değinmemiştir.

2018 yılında çıkarılan Yükseköğretim Kanunu'nun yükseköğretime ilişkin bazı maddeleri aşağıdadır:

16. madde: 2003 yılında değiştirilmiş Temel Yasa'nın hükümlerine uygun olarak, yükseköğretim kurumları, tüzel kişiliğini haiz ve mali ve idari özerkliğe sahiptir.

26. madde: Her yükseköğretim kurumunun dokunulmaz bir yerleşkesi olacaktır. Herhangi bir kurumun veya şubelerinin, mahkeme karar olmaksızın, kapatılması veya fonlarına el konulması yasaktır.

17. maddeye göre, yükseköğretim kurumları, kuruluş açısından şu şekilde sınıflandırılmaktadır:

1- Devlet yükseköğretim kurumları: Filistin Bakanlar Kurulu kararı ile kurulmaktadır ve idari, mali ve yasal olarak Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı'na bağlıdır.

2- Genel yükseköğretim kurumları: kâr amacı gütmeyen kurumlardır.

3- Özel yükseköğretim kurumları: kâr amacı güden veya gütmeyen kurumlar olup Şirketler Kanunu'na göre tescil edilmektedir.

Yükseköğretim kurumları, uyguladığı eğitim programları açısından ise şu şekilde sınıflandırılmaktadır:

1- Üniversiteler: en az üç fakülteden oluşmakta ve şu eğitim programlarını sunmaktadır:

- Üniversitenin ayrı topluluk kolejlerinde uygulanan ön lisans programları
- Lisans derecesinin verilmesi ile sona eren lisans programları

- Yüksek lisans veya doktora derecesinin verilmesi ile sona eren lisansüstü programları

2- Üniversite kolejleri şu eğitim programlarını sunmaktadır:

- Lisans derecesinin verilmesi ile sona eren akademik, mesleki ve teknik eğitim programları

- Ön lisans derecesinin verilmesi ile sona eren mesleki veya teknik eğitim programları

3- Topluluk kolejleri: Ön lisans diplomasının verilmesi ile sona eren, en az bir yıllık mesleki veya teknik eğitim programlarını sunmaktadır.

30. madde: Her bir genel yükseköğretim kurumunun, kompozisyonu ve işlevleri kurumun sistemine göre belirlenen bir mütevelli heyeti vardır.

31. madde: Her bir özel yükseköğretim kurumunun Şirketler Kanunu uyarınca bir yönetim kurulu vardır.

27. madde: Her bir yükseköğretim kurumu, akademik, idari ve mali işlerini düzenleyen kendi iç tüzüğünü bu kanunun hükümlerine aykırı olmayan bir şekilde belirlemektedir.

34. maddeye göre, devlet yükseköğretim kurumları şu şekilde yönetilmektedir:

- Filistin Ulusal Yönetimi Başkanı, devlet üniversitesinin mütevelli heyetini ve başkanını üç yıllığına görevlendirmektedir. Mütevelli heyeti, Bakanlar Kurulu'nun önerisi üzerine ve Bakan'ın aday göstermesi ile bir kez yenilenebilmektedir.

- Devlet yükseköğretim kurumunun başkanı ve konseylerine verilen yetkiler ve kuruma ilişkin tüm hususlar, devlet üniversitelerinin yürürlükteki tüzüğünün hükümlerine uygun olarak belirlenmektedir.

- Bakan, devlet topluluk koleji başkanlarını ve devlet üniversitesi fakülte dekanlarını atamaktadır.

- Devlet yükseköğretim kurumları, bütçelerini ve kesin hesaplarını bakanlığa sunmaktadırlar.

Genel yükseköğretim kurumları ise şu şekilde yönetilmektedir:

- Her genel yükseköğretim kurumunun sorumluluğundan bir mütevelli heyeti sorumlu olacak ve bir yönetim kurulu tarafından idare edilecektir.

- Her genel yükseköğretim kurumu, işlerini ve çalışma yöntemlerini Bakanlıkça onaylanan yönetmeliklerle düzenleyecektir.

- Bakanlık, bu kurumları genel ve özel ruhsatlandırma ve akreditasyon sistemleri ile denetleyecektir.

- Bu kurumlar, bütçelerini ve kesin hesaplarını bakanlığa sunacaktır.

Özel yükseköğretim kurumları ise şu şekilde yönetilmektedir:

- Her özel yükseköğretim kurumu, kurumun tüzüğüne uygun olarak bir yönetim kurulu tarafından idare edilecektir.

- Her özel yükseköğretim kurumu, işlerini ve çalışma yöntemlerini Bakanlıkça onaylanan iç yönetmeliklerle düzenleyecektir.

- Bu kurumların eğitim programları ve öğretim kadroları, ruhsatlandırma ve akreditasyon sistemleri gereğince Bakanlığın denetim ve gözetimine tabi tutulacaktır.

Bu, özellikle genel ve özel yükseköğretim kurumlarının özerkliğe ve öz yönetime sahip olduğu anlamına gelmektedir. Yani, bu kurumlar, kabul sürecinden, personelin atanmasından, öğrencilerin değerlendirilmesinden, izin ve sertifikaların verilmesinden, tesislerin geliştirilmesinden, personelin maaşlarının ödenmesinden ve merkezlerindeki bilimsel araştırmaların finanse edilmesinden sorumludurlar.

5. maddeye göre ve 2003 yılında değiştirilmiş Temel Yasa'nın hükümlerine uygun olarak Bakanlık, yükseköğretim kurumlarını şunları yaparak denetlemektedir:

- Kurumun eğitim programları, akademik sistemleri, sunduğu hizmetler, performansının kalitesi ve çıktılarını takip etmek ve öğrencilerin yükseköğretimde bölüm seçmeleri için mesleki rehberlik ve danışma programlarını denetlemek

- Yurtiçi ve yurtdışında burs ve eğitim yardımları politikalarını uygulamak

- Yükseköğretime ilişkin bir veri tabanı oluşturmak ve istatistik bilgileri derleyip yayınlamak

- Kurumun ve bilimsel araştırmaların harcamalarını karşılamak için gerekli fonların kaynağını devletin genel bütçesi çerçevesinde sağlamak ve onları Yükseköğretim Kurulu tarafından belirlenen politikalara uygun olarak harcamak

- Eğitim kurumları, çalışanlar ve öğrenciler arasındaki anlaşmazlıkların çözümüne yardımcı olacak komiteler oluşturmak

- Yükseköğretim kurumları tarafından verilen derece ve diplomaları tasdik etmek.

Yükseköğretim Kanunu'na göre, Filistin Ulusal Yönetimi, yükseköğretim sektöründe neo-liberal politikaları teşvik etme yönünde ilerlemektedir. Ebu Awad (2013), devletin artan talebi karşılayamama bahanesi altında neoliberal politikayı uygulayarak yükseköğretimin gelişimi ve desteği konusundaki sorumluluğunu bıraktığı, özel sektöre eğitim sektöründe ve özellikle okul öncesi eğitimde daha büyük bir rol verildiği, yükseköğretimin Filistin Yönetimi'ndeki hâkim liberal güçlerin yönelimleri ve

ıkarlılarıyla uyumlu olan uluslararası mali kurumlar ve bağışçı ülkelerin etkisi altında kaldığını belirtmiştir.

İlerlemesi ve topluma yansıyan hedeflerine ulaşılması için yükseköğretim, Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu'nda merkezîleşen ulusal planlama ve denetime sahip olmalıdır.

Filistin'de Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı, 28 Şubat 2013 tarihli Başkanlık Kararnamesi uyarınca Bilimsel Araştırma Kurulu'nu oluşturmuştur. Bakanlar Kurulu, 16 Nisan 2013 tarihli oturumunda Bilimsel Araştırma Kurulu'nun başkanlığını yapacak olan Eğitim ve Yükseköğretim Bakanı'nın tavsiyesi üzerine kurul üyelerini atamıştır. Bilimsel Araştırma Kurulu, 4'ü üniversitede bilimsel araştırma merkezi başkanı, 1'i araştırma merkezi müdürü ve 5'i özel sektörden ve sivil toplumdan olmak üzere 10 üyeden oluşmaktadır (Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı, 2019).

2018 yılında çıkarılan Yükseköğretim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 35., 36. ve 37. maddeleri uyarınca, Bakanlığa politikasını oluşturmada yardımcı olmak üzere Bilimsel Araştırma Kurulu kurulmuştur. Bilimsel araştırma merkezleri, bu kanunun hükümlerine uygun olarak, Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı'nın onayı ile açılmaktadır. Bakanlık, bilimsel araştırma merkezleri sistemine uygun olarak, bilimsel araştırma merkezlerini denetlemektedir.

2018'de yayınlanan Yükseköğretim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 4. maddesi, yükseköğretimin hedeflerini şu şekilde belirlemiştir:

- Filistin halkının ulusal kimliğini korumak ve varoluş yerlerinde birlik ve beraberliğini güçlendirmek
- Arapça dilinin öğretim, araştırma ve çeviri aşamalarındaki rolünün artırılması
- Sürdürülebilir kalkınmanın gereklilikleri doğrultusunda, uzman ve araştırmacılarđan oluşan nitelikli insan kadroları hazırlamak.
- Tüm öğrencilere yükseköğrenime devam etmeleri için fırsat ve imkân tanımak
- Yazarlık, çeviri ve bilimsel araştırma hareketlerini teşvik etmek ve Filistin yükseköğretim kurumları tarafından sağlanan sürekli eğitim programlarını desteklemek
- Ulusal ihtiyaçlar ve öncelikler doğrultusunda, yükseköğretim kurumları arasında yerel, bölgesel ve uluslararası düzeyde işbirliğinin artırılması
- Mesleki ve teknik eğitim sistemini harekete geçirmek ve bu sistemin bileşenlerinin tutarlılığını ve entegrasyonunu güçlendirmek.

2019'da Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı'nın belirlediği yükseköğretimin stratejik hedeflerine bakılacak olursa:

- Yükseköğretimin her kademesinde artan talebin karşılanması ve hem sosyo-ekonomik durumu kötü olan kesimlerin hem de engelli bireylerin kayıt oranının yükseltilmesi
- Yükseköğretimin çıktılarını hem Filistin toplumunun hem de yerel ve bölgesel pazarların ihtiyaçları ile uyumlu hale getirmek
- Ekonomik ve sosyal kalkınmada etkili olabilmesi için bilimsel araştırma seviyesini yükseltmek
- Kaliteyi iyileştirmek ve kontrol etmek
- Yükseköğretim kurumlarının işletme, geliştirme ve sermaye harcamalarındaki açığı kapatmak için finansmanın sürekliliğini sağlamak
- Hem bakanlık düzeyinde hem de kurumsal düzeyde yükseköğretim yönetimini iyileştirmek ve geliştirmek
- Mesleki ve teknik eğitimin hem nicelik hem de nitelik olarak geliştirilmesi

Arap dünyasında lisansüstü çalışmalar, oldukça yakın bir geçmişe sahip bir olgudur. Eskiden, Kahire Üniversitesi, profesör ve araştırmacı yetiştirme açısından, tek olmasa da, en önde gelen Arap üniversitesiydi. Şimdi Arap üniversitelerin çoğu, Arap ülkelerin lisansüstü çalışmaların ve bilimsel araştırmaların insan sermayesi oluşumunda, toplumun genel gelişiminde ve bu çağda Arap toplumunda kapsamlı kalkınmanın gerçekleşmesindeki önemini anlamış olmalarından sonra, bu rolü üstlenmektedir (Şeref, 2010).

2017-2018 akademik yılında, Filistin üniversitelerindeki toplam öğrenci sayısı 222.744 idi ve bunların 60.888'i yeni öğrenci idi. 2016-2017 akademik yılında mezun olan toplam öğrenci sayısı 47.366 idi. Yükseköğretim kurumlarındaki çalışan sayısı (2017-2018) 16.016 idi ve bunların 6.652'si akademisyen idi (İstatistiksel Kılavuz, 2018).

2017 nüfus sayımı sonuçları, 15-29 yaş grubundaki nüfusun %35.3'ünün, 15-17 yaş grubundaki bireylerin %80.7'sinin, 18-22 yaş grubundaki bireylerin %42.4'ünün, 23-29 yaş grubundaki bireylerin %7.1'inin yükseköğrenim gördüğünü göstermiştir. Erkekler arasında yükseköğrenim görme oranı %31,1 iken kadınlar arasında bu oran %39,7'dir. Bu rakamlar, yükseköğrenim görme oranlarının yüksek olduğunu göstermektedir. 1997 yılında yükseköğretim kurumlarına kayıt yaptıranların oranı

sadece %28 iken 2007 yılında bu oran %44,4'e yükselmiştir (Filistin Merkezi İstatistik Bürosu, 2019). Bu oran, uluslararası standartlara göre, özellikle Orta Doğu ülkelerine ve genel olarak gelişmekte olan ülkelere göre nispeten yüksektir (Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı, 2019).

Filistin Yükseköğretim Kurumları

Filistin'deki yükseköğretim kurumları 1970'lerden itibaren kurulmuştur. Filistin Kurtuluş Örgütü tarafından finanse edilmiştir. 1996'da bu tarihe kadar kurulan tüm üniversiteler genel üniversite olarak kabul edilmiştir. Bu tarihten sonra yükseköğretim kurumları devlet ve özel olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı'nın 2017-2018 akademik yılı istatistiklerine göre, akredite ve lisanslı kurum sayısı 48 olup aşağıdaki gibi dağılmaktadır:

- 14 genel üniversite
- 1 açık öğretim üniversitesi
- 15 üniversite koleji
- 18 topluluk koleji

Tablo 1.

Filistin Yükseköğretim Kurumlarının Kurum Türüne, Bölgeye ve Yönetime Göre Dağılımı

Kurum türü	Yönetim	Batı Şeria	Gazze Şeridi	Toplam
Geleneksel üniversiteler	Devlet	2	1	3
	Genel	6	2	8
	Özel	1	2	3
Toplam		9	5	14
Üniversite kolejleri	Devlet	2	3	5
	Genel	2	-	2
	Özel	5	2	7
	UNRWA	1	-	1
Toplam		10	5	15
Topluluk kolejleri	Devlet	1	1	2
	Genel	6	1	7
	Özel	4	2	6
	UNRWA	1	2	3
Toplam		12	6	18
Açık öğretim	Genel	1	-	1
Toplam		32	16	48

Kaynak: İstatistiksel Kılavuz, 2018.

Yukarıda Tablo 1'de görüldüğü gibi, Batı Şeria'da 31 yükseköğretim kurumu vardır ve dağılımı şu şekildedir: 9 geleneksel üniversite (ikisi devlet, altısı genel ve biri

özel), 10 üniversite koleji (ikisi devlet, beşi özel, ikisi genel, biri UNRWA), 12 topluluk koleji (biri devlet, altısı genel, dördü özel ve biri UNRWA). Gazze Şeridi'nde ise, 16 yükseköğretim kurumu vardır ve dağılımı şu şekildedir: 5 geleneksel üniversite (biri devlet, ikisi genel ve ikisi özel), 5 üniversite koleji (üçü devlet ve ikisi özel), 6 topluluk koleji (biri genel, biri devlet, ikisi özel ve ikisi UNRWA), Batı Şeria'da 17, Gazze Şeridi'nde 5 olmak üzere toplam 22 şubeye sahip, tek bir açık öğretim üniversitesi vardır.

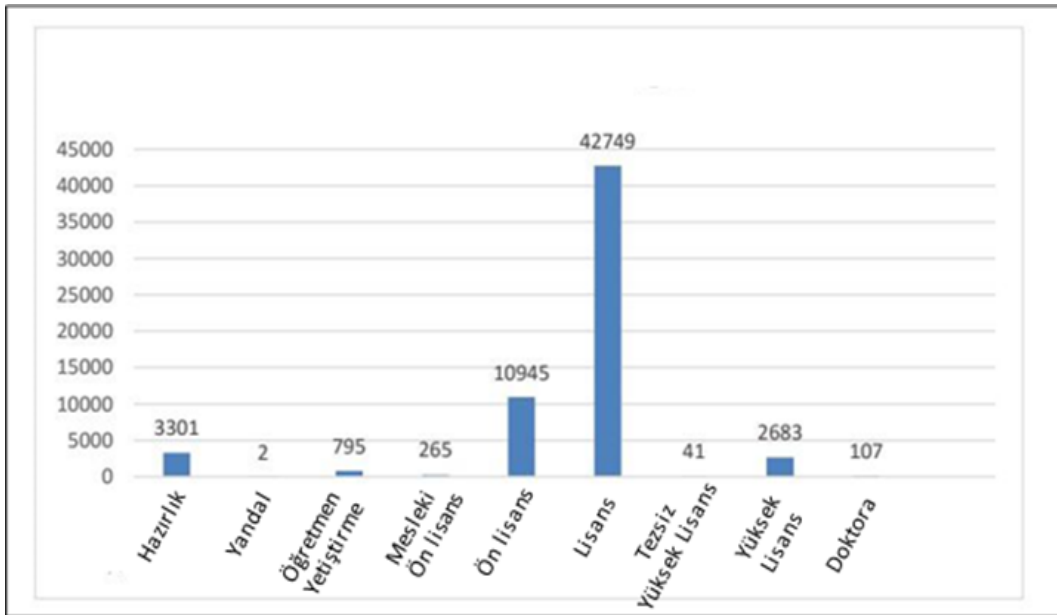
İstatistiksel Kılavuz (2018), 2017-2018 akademik yılında yükseköğretim kurumlarına yeni kayıt yaptıran öğrenci sayısının, 35,811'i kız, 25,077'si erkek olmak üzere toplam 60.888 kişi olduğunu ve şöyle dağıldığını göstermektedir:

Geleneksel üniversitelerde. 107'si doktora, 2.621'i yüksek lisans, 41'i tezsiz yüksek lisans, 29.431'i lisans, 1.606'sı ön lisans, 232'si mesleki ön lisans, 247'si öğretmen yetiştirme programı, 2'si yandal programı olmak üzere toplam 34.278 öğrenci vardır.

Üniversite kolejlerinde. 2.010'u lisans, 4.096'sı ön lisans, 9'u mesleki ön lisans olmak üzere toplam 6.115 öğrenci vardır.

Topluluk kolejlerinde. 5.243'ü ön lisans, 68'i lisans olmak üzere toplam 5.311 öğrenci vardır.

Açık öğretim üniversitelerinde. 62'si yüksek lisans, 11.240'ı lisans, 3.301'i hazırlık, 548'i öğretmen yetiştirme programı, 24'ü mesleki ön lisans olmak üzere toplam 15.175 öğrenci vardır.

Şekil 1. Yeni Kayıtlı Öğrencilerin Eğitim Programına Göre Dağılımı

Kaynak. İstatistiksel Kılavuz, 2018.

Şekil 1, yeni kayıtlı öğrencilerin %70.2'si (çoğunluk) lisans programına, %18'i ön lisans programına, %5.4'ü hazırlık programına, %4,4'ü yüksek lisans programına, %2'si diğer programlara kayıtlı olduğunu göstermektedir.

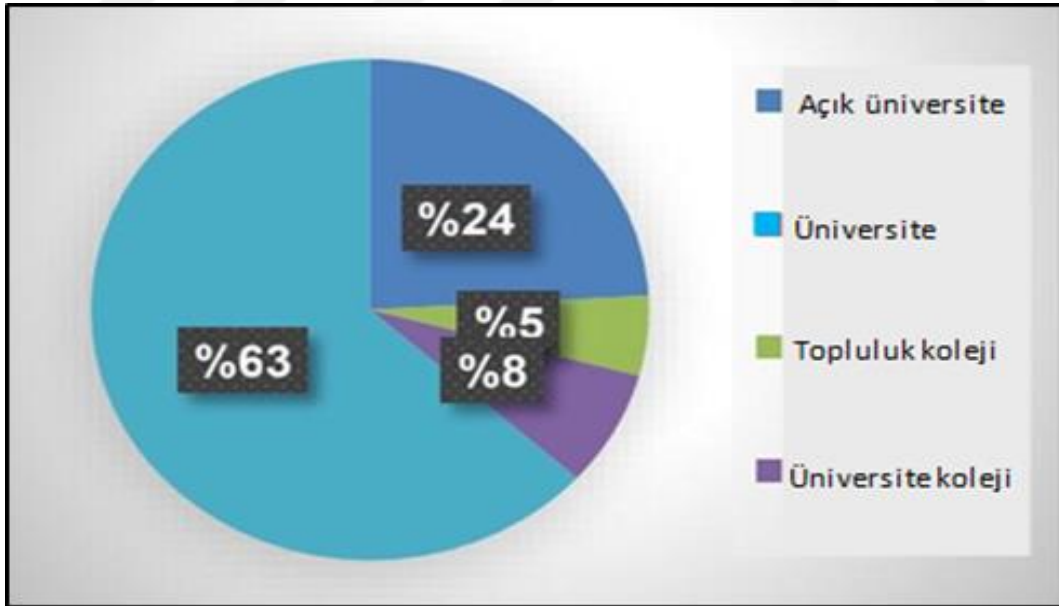
2017-2018 akademik yılında, yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrenci sayısı, 134.287'si kız, 88.478'i erkek olmak üzere toplam 222.774 kişidir ve aşağıdaki gibi dağılmıştır:

Geleneksel üniversitelerde. 160'ı doktora, 8.943'ü yüksek lisans, 67'si tezsiz yüksek lisans, 126.966'sı lisans, 3.984'ü ön lisans, 478'i öğretmen yetiştirme programı, 371'i mesleki ön lisans, 7'si yandal programı olmak üzere toplam 140.976 öğrenci vardır.

Üniversite kolejlerinde. 6.791'i lisans, 9.806'sı ön lisans, 35'i mesleki ön lisans olmak üzere toplam 16.632 öğrenci vardır.

Topluluk kolejlerinde. 11.317'si ön lisans, 1'i mesleki ön lisans, 162'si lisans olmak üzere toplam 11.480 öğrenci vardır.

Açık öğretim üniversitelerinde. 148'i yüksek lisans, 49,308'i lisans, 3.432'si hazırlık, 774'ü öğretmen yetiştirme programı, 24'ü mesleki ön lisans olmak üzere toplam 53.686 öğrenci vardır.

Şekil 2. Kayıtlı Öğrencilerin Yükseköğretim Kurumuna Göre Dağılımı

Kaynak: İstatistiksel Kılavuz, 2018.

Şekil 2, öğrencilerin % 63'ünün düzenli bir eğitim sistemine sahip genel, özel veya devlet üniversitelerinde kayıtlı olduğu, %24'ünün açık öğretim programlarında kayıtlı olduğu, % 5'inin ön lisans derecesinde eğitim veren iki yıl süreli topluluk

kolejlerine devam ettiği, % 8'inin lisans derecesinde eğitim veren dört yıl süreli üniversite kolejlerine devam ettiğini göstermektedir.

Yükseköğretim istatistiklerine göre, Filistin üniversitelerinde öğrenci sayısı, kayda değer bir artış göstermiştir. Toplam öğrenci sayısı, 1994/95 akademik yılında 28.000'den, 2000/01 akademik yılında 75.000'e, 2010 yılında 107.925'e, 2014/15 akademik yılında 221.395'e ve 2017/18 akademik yılında 222.774'e yükselmiştir.

Filistin'de yükseköğretim kurumlarındaki öğrenci sayısı giderek artmaktadır. Öğrenci sayısındaki artış aynı şekilde devam edecek olursa, dikkat edilmesi gereken ve uygun planlama gerektiren problemler ve dezavantajlar ortaya çıkacaktır.

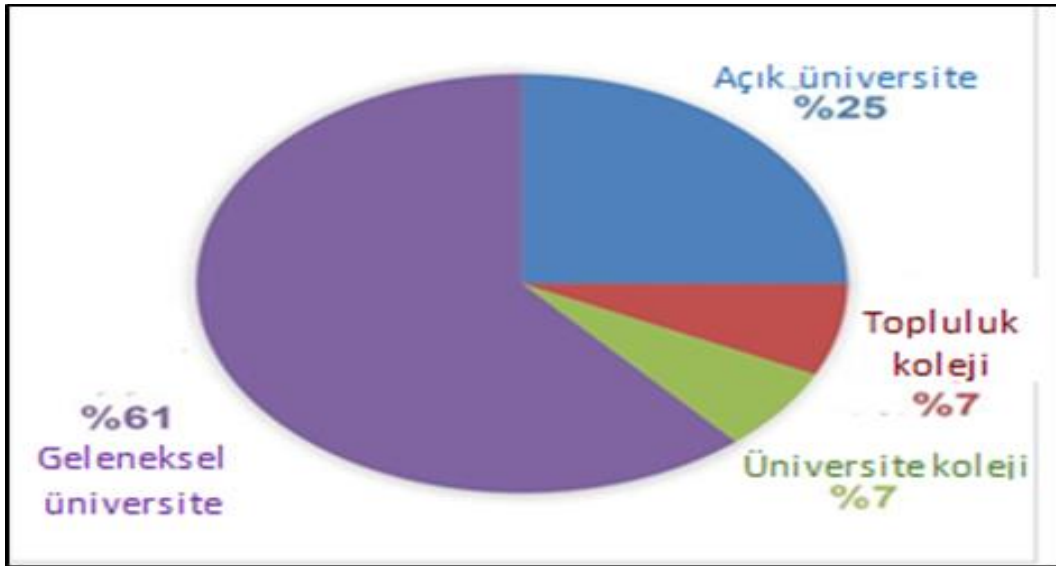
Mezun öğrenci sayılarına bakıldığında, 2016/2017 akademik yılında, yükseköğretim kurumlarından mezun olan öğrenci sayısı, 28.541'i kız, 18.827'si erkek olmak üzere toplam 47.368 kişiydi ve aşağıdaki gibi dağılmıştır:

Geleneksel Üniversiteler. 2'si doktora, 2.457'si yüksek lisans, 73'ü tezsiz yüksek lisans, 24,459'u lisans, 1.654'ü ön lisans, 343'ü öğretmen yetiştirme programı, 50'si mesleki ön lisans, 7'si yandal programı olmak üzere toplam 29.081 mezun öğrenci vardır.

Üniversite Kolejleri. 1.111'i lisans, 1.915'i ön lisans, 29'u mesleki ön lisans olmak üzere toplam 3.055 mezun öğrenci vardır.

Topluluk Kolejleri. 3.366'sı ön lisans, 3'ü mesleki ön lisans, 21'i lisans olmak üzere toplam 3.390 mezun öğrenci vardır.

Açık Öğretim Üniversiteleri. 11.384'ü lisans, 458'i öğretmen yetiştirme programı olmak üzere toplam 11.842 mezun öğrenci vardır.

Şekil 3. Mezun Öğrencilerin Yükseköğretim Kurumuna Göre Dağılımı

Kaynak. İstatistiksel Kılavuz, 2018.

Şekil 3, öğrencilerin %61'ünün düzenli bir eğitim sistemine sahip genel, özel veya devlet üniversitelerinden mezun olduğu, %25'ünün açık öğretim programlarından mezun olduğu, %7'sinin ön lisans derecesinde eğitim veren iki yıl süreli topluluk kolejlerinden mezun olduğu, %7'sinin üniversite kolejlerinden mezun olduğunu göstermektedir.

Filistin üniversitelerinden mezun olan öğrenci sayısı, 1999-2000 akademik yılında 9.304'ten, 2000/01 akademik yılında bir önceki yıla göre yüzde 16,01 oranında bir artış göstererek 10.794'e yükselmiştir. Bu artış oranı, 1998/99 ve 1999/2000 akademik yılları arasında gerçekleşen artış oranından (yüzde 11,3) daha fazladır ((Filistin İnsan Hakları Merkezi, 2005). Yükseköğretim istatistiklerine göre, mezun olan öğrenci sayısı, 2002/03 akademik yılında 10.258'den, 2013/14 akademik yılında 16.022'ye ve 2016/17 akademik yılında 29.081'e yükselmiştir (İstatistiksel Kılavuz, 2018)

Yukarıdaki rakamlar ışığında, Filistin yükseköğretim kurumlarında hızlı bir gelişme olduğu ve bu kurumlarda kayıtlı olan öğrenci sayısında hızlı bir artış olduğu söylenebilmektedir. Bu durum, aşağıdakilerle ilişkilendirilebilmektedir (El-Havli, 2004):

- Filistin halkı tarafından eğitim için güçlü sosyal talep
- Yurtdışında yükseköğretim masraflarının artması
- İşgal nedeniyle ortaya çıkan engellerden dolayı yurtdışına çıkmanın zor olması
- Zor hareket koşulları nedeniyle Filistin'in her şehrinde bir üniversitenin kurulma zorunluğu.

Yükseköğretim Kurumlarına Kabul Koşulları

Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı'na (2019) göre, tüm Filistin yükseköğretim kurumlarına kabul şartı, Filistin Genel Lise Diploması (Tawjihi) veya diğer eşdeğer sistemlerin (IB, SAT, GCE veya diğerleri) diplomalarına sahip olunmaktır. Öğrenciler, diplomalarında belirtilen lise dalına (bilimsel dal, beşerî bilimler dalı veya mesleki dal) bağlı olarak belirli fakülte ve bölümlere kayıt yaptırabilmektedir.

Tawjihi: Öğrencilerin 12 yıllık okul eğitimini (10 yıllık temel eğitim ve 2 yıllık lise eğitimi) tamamlamalarından sonra, Filistin Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı tarafından yapılan ulusal bir sınavdır.

Genel Lise Diploması Sınavı'ndan alınan not ortalaması, o akademik yıl için Yükseköğretim Kurulu kararında belirtilen not ortalamasından daha az olmamalıdır. Örneğin, geleneksel üniversiteler için en az 65, açık öğretim üniversiteleri için en az 55 ve kolejler için en az 50 olmalıdır. Bu not ortalamaları her yıl değişebilmektedir.

Tawjihi sınavına ek olarak, bazı üniversitelere kabul edilmek için bir matematik sınavından geçmek gerekmektedir. Bazı üniversiteler ayrıca, hem Arapça hem de İngilizce dil sertifikalarını gerektirmektedir.

Ulusal Rapor'a (2015) göre, öğrencilerin yükseköğretim kurumlarına kabulü, onların Genel Lise Diploması Sınavı'ndaki not ortalamalarına dayanan rekabetçi bir kabuldür. Her üniversite, ihtiyaçlarına ve kontenjan sayısına göre her bölüm için gerekli not ortalamasını belirlemektedir. Bu, yıldan yıla ve üniversiteden üniversiteye öğrencilerin rekabet durumuna bağlı olarak değişmektedir. Bazı üniversiteler, İngilizce dil yeterlilik sınavı yapmakta ve öğrencileri bu sınavdaki sonuçlarına göre İngilizce kurslarına yerleştirmektedir.

Yükseköğretim Kurumlarında Öğretim Kadroları

Üniversite öğretim üyeleri, yüksek lisans veya doktora derecesine sahip olmalıdırlar. Doktora derecesine sahip ve üniversite tarafından işe alınacak personel, doktor öğretim üyesi olarak atanmaktadır. Doktor öğretim üyesi, beş yıl sonra, terfi için üniversite tarafından belirlenen şartları yerine getirmiş ise doçent unvanını almaya hak kazanmaktadır. Üniversitede beş yıl doçentlik yapanlar, profesör unvanını almaya hak kazanmaktadır. Yüksek lisans derecesine sahip ve üniversite tarafından işe alınacak personel ise, okutman olarak atanmakta ve üniversitenin kendi yönetmeliklerine göre 5-7 yıl sonra öğretim görevlisi derecesini kazanabilmektedir (Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı, 2019). Osman'a (1998) göre, bir üniversitenin öğretim kadrosunun oluşturulmasını düzenleyen kural ve hükümleri ele almamak ve öğretim üyelerinin çalışmalarına ilişkin kural ve hükümleri belirlememek, hem 2018 Yükseköğretim Kanunu'nun hem de 1998 Yükseköğretim Kanunu'nun eksikliklerindendir.

2017/18 yılı için hazırlanan İstatistiksel Kılavuz'a göre, Filistin yükseköğretim kurumlarındaki personel sayısı, 6.652'si öğretim üyesi, 724'ü akademik yönetici, 34'ü akademik araştırmacı, 1.413'ü idari personel, 2.139'u büro personeli, 1.289'u araştırma ve öğretim asistanı, 1.076'sı uzman meslek elemanı, 649'u teknisyen ve sanatkar, 2.040'ı işçi olmak üzere toplam 16.016 kişiydi.

Eğitim durumu açısından personel dağılımı aşağıdaki gibidir:

Geleneksel Üniversitelerde. 715'i doktora mezunu, 2.511'i yüksek lisans mezunu, 14'ü tezsiz yüksek lisans mezunu, 2.835'i lisans mezunu, 823'ü ön lisans mezunu, 75'i mesleki ön lisans mezunu, 474'ü lise mezunu, 815'i ortaokul veya ilkokul mezunu, 332'si eğitimsiz, 1'i öğretmen yetiştirme programı mezunu, 54'ü eğitim durumu bilinmeyen olmak üzere toplam 10.649 personel vardır.

Üniversite Kolejlerinde. 251'i doktora mezunu, 647'si yüksek lisans mezunu, 15'i tezsiz yüksek lisans mezunu, 625'i lisans mezunu, 235'i ön lisans mezunu, 50'si mesleki ön lisans mezunu, 59'u lise mezunu, 132'si ortaokul veya ilkokul mezunu, 102'si eğitimsiz olmak üzere toplam 2.116 personel vardır.

Orta Topluluk Kolejlerinde. 35'i doktora mezunu, 262'si yüksek lisans mezunu, 13'ü tezsiz yüksek lisans mezunu, 392'si lisans mezunu, 183'ü ön lisans mezunu, 3'ü mesleki ön lisans mezunu, 37'si lise mezunu, 86'ı ortaokul veya ilkokul mezunu, 5'i eğitimsiz olmak üzere toplam 971 personel vardır.

Açık Öğretim Üniversitelerinde. 395'i doktora mezunu, 810'u yüksek lisans mezunu, 500'ü lisans mezunu, 193'ü ön lisans mezunu, 10'u mesleki ön lisans mezunu, 141'i lise mezunu, 207'si ortaokul veya ilkokul mezunu, 23'ü eğitimsiz, 1'i öğretmen yetiştirme programı mezunu olmak üzere toplam 2.280 personel vardır.

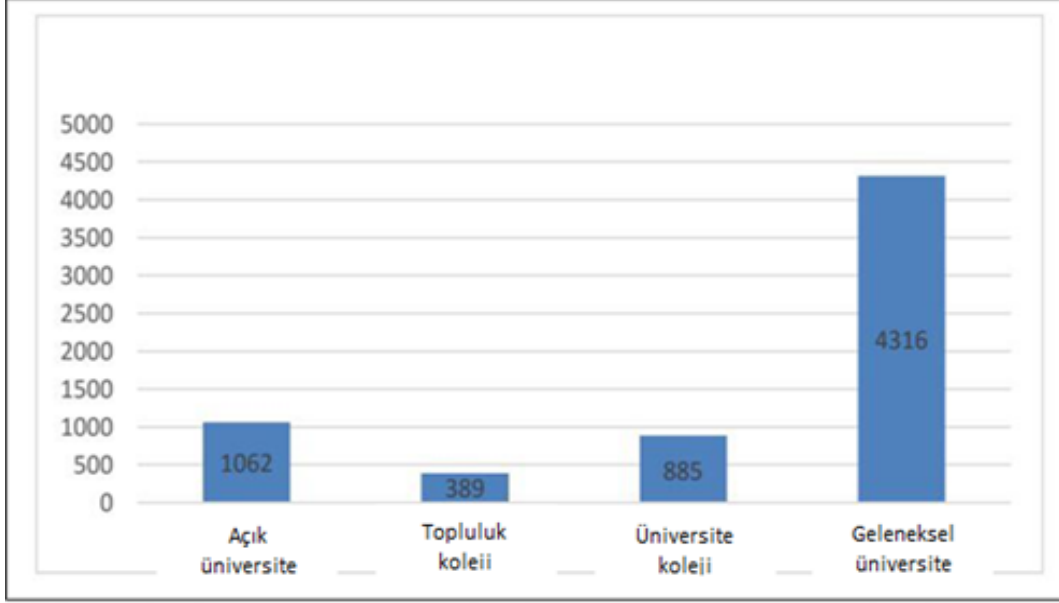
Eğitim akademisyenlerinin (sayısı 6652) dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

Geleneksel Üniversitelerde. 291'i profesör, 357'si doçent, 1.502'si doktor öğretim üyesi, 777'si okutman, 1.389'u öğretim görevlisi olmak üzere toplam 4.316 öğretim üyesi vardır.

Üniversite Kolejlerinde. 6'sı profesör, 9'u doçent, 153'ü doktor öğretim üyesi, 403'ü okutman, 314'ü öğretim görevlisi olmak üzere toplam 885 öğretim üyesi vardır.

Orta Topluluk Kolejlerinde. 4'ü profesör, 1'i doçent, 1'i doktor öğretim üyesi, 130'u okutman, 253'ü öğretim görevlisi olmak üzere toplam 389 öğretim üyesi vardır.

Açık Öğretim Üniversitelerinde. 30'u profesör, 59'u doçent, 244'ü doktor öğretim üyesi, 101'i okutman, 628'i öğretim görevlisi olmak üzere toplam 1.062 öğretim üyesi vardır.

Şekil 4. Öğretim Üyelerinin Yükseköğretim Kurumlarına Göre Dağılımı

Kaynak. İstatistiksel Kılavuz, 2018

Şekil 4, öğretim üyelerinin % 64,9'u üniversitelerde, % 13,3'ü üniversite kolejlerinde, % 5,9'u topluluk kolejlerinde ve % 15,9'u açık öğretim üniversitelerinde ders vermektedir.

Akademik Nitelik ve Akreditasyon

Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı'na bağlı olan Kalite ve Akreditasyon Kurulu, yükseköğretim kurumlarını akredite etmekte ve belirli mekanizma, standart ve prosedürlere göre eğitim programlarının akreditasyon süreçlerini yürütmektedir. Kalite ve akreditasyon prosedürleri, programların belirli kriterlere uymasını sağlamayı ve program öz değerlendirme prosedürlerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Program öz değerlendirme raporu, dış değerlendirme sürecinin temelini oluşturmaktadır. Öz değerlendirme sürecine, idare, öğrenci ve öğretim kadrosu temsilcileri katılmaktadır (Kalite ve Akreditasyon Kurulu, 2019).

Kalite güvencesi için mesleki bir sistem geliştirme fikri, 1997 yılında Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı tarafından hazırlanan "Filistin'de Yükseköğretimin Giderlerini Azaltmak İçin Beş Yıllık Plan" kapsamında ortaya çıkmıştır. Bu fikir, iki yıl sonra "Filistin Yükseköğretimi İçin Gelecekteki Yönelimler" çalışma grubu raporuna ve ardından "Filistin'de Yükseköğrenim Stratejisi" taslağına iyice yerleşmiştir. Bu fikir, 25-27 Aralık 2001 tarihleri arasında Kahire'de yapılan 'Arap Ülkelerinde Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırmalardan Sorumlu Bakanlar 8. Konferansı'nda

bakanların aldığı kararla doğrulanmıştır. Bakanlar, Arap ülkelerini, yükseköğretim kurumlarının nitel performansını iyileştirmek ve kaliteyi sağlamak için yarı bağımsız ulusal kurullar oluşturmaya çağırmıştır (Kenan, 2009).

Filistin'de yükseköğretimin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi ihtiyacına cevap olarak, Ulusal Kalite ve Akreditasyon Kurulu, 27 Ocak 2002 tarihinde Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırma Bakanlığı bünyesinde yarı bağımsız bir organ olarak oluşturulmuştur. Bu kurulun genel amaçları, Filistin yükseköğretiminin ulusal stratejik önceliklere cevap vermesi için kalitesini iyileştirmek ve hem yeni programların akredite edilmesi için hem de mevcut programların sürekli olarak değerlendirilmesi için net bir metot uygulayarak kaliteyi sağlamaktır (Ulusal Rapor, 2015).

Filistin'de kalite güvencesi politikaları, 2002 yılında, Filistin'de yükseköğretimde akreditasyon ve kalite güvencesi için tek yetkili ve sorumlu organ olarak Kalite ve Akreditasyon Kurulu'nun (AQAC) kurulmasıyla birlikte geliştirilmiştir. Eğitim ve yükseköğretim Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren Kalite ve Akreditasyon Kurulu (AQAC), Bakana doğrudan doğruya bağlıdır ve Uluslararası Yükseköğretim Kalite Güvence Ajansları Birliği (INQAAHE) ve Arap Yükseköğretim Kalite Güvence Birliği (ANQAHE) gibi çeşitli uluslararası kalite güvence birliklerinin bir üyesidir. Kurul ayrıca, akademik akreditasyon ve diploma denkliği sözleşmelerinin imzalanması hususunda mutabakata varmak üzere bölgesel ve uluslararası kurul ve ajanslarla müzakere etmeye yetkilidir (Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı, 2019).

2018'de yayınlanan 'Yükseköğretim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 21. maddesine göre akreditasyon, iki türe ayrılmıştır:

Genel Akreditasyon. Kurulun, lisanslı kurumun bölüm ve programlarını Kurul tarafından belirlenen standartlara uygun olarak onaylamaya yetkili olduğunu onaylamasıdır.

Özel Akreditasyon. Kurulun, koşulların karşılanması durumunda, programın yükseköğretim kurumlarında öğrencilere sunulan bir eğitim programı olarak uygun olduğunu onaylamasıdır.

Filistin'de kalite güvence sistemi, dış kalite güvencesinin değerlendirilmesinde iç kalite güvencesinin temel olduğu inancına dayanmaktadır. Dış kalite güvencesinin değerlendirilmesi zorunludur ve kamu ve özel kuruluşlar, üniversite ve üniversite dışı sektörler ve her türlü akademik ve mesleki programlar için geçerlidir.

Akademik akreditasyon süreci, genel olarak aşağıdaki üç aşamadan geçmektedir: (Ulusal Rapor, 2015)

1. Öz değerlendirme. Yükseköğretim kurumunun öğretim kadrosu, idari memurları ve personeli tarafından yürütülen öz değerlendirme süreci, Kalite ve Akreditasyon Kurulu'nun (AQAC) standartlarını referans olarak alan bir raporla sonuçlanmaktadır.

2. İnceleme ve mülakat. Kalite ve Akreditasyon Kurulu tarafından seçilen, belgeleri ve iş yerlerini inceleyip öğretim üyeleri ve idari memurlar ile görüşmeler yapan ekibin çalışma ziyareti, Kalite ve Akreditasyon Kurulu'na tavsiyede bulunmak üzere bir değerlendirme raporuyla sonuçlanmaktadır.

3. Karar verme. Kalite ve Akreditasyon Kurulu'nun kalite ile ilgili standartların belirli setinin temelleri ile ilgili yaptığı çalışma, bir nihai karar almak ve resmi kararı kuruma ve diğer ilgili taraflara bildirmek ile sonuçlanmaktadır.

Yerel ve Uluslararası Kuruluşların Yükseköğretimdeki Rolü

Yükseköğretim kurumları ile yerel firmalar arasındaki işbirliği genellikle sınırlıdır. Öğrenciler genellikle firmalarda staj yapmaktadırlar. Bazı yükseköğretim kurumları, uzmanları ders veya konferans vermeye davet etmektedir. Ancak firmaların müfredat geliştirme çalışmalarına katılımı çok sınırlıdır (Ulusal Rapor, 2015).

Filistin yükseköğretim kurumlarına teknik ve mali destek sağlayan çok sayıda uluslararası kuruluş vardır. Örneğin, Uluslararası Kalkınma Derneği (IDA) ve Avrupa Komisyonu (EC), Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki yükseköğretim kurumlarında kaliteyi arttırmak için bütçesi 15 milyon dolar olan Yükseköğretim Projesi'ni (TEP) yürütmek için Filistin Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı ile bir anlaşma imzalamışlardır (Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı, 2019). Ulusal Rapor'a (2015) göre, 2005 yılından bu yana 45 projenin (24 yeni ortaklık ve özel, devlet ve uluslararası kuruluşlar ve sekiz yeni akademik programla anlaşmalar) finanse edildiğini göstermiştir.

Filistin'de Yükseköğretim Sistemi

2018'de yayınlanan Yükseköğretim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 23. maddesine göre, yükseköğretim kurumlarında, Akreditasyon ve Kalite Kurumu tarafından akredite edilmiş programın niteliğine göre, kredi saat sistemi veya eğitim-öğretim yılı sistemi uygulanmaktadır.

Kanun Hükmünde Kararname'nin 23. maddesinin 2. bendine göre yükseköğretim kurumlarında öğrenmenin üç farklı modeli vardır:

A. Geleneksel Öğrenme (Okulda Öğrenme). Öğrencilerin derslere doğrudan ve düzenli olarak katılmalarını sağlamaktadır.

B. Açık Öğretim. Yaşına ve düzenli olarak ne kadar ders çalışabileceğine bakılmaksızın öğrenmek isteyen herkese bir fırsat sunmaktadır. Öğrenim materyalleri, uluslararası standartlara ve Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen bir sistemin belirttiği şart ve koşullara uygun olarak, belirli bir oranda yüz yüze görüşme ve toplantılarda sunulmakla birlikte, bilgisayar, radyo, televizyon ve telefon ortamları aracılığıyla sunulmaktadır.

C. E-öğrenme. Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen bir sistemin belirttiği şart ve koşullara uygun olarak, öğrenci ve öğretmen arasındaki etkileşime ve kendi kendine öğrenmeye bağlı olarak, öğrencilere her yer ve zaman içinde eğitim programları sağlamak üzere çok kaynaklı etkileşimli bir ortam sağlamak için her türlü bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanan bir eğitim sistemidir.

Filistin üniversitelerinde Kredi Saat Sistemi uygulanmaktadır. Bu sisteme göre akademik yıl, dönem başına sınavların süresi de dâhil olmak üzere, 15-16 haftalık iki yarıyıl ve 8-9 haftalık bir yaz dönemi olarak ayrılmıştır. Öğrencilerin yarıyıl içinde kayıt yaptırabileceği kredi saat sayısı, güz ve bahar dönemlerinde haftalık 12 ila 19 saat, yaz döneminde ise haftalık 6 ila 9 saattir. Lisans derecesini almak için, öğrenim süresi üç yıldan az ve yedi yıldan fazla olmamalıdır (Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı, 2019). Ayrıca, lisans derecesini almak için gereken toplam kredi saat sayısı, Mühendislik Fakültesi (174 kredi saat) hariç olmak üzere, 125 ila 144 arasında değişmektedir (Filistin İnsan Hakları Merkezi, 2005).

Batı Şeria'daki üniversitelerin bazıları (örneğin Birzeit üniversitesi ve Beytüllahim üniversitesi), öğrenciye bölüm için gerekli olan dersleri alma ve aynı zamanda kişisel yönelimlerini geliştirmesi için bölüm dışı bazı dersleri seçme fırsatını tanıyan serbest eğitim sistemini uygulamaktadır.

Öğrencilerin üniversitede aldığı dersler, üç farklı ders grubuna ayrılmaktadır (Ulusal Rapor, 2015):

Üniversitenin Zorunlu Dersleri. Bunlar, tüm üniversite öğrencileri için ortak ve zorunlu dersler olup üniversitenin kendi özelliklerine uygun kültürel konularla ilgilenmektedir.

Fakültenin Zorunlu Dersleri. Bunlar, tüm fakülte öğrencileri için ortak ve zorunlu dersler olup fakültenin özel konularıyla ilgilidir.

Bölümün Zorunlu Dersleri. Bunlar, tüm bölüm öğrencileri için ortak ve zorunlu dersler olup bölümün özel konularıyla ilgilidir.

Kolejler tarafından sunulan tüm ön lisans programları, Filistin Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı'nın denetimi ve gözetimi altındadır. Bakanlık ayrıca, kolejlerin kapsamlı uygulama sınavını düzenlemekte ve denetlemektedir. Üniversite müfredatı ise sunulan derslerin içeriğine ve bakanlık tarafından belirlenen ulusal standartlara göre geliştirilmektedir (Kenan, 2009).

Kanun Hükmünde Kararname'nin 22. maddesine göre, Filistin yükseköğretim kurumlarında resmi dil Arapçadır. Yükseköğretim kurumu, bazı dersleri ve programları yabancı dillerde okutmaya veya bazı fakültelerin yabancı dille öğretim yapmasına karar verebilmektedir.

Diplomalar, dereceler ve eğitim sistemi, Kanun Hükmünde Kararname'nin 24. maddesinde belirlenmiştir. Yükseköğretim kurumları, kendi eğitim programları dâhilinde aşağıdaki diploma ve dereceleri vermektedir:

Ön Lisans. Genel Lise Diploması veya eşdeğeri aldıktan sonra en az 60 kredi saat bitirdikten sonra verilen derecedir.

Lisans. Genel Lise Diploması veya eşdeğeri aldıktan sonra en az 120 kredi saat bitirdikten sonra verilen derecedir.

Tezsiz Yüksek Lisans. Bir lisans derecesi aldıktan sonra en az 24 kredi saat veya eşdeğeri bitirdikten sonra verilen derecedir.

Yüksek Lisans. Bir lisans derecesi aldıktan sonra en az 36 kredi saat veya eşdeğeri bitirdikten sonra verilen derecedir

Doktora. Yüksek lisans derecesi aldıktan sonra doktora tezine ek olarak en az 48 kredi saati en az üç yılda bitirdikten sonra verilen derecedir.

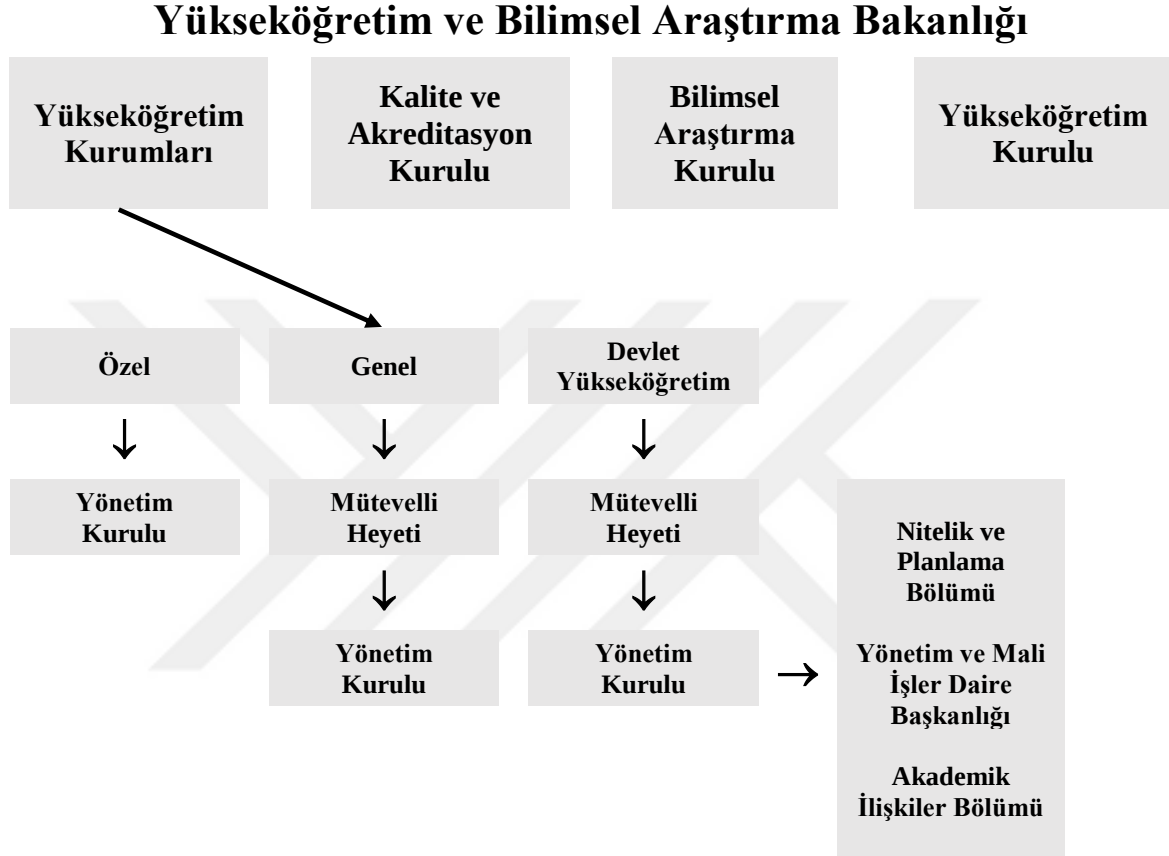
Ebû 'İvâd (2013), eğitimin ücretsiz ve tüm vatandaşlar için bir insan hakkı olduğunu belirten 2003 yılında değiştirilmiş Temel Yasa'nın 24. maddesine rağmen, Filistin Ulusal Yönetimi'nin ücretsiz eğitime yönelik yükümlülüklerini yerine getirmediği, okul öncesi eğitime karşı sorumluluklarını üstlenmeyi reddettiği ve öğrencileri üniversite eğitiminin maliyetini almaya zorladığını belirtmiştir. Abu Avvad ayrıca, eğitim bütçesinin tüm düzeylerde, özellikle üniversite eğitimi düzeyinde düşük olduğunu söylemiştir.

Filistin Yükseköğretim Sisteminin Yönetim Yapısı

Filistin'deki yükseköğretim sisteminin yönetim yapısı aşağıda verilmiştir.

Şema 1.

Filistin Yükseköğretim Sisteminin Yapısı

Şemaya göre, yükseköğretim sisteminin yapısı, Yükseköğretim Kurulu, Bilimsel Araştırma Kurulu, Kalite ve Akreditasyon Kurulu, Mesleki ve Teknik Eğitim ve Öğretim Yükseköğretim Kurulu ve yükseköğretim kurumlarının bağlı olduğu Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırma Bakanlığı'ndan oluşmaktadır. Yükseköğretim kurumları, daha önce belirtildiği gibi, devlet, genel ve özel yükseköğretim kurumlarına ayrılmaktadırlar.

Yükseköğretim Kurulu ve Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırma Bakanlığı, 2018'de yayınlanan Yükseköğretim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'de yer alan Bilimsel Araştırma Kurulu ve Akreditasyon ve Kalite Kurulu'nun yanı sıra, bütün yükseköğretim kurumlarının çalışmasını düzenleyen genel yasaları belirlemektedir. Bu Kanun Hükmünde Kararname, Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı'nın yükseköğretim kurumları üzerindeki merkezi planlama ve denetleme ilkesini ve yükseköğretim

kurumlarının öz denetim ve yönetim ilkesini birleştirerek yükseköğretim sisteminin yönetim tarzını tanımlamaktadır. Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırma Bakanlığı, yükseköğretim kurumlarının çalışmasını düzenlemek ve Bakanlığın belirlediği eğitim politikasına uymalarını sağlamak için genel planlamayı yapmakta ve genel yasa ve esasların hazırlanmasını üstlenmektedir. Her yükseköğretim kurumu, Bakanlığın onayından sonra akademik, idari ve mali işlerini düzenlemek için kendi iç tüzüğünü hazırlamaktadır.

Yükseköğretim Kurulu, yükseköğretim genel politikasını onaylamaktan, öğrenci kabulü, akademik programlar ve eğitim yardımları ile ilgili genel esasları belirlemekten ve yükseköğretim kurumlarının yıllık bütçelerini değerlendirmekten sorumludur. Mesleki ve Teknik Eğitim ve Öğretim Yüksek Kurulu, genel politikanın geliştirilmesi, mesleki ve teknik eğitim programlarının hazırlanması ve mali kaynakların sağlanması gibi mesleki ve teknik eğitime ilişkin tüm konulardan sorumludur. Bilimsel Araştırma Kurulu, bilimsel araştırma merkezlerini denetlemekten, genel politikaları belirlemekten ve yükseköğretim kurumlarında bilimsel araştırma için öncelikler belirlemekten sorumludur. Ulusal Kalite ve Akreditasyon Kurulu ise, yükseköğretim kurumlarının performansının izlenmesinden, yükseköğretim kurumlarının akreditasyon ve ruhsatlandırma standartlarının belirlenmesinden ve yükseköğretim program ve çıktılarının kalite standartlarına göre değerlendirilmesinden sorumludur.

Üniversite, üniversite koleji ve topluluk koleji olmak üzere üçe ayrılan devlet yükseköğretim kurumları, Filistin Bakanlar Kurulu kararı ile kurulmakta ve doğrudan idari, mali ve yasal olarak ona bağlıdır. Filistin Ulusal Yönetimi Başkanı, üniversite rektörlerini seçip atamaktadır. Topluluk kolejleri ve üniversite kolejlerinin yönetim kurulu başkanları ise, Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırma Bakanı tarafından atanmaktadır. Devlet yükseköğretim kurumlarının yönetimine gelince, üniversiteler üniversite politikalarını ve stratejilerini geliştiren ve Başbakan tarafından atanan müteveli heyetini içermektedir. Üniversitenin amaçlarına ulaşmak üzere plan ve politikaların uygulanmasından sorumlu yürütme kurulu olan üniversite yönetim kurulu da vardır.

Her genel yükseköğretim kurumu, işlerinin yönetimini denetlemek, akademik ve idari işlerini düzenleyen iç tüzüğünü hazırlamak ve kurumun genel stratejilerini, planlarını ve yasalarını belirlemek üzere müteveli heyetini seçmektedir. Genel yükseköğretim kurumunun seçim yoluyla atanan yönetim kurulu ise, işlerini ve çalışma yöntemini Bakanlık kanunlarına aykırı olmayan bir şekilde düzenlemektedir.

Özel yükseköğretim kurumu, Şirketler Kanunu'nun ilgili hükümlerine uygun olarak atanan yönetim kurulu tarafından yönetilmektedir. Üniversite kolejleri ve topluluk kolejlerine gelince, işleri, her yükseköğretim kurumunun iç tüzüğüne uygun olarak atama veya seçim yoluyla seçilmiş bir yönetim kurulu tarafından yönetilmektedir.

Böylece, genel ve özel yükseköğretim kurumları, bakanlığın onayından sonra kurumun iç tüzüğünü hazırlama konusunda idari özgürlüğe sahiptir. Bakanlık, bu kurumların eğitim programlarını ve öğretim kadrosunun niteliklerini ruhsatlandırma ve akreditasyon sistemleri ile denetlemektedir. Bu kurumlar ayrıca, bütçelerini ve kesin hesaplarını Bakanlığa sunmakta olup ruhsatlandırma ve akreditasyon sistemleri gereğince Bakanlığın denetim ve gözetimine tabi tutulmaktadır.

Enstitüler ve Topluluk Kolejleri

UNRWA, öğretmen yetiştirme enstitülerini kurmaya çalışmıştır. Başlangıçta, Lübnan, Suriye ve Ürdün'deki devlet öğretmen yetiştirme enstitülerinde 100 öğrenciye eğitim vermeye başlamıştır. Daha sonra, 1956 yılında Batı Şeria'da ilk öğretmen yetiştirme enstitüsünü kurmuştur (Yusuf, 1989, s.171). Bu enstitü, kiralık binalarda hizmet vermeye başlamıştır. İlk öğrenci grubu, çoğunluğu Batı Şeria'dan ve birkaçı Gazze Şeridi'nden gelen 120 öğrenciden oluşmuştur. Enstitüde, 13'ü üniversite mezunu olmak üzere 17 öğretmen ders vermekteydi. Daha sonra, Ulusal Ar-Ravda Öğretmen Enstitüsü, Nablus Enstitüsü, Ulusal An-Najah Öğretmen Enstitüsü, Birzeit Koleji ve Gazze Öğretmen Koleji gibi başka enstitüler de kurulmuştur (Aciz, 1997).

Başlıca Üniversiteler ve Üniversite Kolejleri

Filistin'in işgal altındaki toprakları, 1972 yılına kadar üniversitelerin ve üniversite kolejlerinin inşasına şahit olmamıştır. O dönemde öğrenciler, Ürdün ve Mısır üniversitelerinde ya da yurt dışındaki diğer üniversitelerde okumaktalardı. UNRWA, 1970/71 yılının sonuna kadar yaklaşık 240 yükseköğretim bursunu vermiştir. Bu burslardan 1980 yılına kadar toplam 2.679 öğrencinin yararlandığı tahmin edilmiştir (Kenan, 2009)

Yükseköğretim kurumları, ulusal eylem için bir dayanak noktası olmuş ve yüzlerce bilimsel nitelikli personelin mezuniyeti için bir üs oluşturmuştur. Aşağıda

Filistin'deki başlıca üniversiteler ve üniversite kolejleri hakkında kısa bir özete yer verilmiştir:

Beytüllahim Üniversitesi. Beytüllahim Üniversitesi, 1973 yılında De La Salle Brothers (Hristiyan Okulları Kardeşleri Enstitüsü) ile yapılan idari işbirliği sonucunda 112 öğrenci ile hizmete açılmıştır. Papa VI. Paulus'un 1964 yılındaki kutsal topraklara ziyareti, bir üniversite kurma fikrine yol açmıştır. Papa'nın Filistin halkına yardım etme arzusunu yerine getirmek için 1972 yılında Piskopos Pio Laghi, bazı eğitimci ve yerel liderlerden oluşan bir komite oluşturmuş ve onlardan bir projenin tamamlanması ve takibi için teklif vermelerini istemiştir. 1973 yılında, üniversite yönetimini üstlenmek üzere, Vatikan Papası ile Hristiyan Okulları Kardeşleri Enstitüsü Başkanı arasında bir anlaşma imzalanmıştır (Beytüllahim Üniversitesi, 2018).

Beytüllahim Üniversitesi'nin kurulma amacı, Batı Şeria ve Gazze'deki genç öğrencilere kolay ulaşabilecekleri iyi yükseköğrenim vermektir. Üniversite, Vatikan himayesinde kooperatif bir eğitim kurumudur ve herhangi bir dine mensup öğrencilere açıktır. Şu anki öğrenci sayısı, çoğu tam zamanlı olmak üzere yaklaşık 17.905'tir (Beytüllahim Üniversitesi). Beytüllahim Üniversitesi, işgal nedeniyle ortaya çıkan zor koşullar altında hizmet vermeye devam edebilmiştir. Üniversitenin 1987 yılından 1990 yılına kadar askerî emirle kapatıldığı dönemde öğrenciler, üniversite yerleşkesi dışında başka yerlerde derslere katılmaktalardı. Ekim 2001'de üniversite kampüsü, onu çevreleyen güvenlik önlemlerine ve Vatikan bayrağının asılmasına rağmen İsrail işgal güçlerinin ateş açmalarının neden olduğu büyük hasara uğramıştır. Beytüllahim Üniversitesi özel bir yükseköğretim kurumudur ve eğitim dili İngilizcedir. Üniversite, Orta Doğu'da uygulanan eğitim sistemini izlemektedir. Ayrıca, 1981'den bu yana Arap Üniversiteleri Birliği'nin bir üyesidir (El Hadidi, 2007).

Birzeit Üniversitesi. Bu kurumun geçmişi, Nabiha Nasser'in ilk ve ortaöğretim okullarında öğretmenlik yapmaya başladığı 1924 yılına dayanmaktadır. 1967 yılında Birzeit Üniversitesi, birinci ve ikinci sınıflarla sınırlı programlar sunmaktaydı. 1967 yılındaki Haziran Savaşı'ndan sonra, Batı Şeria ve Gazze İsrail işgal kuvvetlerinin ellerine geçtiğinde, o sıralarda kolej olarak adlandırılan bu üniversite, İsrail işgali tarafından getirilen seyahat kısıtlamaları nedeniyle yurtdışında eğitimlerini tamamlamaları engellenen öğrencilere yükseköğretim olanağı sağlamak için tam bir üniversiteye dönüşme ihtiyacını duymuştur. 1972 yılında, Birzeit Koleji, eğitim programını fen ve edebiyat alanlarında dört yıl süreli bir programa genişletmeyi planladığını açıklamıştır. 1975 yılında, adı Birzeit Üniversitesi olarak değiştirilmiştir.

Kampüs binaları tamamen Filistinlilerden, Arap dünyasından ve diğerlerinden gelen bağışlarla inşa edilmiştir (Susi, 2006). Birzeit Üniversitesi, halen yapmakta olduğu aydınlatıcı rolünde ısrar ederek işgale karşı durmuş, kampüsünde diyalog ve iletişim kurabilen ve işgali bir zihin ve kültür koruyucusu olarak reddeden çok kültürlü bir Filistin toplumu oluşturmuştur. Birzeit Üniversitesi, günümüzde 9 fakültede 75'i lisans programı, 32'si yüksek lisans programı, 1'si sosyal bilimlerde doktora programı, 2'si ön lisans programı ve 1'si yabancı öğrenciler için Arap ve Filistin çalışmaları programı olmak üzere toplam 111 eğitim programı sunmaktadır (Birzeit Üniversitesi, 2018).

Birzeit Üniversitesi, yıllardır dünyanın önde gelen üniversiteleri arasında bir yer bulmaktadır. QS Dünya Üniversiteleri Sıralamasına göre, Filistin üniversiteleri arasında birinci üniversite konumunu korumuş ve aynı zamanda Arap dünyasındaki üniversiteler arasında iyi bir konumda kalmıştır. Birzeit Üniversitesi, uluslararası üniversite ve akademik kurumların en önemli sıralamalarından biri olan QS Dünya Üniversiteleri Sıralamasına göre, 2019 yılında dünya üniversitelerinin en iyi % 2,7'si arasındadır. Ayrıca, Google Akademik (Google Scholar) platformunun sıralamasında altı yıldır Filistin üniversiteleri arasında birinci konumda yer almaktadır. Birzeit Üniversitesi, üniversitelerin toplumsal kalkınma ve çevresel sürdürülebilirlik ile ilgili konulara ilgilerini yansıtan kriterlere göre dayanan bir sıralama olan UI GreenMetric Dünya Üniversiteleri Sıralamasında yerel üniversiteler arasında birinci, dünya çapında ise 305. olmuştur (Birzeit Üniversitesi, 2018).

Bu başarı, üniversitenin finansman ve altyapı açısından karşılaştığı muazzam zorluklara ve ülkede geçerli olan istisnai koşullara rağmen elde edilmiştir. Bu istisnai koşullar, hem Birzeit Üniversitesi'nin hem de diğer Filistin üniversitelerinin çalışmasını olumsuz yönde etkilemekte ve yabancı öğrenci ve profesörleri cezbetme ve uluslararası araştırma işbirliğini yapma konularında Arap ve uluslararası üniversitelerle rekabet edebilme yeteneğini sınırlamaktadır (Birzeit Üniversitesi, 2018).

El Halil Üniversitesi. El Halil şehrinde bir üniversite kurma fikri, Filistin'in geri kalanının 1967 yılında İsrail işgali tarafından ele geçirilmesinden sonra, o sıralarda El Halil Belediye Başkanlığını yapan Muhammed Ali El-Cabari başta olmak üzere şehrin aydınlanmış oğullarının kafalarında kristalleşmiştir. O dönemde Filistin halkı, Filistin'in işgalini gördüklerinde şok durumundaydılar. Filistin'de herhangi bir yükseköğretim kurumunun olmadığı o dönemde Filistinli gençler, yurt dışındaki üniversitelerde yükseköğrenim görme şanslarını kısıtlayan işgal önlemlerinden mustariplerdi. Bu ikilemi çözmek, işgal önlemlerine karşı çıkmak ve Filistinli öğrencilerin, özellikle kız

öğrencilerin eğitimlerini sürdürmelerini sağlamak amacıyla, 1971 yılında Filistin’de ilk yükseköğretim kurumu olarak El Halil üniversitesi kurulmuştur (Şeref, 2010).

El Halil Üniversitesi, Filistin’in dört bir yanından gelen 43 öğrenci ile öğretime başlayan Şeriat Fakültesi’nin kurulmasıyla hizmet vermeye başlamıştır. O zamandan beri, üniversite bir gelişme ve genişleme durumundadır. El Halil Üniversitesi, günümüzde bir tanesi lisansüstü çalışmaları fakültesi olmak üzere 11 fakültede, 4’ü ön lisans programı, 60’ı lisans programı, 1’i tezsiz yüksek lisans programı, 12’si yüksek lisans programı ve 2’si doktora programı olmak üzere toplam 77 eğitim programı sunmaktadır. Bunların yanı sıra, Sürekli Eğitim ve Toplumsal Kalkınma Merkezi tarafından sunulan 11 mesleki ön lisans programı vardır (El Halil Üniversitesi, 2019).

Gazze İslam Üniversitesi. Gazze İslam Üniversitesi, Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı denetiminde faaliyet gösteren bağımsız bir akademik kurumdur. Arap Üniversiteleri Birliği, İslam Üniversiteleri Derneği, İslam Üniversiteleri Birliği, Akdeniz Üniversiteleri Birliği ve Uluslararası Üniversiteler Birliği’nin üyesi olan bu üniversite, birçok Arap ve yabancı üniversite ile işbirliği yapmaktadır. Gazze İslami Üniversitesi, lise mezunu sayısının yüksek olması ve Gazze Şeridi’nde yükseköğretime erişimin yetersizliği nedeniyle El-Ezher Dini Enstitüsü’nden doğarak kurulmuştur. 12 Nisan 1977’de Gazze’deki El-Ezher Dini Enstitüsü’nün Yönetim Kurulu, enstitüyü başlangıçta Şeriat ve Kanun Fakültesi, İlahiyat Fakültesi ve Arap Dili Bölümü içeren İslami bir üniversiteye dönüştürmeye karar vermiştir. Daha sonra büyük ölçüde genişlemiş olan Gazze İslami Üniversitesi, günümüzde 120 akademik program, 20 bilimsel ve araştırma merkezini içermektedir. Üniversite, öğrencilere İslami değerlere bağlı, Filistin halkının ve geleneklerinin göz önüne alındığı akademik bir atmosfer sunmaktadır. Ayrıca, mevcut tüm olanakları öğrencilere sunmakta, teorik yönüyle olduğu kadar pratik yönüyle de ilgilenmekte ve eğitim sürecinde yararlı olabilecek teknolojik araçları kullanmakla ilgilenmektedir. Üniversitede, Mütevelli Heyeti ve Üniversite Konseyi gibi üniversite işlerini yöneten birkaç idari kurul ve organ vardır. (Gazze İslam Üniversitesi, 2019)

An-Najah Ulusal Üniversitesi. An-Najah Ulusal Üniversitesi, 1918 yılında Nablus An-Najah Okulu adında bir ilkokul olarak hizmet vermeye başlamıştır. 1941 yılında, An-Najah Ulusal Koleji’ne dönüşmüş ve bazı ticari ve akademik bölümlerde ön lisans derecesini vermeye başlamıştır. 1965 yılında, tezsiz yüksek lisans derecesinde öğretmen yetiştirme programları sunmaya başlamıştır. 1977 yılında kolej, Filistin toplumunun yükseköğretim kurumlarına olan ihtiyacını karşılamak için bir üniversiteye

dönüşmüştür. An-Najah Ulusal Üniversitesi, liderlik için nitelikli insan kadroları hazırlamayı ve bunları yaşamın her alanında geliştirmeyi amaçlayan bir genel üniversitedir. Üniversitede, günümüzde beş yerleşkesinde çeşitli akademik programlarında 23.000'den fazla öğrenci eğitim görmektedir. Üniversitenin beş yerleşkesi şunlardır: Yeni Kampüs, Eski Kampüs, Hişâm Haccavi Kampüsü, Kaduri Kampüsü ve An-Najah Ulusal Hastanesi kapmüsü.

Üniversite ayrıca, 13 fakültede, 90'ı lisans programı, 23'ü ön lisans programı ve 62'si lisansüstü programı olmak üzere toplam 126 eğitim programı sunmaktadır (An-Najah Ulusal Üniversitesi, 2019).

Arap Amerikan Üniversitesi. Arap Amerikan Üniversitesi, Filistin'de Filistinli bir sermaye ile kurulan ilk özel üniversitedir. Bu üniversite, 2000 yılında, akademik planların ve müfredatın geliştirilmesi ve uygulanmasına ilişkin tavsiyelerde bulunan Kaliforniya Eyalet Üniversitesi ve ilk iki yılda akademik ve idari personel sağlayan Utah Eyalet Üniversitesi ile işbirliği içinde kurulmuştur.

Öğrencilerini ve öğretim kadrolarını yaratıcı olmaya ve topluma etkin bir şekilde katılmaya teşvik eden bir eğitim ortamı sağlayan bu üniversite, eğitim hizmetlerini %40'ı Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nden, %55'i 1948 yılında işgal edilmiş bölgelerden ve %5'i yabancı ülkelere gelen öğrencilere sunmaktadır. Üniversite, mezun öğrencilerine yerel ve yabancı işgücü piyasalarındaki herhangi bir yarışmada başarılarını sağlamak için gerekli nitelikleri kazandırmak üzere, pratik eğitim programları ile bilgi teknolojilerini kullanan ileri öğretim yöntemlerinin kullanıldığı Amerikan eğitim sistemini uygulamaktadır. Üniversite ayrıca, her öğrencinin başarısına odaklanan, önemli ölçüde bilimsel yeterliliğe sahip öğretim üyelerini farklı milletlerden sürekli olarak cezbetmeye çalışmaktadır. 21. yüzyıl için gerekli tüm eğitim gereksinimlerini gelişmiş dünyadaki üniversitelerden daha az olmayan bir düzeyde sağlamaktadır. Üniversite, kuruluşundan bu yana, uluslararası kalite standartlarını uygulama konusunda istekli ve kalite belgesini almıştır (Arap Amerikan Üniversitesi, 2019).

Gazze El-Ezher Üniversitesi. Gazze El-Ezher Üniversitesi, yükseköğrenimin gereksinimlerini karşılamak için 1991 yılında Gazze'de Filistin lideri Yaser Arafat tarafından kurulmuştur. Sadece Şariat ve Hukuk Fakültesi (şimdiki Hukuk Fakültesi) ve Eğitim Fakültesi ile hizmete başlayan bu üniversite, zamanla genişleyip fakülte sayısını artırmıştır. Üniversitenin gelişiminin bir parçası olarak, Uygulamalı Tıp Bilimleri Fakültesi, bilimsel disiplinler alanına girebilen Filistin toplumunun ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuştur. Bu fakültenin kurulmasından sonra, 1999 yılında Gazze

Şeridi'ndeki ilk tıp fakültesi olarak Tıp Fakültesi kurulmuştur. Gazze El-Ezher Üniversitesi, bünyesinde 464 akademik personel ve yaklaşık 15.499 öğrenci barındıran, en büyük Filistin üniversitelerinden biridir. Üniversite, 73'ü lisans programı, 26'sı yüksek lisans programı ve 2'i doktora programı olmak üzere toplam 101 eğitim programı sunmaktadır. Üniversitenin ayrıca, toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli araştırma merkezleri vardır (Gazze El-Ezher Üniversitesi).

Beytullahim İncil Koleji. 1979 yılında, Prof. Bişara Avad ABD'de okuduktan sonra memleketine geri dönmüş ve Beit Jala'daki Hristiyan Al-Amal Okulu'nun müdürü olarak çalışmaya başlamıştır. Avad, kendi öğrencilerinin ilahiyat eğitimi tamamlamak için yurtdışına gittiği ve birçoğunun asla geri dönmediğini fark etmiştir. O zamanlarda Filistin'deki yaşam zordu ve Hristiyan nüfusu Filistin'in işgalinden sonra azalmıştır. Avad fikrini bir yerel Arap papaz grubuna sunduktan sonra, Ortodoks, Katolik, Lüterci, Anglikan ve Evanjelik gibi tüm dini mezhepleri kapsayacak olan Beytullahim İncil Koleji'nin kurulması konusunda oybirliği vardı. İsrail'de Arapça konuşan Hristiyanların teolojik eğitim ihtiyacının artmasıyla, 2007 yılında Celile İncil Koleji kurulmuştur. Bu okul, 2015 yılında Nasıra Evanjelik Koleji'ni oluşturmak üzere Nasıra Evanjelik Teoloji Enstitüsü ile birleşmiştir. Beytullahim İncil Koleji günümüzde, Gazze Şeridi'nde uluslararası eğitmenleri ile uzaktan eğitim yoluyla eğitim hizmetleri vermektedir. Bu, Gazze Şeridi'ndeki küçük Hristiyan topluluğunu güçlendirmektedir.

Beytullahim İncil Koleji, evanjelik danışmanlık gibi birçok alanda toplumda gerekli ve etkili Hristiyan fikirlerini sunmaktadır. Koleje her dinden öğrenci alınmakta ve her yıl yaklaşık 125 öğrenci eğitim görmektedir. Yıllar içinde kolejden 360'dan fazla öğrenci mezun olmuştur. Kolejin müfredatı, misyoner yaklaşıma dayanmaktadır. Öğrencilere, İncil, Hristiyan eğitimi, danışmanlık, tarih, arkeoloji ve müzik gibi birçok alana odaklanmakla birlikte, eğitim bilimleri alanında bir diploma verilmektedir (Beytullahim İncil Koleji'nin kuruluş hikâyesi, 2019).

Filistin Politeknik Üniversitesi. El Halil merkezli Filistin Politeknik Üniversitesi, Filistin Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı'nın yönetmeliklerine uymakla yükümlü bir genel üniversitedir. Filistin Yükseköğretim Kurulu, Arap Üniversiteleri Birliği, İslam Üniversiteleri Derneği ve Uluslararası Üniversiteler Birliği'nin üyesi olan bu üniversite, birçok Arap ve yabancı akademik ve topluluk kurumu ile işbirliği yapmaktadır. Üniversite, 1978 yılında El Halil Üniversiteliler Derneği'nin girişimi ile ön lisans derecesinde eğitim veren bir mühendislik koleji olarak hizmete açılmıştır. Zamanla genişleyen bu kolej, 1991 yılında lisans derecesi veren bazı mühendislik

programlarını sunmaya başlamıştır. 1999 yılında, ön lisans ve lisans dereceleri veren birçok akademik programı sunan ve dört fakülteye sahip bir üniversiteye dönüşmüştür. Toplumun ihtiyaçları doğrultusunda, 2006 yılında yüksek lisans programlarını sunmaya başlamıştır (Filistin Politeknik Üniversitesi, 2019).

El-Kudüs Üniversitesi. El-Kudüs Üniversitesi, 1984 yılında Kudüs ve diğer Filistin şehirlerinden gelen Filistinli öğrencilere yükseköğrenim görme olanağını sağlamak için kurulmuştur. Kuruluşundan bu yana, potansiyelini geliştirmek için birçok zorluk ve kısıtlamanın üstesinden gelmiştir. El-Kudüs Üniversitesi, işgalci İsrail'in inşa ettiği ırkçı ayırım duvarıyla çevrili dünyadaki tek üniversitedir. Bu duvar, üniversitenin karşılaştığı sorunları ve zorlukları daha da arttırmıştır. 1984 yılından önce, üniversite dört fakülte ve üç merkezden oluşmaktaydı. O zamandan beri, El-Kudüs Üniversitesi, bazıları araştırmalarla ilgilenen, bazıları da Kudüs topluluğuna yardım sağlayarak toplumun ihtiyaçlarına hizmet eden 15 fakülte ve 30 enstitü ve merkezi kapsayacak şekilde genişlemiş ve günümüzde 13.000'den fazla öğrenciye eğitim vermektedir (El-Kudüs Üniversitesi, 2019). Kudüs Üniversitesi hâlâ birçok zorlukla karşı karşıya olsa da, eğitim görevini en iyi şekilde yerine getirmektedir. Üniversitenin en önemli hedefleri, Kudüslülere ve Filistinlilere ileri eğitim ve öğretim olanaklarını sağlamak, akademik araştırma ve el sanatlarını teşvik etmek, öğrencileri kendi kendilerini gerçekleştirme engellerini aşmaları için motive etmek ve insan ve toplumun sorumluluk yeteneklerinin gelişimini destekleyen bir hizmet kültürünü teşvik etmektir. Kudüs'ün çok sayıda ülke, kültür ve dinler için bir forum olarak eşsiz kompozisyonunun bir sonucu olarak, El-Kudüs Üniversitesi, özellikle çok kültürlü mirasın öğrencilere ve bir bütün olarak üniversite topluluğuna sunumuna odaklanmaktadır (Al-Atraş, 2007).

El-Kudüs Açık Üniversitesi. Bu üniversitenin kurulma fikri, 1975 yılında Filistin halkının İsrail işgali altındaki demografik, sosyal ve ekonomik koşullarının ışığında yükseköğrenime duyduğu ihtiyaçlara dayanarak ortaya çıkmıştır. Filistin Kurtuluş Örgütü'nün talebi üzerine UNESCO, 1980 yılında üniversite projesinin fizibilite çalışmasını yapmış ve bu fizibilite çalışması UNESCO Genel Konferansı tarafından kabul edilmiştir. 1981 yılında, Filistin Ulusal Konseyi projeyi onaylamıştır. Ancak İsrail'in Lübnan işgali, projenin uygulanmasını 1985 yılına kadar engellemiştir. 1985 yılının sonlarında Amman'da, Ürdün Dışişleri Bakanlığı'nın resmi onayıyla üniversitenin geçici merkezi açılmıştır. 1985-1991 yılları arasında üniversite, fakültelerin ve eğitim programlarının hazırlanmasına, bölümlerin akredite olmasına,

öğretim materyallerinin, ders kitaplarının ve görsel-işitsel öğretim araçlarının hazırlanmasına odaklanmıştır.

1991 yılında üniversite, genel merkezi Kudüs'te olmak üzere Filistin'de eğitim öğretim hizmetlerini vermeye başlamıştır. Filistin'in büyük şehirlerinde başlangıçta yüzlerce öğrenciye hizmet veren şube ve eğitim merkezlerini açmıştır. Kayıtlı öğrenci sayısı yıldan yıla artmış ve 2018/19 akademik yılının ilk döneminin sonunda yaklaşık 50.000'e ulaşmıştır. Üniversite, ilk mezunlarını 1997 yılında vermiştir. Üniversitenin 1987 yılında İsrail işgaline karşı çıkan Filistin halk ayaklanmasına tanık olduğu için, bu dönem çok zordu. Üniversite ayrıca, Filistin Arap halkının en karanlık siyasi, sosyal ve ekonomik koşullarında finansal krizlere neden olan Körfez Savaşı'ndan etkilenmiştir.

El-Kudüs Açık Üniversitesi, zaman ile mekânın ötesine geçen e-öğrenme ve geleneksel öğrenme eşleştirme sistemini benimsemektedir. Ayrıca, çoklu ortamlı ve bütünleşik bir müfredat geliştirmiştir. Üniversite, günümüzde Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde dağılan 22 merkeze sahiptir. Ayrıca, diğer üniversitelere benzer olarak birçok bölümde lisans derecesini vermektedir. Üniversite, yükseköğretim ve teknik, sosyal ve ekonomik ilerleme ile öğrencilerin ilgileri arasında yakın bir bağlantı kurma politikasına dayanan akademik programlar sunmaktadır. Bir bölümün ders programı, hazırlık, temel ve uzmanlık kursları içermektedir. Üniversitenin sunduğu eğitim programları şunlardır: Tarım bilimleri, sosyal ve aile gelişimi, uygulamalı bilimler ve teknoloji, idari bilimler ve kurumsal yönetim, eğitim bilimleri ve sürekli eğitim programları (El-Kudüs Açık Üniversitesi, 2019).

Filistin'de Yükseköğretim Alanında Yaşanan Yönetim ve Planlama ile İlgili Sorunlar

Bu başlık altında Filistin'de yükseköğretim sisteminde yaşanan yönetim ve planlama ile ilgili sorunlar iki alt başlık altında verilmiştir.

Yönetim Sorunları

Yükseköğretim kurumlarının merkezî rolü, sosyal ve ekonomik kalkınmaya öncülük edecek insan kaynağını sağlamak ve eğitmek, bilimsel araştırmalar yapmak ve kalkınma gereksinimlerini karşılamak için topluma hizmet etmektir. Ancak Filistin'de yükseköğretim programlarının oluşturulması ve geliştirilmesi, açıkça tanımlanmış bir

ulusal eğitim veya kalkınma planı kapsamında değildi; bu yüzden yükseköğretim birçok zorlukla ve bunalımla karşı karşıya kalmıştır (Aciz, 1997).

Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırma Bakanlığı, 2001 yılında Filistin yükseköğretimi için on yıllık bir stratejik plan geliştirmiş ve 2005 yılında stratejinin uygulanması için ayrıntılı bir eylem planı hazırlamıştır. Bu eylem planı, eğitimin karşılaştığı zorlukları da içermiştir. Bu zorluklar arasında; yükseköğretim sisteminin işgücü piyasasının ihtiyaçlarını yeterince karşılayamaması, yükseköğretim kurumlarında planlamanın yetersiz olması, yükseköğretimde kalitenin düşmesi kaygısı, işgal politikaları nedeniyle üniversitelerin yaşadığı sıkıntılar, yükseköğretime erişimde eşitsizlik, ulusal ve kurumsal düzeyde etkin idari yapı eksikliği, finansman eksikliği ve ulusal ekonominin zayıflığı vardır. (Abu-Eiše, 2007)

Yükseköğretimin felsefesi ve amaçlarına bakıldığında, temel olarak, toplumsal kalkınmaya katkıda bulunmaya ve onun gereksinimlerini ve ihtiyaçlarını karşılamaya dayanmaktadır. Yükseköğretim, kalkınma için en önemli kaynak olan insan kaynağındaki yüksek yetenek ve becerilerin oluşumu için ana kaynaktır. Ancak Filistin'deki gerçek durum, yükseköğretimin istenilen amaçlara ulaşamadığına işaret etmektedir. Alan verileri, üniversite mezunları ile Filistinli işgücü piyasası arasında bir ayırışma durumunun varlığını teyit etmektedir; bu da yükseköğretimde yönetim ve planlama organlarının zayıflığını göstermektedir.

Yönetsel liderlik, kurumun olmazsa olmazıdır. Yönetimin niteliği, stratejik planlama kalitesini ve kaliteye yol açan faaliyetlerin takibini içermektedir. Üst yönetim liderliğinin kalite standartlarına uyması; öğretim üyeleri, bölüm başkanlığı ve fakülte başkanlığı ile öğrenciler arasında iyi insan ilişkileri; yönetsel liderlerin seçilmesi ve ihtiyaç ile uzmanlık ışığında standartlara göre eğitilmesi, yönetim kalitesinin en belirgin göstergelerindendir (Mecîd, 2012).

Nakhleh'a (2005) göre, Filistin Ulusal Yönetimi Başkanı tarafından alınan, bir taraftan eğitim ve öğretim, diğer taraftan yükseköğretim arasındaki ayrılma ve birleşme kararlarının, iş performansını arttırmaya yönelik eğitimsel veya idari değerlendirmelerin değil, siyasi düşüncelerin sonucu olduğuna işaret etmektedir. Eğitim sektöründeki çabalar (örneğin okulların açılması, yeni ders kitaplarının üretimi, vs.) kamu eğitim sektörü ile sınırlı kalmıştır. Siyasi ve toplumsal öncelik, kamu eğitim sektöründe yoğunlaşmıştır. Yükseköğretime ise, özellikle iki bakanlığın ayrılması döneminde (1996-2002), az öncelik tanınmıştır. Yükseköğretim Bakanlığı'nın çabalarının çoğu, idari prosedürlere ve acil finansman konularına odaklanmıştır. Stratejik planlama,

mevcut kurum ve programların değerlendirilmesi ve gelişimi, özellikle yükseköğretim ve bilimsel araştırmalar için siyasi ve finansal önceliğin siyasi liderlik tarafından tanınmadığı için, yeterli dikkat çekmemiştir.

Yükseköğretim Kurulu da, yükseköğretimin stratejik gelişimi ile doğrudan bağlantılı en az üç alanda üzerine düşeni yapmamıştır. Bu alanlar şunlardır: Genel politikayı geliştirmek; yükseköğretim kurumlarını geliştirmek ve değerlendirmek; yükseköğretim kurumlarının müfredatlarında ulusal öncelikleri benimsemek. Bunun nedeni, Kurul'un yapısının stratejik müdahalelerde bulunmak için uygun olmamasıdır. Üyelerin en çok dörtte üçünün siyasi partizan oluşumlardan olması, verilen kararların bağımsızlığını etkilemektedir. Ayrıca, üyelerin çoğunluğu rektörlerden oluşmakta ve yükseköğretim süreci ile ilgili tüm tarafları (öğrenciler, öğretmen ve işçi sendikaları, özel sektör, mezunlar, lise öğrencileri, veliler, vs.) temsil etmemektedir. Kurul'un kararlarını uygulamak için bir baskı aracı olarak kullanması için özel bütçelerin bulunmaması, yasal ve toplumsal referans seviyesinin düşük olması ve mesleki bağımsızlığın yokluğu; Yükseköğretim Kurulu'nun görevlerini yerine getirememesine neden olmuştur (Al Atrâş, 2007).

Bilimsel Araştırma Kurulu ve Ulusal Kalite ve Akreditasyon Kurulu da, Yükseköğretim Kurulu tarafından yaşanan sorunlardan (bütçelerin bulunmaması, mesleki bağımsızlığın yokluğu, politik bir şemsiye altında çalışmak ve yapısal sorunlar) muzdariptir. Kalite ve Akreditasyon Kurulu'nda asıl odak noktası, üniversiteleri temsil edenlerdir. Böylece kuruldaki karar vericilerin yükseköğretim kurumları ile olan bağlantısı, çıkar çatışması ve sadakat çatışmasına yol açmaktadır. Bu durum, kurul üyesinin ait olduğu kurum ile Kalite ve Akreditasyon Kurulu'na değerlendirme ve onay için sunulan programın gerekçeleri arasındaki kararların objektifliği hususunda karışıklık ve çakışma yaratmaktadır. Bilimsel Araştırma Kurulu'nda ise, üniversite temsilcilerinin bu üniversitelerden çıkan araştırma projelerinin tanıtımı ile ulusal düzeyde bilimsel araştırmanın öncelikleri arasında ayırım yapmaları zordur. Bu sorunları gidermek için, Filistin Yükseköğretim Kurulu'nun yeniden düzenlenmesi ve Kurul çalışmalarının şimdiye kadar kurumlardan ziyade akademik programları değerlendirmek ile sınırlı kaldığından dolayı; kurulun yasal ve toplumsal referansının parlamentoda (Yasama Meclisi) benimsenmesi önerilmektedir. Bu nedenle, Yükseköğretim Kurulu'nun iç tüzüğünün değiştirilmesi ve Yasama Meclisi tarafından tartışılıp, izlenen yasama prosedürlerine göre yasa olarak kabul edilen özel bir tüzük haline getirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, Kurula özel bir bütçenin tahsis edilmesi, Kurulun üyelik

kriterlerinin görevleriyle ilgili tüm tarafların temsilcilerini içerecek şekilde değiştirilmesi ve Kurulun hem Planlama ve Bütçe Komitesi hem de Bilimsel Araştırma Komitesini içermesi gerekmektedir (Nakhleh, 2005).

Hükümetin genel bütçesinin yükseköğretimin desteklenmesi veya birikmiş mali açığın kapatılmasına dair bir maddeyi içermemesi ve üniversitelerin ulusal politikaların gündemine (2017-2022 Stratejik Planı) dâhil edilmemesi; siyasi, ekonomik ve sosyal krizlerle boğulmuş ve işgalden muzdarip olan bu toplumda yükseköğretime ilginin düşük olduğunu göstermektedir. Bu nedenle hükümet, vatandaşlara yükseköğrenim görme imkânını tanımadaki rolünü oynamalıdır. Filistin Ulusal Yönetimi'nin uyguladığı özelleştirme politikası, yeterli fonları gerektiren rollerini oynamasını engelleyen mali krizlerden muzdarip olan yükseköğretim kurumlarında uygulanmamalıdır. Ulusal Yönetimi, toplum kalkınmasının dayandığı yükseköğretimi desteklemelidir.

Sürdürülebilir kalkınma, politik, ekonomik ve sosyal otorite kullanımıyla orantılı olarak değişen çeşitli kriterler aracılığıyla hesap sorulabilir ve sağlam kurumlar gerektirmektedir. Kanun, anayasa ve mülkiyet hakları gibi resmi kriterler de vardır. Bu kriterleri benimsemeyen ülkede, ekonomik, sosyal ve çevresel bozukluklar birikecek ve bunlar krize dönüşecektir; ancak her ikisi de bütünleşik bir bütün teşkil etmekte ise, hükümet (iyi yönetim) ile sürdürülebilir kalkınma arasında bir uyum oluşabilmektedir. Başkan ve asları arasındaki diyaloga dayanan iyi yönetim ilkesi, gözetim ve hesap verebilirlik araçlarının ve sağlam karar verme mekanizmalarının varlığı, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında temel ilkelerdendir (El-Kürdi, 2017).

Eğitim sektörünün stratejik planına (2017-2022) göre sektör, 10. sınıf öğrencilerinin mesleki ve teknik eğitime kayıt oranını 2015 yılında %2,1'den 2022 sonunda %5,0'a çıkarmayı hedeflemektedir. Öte yandan, mesleki ve teknik eğitime olan talebin düşük olmasının sebeplerinden biri, Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı'nın politikalarıdır. Örneğin, mesleki eğitim ve öğretim merkezlerinin sayısı azdır ve Filistin'de sadece 15 merkez vardır. Bu, öğrencinin eğitim almak için her gün gideceği yerin uzak olduğu ve mesleki eğitim merkezine ulaşmanın masraflı ve riskli olduğu anlamına gelmektedir. Oysaki Filistin Merkezi İstatistik Bürosu'nun verileri, bilimsel dal ve beşerî bilimler dallarında akademik eğitim için lise sayısının 137 olduğunu göstermektedir (Okul istatistikleri, 2018). Lise öğrencilerine sunulan mesleki dalların azlığı, mesleki eğitime olan talebin düşük olmasında etkilidir. Bazı mesleki ve teknik ortaöğretim dallarının mezunları, üniversiteye devam edemezler. Dolayısıyla mesleki ve teknik ortaöğretim öğrencileri, diğer ortaöğretim öğrencileri ile aynı fırsatlara sahip

olmamaktadır (Hayfa Eğitim Rehberliği Derneği, 1998; akt. Khudair, 2006). Eğitim ve Yükseköğretim Bakanı Saydam daha önce, mesleki dalların ortaöğretim öğrencilerinin sadece %2'sini çektiği, %80'inin ise beşerî bilimler dalına ve %18'inin de bilimsel dala yöneldiğine işaret etmiştir. Bu, üniversite bölümlerindeki katılımın niteliğinde yansıtılmaktadır; bu da Filistin'de işsizlik oranlarını arttırmaktadır (Abu Camus, 2016).

Ebu Nahye ve An-Nabulsi (1996), Filistin'de yükseköğretimde bazı idari sorunların bulunduğu işaret etmektedirler; bunlar: idari ve örgütsel düzeyde zayıf planlama; üniversitede üst düzey liderlerin öğretim üyelerinin sorunlarına karşı duyarsızlığı; karar verme sürecinde bireysellik ve huysuzluk; üniversite işlerinin gerekliliklerinin bilincinde olan bir idari organın bulunmaması; bireylerin kendilerine layık olmayan pozisyonlarda atanması; sorumlu tarafların sadece kendi fikir ve düşüncelerine göre hareket etmesi; bürokratik idare ve rutin; üniversite kurumunun dışarıdan üst yönetimi; sorumlu tarafların üniversitenin karşılaştığı gerçek sorunlara ilgisizliği; görevlilerin karar verirken kanunları ve akademik gelenekleri dikkate almaması; akademik usullerine göre yapılmayan tayinler; idari personel için iş tanımının belirsizliği; akademik konularda bölümlerin kararlarının göz ardı edilmesi; bölüm başkanları, dekanlar ve rektör yardımcıları arasındaki yetkilerin karışıklığı ve belirsizliği; terfi sistemlerinin yetersizliği ve iş güvenliğinin yetersizliğidir (Osman, 1998).

Gazze Şeridi'ndeki devlet yükseköğretim kurumlarında personel performans değerlendirme politikalarını el alan En-Nunu'nun (2004) çalışmasının sonuçları, personel performans değerlendirme sisteminin gerekliliklerinin bulunmadığı, sistemde bilimsel ve objektif kriterlerin bulunmadığı, değerlendirme sürecinin en yakın amirin sorumluluğunda olduğu, değerlendiricilerin yeterlilik düzeyinin düşük olduğu, performans değerlendirme sonuçlarının analizinde ve geri bildirim verilmesinde eksikliklerin olduğu, personel ile ilgili kararlarda (eğitim ve motivasyon gibi) değerlendirme sonuçlarına dayanılmadığı ve bunun da iş tatmininin düşük olmasına yol açtığını göstermiştir.

Cafer'in çalışması (2010), genel bütçenin hazırlanmasında eksikliklerin olduğu ve genel bütçenin rastgele bir şekilde, önceki bütçelere bir yüzde ekleyerek ve programların önceliklerini belirtmeden hazırlandığını kanıtlamıştır. Filistin'de kullanılan bütçe, klasik-ödenek tabanlı bütçedir. Bu bütçe, hedeflere odaklanmadan, çıktıları ve bir sonucu olarak ortaya çıkan etkileri ölçmeden, girdilerin benimsenmesine odaklanan geleneksel bir bütçedir. Bu nedenle, hesap verebilirlik ve uygulama verimliliğini

değerlendirme süreçleri zayıflamaktadır. Bütçe, devletin kapsamlı stratejik planının ve nasıl eyleme geçirileceğinin bir yansıması olup, istenilen kısa veya uzun vadeli hedeflere ulaşılmasını sağlayan ayrıntılı bir plan içermektedir. Başarılı bir bütçe sadece maliyetleri kontrol etmekle kalmaz, aynı zamanda mali işlemlerin istenen hedeflere ulaşmak için gerekli biçimde yapılmasını sağlamaktadır. Bu nedenle, planlama aşamasında, üniversitelerin, kolejlerin, bölümlerin ve programların stratejik ve yıllık hedeflerinin konulması, mali ve beşerî kaynakların etkin biçimde ve gerçek ihtiyaç içinde tahsis edilmesi ve bunun hedeflere ulaşma yeteneği ile bağlantılı olması, genel olarak kurumların ve özel olarak eğitim kurumların kaynak ve zaman israfını önlemek için hızlı düzeltici kararlar almalarını sağlamaktadır. Kaynak ve zaman israfını önlemek için, belirli amaçlara ulaşmak için harcamaları yönlendirmek ve uygulama aşamaları mevcut kaynaklarla uyumlu olan programları belirlemek gerekmektedir (El-Hilu, 2017).

Plan-program bütçe sistemini uygulamak, yıllık programlar ve uzun vadeli milli hedefler arasında bağlantı kurmaktadır. Bu sistem üç unsuru birbirine bağlamaya dayanmaktadır: ulaşılması gereken hedefler (planlama), hedeflere ulaşma araçları (programlar ve faaliyetler), programın uygulanması için gerekli mali kaynaklar (bütçe). Planlama ve hedeflerin oluşturulması aşamasından başlayarak, hedeflerin programlanması (yani programlara dönüştürülmesi) aşamasına ve ardından en iyi alternatiflerin seçilmesi için fayda-maliyet analizi yönteminin kullanılmasıyla alternatif programların karşılaştırılması aşamasına ulaşınca kadar üç unsurun entegrasyonu, uzun vadeli bir planın geliştirilmesine ve ardından planın yıllık programlara bölünmesine katkıda bulunmaktadır. Çünkü bazı hedeflere tek bir yıllık program aracılığıyla erişilemez. Bu hedefler, örneğin beş yıllık bir süreye sahip olabilecek kapsamlı bir stratejik plana ihtiyaç duymaktadır ve her bir plan hedefe ulaşmak için pratik bir programa sahiptir (Hammad, 2011; akt. El-Hilu, 2017). Okuma yazma bilmezliği ortadan kaldırmak, işsizlik problemini çözmek veya yükseköğretim kurumlarını saran mali krizleri çözmek, bir yıl içinde ulaşılamayan hedeflerdir. Bunun için, hedefi birden çok aşamada gerçekleştirecek yıllık programlara bölünmüş uzun vadeli bir ulusal stratejik plan geliştirilmelidir.

Üretim etkinliği, mevcut kaynakları belirli kriterlere ve önceden belirlenmiş hedeflere uygun olarak, gerekli sonuçları elde edecek şekilde kullanımında yönetimin etkinliği ve verimliliğinin bir ifadesidir. Kaynakların kullanımı ne kadar verimli olursa, çalışanların üretim etkinliği o kadar iyidir; bu da bir bütün olarak kurumun verimliliğini artıracaktır. Üretim etkinliği, beşerî, maddi ve teknolojik kaynaklar, çalışma politikaları,

gerekli iş performansının kalitesi ve yöntemi, hizmet sunum kalitesi gibi çeşitli faktörlerden etkilenmektedir (El-Guti, 2017).

Filistin üniversiteleri, siyasi, sosyal, ekonomik, eğitimsel, teknik ya da çevresel nedenlerin yol açtığı hızlı ve ani değişimlerin bir sonucu olarak; nedenleri, ciddiyetleri ve etkileri bakımından farklı birçok krizle karşı karşıyadır. Bu krizler, toplumumuzda ortadan kaldırılamayacak kaçınılmaz bir olgudur. Ancak krizle baş etmek, düzenli bir şekilde müdahale etmek ve krizi kontrol altına almak için uygun ortamı oluşturacak bilimsel metodolojiyi kullanarak kriz yönetimi ve önceden planlama yoluyla krizlerin olumsuz etkileri azaltılabilmektedir. Bilimsel çalışmalar, etkili kriz yönetiminin aşağıdakiler gibi sağlam bilimsel metodolojik süreçler gerektirdiğini onaylamıştır: planlama, düzenleme, yönlendirme, izleme, kriz yönetim ekibinin oluşturulması, kriz liderliği, iletişim sistemi, bilgi sistemi, karar verme ve kriz değerlendirme (Mecid, 2012; Akt. R. Odeh, 2008).

Kriz analizi, kriz yönetimi için gerekli ihtiyaçların belirlenmesi için planlama, eylem için gerekli program ve ekiplerin hazırlanması, öncelikleri belirlemek ve uygulama süreçlerinin düzenlenmesini gerektirmektedir. Krizin birkaç nedeni vardır; en önemlileri şunlardır: kurumun amaçları, öncelikleri ve ulaşılması gereken rollerinin net olmaması; otoriter yönetsel liderlik; motivasyon ve değerlendirmede eşitsizlik; görüş özgürlüğünün bulunmaması; sıkı kontrol yönteminin kullanılmaması; havalandırma eksikliği, aydınlatma yetersizliği, güvenlik ve emniyet araçlarının yokluğu gibi kötü fiziksel çalışma koşulları (R. Odeh, 2008).

Kaynak kullanımı kontrol süreci, üst yönetimin değil, örgütsel yapının tabanından piramidin tepesine kadar kurumdaki farklı sorumluluk merkezlerinin sorumluluğundadır. Kaynak kullanımını kontrol etmek, başarının önceden belirlenmiş kural ve standartlara göre gerçekleşmesini sağlamaktadır (Kullab, 2008; akt. Kahil, 2017). Bilimsel temellere dayanan bir muhasebe sisteminin varlığı, plan-program bütçeleme sisteminin uygulanması, üniversitenin örgütsel yapısındaki değişikliğin stratejisindeki değişiklik ile uyumlu olması ve çeşitli sorumluluk merkezlerinin müdürlerine daha fazla yetkinin verilmesi, fiilî performansı planlanan performansla değerlendirmek için önemli yöntemlerdendir (Kahil, 2017).

Üniversite açılış sayısındaki artış ve mali dengesizliklerin ortaya çıkması sonucunda, başarıya değil harcamaya ve mali kontrole önem veren geleneksel bütçe sistemi yerine, gerekli tekniklerle hedefe ulaşmaya odaklanan bütçelere ilgi artmıştır. Üniversite harcamalarının enflasyonu ve hükümetin üniversitelerin toplam

harcamalarını kendi kaynaklarından karşılaması ile ilgili eğilimi nedeniyle, üniversiteler harcama kontrol politikalarını değiştirmek zorunda kalmış ve bütçeleri farklı bir şekilde hazırlamak için çalışmışlardır. Bazıları, genel bütçesini klasik-ödenek tabanlı bütçeden plan-program bütçeye değiştirmiştir. Harcamaların rasyonelleştirilmesi, gelirlerin en üst düzeye çıkarılması, finansal dengesizliklerin giderilmesi ve hesap verilebilirlik gibi unsurları içeren etkin bir düzenleyici sistemin sağlanması, idari ve finansal yükümlülük belirlenerek ve uygulama süresinin sonunda performans değerlendirilerek sağlanmaktadır (El-Hilu, 2017).

Filistin'deki Eğitim Süreci İnceleme Yüksek Komitesi'nin raporuna (2015) göre, araştırma alanlarında işbirliğinin yetersizliği ve üniversiteler arası program eksikliği vardır. Rapor ayrıca, yükseköğretim kurumlarında ve üniversite idarelerinde "iyi yönetim" ilkelerine bağlı olunmadığına ve idari yapılar ile yönetmeliklerin yükseköğretimin ihtiyaç ve gereksinimlerine ayak uydurmadığına dikkat çekmektedir. Recep'in çalışması (2018), Gazze şehrindeki Filistinli üniversiteler arasında ağ oluşturma sürecinin yüzdesinin % 71,53 olduğu, toplum hizmeti ve sürekli eğitim alanındaki işbirliğinin yüzdesinin % 75,4 olduğu, öğretim ve akademik değişim alanlarındaki işbirliğinin yüzdesinin % 70,2 olduğu ve araştırma alanındaki işbirliğinin yüzdesinin % 69 olduğunu doğrulamıştır. Çalışma ayrıca, araştırma alanının geliştirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Filistin yükseköğretim kurumları, yönetim ve planlama ile ilgili meseleleri bölgesel ve uluslararası deneyimlerden yararlanarak çözmüş olmalarına rağmen, rekabete ve dış finansmana odaklanmış ve bölgeselcilik ile aşiretçilikten etkilenmişlerdir ve işlerine hükümet ve siyasi partiler karışmışlardır (Al Atraş, 2007).

Kadınların yükseköğretim kurumlarında liderlik ve yönetim pozisyonlarına katılımının düşük olması sosyal nedenlerden kaynaklanmaktadır. Al-Rakab'ın (2009) kadınların liderlik yapmasının önündeki engeller üzerine çalışması, en önemli engellerin sosyal engeller (görelî ağırlığı % 73,08) olduğunu ortaya koymuştur. Kültürel miras, kadınları ötekileştirmeye ve liderlik konumlarından dışlamaya çalışmaktadır. Ardından siyasi engeller (görelî ağırlığı % 70,38) yer almaktadır. Kadınların rolü için siyasi otoritenin ve siyasi hareketlerin zayıf desteği, karar vericilerin kadınlara duydukları güven eksikliği ve kadınların yalnızca emirleri yerine getiren araç olarak algılanması, kadınların karar alma pozisyonlarına katılım oranlarına yansımıştır.

Filistin'de yükseköğretim alanında karşılaşılan yönetsel zorluklar şöyle özetlenebilir (Kenan, 2009):

- Yükseköğretim hedeflerine, özellikle bilimsel araştırma ile ilgili hedefe ulaşamamak
- Üniversitelerde genel idare, öğretim kadrosu ve personelin, akademik gelişmelere ayak uyduramaması ve idari ile mali işlemlerin otomatik olarak yapılmasında modern teknikleri kullanamaması
- Yükseköğretimde kadınların öğretmenliğe katılım eksikliği
- Filistin üniversitelerinin müfredatlarının uygulamalı pratik yönden ziyade teorik yöne odaklanması
- Üniversitelerde ve üniversite kolejlerinde personel maaşlarının düşük olması
- Ekonomik ve sosyal göstergelerde Filistin'e benzer ülkelere kıyasla, yükseköğretim sektöründe ücretlerin yüksek olması
- Üniversitelere kabul ve kayıt politikasının Lise Diploması (Tawjihi) veya eşdeğer diplomaların not ortalamalarına (en az %65 olmalı) bağlı olması
- Üniversitelerde değerlendirme sisteminin dönem ve final sınavlarına bağlı olması ve bu sınavları öğrencilerin yaratıcılık ve analiz becerilerinin geliştirilmesinden ziyade ezber becerilerine adanması
- Üniversite idaresinin bürokrasi ve egemenlik ile karakterize olması
- Filistin yükseköğretiminin kalitesinin düşük olması
- Üniversite eğitiminin, öğrencilerin temel ve genel kültürel becerileri ve kişisel gelişimleri pahasına bölümlerin ders sayılarını arttırmaya odaklanması
- Bazı Filistin üniversitelerinde önemli tesislerin bulunmaması veya ekipmanlarının eksik olması
- Yükseköğretimin planlanması ile yerel işgücü piyasasının ihtiyaçları arasındaki boşluk; bu işsiz üniversite mezunlarının sayısında artışa yol açmıştır.
- Filistin üniversitelerinin çoğunluğunun Filistin'in başlıca şehirlerinde (Gazze, Nablus, Beytüllahim, El Halil ve Ramallah) yoğunlaşması ve nüfus dağılımını dikkate almaması
- Eğitim burslarının dağıtımını denetleyen tarafların çokluğu ve çalışma mekanizmalarının çelişmesi
- Öğretim üyeleri için, özellikle de bazı kurumlardaki eğitim dışı fakültelere ait olanlar için mesleki gelişim eksikliği

- Yükseköğretim kurumları ile özel sektör arasındaki entegrasyon ve etkin etkileşim eksikliği nedeniyle, yükseköğretimin çıktıları ile yerel işgücü piyasasının ihtiyacı insani ve ekonomik gelişme gereklilikleri arasında uyum eksikliği.

Yükseköğretimin Üniversite Misyonu, Kalkınma ve Toplum Gereksinimleri ile Uyumlaştırılması.

Toplum hizmeti, üniversitelerin temel işlevlerinden biridir. Bu işlevin elde edilmesi, herhangi bir yükseköğretim kurumunun, maddi ve beşeri kaynaklarıyla toplumun hizmetine girmesini gerektirmektedir. Bunun göstergeleri arasında şunlar bulunmaktadır: üniversite bölümlerini çevresindeki toplumun ihtiyaçlarına bağlamak, bilimsel araştırmayı çözüm bulmak üzere toplumun sorunlarıyla ilişkilendirmek ve üniversitenin insan, araştırma ve entelektüel kaynakları ile toplumun üretim ve hizmet sektörleri arasında etkileşim sağlamaktır (Mecid, 2012).

Üniversitelerin görev alanları, sadece öğretim ve araştırmada değil, aynı zamanda bir inovasyon kaynağı ve çeşitli düzeylerde politika oluşturma ve karar verme için bir araştırma merkezi olarak yeni roller içerecek şekilde genişletilmiştir. Üniversiteler beş ana rol üzerinde çalışmalıdır: öğretim, araştırma, inovasyon, yeni fırsatlar yaratma, yerel ve uluslararası düzeyde katılımdır. Bilgi çağının gereklilikleri, yükseköğretim kurumlarının, yenilenen zorlukların farkında olmalarını, bilgi temelli bir toplumda değişen rollerine uyum sağlamalarını, bilgi üretimine aktif olarak katılmalarını, yaratıcılığı teşvik etmelerini, endüstri ve toplum ile ilişki kurmalarını ve uluslararası pazarların gerektirdiği gibi nitelikli mezunlar vermelerini gerektirmektedir. (ALmudallal, Muktar ve Bakri, 2016)

Filistin'deki eğitim politikasına ilişkin mevcut veriler, ekonomik sektörlerin işgücüne olan gerçek ihtiyacı ile eğitim politikasının rotası arasında bir boşluk olduğunu göstermektedir. Üniversitelere kabul planlarının genişlemesi, işgücü piyasasındaki mevcut aşırı işgücüne rağmen eğitim çıktılarının yoğun akışı ve ekonomik faaliyetin gereksinimleri ile dengesizlik, üniversite mezunlarının işsizlik sorununu daha da ağırlaştıracaktır. Ayrıca, mezun olduktan sonra öğrencilerle iletişim kurmak Filistinli üniversitelerin gündeminde değildir ve öğrenci ile üniversite arasındaki bağlantı öğrencinin mezuniyetiyle sona ermektedir. Bu, işgücü piyasası ve sivil toplum kuruluşlarının ihtiyaçları hakkında kapsamlı bir anket yapan ve bu ankete dayanarak, işgücü piyasasının ihtiyaçlarını ve planlanan kalkınma gereksinimlerini karşılayacak

fakülte ve bölümlere kabul ve kayıt politikalarını çizen ileri üniversitelerin aksine yapılan bir şeydir (Madoukh, 2008).

Filistin'deki Eğitim Süreci İnceleme Yüksek Komitesi'nin raporu (2015), yükseköğretimin girdilerindeki dengesizliğe ve bunların beşeri bilimlere yönelik belirgin eğilimine işaret etmiştir. Yükseköğretim kurumlarında, beşeri bilimler ve eğitim bölümlerine yönelik taleplerde, gelişimsel amaçlara hizmet etmeyen, planlanmamış bir şekilde bir artış söz konusudur. Ayrıca, açık öğretim programlarına katılanların oranı yüksektir ve işgücü piyasasına entegrasyonları sınırlıdır. Bu, hem açık öğretim programlarının hem de bunlara katılan öğrenci sayısının yeniden gözden geçirilmesini gerektirmektedir. Mezunların sahip olması gereken beceri ve yeterlilikler ile gelişimsel ihtiyaçlar arasında uyum eksikliği de söz konusudur. Şeref 'a (2010) göre, bunun temel nedeninin ekonomik ve siyasi şartların yanı sıra toplum ihtiyaçlarının kötü planlanması ve eğitim sürecini kalkınma ile ilişkilendirmeme olduğuna inanmaktadır.

Aynı bölümün birçok üniversitede açılması, öğretim yeterliliklerinin dağılmasına ve aynı bölümün öğrencilerinin seviyelerinin farklı üniversitelerde farklı olmasına neden olmuştur. Yeni eğitim disiplinlerinin geliştirilmesinde uzmanlaşma ve entegrasyonun yokluğu, nadir disiplinlerde akademik yeteneklerin zayıflamasına neden olmuştur. Üniversitelerin kendileri arasında koordinasyon tamamen yoktur. Bu konuda üniversiteler arasında hâkim olan tarz, yapıcı olmayan rekabettir. Bilimsel araştırma, hem üniversitelerin hem de öğrencilerin, araştırma kapasitesinin düşük olduğunun doğrudan sonucu olarak, yüksek lisans diploması için gerekli olan “tez” yolundan kaçınma ve “kapsamlı sınav” yolunu tercih etme eğiliminden olumsuz etkilenmiştir. Tüm bu sebepler, eğitim kurumlarının topluma karşı misyon ve görevlerini yerine getirmesini engelleyen faktörlerin artmasına önemli ölçüde katkıda bulunmuştur (Nakhleh, 2005).

Fakülteler arasındaki çeşitlilik ve farklılık, yükseköğretim kalitesinin ölçüldüğü göstergelerdendir. Fakültelerden mezun olanlar, toplumun ihtiyaç duyduğu uzmanlık ve niteliklere sahip olmalıdır. Böylece, açıkla sonuçlanan yeterlilik eksikliği ortaya çıkmaz ve işsizlikle sonuçlanan fazlalık oluşmaz. Bölümler, yerel kalkınma planının gereklilikleri ile bağlantılı olmalıdır. Bu, fakültelerde bölümlerin çeşitliliği ve farklılığını gerektirmekte ve bölümlerin yerel çevrenin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak özdeş imajlara sahip olmamasını gerektirmektedir (Mecîd, 2012).

Bütün bunlar, Filistin'deki Yükseköğretim Konferansında tartışılmıştır. Filistin'de “Gerçeklik, Zorluklar ve Seçenekler” Yükseköğretim Konferansında tartışıldı. Gazze El-Ezher Üniversitesi Rektörü Riyad El Khoudary, bir yandan çeşitli beşeri ve uygulamalı bilimlerde çağdaş bilimsel ilerlemeye ayak uydurarak ve diğer yandan akademik performans, bilimsel araştırma ve eğitimsel değerlendirmeyi iyileştirerek topluma hizmet etmek için nitelik ve nicelik bakımından yükseköğretimin geliştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu, yeni bölümlerin açılması, toplumun ihtiyaçlarını karşılama felsefesine dayalı mesleki ve teknik eğitim alanlarına daha fazla önem gösterilmesi ve sanayi, yazılım ve elektronik bölümlerinde teknolojik gelişmelere ayak uydurmak yoluyla başarılabilir (El Khoudary, 2000).

Tablo 2’de, Filistin’de üniversite mezunlarının disiplinlere ve cinsiyete göre oransal dağılımı yer almaktadır:

Tablo 2

2017 Yılı'nın Ön Lisans ve Lisans Öğrencilerinin Bölüm ve Cinsiyete Göre Oransal Dağılımı

Bölümler	Cinsiyet		Toplam
	Erkek	Kız	
Ticari ve İdari Bilimler	32	23	27
Eğitim Bilimleri ve Öğretmen Yetiştirme	7	21	15
Sağlık	11	9	10
Beşeri Bilimler	5	11	9
Sosyal ve Davranışsal Bilimler	6	10	8
Mühendislik ve Mühendislik Meslekleri	8	4	5
Bilgisayar	6	4	5
Hukuk	5	3	4
Mimarlık ve Yapı Bilimleri	6	2	3
Gazetecilik ve Medya	4	2	3
Matematik ve İstatistik	2	3	3
Doğa Bilimleri	1	3	2
Kişisel Hizmetler	3	1	2
Diğer Bölümler	4	4	4
Toplam	100	100	100

Kaynak. Filistin Merkezi İstatistik Bürosu, 2018.

Tablo 2, 2017 yılının ön lisans ve lisans öğrencilerinin bölümüne göre şu şekilde dağıldığını göstermektedir: Ticari ve İdari Bilimler (%27), Eğitim Bilimleri ve Öğretmen Yetiştirme Programları (%15), Sağlık (%10), Beşeri Bilimler (%9), Sosyal ve Davranışsal Bilimler (%8), diğer bölümler (%31).

Filistin Merkezi İstatistik Bürosu'na (2018) göre, ticari ve idari bilimler, son sekiz yılda ön lisans veya lisans derecesine sahip bireylerin (20-29 yaş) eğitim gördüğü disiplinlerin en başında gelmektedir.

Tabloda, Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı tarafından başlatılacak rehberlik eksikliği nedeniyle, yükseköğretim kurumlarında eğitim ve ticaret gibi bölüm alanlarındaki öğrenci birikimi gösterilmektedir. Öğrencilerin bu tür bölümlere olan artan talebinin sebebi, ücret ve mali yüklerinin daha düşük olmasının yanı sıra diğer bölümlerde sunulan seçeneklerin azlığı olabilmektedir.

Üniversiteler tarafından sunulan disiplinlerin çoğu, işletme maliyetleri ve üniversite ücretlerinin düşük olmasından ve Tawjihi öğrencilerinin çoğunun beşeri bilimler dalından mezun olmasından dolayı, edebî disiplinlerdir (Bedir, Ali Hüseyin ve Elhac, 2017).

Eğitimin çeşitliliği, çeşitli mesleklerin gereksinimlerini karşılayarak istihdam politikalarının çalışmasını kolaylaştırmaktadır. Aynı zamanda, eğitim sistemi, eğitim planlarının planlanan işgücünün ihtiyaçları ile uyumlu olmaması halinde, mezunların işsizlik sorununu arttırmaya katkıda bulunabilmektedir. Ancak eğitim planları (niceliksel ve niteliksel çıktılar) ile işgücü piyasasındaki gerçek talep arasında uyum ve ahenk olduğunda durum tersine dönmektedir. Emek talebi, işgücünün kalitesiyle bağlantılıdır ve bu kalite çalışanların gördüğü eğitim ve öğrenimden etkilenmektedir (Al-Fatlavi, 2013).

Gazze Şeridi'nde yükseköğretimin karşılaştığı zorluklardan biri, bölüm tercihindeki cinsiyet farklılıklarıdır. Bilimsel disiplinlerdeki kız öğrenci sayısı, erkek öğrencilere kıyasla önemli ölçüde düşüktür. Bu, toplumun kültürel mirasına ilişkin nedenlerden kaynaklanmaktadır (Alqarout, 2013).

Yükseköğretimin çıktıları ile Filistinli işgücü piyasası arasındaki uyum eksikliği, mezunlar arasındaki işsizliğin artmasında ve bazı disiplinlerde nitelikli işgücü yetersizliğinde belirgindir. Filistin yükseköğretim kurumları, üniversitelere lisans vermek yoluyla geçmiş yıllarda öğrenci sayısını artırmaya odaklanmış, yani, kalite ve niteliğe değil, niceliğe odaklanıp herkesin yükseköğretime erişimini sağlama unsuru üzerinde durmuşlardır. Bu nedenle, yükseköğretim kurumları, çağın ilerlemesi ve gereksinimlerine ayak uydurması için eğitim programlarının geliştirilmesini garanti altına almak üzere kalite güvencesi ve akademik akreditasyon sistemini uygulamak zorundadır. Böylece yükseköğretim, toplumun ve işgücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılama misyonunu yerine getirmiş olmaktadır (Ghanem, 2013).

Filistin yükseköğretimi, halk sağlığı, sosyal hizmet, arkeoloji, işletme yönetimi, yetişkin eğitimi, okuryazarlık, hizmet içi eğitim atölyeleri vb. alanlarda alan çalışmasına odaklanan programlar yoluyla topluma hizmet veren kurumlar olacak eğitimle ilgili yapı ve işlevleri geliştirme konusundaki ulusal misyonunu yerine getirmelidir. Tıp ve tarım alanlarında üniversite düzeyinde henüz pratik eğitim yoktur. Sosyal ve fiziksel bilimlerde birçok çalışma alan (örneğin jeoloji, botanik, zooloji, kamu yönetimi, psikoloji) yükseköğretim programlarında henüz mevcut değildir (Hallaj, 1980).

Bilimsel Araştırmaya Olan İlginin Eksikliği

Bilimsel araştırma, iki nedenden dolayı üniversitenin en alakalı işlevidir. Birinci sebep, üniversitenin, ülkelerin kalkınma ihtiyaçları ile ilgili araştırma faaliyetlerini yürütebilecek entelektüel ve beşeri kaynaklara sahip olmasıdır. İkinci sebep, üniversitenin, araştırma faaliyetlerinin disiplinli ve normatif bir şekilde yürütülebileceği tek kurum olması ve ister kamu sektörü olsun, ister özel sektörü olsun, farklı toplum sektörlerinin ihtiyaç duyduğu danışmanlık hizmetlerini verebilmesidir (Harahşa, 2000: akt. Ağa, 2015).

Yükseköğretim kurumları, gelişmiş donanımları, müfredatları, çağdaş bilimsel kursları ve elit olması beklenen idari ve akademik yetkinlikleri sayesinde, kalkınma sürecinin oluşumuna katkıda bulunmaktadır. Üniversiteler, sağlam bir bilimsel metodolojiye uygun olarak ardışık kuşakların hazırlanmasına, rehabilitasyonuna ve eğitilmesine katkıda bulunan araştırma, bilimsel ve üretken merkezler olarak kabul edilmekte ve böylece bilimsel, insani, uygar ve kültürel bir mesaja sahip merkezler haline gelmektedir (Ağa, 2015).

Filistin'deki Eğitim Süreci İnceleme Yüksek Komitesi'nin raporu (2015), bilimsel araştırmalara olan ilginin eksikliği, yükseköğretim kurumlarının bu alandaki misyonunu gerçekleştirememesi, bilimsel araştırmaların hükümet ve üniversite bütçelerinden sınırlı payı ve bilimsel araştırmanın kalkınma ve toplumun ihtiyaçları ile bağlantısının eksikliğini göstermiştir.

Al-Hiti ve Aş-Şamri (2017), bilimsel araştırmanın, kamu ve özel hizmetlerin kalitesini iyileştirmenin yanı sıra, farklı ülke ve toplumların karşı karşıya kaldığı ekonomik, sosyal, çevresel ve kurumsal sorunlara çözüm bulmaya katkıda bulunduğuna inanmaktadırlar. Arap dünyasında, üniversitelerin ve bilimsel araştırma merkezlerinin kuruluşundan bu yana altmış yıldan fazla süre geçmiş olmasına rağmen, bilimsel

araştırmalar istenen seviyeye ulaşamamıştır ve bir takım sorun ve zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Bilimsel araştırmaların karşılaştığı zorluklardan biri, harcama/yatırım ile ilgili zorluklardır. Arap lkelerinde bilimsel araştırma harcamalarının çoğu hükümetlerden gelmekte ve özel sektörünün katkısı çok sınırlıdır. Güney Kore ve Japonya gibi bazı modern sanayileşmiş ülkelerdeki özel sektör, toplam fon kaynaklarının %70'i oranında bilimsel araştırmaların finanse edilmesine katkıda bulunmaktadır.

Dünya Bankası'nın 2015-2016 yılı verilerine göre, Filistin'de 2015-2016 yılı için bilimsel araştırma harcamalarının gayri safı yurt içi hasılaya (GSYİH) oranı (0,49) İsrail'e göre oldukça düşüktü. İsrail'de bu oran (4.25)'e ulaşmıştır. Bu, Filistin'de maddi kaynakların eksikliğinin ve ekonomi için temel bir kaldıraç olarak araştırma ve geliştirmenin önemine farklı tarafların ilgi göstermemesinin bir göstergesidir.

Filistin'deki Eğitim Süreci İnceleme Yüksek Komitesi'nin raporuna (2015) göre, Filistin'deki eğitim sisteminin karşılaştığı zorluklardan biri, eğitimin devlet btcesinden aldığı payın düşük olmasıdır. Üniversitelerin ve özellikle bilimsel araştırmanın devlet btcesinden aldığı payın düşük olması, bilimsel araştırmanın Filistin'deki durumuna ve önemine olumsuz yansımıştır. Araştırma ve geliştirme, laboratuvarların kurulması veya geliştirilmesi, ekipman ve teknisyenlerin sağlanması ve bilimsel araştırma ağlarının koordinasyonu ve kurulması için gerekli resmî veya resmî olmayan finansal kaynakların sağlanması gibi ekonomik prosedürleri gerektirmektedir (Al-Khikani, 2010).

Akademik kurumlar, btçeleri ne olursa olsun, bilimsel araştırmaları büyük ölçüde finanse edemezler, ancak akademik kurumlar ile üretim ve hizmet sektörleri arasında ortaklıklar ve işbirliğinin oluşturulması halinde, bu ortaklıklar bilimsel araştırmayı desteklemeye yönlendirilebilmektedir. Bu bağlamda, dünyanın dört bir yanındaki niversiteler, bilimsel araştırmalarını geliştirmek ve iş adamlarını ikna etmek üzere, kendileriyle üretim ve hizmet sektörleri arasındaki işbirliği ve ortaklık üzerinde çalışmak için merkezler oluşturmuştur (Halil, 2014)

Halil'in çalışması (2014), ğretim üyelerinin bakış açısından Filistin niversitelerinde bilimsel araştırmaların finansman derecesinin görelisi ağırlığı (%51,58)'e ulaştığı, dolaylı finansmanın görelisi ağırlığının (%57,17) olduğu, doğrudan finansmanın görelisi ağırlığının (%53,28) olduğu ve dış finansmanın görelisi ağırlığının (%43,47) olduğunu göstermiştir.

Helles'in (2010) Filistinli üniversitelerde bilimsel araştırmaların finansmanının düzeyi ve bilimsel üretimin kalitesindeki rolüne ilişkin araştırmasına göre, bilimsel araştırma için mevcut finansman, üniversiteler tarafından onaylanan bütçeden gelmektedir. Hükümetin ve özel sektörün katkısı ise %8'i geçmemiştir. Filistin'deki Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırma Bakanlığı'nın Eğitim ve Öğretim Bakanlığı'ndan bağımsız olmaması, bilimsel araştırma için gerekli finansman seviyesinin iyileştirilmesini önlemektedir. Finansman eksikliği, üniversitelerde bilimsel araştırma için ayrılan fonların kullanımını bilimsel ve akademik dergiler, bilimsel konferanslar ve araştırma ödülleri ile sınırlandırmıştır. Özel sektörün rolü, bilimsel üretimi desteklemek amacıyla değil de bu şirket ve kurumların reklamını yapmak amacıyla, bilimsel konferansları sınırlı bir şekilde finanse etmekle sınırlıydı.

Dünya Bankası verilerine göre, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki araştırmacı sayısı 2015-2016 yılında milyon kişi başına 565'i geçmemiştir. Bu, insan kaynakları ile ilgili zorlukların varlığını göstermektedir. Üniversitelerin araştırma merkezlerindeki ya da bağımsız araştırma merkezlerindeki araştırmacı sayısının azlığı, Filistin'deki bilimsel araştırmaların karşılaştığı en önemli zorluklardan biridir.

Arap bilimsel beyin göçü ve buna bağlı olarak ortaya çıkan nitelikli bilimsel kadroların ve özellikle de nadir disiplinlerdeki kadroların yetersizliği, Arap ülkelerinde sürdürülebilir kalkınma üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır (Al-Hiti ve Aş-Şamri, 2017). Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) istatistiklerine göre, OECD ülkelerinde bir milyondan fazla Arap profesyonelin çalıştığı tahmin edilmektedir. Arap beyin göçü, küreselleşme olgusunun hızlanmasıyla birlikte artmaktadır. Yurtdışında okuyan Arap öğrencilerin %45'i, memleketlerine dönmemektedir. Arap dünyası, gelişmekte olan ülkelerin diğer gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere olan beyin göçünün %31'ine katkıda bulunmaktadır (Al-Khikani, 2010).

Al-Hiti ve Aş-Şamri (2017), Arap ülkelerinde eğitim sektörünün çıktılarının seviyesinin düşük olduğuna ve bilimsel araştırma faaliyetlerinin sınırlı olduğuna işaret etmektedirler. Dünya Fikrî Mülkiyet Örgütü'nün (WIPO) verileri, teknik ekonomi konusunda uzmanlaşmış çalışmaların az olduğunu göstermektedir. 2013 yılında Arap ülkelerinde akreditasyon için hem mukimler hem de mukim olmayanlar tarafından yapılan patent başvurularının sayısı 8000 idi.

Helles (2010), buluşun bilimsel araştırma aşamasındaki durumu ile buluşun üretken sektörün gerektirdiği şekilde durumu arasında bir boşluk olduğunu göstermektedirler. Çünkü bu bilimsel araştırmayı laboratuvar aşamalarının başından

Üretim aşamasına kadar destekleyecek kurum yoktur. Bunun da sebepleri, araştırma maliyetinin yüksek olması, sonuçlarının garanti edilememesi ve ekonomik getirisinin belirsiz olmasıdır.

Ekonomik küreselleşme, küresel ekonomiyi birleştirmeyi ve bileşenlerinin (mallar, işçilik ve teknoloji) tam anlamıyla zgr olmanın önündeki engelleri ortadan kaldırmayı amaçlamakta ve Arap lkeleri de dâhil olmak üzere, bazı gelişmekte olan ülkelerin uluslararası pazarlardaki rekabet imkânlarını azaltacak bilimsel ve teknolojik değişikliklere yol açmaktadır. Ekonomik küreselleşme, Arap lkelerinde modern bilgi sistemlerinin ve modern bilimsel yöntemlerin yokluğu ve Fikri Mülkiyet Hakları Sözleşmesi'nin özellikle gelişmekte olan ülkelerde ve Arap ülkelerde uygulanması zor olan sıkı koşulları ve düzenlemeleri, Arap araştırma ve geliştirme ile dünya arasındaki açığın büyümesine yol açmıştır. (Al-Khikani, 2010).

Araştırma geliştirme (Ar-Ge) ıktıları bakımından, Ar-Ge alanındaki araştırması sayısı 4.205'e ulaşmıştır. Bunların %26,7'si çalışma ve danışma, %34,4' temel araştırma, %30,6'sı uygulamalı araştırma ve %8,3' deneysel araştırma idi (Abu Kamış, 2017).

Halil'in (2014) yaptığı bir çalışmanın sonuçları, Filistin niversitelerinde bilimsel üretimin aritmik ortalamalarının ğretim üyelerinin bakış açısından şu şekilde dağıldığını göstermektedir: tez danışmanlığı (7.81), uluslararası dergilerde yayınlanmış araştırmalar (5.59), yerel dergilerde yayınlanmış araştırmalar (3.57), Arap dergilerinde yayınlanmış araştırmalar (3.35), yazılmış kitaplar (1.25), çevrilmiş kitaplar (0.14).

Bilimsel araştırma yetersizliğinin bir başka nedeni de, birçok araştırmacının katılımına izin veren araştırma kümelerinin grup araştırmaların olmamasıdır. Bilgi ekonomisi dalgasında, dünyanın ileri üniversitelerinde yapılan araştırmaların çoğu araştırma kümeleri yoluyla yürütülmektedir. Grup araştırmaların olmaması, niversiteler ile aynı ülkedeki araştırma merkezleri arasındaki işbirliği ve eş güdüm seviyesinin düşük olmasından ve araştırmaların toplum sorunlarının zlmesine katkıda bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Arap niversiteleri, üretken kurumlardaki uygulamalı alanlardan neredeyse tamamen ayrılma durumundan muzdariptir (El- Hevli, 2004) .

Bilimsel araştırma harcamalarının az olma nedenlerinden biri, çoğu bilimsel kurumun ve Arap niversitesinin araştırmaları bir ekonomik plana göre ticarileştirme konusunda uzmanlaşmış organlara sahip olmamasıdır. Bu, araştırma merkezleri ile özel sektör arasındaki koordinasyonun zayıf olduğunu göstermektedir. Bir başka neden ise,

bilimsel araştırmaları finans etme ve araştırma sonuçlarını kullanma konusunda uzmanlaşmış danışma kurumlarının bulunmamasıdır (Faraj, 2017). Bilimsel araştırma ve açık bilgi platformları, Filistin'de akademik-endüstriyel ortaklığı geliştirmede önemli rol oynamaktadır. Bu ortaklığın etkinleştirilmesini engelleyen sebepler arasında, ortaklık kurmak için fon eksikliği ve akademik kurumlardaki insan kadrolarının endüstriyel kurumları geliştirme becerisine olan güven eksikliği vardır (Ağa, 2015). Bu nedenle, bilimsel araştırma sürecindeki engellerle yüzleşmek için programların ve mekanizmaların geliştirilmesini ele alan ve ekonomi ile toplumu geliştirmedeki rolünü güçlendiren bilimsel araştırma için kapsamlı stratejiler geliştirmek gereklidir.

Bu nedenle, ortak araştırma projeleri aracılığıyla ve araştırma geliştirme harcaması yapan şirketler için mali destek veya vergi muafiyeti sağlanması yoluyla üniversiteler ve özel sektör arasındaki ortaklığın teşvik edilmesi için Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı'nın bazı uygulama adımlarını atması gerekmektedir (Ağa, 2015).

Davud Ez-Zatari'ye göre, Filistin'in araştırma ve geliştirme için kullanılabilir kaynakları kullanma konusundaki tecrübesi başarılı değildi, çünkü hükümet bu alanda herhangi bir yasal veya teşvik edici önlem kabul etmemiş ve bundan kimin sorumlu olduğu (üniversiteler mi, yoksa hükümet mi, yoksa özel sektör mü?) belli değildir. Pek ok Filistinli icat (deneysel ve uygulamalı araştırma alanında) bireyseldir ve en temel finansman yardımını almamıştır. Bilimsel araştırmalara ilgisizliğin sebeplerinden biri, telkin yöntemine dayanan, yüksek düzeyde araştırma ve düşünme becerilerini ihmal eden müfredatta yatmaktadır (Abu Kamiş, 2017).

Bilimsel araştırma kurumları, hem maddi hem de teknik olarak teşvik edici yasa ve yönetmeliklerden ve altyapıdan etkilenmektedir. Filistin'de teknolojik ve bilgi tabanının bulunmaması, araştırma ve geliştirmenin önündeki en önemli engellerden biridir. Filistin Merkezi İstatistik Bürosu'nun 2016 yılında Filistin'deki inovasyon göstergeleri ve yaratıcılığın engelleri üzerine yaptığı çalışmaya göre, bilimsel inovasyona referans olabilecek bir bütünleşik sistemin bulunmaması ve kurumların ortak bir çerçeveyi takip etmemeleri en önemli engeller arasında yer almaktadır. Ayrıca, üniversitelerde araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin yürütölmesi, yenilikçi fikirlerin beslenmesi ve özel sektörle ortak girişimlerde bulunulması ile ilgili inovasyon süreçlerine sürekli bir devlet desteği bulunmamaktadır. Abu Kamiş (2017), Filistin Ulusal Yönetimi'ndeki karar vericilerin, vergi muafiyeti veya vergi teşvikleri sağlayarak araştırma ve geliştirmeyi teşvik eden herhangi bir yasa veya mevzuat çıkarmadığını

belirtmiştir. Bunun tek istisnası, Filistin Ulusal Yönetimi'nin, Filistin topraklarında inovasyon sürecini düzenlemesi ve Filistin topraklarındaki yaratıcılara maddi ve teknik destek sağlaması beklenen Yüksek İnovasyon Konseyi'nin kurmasıdır.

Bu nedenle, Filistin üniversitelerini ve araştırma merkezlerini küresel ağlara bağlamak, bilimsel araştırma merkezleri, yıllık araştırma ürünü ve bunun şekli ve yayım yerleri hakkında bir veri tabanı oluşturarak ortak araştırmaları teşvik etmek, Avrupa-Akdeniz de dâhil olmak üzere uluslararası bilimsel araştırma ağlarına katılmak ve tüm yükseköğretim kurumlarının kütüphanelerinin araştırma veri tabanlarını birbirine bağlamak gerekmektedir (Eğitim Süreci İnceleme Yüksek Komitesi'nin Raporu, 2015).

Çoğu araştırma kurumu, parçalanmış ve istikrarsız yapılarıyla karakterizedir, yönetim uygulamaları seviyesinde bir düşüşten muzdariptir ve katkılarını sınırlandıran ciddi finansal kısıtlar altında çalışmaktadır. İdari birimlerin bilimsel araştırmaya olan ilgisizliği, idari yolsuzluk vakalarının yaygınlığı ve doğru bilgi ile verilerin gösterilmemesi, faaliyetin istenen sonuçlarına ulaşma yeteneğinin zayıf olmasına yol açmaktadır. Oysaki İsrail'de araştırma ve geliştirme faaliyetleri büyük önem kazanmış ve bilimsel kapasite ve üretim düzeyine büyük katkıda bulunmuştur (Al-Khikani, 2010). Böylece, yasal ve idari kuruluşların zayıflığı, Filistin'de olduğu gibi araştırma kurumlarının verimliliğine ve etkinliğine de yansımaktadır. Bu nedenle, toplumun gereksinimlerini ve ihtiyaçlarını karşılamak için bilimsel araştırma eğilimlerini planlamaya yardımcı olacak etkili bir yönetim olmalıdır.

Araştırma faaliyetlerini finanse edenlerin özel ajandalarından dolayı, araştırma projelerinin önerilerinin gerçek ihtiyaçlara yönlendirilmesinin zorluğundan kaynaklanan bir planlama sorunu vardır. Bu, gerçek endüstri ihtiyaçlarını karşılamak yerine araştırmacıların yönelimlerini tatmin eden araştırma çabalarına yol açmaktadır (Halil, 2014).

Helles'in (2010) Gazze üniversiteleri üzerine yaptığı çalışma, uygulamalı bilimsel araştırmaya olan ilginin beşeri bilimler alanındaki araştırmalardan daha az olduğunu tespit etmiştir. Bu, uygulamalı bilimlerde araştırmaların az olduğunu belirten Arap İnsani Kalkınma Raporu (2003) ile doğrulanmıştır. Uygulamalı bilimsel araştırmaların, ekonomik kuşatma, imkânların azlığı ve resme ya da özel destek eksikliğinde muzdarip olan Filistinli üniversitelerin kapasitelerinin ötesinde ekipman, laboratuvar ve mali desteğe ihtiyaç duyduğundan, bilgi teknolojisi ve biyolojide araştırmalar neredeyse yoktur.

Filistin Ekonomi Politikaları Araştırma Enstitüsü'nün Araştırma Koordinatörü Raja El-Khalidi, araştırma ve geliştirme sektörünün Filistin topraklarındaki politik ve ekonomik koşullardan etkilendiğini doğrulamıştır. Bu koşullar, tüm ekonomik faaliyetleri olumsuz yönde etkilemiş ve bu, temelde düşük olan, özel sektörün bilgi, araştırma ve geliştirme talebine de yansımıştır. Bu nedenle, son yıllarda yapılan araştırmalar, büyük ölçüde üniversitelerle sınırlı kalmıştır ve farklı üretken sektörlerdeki geliştirme ve üretim süreci için "besleyici" değildi. İsrail'in Filistin ekonomisini kontrol altına alması ve Filistin'deki siyasi istikrarsızlık, Filistin'de yatırım yapmayı riskli hale getirmiş ve bu, teknoloji ve bilgiyi yerel piyasaya aktarmak için gereken yabancı yatırımların akışını azaltmıştır (Abu Kamış, 2017).

Bilimsel araştırmayı ve inovasyonu teşvik eden yasalardan ve fikri mülkiyet hakları, patent ve telif hakkının korunmasına ilişkin yasalardan oluşan ve inovasyonun teşviki ve korunmasıyla ilgili olan yasal çerçevenin yetersizliği, araştırma faaliyetlerinin baltalanmasında önemli bir etkiye sahiptir. Filistin'de fikri mülkiyet haklarının korunmasına ilişkin yasalar eskidir ve yeniden düzenlenmesi gerekmektedir; çünkü yürürlükte olan yasa içerik olarak eksiktir ve birçok yönü kapsamamaktadır. Ayrıca, bu tür yasalar, uluslararası gerekliliklerle, özellikle Dünya Ticaret Örgütü'ne katılım şartlarıyla ve Dünya Fikrî Mülkiyet Örgütü (WIPO) tarafından düzenlenen Ticaretle Bağlantılı Fikrî Mülkiyet Hakları Anlaşması'yla uyum düzeyiyle ilgili zorluklarla karşı karşıyadır. Aynı durum, telif hakkı yasası için de geçerlidir. Ürdün'ün Batı Şeria'daki egemenliği ve Mısır'ın Gazze Şeridi'ndeki egemenliği dönemlerinden bu yana yürürlükte olan bu yasa, hâlâ yürürlükte (Abu Eş-Şaar, 2016).

Bu nedenle, hakları korumak ve yaratıcılığı ile yenilikçiliği teşvik etmek için yeni yasalar çıkarmak çok gereklidir. Fikri mülkiyet ve telif haklarının korunması için etkili bir yasal çerçeve oluşturan ülkeler, yabancı yatırımları ve nitelikli kadroları çekme konusunda daha fazla kabiliyete ve bilimsel araştırma ve geliştirme konusunda daha fazla harcama yeteneğine sahiptir. Ayrıca, bu ülkelerde bilgi ekonomisi sektörü hızlı büyümekte, bu da ekonomik büyüme oranlarını artırmaktadır (El- Hevli, 2004).

Macid El-Farra'ya göre, bilimsel araştırmalara ilgisizlik, uzmanlaşmış süreli yayın ve dergilerin eksikliğinden ve araştırmalar için gerekli kaynakları sağlamak üzere kütüphaneler ve üniversiteler arasında koordinasyon olmamasından kaynaklanıyor. Üniversitelerin idari uygulamalarına ilişkin sebepler, bilimsel araştırmayı teşvik eden bütçeler ayırmamak ve bilimsel araştırmayı destekleyen yerel ve uluslararası kurumlara açılmamaktır. Yayına ilişkin sebepler ise, Filistin'de telif hakkı yasasının

etkinleştirilmemesi ve bilimsel araştırma dekanlıkları tarafından tahkim ve yayıma ilişkin takip prosedürlerinin zayıflığıdır. Öğretim üyelerine ilişkin sebepler ise, onların bilimsel araştırma becerisine sahip olmamaları, onların öğretim yükleriyle meşgul olmaları ve yayın ile edebi takdir eksikliğinden dolayı motivasyon eksikliğidir (Halil, 2014).

Sivil ve bağımsız araştırma kurumlarının varlığı, üniversitelerden çok, araştırma ve çalışmalar için destek ve finansman sağlayan bu kurumların çatısı altında araştırmalarını yürütmek için akademisyenlerin, lisansüstü öğrencilerin ve üniversite profesörlerinin yönelimlerine katkıda bulunmuştur. Araştırma başarısı, üniversitelerin düzeyini ve uluslararası sınıflandırmalardaki yerini yükseltmeye katkıda bulunmaktadır. Üniversiteler, araştırmacıları ve bilimsel araştırmaya ilgi duyanları cezbeden akademik bir ortama dönüştürülmelidir. (Helles, 2010). Üniversitelerimiz, bu iş için bakanlığın emrinde bir bütçe koymadan, fazla ilerleme kaydetmeyecektir (Baramki, 2000).

Sorumluluğun bir kısmı, üniversite öğretim üyelerine düşmekte; çünkü kendilerini yüksek kaliteli bilimsel araştırmalara adamaktan çok, kariyer ilerleme fırsatlarını yakalamaya çalışmaktadırlar. Bu nedenle, öğretim yükünü azaltarak ve bilimsel araştırma yapanlar için teşvik sistemleri oluşturarak öğretim üyelerinin bilimsel araştırmalara odaklanmaları teşvik edilmelidir (Abu Kamiş, 2017). Burada, 2018 yılında çıkarılan Yükseköğretim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin eksiklikleri, özellikle öğretim üyelerinin araştırma üretimi oranlarına dayanarak terfi ettirilmesi ile ilgili yasal standartların bulunmaması hususu, belirginleşmektedir.

Akademik özgürlüklerin ve ifade özgürlüğünün yokluğu, araştırma faaliyetlerini azaltma ve engellemede rol oynamaktadır. 2015 yılında An-Najah Ulusal Üniversitesinde yapılan Filistinli Üniversitelerde Akademik Özgürlükler ve İfade Özgürlüğü Konferansı'na göre, Filistin üniversitelerinde ve diğer yükseköğretim kurumlarında eğitim, bilimsel araştırma ve hizmetler ile ilgili işler için akademik özgürlük bir önkoşuldur. Akademik topluluğun tüm üyeleri, ayrımcılık yapılmaksızın ve Hükümet veya başka bir tarafça müdahale veya baskı korkusu olmadan işlevlerini yerine getirme hakkına sahiptir.

Filistin Yükseköğretim Kurumlarında Öğretim Kadrosu Sorunları

Üniversitenin işlevleri, eğitim, bilimsel araştırma ve toplum hizmeti ise, genel olarak bu roller büyük ölçüde öğretim üyeleri tarafından üstlenilmekte; çünkü üniversite nitelikli insan kaynağı olmadan işlevlerini yerine getiremez. Öğretim kadrosunun rolleri, merkezler, enstitüler ve uzmanlaşmış kurumlar aracılığıyla öğretim, bilimsel araştırma, yazarlık, çeviri ve topluma hizmet sunumu alanlarında yoğunlaşmıştır. Öğretim kadrosu ayrıca, üniversite kurumlarına liderlik etme ve devlet kurumlarına, topluma ve öğrencilere tavsiyelerde bulunma yoluyla yönetsel roller oynamakta ve bu nedenle gerekli yeterliliğe sahip olmalıdır (Ali, 2013). Hayatta kalmak ve mükemmele ulaşmak isteyen kurumlar, çalışanların gelişimi ve sürekli eğitimine daha fazla kaynak yatıran kurumlardır.

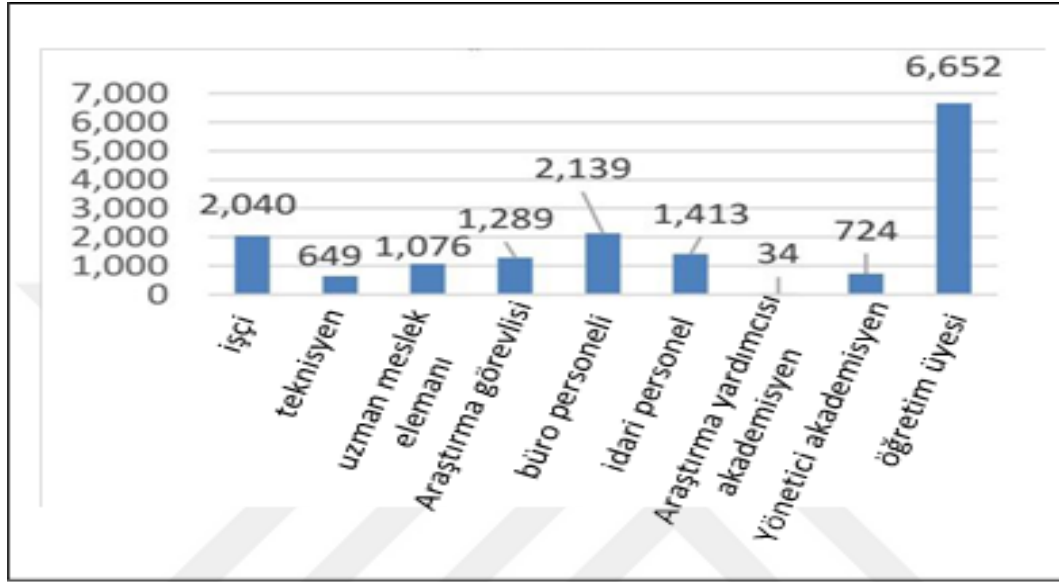
Eğitim sürecini bir sistem olarak kabul edersek, kaliteye ulaşmak, girdiler, süreçler, çıktılar ve geri bildirimi içermektedir. Birçok araştırmacı, öğretim üyelerinin birçok eğitim kalite standardına ulaşmadaki rolünü vurgulamıştır. Öğretim üyeleri rollerinden dolayı en önemli girdileri temsil ettikleri için, çıktıların kalite seviyesi, onların performans kalitesine bağlıdır (Ali, 2013).

Filistin'deki Eğitim Süreci İnceleme Yüksek Komitesi'nin raporu (2015), öğretim üyelerinin yeterlilik düzeylerinin beklendiği kadar yüksek olmadığını ve uygun ve modern öğretim yöntemlerinin yetersiz kullanıldığını göstermektedir. Bu nedenle, gerekli sayıda öğretim üyesi sağlamak, yurtdışına göç etmiş yetenekli Filistinlileri çekerek fazla mesai ve yarı zamanlı çalışmayı azaltmak için mesleki gelişimin yoğunlaştırılması, Filistinli üniversiteler ile uluslararası üniversiteler arasında deneyimleri paylaşmak için katılımcı programlar geliştirmek, öğretim üyelerinin modern öğretim yöntemleri konusunda eğitilmesi, yarı zamanlı çalışmayı ve fazla mesaiyi azaltmak ile ilgili talimatlar vermek ve yurtdışında eğitim görmeyi teşvik etmek gerekmektedir.

Yukarıdakiler sayesinde, öğretim üyelerinin yükseköğretimin kalitesiyle bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır. Öğretim üyeleri, girdileri ve üniversite içindeki ve dışındaki rolleriyle toplam kaliteye ulaşmada en önemli faktördür. Kolin, üniversite eğitiminde öğretim üyesinin yenilenen mesleki bilimsel standartlarını belirtmiştir. Üniversite öğretim üyesinin mesleki sorumlulukları, mesleğinin yenilenen gerekliliklerini yerine getirebilmek ve öğrencilerine rehberlik etmek için sürekli mesleki bilimsel gelişim gerektirmektedir. Bunun yanı sıra, öğretim üyesinin bilimsel araştırma

yapması, bilginin üretilmesi ve geliştirilmesine katkıda bulunması, toplumun sorunlarını çözmesi gerekmektedir (Ali, 2013).

Yükseköğretim kurumlarındaki öğretim üyesi sayısı önemli ölçüde artmıştır. 2017/2018 yılının İstatistiksel Kılavuzu'na göre, Filistin yükseköğretim kurumlarındaki personel şöyle dağılmıştır: 6.652'si öğretim üyesi, 724'ü akademik yönetici, 34'ü akademik araştırmacı ve 1.289'u araştırma ve öğretim asistanı.

Şekil 5. Yükseköğretim Kurumlarındaki Çalışanların Yaptıkları İşe Göre Dağılımı
Kaynak: İstatistiksel Kılavuz, 2018.

Şekil 5, öğretim üyelerinin toplam personele oranı %41,5, akademik yöneticilerin oranı %4,5, akademik araştırmacıların oranı %0,2 ve araştırma ve öğretim asistanlarının oranı %8'dir. Akademik araştırmacıların oranı çok düşüktür.

Üniversite öğretim üyesi, öğretim, araştırma, akademik danışmanlık, bilimsel danışmanlık, idari işler ve toplum hizmeti gibi birçok sorumluluk üstlenmekte ve eğitim sürecinin, akademik araştırmanın ve sosyal kalkınmanın temel bir bileşenini oluşturmaktadır (Bedir, Ali Hüseyin ve Elhac, 2017).

Yükseköğretim kurumlarındaki öğretim üyeleri, çoklu rollerini yerine getirirken zorlukların büyük kısmıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. İstatistiksel Kılavuz'a göre 2017/18 yılında 222.774'ye ulaşan öğrenci sayısı, kaynak ve bütçelerde artış olmadan artmaktadır. Böylece, öğretim üyeleri, geniş öğrenci kitlesine ders vermekle yükümlü olmakta ve bu da öğrencilere karşı sorumluluklarını arttırmaktadır (Ali, 2013). Ayrıca, Filistinli üniversitelerin çoğunu farklı derecelerde etkileyen mali kriz nedeniyle çalışanlar aylık maaşlarını tam olarak almamaktadır. Gazze Şeridi'ndeki yükseköğretim

kurumlarının yaşadığı kriz, 2006 yılından bu yana İsrail ablukası nedeniyle daha da şiddetlenmiştir.

Zaanin (2018), 2007 yılında meydana gelen Filistinlilerin iç bölünmüşlüğünden bu yana Gazze Şeridi'ndeki ekonomik durumun kötüleştiğini belirtmiştir. Bu, üniversitelerde mali krizi daha da şiddetlendirmiş ve idareleri kemer sıkma önlemlerini almaya ve işçilerin maaşlarını düşürmeye zorlamıştır. Bu önlemler, üniversitelerdeki öğrenci hareketlerinin üniversite idarelerinin kararlarını, mali krizlerle başa çıkma politikalarını (özellikle eğitim ücretlerini arttırma politikası) ve krize radikal çözümler bulamamalarını protesto etmelerine yol açmıştır. Protestolar, oturma eylemi, üniversitenin askıya alınması veya grev şeklinde olmaktadır.

Öğretim üyeleri düzeyinde, nitelikli öğretim elemanlarının yetersizliği, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki doktora programlarının sayıca yetersizliği nedeniyle nitelikli öğretim elemanı eksikliği daha da artmaktadır. Öğrenciler, doktora eğitimlerini yurtdışında almak zorunda kalmaktadırlar. Resmi yasal güvencelerin bulunmaması da, öğretim üyelerinin yükseköğretim kurumlarının yönetmelik ve politikalarıyla tanınan haklarını tehdit etmektedir. Örneğin, kamu yükseköğretim kurumlarında çalışan öğretim üyeleri emeklilik planı kapsamında değildir. Öğretim üyelerinin maaşları düşüktür ve son zamanlarda müzakere edilen maaş artışları da Filistin Ulusal Yönetimi tarafından finanse edilmemiştir. Atama ve terfi prosedürleri tutarsız ve belirsizdir. Son zamanlarda yükseköğretim kurumlarına atanan yarı zamanlı öğretim üyelerinin ve belirli süreli iş sözleşmeleriyle çalıştırılan personelin sayısı artmıştır (Robinson, 2010).

Ebu Nahye ve An-Nabulsi (1996) "Filistin üniversitelerinde öğretim üyelerinin karşılaştığı sorunlar" başlıklı çalışmasının sonuçları, maddi kaynakların eksikliği ile ilgisi olmayan, örneğin öğrenci konseylerine verilen yetkiler ve üniversite seviyesinin altındaki öğrencilerin kabulü gibi eğitim sorunlarının olduğunu göstermektedir. Çalışmaya göre, öğretim üyelerinin karşılaştığı idari sorunlar şunlardır: idari ve örgütsel düzeyde zayıf planlama, üniversitede üst düzey liderlerin öğretim üyelerinin sorunlarına karşı duyarsızlığı, üniversite işlerinin gerekliliklerinin bilincinde olan bir idari organın bulunmaması, bürokratik idare, üniversite kurumunun dışarıdan üst yönetimi ve görevlilerin karar verirken kanunları ve akademik gelenekleri dikkate almamasıdır. Öğretim üyelerinin karşılaştığı toplumsal sorunlar ise şunlardır: Filistinli üniversiteler arasında koordinasyon ve işbirliğinin yetersizliği, üniversitede öğretim üyesinin performansını değerlendirme sürecinin onun siyasi görüşüne bağlı olması, siyasi çerçevelerin sorunlarının üniversite ve üniversite öğretim üyelerine yansması, öğretim

üyelerinin toplumdaki saygınlığının azalması ve üniversite içindeki tecrübe ve yeterliklerin toplumun sorunlarını çözmedeki rolünün üniversite dışındaki sorumluların tarafından kasıtlı olarak dikkate alınmamasıdır. Çalışma aynı zamanda, terfi sistemlerinin ve iş güvenliğinin yetersizliği gibi sorunları da belirtmiştir .

Filistin üniversite ve üniversite kolejlerindeki öğretim üyeleri, bazı sorunlarla karşı karşıyadır. Bu sorunlardan en önemlileri şunlardır: bir öğretim üyesinin üniversitedeki statüsünün onun öğretme yeteneğine değil, üniversite idaresi ile olan kişisel ilişkilerinin niteliğine bağlı olması, öğretim üyesinin terfi ile ilgili standartların üniversiteler arasında farklı olması, üniversitede öğretim üyesinin performansını değerlendirme sürecinin onun siyasi görüşüne bağlı olması, üniversite öğretim üyelerinin terfiinde bilimsel araştırmanın kriter olmaması, üniversitede öğretim üyelerinin yeterliliklerini artırmakla ilgilenen merkezlerin bulunmaması (Kenan, 2009) ve bazı yükseköğretim kurumlarında öğrenci sınavlarının sonuçlarının değerlendirilmesinde objektiflik, adalet ve güvenilirlik eksikliğidir. Şeref (2010), bu son sorunu birkaç nedene bağlamıştır. Bunlar:

- a. Öğretim üyesinin öğrencilerin olgunluklarına ve farkındalıklarına olan aşırı güveni ve sınavlarda kopya çekmeyeceklerine dair inancı
- b. Öğretim üyesi ve öğrenci arasındaki mizaç durumu ve kişisel ilişkilerin sınav sonuçlarının güvenilirliğine olan etkisi
- c. Öğretim üyesi ve öğrenci arasındaki psikolojik engel: bu da öğrenciyi hocasına anlamadığı konular hakkında sormak konusunda isteksiz kılmakta ve neticede öğrencinin aklında belirsiz bilgiler birikmiş olmaktadır.

Filistin hukuku, Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırma Bakanlığı'nın (Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlıkları Nisan 2019'da ayrılmış ve yükseköğretim için Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırma Bakanlığı kurulmuş bulunmaktadır) müdahalesi olmadan birçok tarafın ihlal ettiği entelektüel ve akademik özgürlükleri korumayı başaramamıştır. Buna ek olarak, ortaya çıkan bilimsel hırsızlık ve sahte diploma vakaları vardır. Bu vakalar için soruşturma komisyonları oluşturulmuş fakat Yükseköğretim Bakanlığı failleri ne cezalandırmış ne de beraat kararı almıştır. Yükseköğretim Bakanlığı, demokrasi, entelektüel özgürlük, insan hakları ve kamu hak ve özgürlüklerini öğretmek için henüz ders veya program sunmamıştır (Osman, 1998).

Osman (1998), net ve temel eksiklikleri olan 1998 yılında yayınlanan Yükseköğretim Kanunu'nu eleştirmiştir. 2018'de yayınlanan Yükseköğretim Kanunu incelendiğinde, 1998 yılında yayınlanan Yükseköğretim Kanunu'nun eksikliklerinin

hâlâ yeni yasada mevcut olduğu fark edilmektedir. Örneğin, birleşik öğretim kadrosu sistemi, birleşik üniversite yönetim kurulu sistemi ve Yükseköğretim Kurulu sistemi ile ilgili hüküm yoktur. Ayrıca, yükseköğretimin genel hedeflerini belirleme konusunda eksiklikler vardır. Kanun, herhangi bir Filistinli üniversitenin (devlet veya genel) yönetim kurulunun nasıl oluşturulması gerektiğini ve üniversite rektörünün nasıl atanması ve onun yetkilerinin nasıl belirlenmesi gerektiğini ele almamış ve üniversite rektörünün yetkilerini açık ve net bir şekilde belirtmemiştir. Kanun, öğretim üyelerinin çalışmalarını düzenleyen kural ve hükümleri belirlememiş ve öğretim kadrosu sistemini oluşturma işini her üniversite için ayrı ayrı bırakmıştır. Oysaki mevzuat oluşturma yetkisi tek bir tarafa verilmelidir. Filistin'deki tüm üniversitelerin öğretim kadrosu sistemi birleşik olmalı ve öğretim üyesinin görev ve haklarının belirlenmesini içeren, haftalık öğretim yükünü kredi saat sistemine göre belirleyen, araştırma yükünü belirleyen ve öğretim üyeleri için ödül ve ceza sisteminin kurulmasını sağlayan birleşik bir yasal referansa sahip olmalıdır.

Filistin Üniversitelerinde Eğitim Kalitesi Sorunları

Gelişmekte olan ülkelerde yükseköğretimin kalitesi, şu anki altyapının tahrip edilmesi, araştırma alanında yetersizlik, gelişmiş ülkelere beyin göçü, dijital boşluk ve bilgi devrimi, hızlı demografik değişim ve finansman krizi gibi karmaşık faktörlerden etkilenmektedir. Filistin halkı, İsrail işgali ile uzun bir çatışma yaşamaya devam etmeleri, sürekli olarak yerinden edilme, güvensizlik ve şiddet ile karşı karşıya kalmaları ve hem ulaşım ve mallar üzerindeki kısıtlamalardan hem de kötü hizmet sunumundan muzdarip olmaları bakımından benzersizdi (ALmudallal, Muktar ve Bakri, 2016)

Yükseköğretime kayıtlı öğrenci sayısı 2017-2018 yılında 222.774'e yükselmiştir. Filistin yükseköğretim kurumlarından her yıl yaklaşık 40 bin öğrenci mezun olmaktadır. 2016-2017 yılında mezun olan öğrenci sayısı, aynı yılda yeni kayıtlı öğrenci sayısının 60.888 olduğunu dikkate alarak 47.368'dir (İstatistiksel Kılavuz, 2018). Net bir ulusal stratejinin yokluğunun bir sonucu olarak, eğitim kurumlarının sayısında bir artış yaşanmıştır. Her bölgede bir üniversite olmasına rağmen, disiplinlerin tekrarı ve rekabet eksikliği vardır. Bunlara ek olarak, işgücü piyasasının belirli disiplinlere olan ihtiyacı dikkate alınmadığı için belirli disiplinlerde öğrenci birikimi de vardır.

Yükseköğretim kalitesi, El-Cisir tarafından şöyle tanımlanmıştır: "Eğitim ürününün tüm özelliklerinin ve avantajlarının, öğrenci, iş piyasası, toplum ve tüm iç ve dış yararlanıcıların taleplerini yerine getirme kabiliyeti". Yükseköğretim kalitesinin

sağlanması, eğitim ürününün öğrenciyi istenen düzeye getirmeye hazırlayan gereklilikleri karşılamasını sağlamada inovasyon ve yaratıcılığa elverişli koşullar yaratmak için tüm insan kaynakları, politikalar, sistemler, metodolojiler, süreçler ve altyapıyı yönlendirmeyi gerektirmektedir. Bu da her düzeyde etkili liderlik ve yönetim gerektirmektedir. Çünkü yükseköğretim kurumları, uzaktan eğitim, bilgi ve iletişim teknolojisi alanındaki muazzam gelişme, yükseköğretime kayıtların artması ve dış finansmanın büyümesi gibi birçok yeni değişkene maruz kalmakta ve bu değişkenlere ayak uydurmak zorundadır (At-Tallaa, 2005).

Filistin'de Eğitim Süreci İnceleme Yüksek Komitesi'nin raporu (2015), yükseköğretimdeki kalite standartlarının karşılanmadığını göstermiştir. Bu nedenle, öğretim ve öğrenim süreci için yeterli ve uygun altyapının sağlanmasını gerekmektedir. Bunun için, uygun fiziksel tesislerin sağlanması, yükseköğretim kurumlarının bilgisayarlaşma seviyesinin iyileştirilmesi, destekleyici akademik, psikolojik ve sosyal ortamın sağlanması, öğrencilerin desteklenmesi, üniversite ve öğrenciler arasındaki güvenin artırılması, her türlü ders dışı etkinliklerin desteklenmesi, öğrenci konseylerinin çalışmalarının düzenlenmesi, öğretim üyelerinin modern öğretim yöntemleri konusunda eğitilmesi, yarı zamanlı çalışmayı ve fazla mesaiyi azaltmak ile ilgili talimatların verilmesi ve öğrenci ile çalışanların yurtdışında eğitim görmelerini teşvik etmek gerekmektedir.

Öğrencilerin seçimi ve kabulü, üniversite eğitiminin kalitesindeki ilk adımı temsil etmektedir. Ardından üniversite ve üniversite kolejlerinde öğrenciler ile öğretim kadrosu ve yönetsel liderlik arasındaki pozitif etkileşim gelmektedir. Bu etkileşim, derslikleri, toplumu ve ders dışı etkinlikleri içine almaktadır. Seçim, öğrencilerin eğitim sürecinden faydalanmaya bilimsel ve zihinsel olarak hazır olma durumlarını belirlemek için hazırlama sınavları yoluyla yapılmaktadır. Öğrencilerin öğretim üyelerine oranı, eğitim sürecinin etkinliği ve yeterliliğinin sağlandığı kabul edilebilir sınırlar içinde olmalıdır. Üniversiteden ve kolejden normal süresi içinde mezun olanların yeni kayıtlı olanlara ve lisansüstü eğitimine devam edenlere oranı da dikkate alınmalıdır. Üniversite öğrencilerinin fakültelere ve bölümlere kabulü, mezunların belirli bir zaman dilimi içinde nicelik ve nitelik olarak akışını sağlayacak ve ülkenin ekonomik ve sosyal politikalarıyla yakından bağlantılı olacak şekilde ülkenin ihtiyaçlarına bağlı olmalıdır (Mecîd, 2012).

Filistin yükseköğretiminin girdileri şu şekilde dağıtılmaktadır: %80 sözel bölümü, %18 sayısal bölümü, % 2 mesleki bölümü (Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırma Bakanlığı, 2019). Filistin Merkezi İstatistik Bürosu'na (2018) göre, mezunlar arasında işsizlik oranında artış (% 55,8), açık öğretime kayıtlı öğrenci yüzdesinde artış (% 24), öğrencilerin öğretim üyelerine oranında artış (35:1), yüksek lisans dercesine sahip olanların doktora derecesine sahip olanlara oranında artış (%60) ve profesörlük veya doçentlik derecesine sahip olanların oranında azalış vardır. Ayrıca hükümet, devlet üniversitelerine ayrılan desteğin (eğitim bütçesinin % 2'sinden az) tamamını sağlayamamaktadır (Filistin'de Eğitim Süreci İnceleme Yüksek Komitesi'nin raporu, 2015).

Arap ülkelerinde yükseköğretim sistemlerinin karşılaştığı bazı zorlukları belirtmiştir. Bu zorluklar arasında; Arap ülkelerindeki yükseköğretim kurumlarının artan öğrenci sayısını karşılayamaması, yükseköğretim sistemlerinin kalıplaşmış olması, yükseköğretim kurumlarının işlevleri arasında (öğretim, bilimsel araştırma ve toplum hizmeti) dengesizlik ortaya çıkması vardır. Yükseköğretim sistemlerinin kalıplaşmış olması, planlar, müfredat, eğitim süreleri, tüm öğrenciler için standartlaştırılmış kredi saatler, düzenli gündüz eğitimi ve kabul şartlarında belirginleşmektedir. Yükseköğretim kurumlarının işlevinin yalnızca öğretim ile sınırlı olduğu görülmektedir. Bilimsel araştırma ve toplum hizmetine olan ilgi eksiktir ve sınav ile değerlendirme sistemleri yetersizdir (Rihan, 2000).

Filistin Eğitim Süreci İnceleme Yüksek Komitesi'nin raporuna (2015) göre, Filistin'deki eğitim sisteminin karşılaştığı zorluklar arasında, yükseköğretim kurumlarında sunulan akademik programların tekrarı, öğrencilerle ilgili eğitim çıktılarının kalitesindeki devam eden düşüş, beşeri bilimler fakültelerinin mezunlarının sayısındaki artış, mezunlar arasında işsizlik oranlarının artması, açık öğretim programlarının kalitesindeki düşüş, bilimsel araştırma yetersizliği ve Filistinli uluslararası yayımın sınırlı olması da dâhil olmak üzere, yükseköğretim çıktılarının zayıflığı yer almaktadır.

Filistin üniversitelerinde eğitim kalitesinin düşük olması, birçok öğrencinin yükseköğrenim görmemeyi tercih etmesine veya yurtdışı üniversitelerinde okumasına yol açabilmektedir (Şeref, 2018). Yükseköğretim girdileri, telkin ve bilgi aktarımına dayanan ve öğrencinin kişisel gelişimini ve sosyalleşmesini ihmal eden temel eğitim çıktılarının ta kendisidir (Rihan, 2000).

Yönetişim, bir yönetim belgesi almak için herhangi bir kurum tarafından uygulanması gereken üç temel kurala sahiptir.

1. Şeffaflık: vatandaş haklarını güvence altına alan politikaların, mevzuatın ve diğer araçların geliştirilmesi ve uygulanması

2. Hesap verebilirlik: devlet, özel sektör veya sivil toplum kuruluşlarındaki tüm sorumlu ve karar vericilerin hesap verebilirlik ilkesine tabi olmaları

3. Örgütsel hedefler belirleme, problem çözme ve karar verme süreçlerine katılım ilkesinin gerçekleştirilmesi (El-Kürdi, 2017).

Bu nedenle, kalitenin sürekliliğini sağlamak için standartlar oluşturulmalıdır. Performansa göre değerlendirme ve sınıflandırma sistemleri, öğrencilerin öğretmenlere oranı, kitapların öğrencilere oranı, yüksek lisansın doktora oranları, bilgisayarların öğrencilere oranları, yarı zamanlıların tam zamanlılara oranı ve öğretim yükü ile ilgili standartlar belirlenerek geliştirilmelidir. Öz düzeltme sistemi de geliştirilmeli ve programların değerlendirme sonuçları yükseköğretim kurumlarında yayınlanmalıdır. Öğrencinin öğrenme sürecinin temeli haline gelmesi için öğretim yöntemleri geliştirilmeli ve öğrenme sürecinde öğrencinin merkezileşmesi kavramı uygulanarak modern yöntemler kullanılmalıdır. Eğitimde teknoloji, bilgisayar ve iletişim kullanımı yoğunlaştırılmalıdır. Kullanımı, politikaları, yasaları ve güvenilirliği açısından e-öğrenme alanı geliştirilmelidir (Şadfan, 2012).

Yükseköğretim, kalitenin toplumun tüm kesimleri için ilgi çekici olduğu en önemli çalışma alanlarından biridir. Bunun nedeni, yükseköğretim kalitesi ile genel olarak toplumsal büyüme ve özel olarak da ekonomik büyüme arasında doğrudan bir ilişki olmasıdır. Toplam kalite yönetimi, öğrenciyi sürecin son ürünü olarak belirli özelliklerle hazırlamayı amaçlamaktadır. Böylece öğrenci, bilgi patlaması, hızlandırılmış değişim ve teknolojik ilerleme çağına ve küresel iletişim ağları sayesinde tek bir köy haline gelen dünyaya ayak uydurabilecektir. Bu, bu değişkenleri özümseme ve bunlarla verimli ve etkili bir şekilde başa çıkabilen yüksek becerikli kadroların varlığını gerektirmektedir. Aslında bu yükseköğrenim kurumlarının ana görevidir (Ayyad, 2011).

Sürdürülebilir kalkınma, politik, ekonomik ve sosyal otorite kullanımıyla orantılı olarak değişen çeşitli kriterler aracılığıyla hesap sorulabilir ve sağlam kurumlar gerektirmektedir. Kanun, anayasa ve mülkiyet hakları gibi resmi kriterler de vardır. Bu kriterleri benimsemeyen ülkede, ekonomik, sosyal ve çevresel bozukluklar birikecek ve bunlar krize dönüşecektir; ancak her ikisi de bütünlüklük bir bütün teşkil etmekte ise,

hükümet (iyi yönetim) ile sürdürülebilir kalkınma arasında bir uyum oluşabilmektedir. Başkan ve asları arasındaki diyaloga dayanan iyi yönetim ilkesi, gözetim ve hesap verebilirlik araçlarının ve sağlam karar verme mekanizmalarının varlığı, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında temel ilkelerdendir (El-Kürdi, 2017).

2015 yılındaki Muammar çalışmasında, Gazze Şeridi'ndeki Filistinli üniversitelerde toplam kalite yönetiminin uygulanma derecesinin göreceli ağırlığının %68,8 ve iş performansının göreceli ağırlığının %68,27 olduğuna dikkat çekmiştir. Filistin'de toplam kalite yönetiminin uygulanmasının önündeki engeller arasında, toplam kalite alanındaki nitelikli ve yetenekli personelin eksikliği, bu tür modern yönetimin uygulanmasına tahsis edilen maddi kaynakların eksikliği, iletişim ve geri bildirim için etkili sistemin bulunmaması, toplam kalite kontrolün istatistikî yöntemlerine aşinalık eksikliği, ekipler arasında uyum eksikliği, üst yönetimin toplam kalite yönetimini uygulamaması, kısmen uygulaması veya kurumun özelliğine uymayan yöntemleri benimsemesi ve tüm çalışanların toplam kalite yönetimini uygulama sürecine dâhil edilmemesi vardır. (Deep, 2013).

Madoukh'un (2008) Gazze Şeridi'ndeki Filistinli üniversitelerde toplam kalite yönetiminin uygulanmasının önündeki engellere dair yaptığı çalışmanın sonuçlarına göre, idari engellerin göreceli ağırlığı %57.41'di ve bunların en önemlisi, karar verme sürecindeki merkezileşmenin yüksek derecede olması idi. Öğretim kadrosu ile ilgili engeller ise %57,71'lik göreceli ağırlığa sahiptir ve bunların en önemlisi, öğretim üyelerinin toplam kalite yönetimi ilkeleri hakkında yeterince bilgi sahibi olmaması idi. Üniversite kurumunu ilgilendiren engeller ise %60,67'lik göreceli ağırlığa sahipti ve bunların en önemlisi, amfilerin öğrencilerle aşırı dolması idi. Bilimsel araştırmayla ilgili engeller ise %69.56'lık göreceli ağırlıkla en üst sırada yer almış ve bunlardan en önemlisi, telif hakkı yasasının ve fikri mülkiyet haklarının ihmal edilmesi olmuştur. Sosyal hizmetle ilgili engeller ise %68.32'lik göreceli ağırlıkla ikinci sırada yer almış ve bunların en önemlisi üniversitenin kendi mezunlarına iş bulma çabalarının eksikliği idi.

Arap dünyasında yükseköğretim kurumlarının kalite güvencesi alanında şahit olduğu kayda değer ilerlemeye rağmen, gerekli başarıya ulaşmalarına yardımcı olacak kalite sistemleri kurmamışlardır. Bunun temel nedenleri, kurum ihtiyaçlarının anlaşılmaması, standartların uygulanamaması, denetim süreçlerinin yürütülmemesi, kurum kalitesinin belirli kişilerle ilişkili olması ve dolayısıyla sorumlu kişinin yokluğunda çalışmanın durmasıdır (Şadfan, 2012).

Ulusal Kalite ve Akreditasyon Kurulu'nun modelinin unsurlarının Gazze Şeridi'nin üniversitelerindeki bulunabilirliği üzerine At-Tallaa'nın (2005) tarafından yapılan çalışmada, en az mevcut alanların, iç kalite değerlendirmesi, eğitim tesisleri, dış iletişim ve diğer kurumlarla bilgi alışverişi olduğu ortaya çıkmıştır.

Eğitimde akreditasyon, belirli bir eğitim programının veya kurumunun, eğitim kalitesinin belirli bir standart düzeyine ulaştığının tanınmasıdır. Filistinli üniversiteler Filistin Ulusal Yönetimi'nin gelişinden önce Arap Üniversiteleri Birliği'ne katılarak akademik meşruiyetlerini kazanmışlardır. Yükseköğretim Kurulu ayrıca, bu kurumların ve eğitim programlarının oluşturulmasının organize edilmesinde kilit rol oynamıştır. Filistin Ulusal Yönetimi'nin gelişinden sonra, yükseköğretim kurumları, lisanslama ve akreditasyon işleri de dâhil olmak üzere, Yükseköğretim Bakanlığı tarafından denetlenmiştir. Ulusal Yönetimi'nin gelişi sırasında mevcut tüm yükseköğretim kurumlarının, Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırma Bakanlığı tarafından lisanslı olduğu kabul edilmiştir (At-Tallaa, 2005).

Toplam kalite kavramını uygulayan eğitim kurumu, kalitenin hedeflerde, eğitim materyallerinde, öğrencilerde, öğretim üyelerinde, öğretim yöntemlerinde ve faaliyetlerde bulunabilirliğini dikkate almalıdır (Faraj, 2017). Yükseköğretim kurumlarında kaliteye özen, sadece çıktılara değil, erken aşamalarda girdilere de gösterilmelidir. Bu, toplam kalite yönetimini hedeflere göre yönetimden ayıran şeydir. Çünkü kalite değerlendirmesi, çalışanlarının performansına göre değil, kurumun bir bütün olarak performansına göre yapılmaktadır (Abu Ar-Riş, 2016).

Yükseköğretim, birçok sorundan muzdariptir. Bunların en önemlileri: yükseköğretimin geliştirilmesi için net vizyon ve stratejinin bulunmaması, yükseköğretim Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki siyasi durumdan etkilenmesi, yükseköğrenim ücretlerinin fazla artması, öğrenci sayısı ile üniversitenin ekipman ve öğretim elemanı sayısı arasındaki uyumsuzluk, eğitim disiplinlerinin işgücü piyasasına uyum sağlamaması, bilimsel araştırma seviyesinin düşük olması ve onun sağlam temellerinin bulunmaması, üniversitenin çalışmasını, yönetimini ve öğrencilerle olan ilişkisini düzenleyen iç ve dış yasalar bulanık olması ve devlet finansmanının eksikliği, gecikmesi ve birçok durumda yokluğudur (Elewi, 2016).

Kötü planlama, yükseköğretim kurumları arasındaki zayıf koordinasyon ve üniversite eğitimi sürecine yapılan yatırım, eğitim kurumlarının sayısında artışa yol açmış ve bu da işgücü piyasasının ihtiyaçları ve arz-talep ilkesi göz önünde bulundurulmadan mezun sayısında artışa yol açmıştır. Al-Ghussain'a (2014) göre,

eğitim kurumlarının bilimsel araştırma ve geliştirmeden yoksun olması ve birçok fakültenin (örneğin Mühendislik, Eğitim ve Ticaret fakülteleri) kendi programlarını düzenli olarak değerlendirme amaçlı çalışmalar yapmaması, mezunlar arasında işsizliği artırmış ve yükseköğretim çıktıları ile işgücü piyasası arasındaki açığı büyötmüştür.

Filistin Merkezi İstatistik Bürosu (PCBS) ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından 2015 yılında yapılan bir çalışma, iş yapan gençlerin %47,1'inin işleri için gereken becerilerden daha az eğitim seviyesine sahip olduğunu ve bu yeterince nitelikli olmayın çalışanların satış ve tarım gibi mesleklerde yoğunlaştığını ortaya koymuştur. Bu akademik seviyenin düşüşü, işgücü verimliliğini ve dolayısıyla işgücü çıktısını, aynı zamanda gençlerin iş güvenliği algısını da olumsuz etkileyebilmektedir.

Araştırmacı Saeed Al-Addadi (2018), akademik kurumların, görevlerinde veya hedeflerinde mükemmel bir eğitim hizmeti olmayan tamamen kârlı kurumlar olabileceğine işaret etmektedir. Bu nedenle, kamu ve özel üniversite ve üniversite kolejlerinin açılış sayısındaki artış kontrol altına alınmalı ve üniversite sayısına değil eğitim kalitesine öncelik verilmelidir.

Yükseköğretim sistemi, işgücü piyasasının ihtiyaçlarını yeterince karşılayamamaktan muzdariptir. Mezunlar, pratik deneyime sahip olduklarından sonra toplumlarındaki sorunların çözölmesinde önemli bir rol üstlenmezler. Bazıları da yaşam standartlarını yükselten iyi fırsatlar elde ettikten sonra yurtdışında yaşamaya devam etmişlerdir. Bu mezunların mezun oldukları Filistinli üniversitelerin gelişiminde, uluslararası üniversitelerle ilişkiler kurarak büyük rol oynaması beklenmekteydi. Daha sonra sermaye sahibi olan mezunların bazıları, üniversitenin yaşadığı mali krizlerin çözölmesine ve üniversitenin gelişimine katkıda bulunabilmektedir (Jafari ve Lavi, 2004).

Dünya Bankası'nın Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgelerinde Kalkınma Raporu (2007), yükseköğrenime erişim fırsatlarının zaman içerisinde eşit olmadığını ve Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesindeki eğitimin önemli ilerlemesinin ekonomik büyüme, gelir dağılımı ve yoksulluğun azaltılması gibi kalkınma sonuçlarına yansımamış olduğuna dikkat çekmektedir. Bu, ülkelerdeki genel ekonomik ve sosyal koşulların sonucu olduğü kadar eğitim sisteminin belli özelliklerinin bir sonucu da olabilmektedir. Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesindeki eğitim sistemi, üç yapısal olguyu ele almalıdır ve bunlar, kalkınma sürecinde bilgi ekonomisinin artan önemi, demografik değişiklikler ve yeni türden eğitim sistemlerinin taleplerini karşılama çabalarını sınırlandırabilecek finansman kısıtlamalarıdır.

Filistinli üniversitelerin Şangay Sıralaması veya QS Sıralaması gibi uluslararası sıralamalara dâhil edilmemesi, Filistin yükseköğretimin düşük kalitesinin bir göstergesidir. Birzeit Üniversitesi'nin QS sıralamasında Arap üniversiteleri arasında 50. sırada yer alması, ardından da El-Kudüs Üniversitesi'nin yer alması ancak uluslararası üniversiteler arasında yer almadıkları dikkat çekicidir. Şangay Sıralamasında ise ilk 200 üniversite arasında Arap veya Filistin üniversitesi yoktur. 2018 yılında Birzeit Üniversitesi, Şangay Sıralamasında Arap üniversiteleri arasında 50. sırada yer almış, ardından El-Kudüs Üniversitesi ve An-Najah Ulusal Üniversitesi 61-70. sıralar arasında yer almış ve ardından Gazze İslam Üniversitesi 81-90. sıralar arasında yer almıştır (Bedir, Ali Hüseyin ve Elhac, 2017).

US NEWS Sıralamasında ise, Nablus'taki An-Najah Ulusal Üniversitesi Arap Üniversiteleri arasında 2014 yılında 12. sıradayken 80. sıraya düşmüş, ardından Gazze İslam Üniversitesi 86. sırada yer almıştır. Webometrics Sıralamasında ise, Birzeit Üniversitesi Filistin'de ilk, Asya'da 29., Arap dünyasında 30. ve dünya sıralamasında 2151. sırada yer almış, ardından Gazze İslam Üniversitesi Arap dünyasında 59. ve dünya sıralamasında 2710. sırada yer almış ve ardından An-Najah Ulusal Üniversitesi Arap dünyasında 74. ve dünya sıralamasında 3090. sırada yer almıştır (Elewi, 2016).

Sıralamalara bakıldığında, Filistin'deki yükseköğretim sisteminin, kendi politikalarını geliştirmesi, tüm unsurlarını (girdi, çıktı, eğitim süreci ve geri bildirim) gözden geçirmesi ve toplumun ihtiyaçları ile öğrencilerin isteklerini karşılamak ve zayıf planlama yüzünden ortaya çıkan krizleri artırma yerine, Filistin toplumunu saran krizlerin çözülmesine katkıda bulunmak için sağladığı hizmet düzeyini yükseltmesi gerektiğini göstermektedir. Üniversitelerin öğrencilere, siyasi ve akademik çalışmaların ayrılmasına, öğretim elemanlarının işe alınmasında şeffaflığa bağlı kalınmasına ve üniversiteleri sıkı ve sistematik olarak takip etme yetkisi olan yasal ve resmi makamın belirlenmesine yönelik politikaları, yeniden gözden geçirilmelidir.

Planlama ile İlgili Sorunlar

Stratejik planlamanın önemi, yükseköğretim kurumu ve çevresi arasındaki etkin bağlantıya misyonunu gerçekleştirirmede başarısını sağlayacak şekilde odaklanmasında yatmaktadır. Bu başarıya ulaşmak için, kurumun sosyal, ekonomik, politik ve teknik alanlardaki olmuş ve muhtemel değişimleri tespit etmek için bu ortamı incelemesi ve değerlendirmesi gerekmektedir. Böylece, üniversite kurumunun ana yönlerini idari

işlem ve işlevlerini yönlendirmek için temel olması için belirleyebilecektir. Stratejik planlama sayesinde, kurumun seviyeleri arasında dikey entegrasyon ve yaptığı işlevler arasında yatay entegrasyon sağlanmaktadır. Ayrıca, yükseköğretim kurumunun ortak çabaları için istenen verimli yönlendirme formu sağlanmaktadır (Al-Loh, 2007). Stratejik planlama yapılırken, öğrencilerin öğretmenlere oranındaki artış, finansal güçlükler, bilimsel araştırmaların zayıf finansmanı, idari kadro ve sistemin yavaş gelişimi ve maaş, emekli maaş ve sosyal güvence bedellerinin düşük olmasıyla ilgili olarak bazı çalışanların iş tatmininin düşük olması gibi Filistin yükseköğretimindeki zayıflıklar akla getirilmelidir.

AL-Loh (2007) çalışmasının sonuçları, Gazze'deki üniversitelerde stratejik planlamaya ulaşma gerekliliklerinin %67.78 oranında karşılandığını ve idari bilgi sistemlerinin etkinliği, üniversitenin örgütsel yapısının etkinliği, idari sistemin etkinliği ve uygun maddi imkân ve kaynakların mevcudiyeti alanlarında bir gelişme gerektiğini göstermiştir.

Hallaj'a (1980) göre, Filistin yükseköğretimi, çeşitli ülkelerdeki, özellikle de Körfez Arap ülkelerindeki bireysel ihtiyaçları ve işgücü piyasalarının gereksinimlerini karşılamaya yönelikti. Bu, mevcut işgücü ve ulusal ihtiyaçlar arasında bir dengesizliğe neden olmuş ve hatta Filistin koşullarıyla daha az ilgili eğitim çıktıları yaratmıştır. Bu nedenle, Filistin yükseköğretimi, ulus oluşturma sürecinden sorumlu olanlar için gerekli bir koşul olarak kabul edilen ortak bir kültürel tabandan yoksundur. Bu ortak kültürel tabanın yoksunluğu, gurbetçilerin yükseköğreniminde daha da belirginleşmekte; çünkü bu eğitimden yararlananlar farklı eğitim sistemlerinin ve çeşitli okul müfredatlarının ürünüdür. Bu nedenle, Filistin koşullarıyla ilgili olmayan diasporadaki eğitimin dezavantajlarını gidermek, Filistin yükseköğretiminin ilk görevi, sistemi "millileştirmek" olmalıdır, yani Filistin yükseköğretiminin hedeflerinde, bileşenlerinde, vizyonunda ve rollerinde Filistinli bir temele dayanması ve "gurbetçiler fenomeni" olmaktan çıkması gerekmektedir.

Eğitim sisteminde eğitimsel felsefesinin bulunmaması, vizyon bulanık olması ve ulusal bir stratejinin yokluğu, yükseköğretim sisteminin biçimi ve içeriğinin belirtilmesine engel olmuştur. Bu da, eğitim sisteminin istediği yükseköğretimin mahiyetinde netlik eksikliğine, yükseköğretim hüviyetinin yokluğuna ve eğitim sisteminin istediği eğitimin türünün (araştırma üniversiteleri mi yoksa eğitim üniversiteleri mi, normal eğitim mi yoksa açık öğretim mi, devlet üniversiteleri mi

yoksa özel üniversiteler mi) belirlenmemesine yol açmıştır (Bedir, Ali Hüseyin ve Elhac, 2017).

Yükseköğretim sektörü aslında, Filistin'de 1970'lerin başında beş üniversitenin yaklaşık yedi yıllık bir sürede kurulmasıyla başlamıştır. Bu üniversitelerin amacı, gençlere vatanlarında yükseköğrenimi sağlamaktır. Kolejlerin ve üniversitelerin çokluğu konusu dikkate alınmamıştır. Bu üniversitelerin kurulması, Filistin Kurtuluş Örgütü tarafından finanse edildikleri gerçeğini İsrail işgalinden gizlemek için kâr amacı gütmeyen genel üniversiteler olması temeline dayanmıştır (Rihan, 2000).

Filistin'de yükseköğretim, Filistinli üniversitelerde kapsamlı bir planlamanın olmaması, üniversitelerin ayrı ayrı planlama yapması ve üniversiteler ile Yükseköğretim Bakanlığı arasında özellikle lisansüstü eğitiminde aynı bölümler için rekabet yerine tamamlayıcılığı sağlama konusunda yeterli koordinasyonun yokluğu gibi problemlerle karşı karşıyadır (İnsan Hakları Merkezi, 2005).

Filistin Yükseköğretim Kurulu, 1977 yılında, ulusal bir yükseköğretim stratejisi geliştirmeden, üniversiteler arasında koordine edici bir faktör olmak ve gereken finansmanı sağlamak için kurulmuştur. 1980'lerde kurulan üniversiteler, bilimsel araştırmalara veya yerel işgücü piyasasının ihtiyacına ve kalkınma planlarının hizmetine ilgilenmeksizin sadece öğretim rolünü yapıp en fazla sayıda öğrenci almaktalardı. Bunun da nedeni, yaşadıkları istisnai koşullar ve bu tür işlevlerin yerine getirilmesi için uygun koşulların bulunmamasıdır. Kuşkusuz bu dönemde üniversiteler, gençlere yükseköğrenim imkânını tanımak ve işgale direnmeleri için kendi memleketlerinde kalmalarını sağlamak gibi ulusal görevlerini tamamlamışlardır (Recep, 2000).

Yükseköğretim Kurulu'nun çalışmalarının dondurulması, yükseköğretimi, gerçekçi hedefler belirleyebilecek ve uygulanması mümkün olan vizyon ve stratejiler konusunda üniversiteler arasında koordinasyonu sağlayabilecek etkin bir idari organdan mahrum bırakmıştır (Recep, 2010). Bu nedenle, Osman'a (1998) göre, Yükseköğretim Kurulu'nun görevlerinin şunları içermesi önerisinde bulunmuştur: üniversitelere kabul politikalarını oluşturmak; Filistin'de üniversite eğitimi ve bilimsel araştırmayı genel planlamak; üniversite eğitimini koordine etmek ve ülkenin eğitim ihtiyaçlarına göre yönlendirmek; Filistinli üniversiteler arasında koordinasyon sağlamak ve onları daha üst seviyelere çıkarmaya çalışmak; bu üniversitelerin sistemleri ve ihtiyaçları arasında, özellikle öğretim üyeleriyle ilgili hususlarda, koordinasyon sağlamak; öğrenim ücretlerini, ödeme yöntemlerini ve onlardan muaf olma şartlarını belirlemek; öğrencilere verilen ödül ve mali yardımlarını belirlemek; üniversitelerde öğrenimin

askıya alınması veya protesto yapılması ile ilgili kararları vermek; yükseköğrenim ve bilimsel araştırma seviyesini yükseltmeyi amaçlayan çalışmalar, araştırmalar ve etkinlikleri yürütmek; Kurul'un özel bir sistemde belirlediği açık ve belirli kriterler dâhilinde ve Yükseköğretim Kurulu'nun veya Üniversiteler Yüksek Kurulu'nun onayı ile terfi işlemlerini yaptırmak; yükseköğretimin hizmetlerini genişletmek ve geliştirmek için yurtiçi ve yurtdışından finansman sağlamak.

Yükseköğretim çalışmalarının amaçlarını, özellikle Filistin toplumunun kalkınma hedefleri ve ihtiyaçlarıyla ilişkilendirmeye odaklanmak için, araştırmalar çevre hizmetine yönlendirilmelidir. Ayrıca zaman zaman ve toplumun şartlarının gerektirdiği durumlarda, yükseköğretimin hedefleri gözden geçirilmelidir. Bu gözden geçirme, farklı üretim ve hizmet sektörlerinin temsilcilerinin, eğitimcilerin ve planlayıcıların katılımıyla yapılmalıdır (Şeref, 2010).

Eğitim kurumlarının nicel genişlemesi önceden planlanmalı ve teknik ile mesleki eğitimin önemi vurgulanmalıdır. Nicel genişleme sürecindeki rastgele ve koordinasyonsuz ikilik de ele alınmalıdır. Bu, sadece ulusal eğitimin hedeflerini belirlemek için değil, aynı zamanda yükseköğretim kurumlarının rolünü de yeniden tanımlamak için, yükseköğretim için etkili bir planlama ve koordinasyon organı olarak hizmet etmek üzere Yükseköğretim Kurulu'nun planlama kapasitelerinin geliştirilmesini gerektirmektedir (Hallaj, 1980).

Bu nedenle, nicel genişleme süreci planlanmalı ve öngörülmelidir. Bu, yükseköğretimin kendisine ve gelecek topluma karşı birincil sorumluluğudur. Bu yüzden, mevcut ve gerekli kapasiteler arasındaki boşluğu doldurmada iyi standartların sağlanmasına hızlı ve uyumlu bir şekilde ilerlemelerini sağlamak için yükseköğretim kurumlarına destek vermek ve yardım etmek gerekmektedir (Hallaj, 1980).

An-Najah Ulusal Üniversitesi'nde düzenlenen "Filistin üniversitelerinde akademik özgürlükler ve ifade özgürlüğü" konferansının tavsiye ettiği ilkelerden biri, tüm Filistin yükseköğretim kurumlarının, işgücü piyasasının disiplinlere olan ihtiyaçlarına yönelik planlama, bilginin evriminin gereklilikleri ve uluslararası yükseköğretim kalite standartlarına uyum da dâhil olmak üzere toplumun karşılaştığı güncel sorunlara karşı çıkması gerektiğidir. Bu amacı gerçekleştirmek için, bu kurumların müfredatı ve faaliyetleri, toplumun ihtiyaçlarına büyük ölçüde cevap vermelidir. Yükseköğretim kurumları ayrıca, siyasallaşma sürecinden kaçınmalı ve meydana gelmesi durumunda Filistin toplumunda siyasi ile güvenlik baskısı ve insan hakları ihlallerine karşı çıkmalıdır.

Toplam kalite altındaki hedeflerin, benimsenen eğitimsel felsefe, mevcut imkânlar ve öğrencilerin özellikleri ışığında türetilmesi yeterli değildir; çünkü hedefler, işgücü piyasasının gereksinimlerinin, toplumun ihtiyaçlarının ve eğitim kurumundan istenilenlerin bir ifadesidir. Bu, şunları gerektirmektedir (Kahil, 2017):

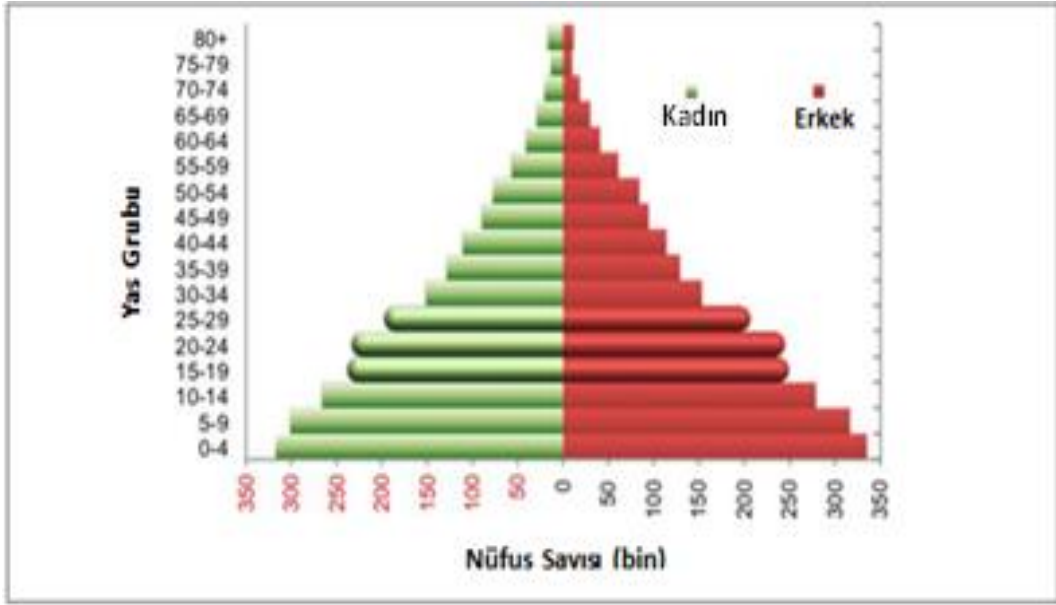
1. Bireylerin, toplumun ve kurumların mezunlara ihtiyaçları hakkında kapsamlı bir araştırma yapılması
2. Eğitim kurumu tarafından mezunda olması gereken şartların ve toplumun mezunda olan beklediği özelliklerin incelenmesi
3. Öğrencilerin kendileri okuldaki eğitim hizmetlerinden beklediklerinin incelenmesi
4. Toplumun ihtiyaç ve beklentilerini ve öğrenci gereksinimlerini karşılayan hedeflerinin tanımlanmasıdır. Bu hedefler:
 - a- İşgücü piyasasının ihtiyaçlarını yansıtmalıdır.
 - b- Topluluğun gereksinimlerini ve istediği özellikleri yansıtmalıdır.
 - c- Öğrencilerin gereksinimlerini ve beklentilerini yansıtmalıdır.
 - d- Eğitim kurumundaki hizmet sağlayıcıların gereksinimlerini yansıtmalıdır.
 - e- Eğitim kurumuna en iyi bilgi kaynaklarının yatırımını sağlamalıdır.

Yükseköğretim Çıktılarının İşgücü Piyasası Gereklilikleri ile Uyumlaştırılması

Filistin'deki işsizliğin ana nedenleri, yerel pazar ihtiyacını aşan oranlarda çalışan kamu kuvvetlerinde, yerel pazarın yıllık olarak piyasaya akan işgücünü absorbe etme kapasitesinin sınırlı kapasitesi ışığında çalışan kamu güçlerinde istikrarlı bir büyümeye yol açan nüfus artış oranlarındaki yüksek artıştan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, nüfus artışı ve istihdam oranları arasındaki dengesizlik, işgücü talebinin genel ekonomik büyüme oranları ve eğilimlerle bağlantılı olması nedeniyle işsizlik oranlarındaki artış anlamına gelmektedir (Bahlul, 2015).

Filistin, eğitim talebini önemli ölçüde etkileyebilecek olan gençlik oranlarının artışı gören bölgelerden biridir. Eğitim sisteminin en az gelişmiş bileşenleri olan orta ve yükseköğretimdeki gençlerin sayısı şu anda yoğunlaşmıştır. Lisedeki nüfusun sayısının üçte bir oranında artacağı ve yükseköğrenim aşamasında önümüzdeki otuz yılda iki kattan fazla artacağı not edilmelidir. Filistin halkının üçte biri gençlerden

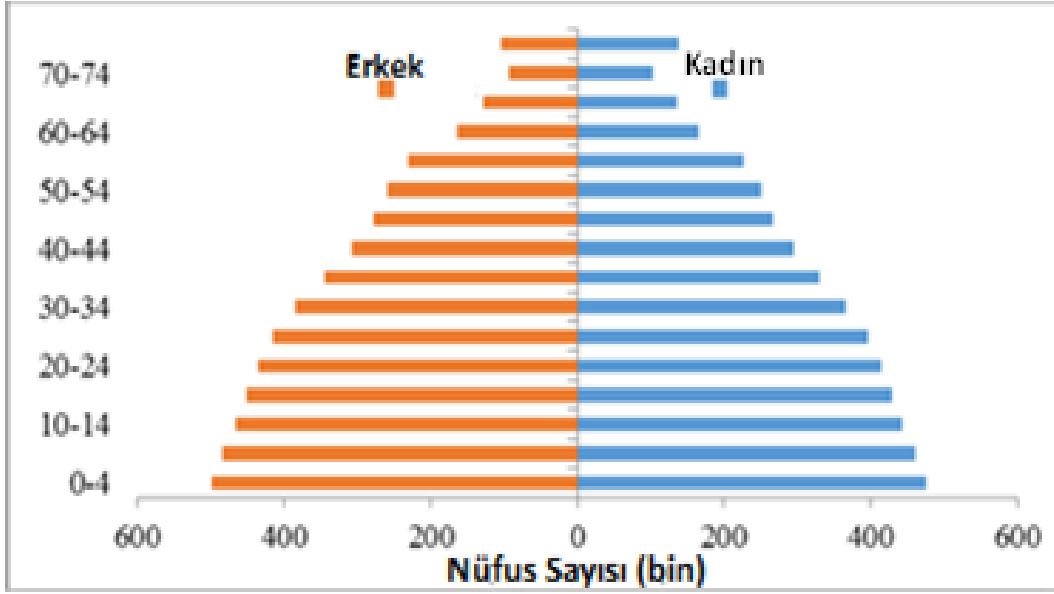
oluşur ve bu gençlerin yarısından fazlası utanç duvarı ve İsrail yerleşimlerinin yakınındaki C Bölgesi'nde yaşamaktadır. İstatistikler, Filistin'deki (15-29 yaş) bireylerin oranının 2007 yılında yaklaşık %28,2'den 2017 yılında toplam nüfusun yaklaşık %29,2'sine arttığını göstermektedir. 2017 yılı nüfus, yaklaşık 1,37 milyon kişidir ve 100 kadın başına 104,5 erkek vardır. Buna karşılık, veriler utanç duvarı ve İsrail yerleşimlerinin yakınında C bölgesinde yaşayan (15-29 yaş) bireylerin yüzdesinin %54,22'ye ulaştığını ve bunun 743.170 kişiye (380.841 erkek ve 362.399 kadın) eşdeğer olduğunu göstermektedir (Filistin Merkezi İstatistik Bürosu, 2018). Tabii ki, bu eğilimler çalışma çağındaki nüfusun büyüklüğünü ve dolayısıyla işgücünün büyüklüğünü etkilemektedir.

Şekil 6. 2017 Yılı İçin Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde Yaşa ve Cinsiyete Göre Nüfus Dağılımı

Kaynak: Filistin Merkezi İstatistik Bürosu, 2018.

Şekil 6, lise ve yüksek eğitim seviyesindeki gençlerin yaş grubundaki (15-24 yaş) büyümesini gözlemlemekteyiz; bu, toplumun ihtiyaç duyduğu disiplinlerde nitelikli insan kaynakları oluşturmak için yükseköğretim kurumları düzeyinde planlamada daha fazla çaba gerektirmektedir. Devlet, yükseköğretim çıktıları arzı doğrultusunda yükseköğrenim için eşit fırsatlar sağlamalı ve istihdam politikaları geliştirmelidir.

Şekil 7. 2050 yılı için Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde Yaşa ve Cinsiyete Göre Nüfus Dağılımı

Kaynak. Dünya Bankası, 2016.

Şekil 7, 2050 yılına kadar, çalışma çağındaki Filistinliler nüfusun neredeyse yarısını oluşturacaklardır. 65 yaş üstü yaşlıların oranının yüzde 7'ye çıkması beklenmektedir. Buna karşılık, 15 yaşın altındaki kişilerin oranı yüzde 29'a düşecektir. (Dünya Bankası, 2016).

Nüfus sayısındaki artışa ek olarak, Filistin'deki işsizliğin nedenleri, El-Ghafri'nin (2015) belirttiği başka nedenlerden kaynaklanmaktadır. Bu nedenler arasında şunlar vardır:

- Yerel pazarın ihtiyaçlarını aşan sayıda öğrenci mezun eden çok sayıda üniversite, üniversite koleji ve orta kolejlerin varlığı
- Lise öğrencileri için farkındalık sürecinin ve yerel pazarın ihtiyacına göre üniversite uzmanlık seçimine yönlendirilmesinin zayıf olması, mesleki eğitimin önemi ve toplumun ne ölçüde ihtiyaç duyduğu konusunda farkındalık eksikliği ve öğrencilerin mesleki eğitimden uzaklaşıp akademik eğitime katılma ve birikmenin nedeni mesleki eğitim merkezleri sayısının azlığıdır. Khudair (2006), Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı'nın yükseköğretime kaydolmak isteyen öğrencilere yönelik rehberlik rolünün, sunulan uzmanlıkları ve kabul koşullarını dikkate alarak, öğrencileri topluluğun ihtiyaçlarına göre sınıflandırmadan eğitim kurumlarının tanıtılması ile sınırlı olduğunu belirtmiştir.

- Ülke çapında planlamanın ve koordinasyonun yokluğu neticesinde, eğitim çıktıları ve işgücü piyasasının uyuşmaması, öğrencilerin üniversite çalışmaları sırasında aldıkları pratik becerilerin yetersiz olması ve bu yüzden iş için daha az verimli ve nitelikli hale gelmesi

- Hükümetin işlevsel aparatının enflasyonu ve daha fazla işgücü algılama kapasitesinin olmaması

- Kolaylıkların eksikliği ve küçük yatırım fırsatlarından yararlanmak için prosedürlerin karmaşıklığı; bu da gençleri onlardan uzaklaştırmaktadır.

- Filistinli ekonomik sektörlerin yaşadığı yapısal dengesizlikler; herhangi bir sektörde herhangi bir durum ortaya çıktığında zorunlu işsizliğin varlığına neden olmakta ve dolayısıyla diğer sektörleri olumsuz etkilemektedir.

- İnsanlar politik ve ekonomik dalgalanmalar ışığında paralarını özel projelere yatırma riskinden korkmakta ve hâlâ kamu işlerini beklemektedirler.

- Art arda gelen Filistin hükümetlerinin, Arap ülkeleriyle Filistinli işgücünün Arap pazarlarına ihracatı konusunda ortaklıklar ve anlaşmalar kurma konusundaki ilgilenmemesi

- Gazze'ye uygulanan kapsamlı kuşatma, ticari geçitlerin sürekli kapanması ve İsrail'in cezai politikaları çerçevesinde gerçekleşen Filistinli ekonomik yapının kasıtlı olarak hedeflenmesi, ekonomik sektörlerin işgücü algılama kabiliyetinin bozulmasına ve donör ülkelerin altyapı ve sanayi projelerinin azalmasına neden olmuştur.

- İsrail işgal kuvvetleri, on binlerce dönüm ekili araziye güvenlik bölgelerine dahil ederek ya da Batı Şeria'daki Apartheid Duvarını inşa etme bahanesiyle, tahrip etmiştir. İsrail'in sürekli Filistinli sanayi, sivil toplum veya eğitim kurumlarına bombardımanla ve kısmi veya tam tahribatla hedef alması, işçileri işlerinden mahrum etmiştir. Buna Ek olarak, İsrail'in Filistinli işçilerin 1948 yılında işgal edilen Filistinli topraklarda çalışmalarını yasaklaması, Gazze Şeridi'nin Batı Şeria'dan zorla ayırması ve aralarındaki ticaret zayıflığı da vardır.

- Filistin ekonomisinin İsrail ekonomisine bağımlılığı, 1993 Oslo Anlaşması ve Filistin Ulusal Yönetimi tarafından İsrail işgali ile imzalanan ve tüm ekonomik faaliyetler üzerinde olumsuz etki yaratan Paris Ekonomik Ekleri gibi uluslararası anlaşmalar nedeniyle Filistin ekonomisinin İsrail ekonomisine bağımlılığı.

- Yabancı ve Filistinli yatırımcıların, değişken siyasi ve ekonomik koşullarda yatırım için uygun ortamın bulunmaması nedeniyle yönlenmemeleri.

- Arap ülkelerinin yaşadığı siyasi kargaşanın ve Arap pazarlarının Filistin istihdamına kapatılmasının bir sonucu olarak çok sayıda Filistinli vatandaşın yurtdışından geri dönmesi.

- Hükümetin politikaları istihdam politikasına karşı çıkıyor, örneğin, genişleyici para politikası enflasyonu artırıyor, bu da yatırımları olumsuz etkiliyor ve böylece üretimi ve istihdamı etkiliyor. Enflasyonu hedefleyen deflasyonist bir maliye politikası toplam talep, gelir ve istihdam eksikliğine yol açmaktadır (Bahlul, 2015).

- Ülkelerin dış borçları artması ve onları istihdamın zayıf esnekliğine yol açan kemer sıkma politikasına zorlaması, artı Piyasa ekonomisine geçişin küreselleşme politikasının hâkimiyeti (mali ve ticari serbestleşme politikaları), işten çıkarmaya yol açabilecek tasarruf tedbirlerine yol açmıştır.

Kriz yönetiminin yapısal düzeltme politikası, işsizliğin artmasına doğrudan yol açan bir takım deflasyonel tedbirlere dayalıdır. Bu tedbirler arasında; devletin borcun geri ödenmesi için ekonomik bir artı sağlamada devletin rolünün azaltılması, özelleştirmenin yolunu açarak kamu sektöründen vazgeçilmesi, devletin yerine yabancı özel sektörün geçmesi üzerine olan bahis ve ardından toplu işten çıkarmaların oluşması ve ek olarak düzenleyicilerin azlığı, tasarrufların düşük olması ve yanlış yönlendirilmesi, zayıf yatırım teşviki, yerel pazarın darlığı ve geri ekonomideki üreticileri ilkel üretim araçlarıyla birleştiren teknolojik geri kalmışlığı nedeniyle doğal kaynakların yetersiz kullanımı vardır (Delu, 2016).

Filistin işgücü piyasası, arzı (yükseköğrenim kurumlarının mezunları), miktar ve kalitede talep (istihdam olanakları) ile orantılı hale getirmek için planlama zorluğu ile karakterizedir. Arz bileşenini temsil eden yetkinliklerin üretimi uzun yıllar gerektirdiğinden, bu sürekli ihtiyaçların belirlenmesi ile becerilerin üretilmesi arasında bir zaman farkı vardır, o da bu alanın planlanmasını zorlaştırmaktadır (Al-Ghussain, 2014).

Bu nedenle, işsizliğin politik, sosyal ve ekonomik yaşamın tüm yönleriyle ilgili birçok nedeni vardır; bu, devletin bütün taraflarının, onları ele almak için gerekli planları geliştirirken ortak çaba gösterme zorunluluğu olduğu anlamına gelmekte; çünkü bu nedenler birbiriyle örtüşür ve diğer hususları görmezden gelmeden ele alınması zordur.

Filistin Merkez İstatistik Bürosu -İşgücü İstatistiklerine (PCBS) göre, Filistin Ulusal Yönetimi'nin (PNA) gelmesinden bu yana ekonomik büyümenin hareketi olumlu

yönde artmıştır. Bu durum, 2005 yılına kadar % 34,5 oranına kadar artarak devam etmiştir. Sonra da başlayan ekonomik büyüme hızını etkileyen ekonomik ve politik değişimler nedeniyle ve 2006 yılında yapılan ve Hamas'ın kazandığı seçimin ardından ekonomik yaşamın seyrini olumsuz yönde etkilemiş ve 2006'dan 2008'e kadar yurtiçi hasılatla düşüşe yol açmış olan Gazze Şeridi'ndeki ekonomik kuşatma. 2009 yılında Gazze Şeridi'ndeki ekonomik performans, gayri resmi ticari geçişler olarak kabul edilen sınır tünellerine yayılma olgusu olarak bilinen Mısır Arap Cumhuriyeti'ne yönelik gayri resmi ekonomik açıklığın bir sonucu olarak giderek iyileşmeye başlamış ve 2009-2012 yılları arasındaki ekonomik büyüme oranı %37,7'ye yükselmiştir. Filistin düzeyindeyse, işsizlik genel olarak ve özellikle de 2003-2012 döneminde yükseköğretim kurumlarının mezunları arasında önemli ölçüde artmaya devam etmiştir.

Al-Ghafri'nin (2015) çalışmasında, Gazze Şeridi'ndeki işsizlik oranları ile yurtiçi hasılatın geçiş hareketi arasındaki korelasyon gösterilmiştir. Bu oranlar, 2008'de işsizlik oranının %40,5'e ulaştığı Gazze'nin ekonomik kuşatması sırasında yükselmiş, sonra da gittikçe bu oranlar azalmaya başlamış ve bununla birlikte ekonomik büyüme ve yurtiçi hasılatı büyümeye başlamıştır.

Yükseköğrenim sektörü 1993 yılında Oslo Anlaşması'nın imzalanması ve Filistin Yönetimi'nin Gazze ve Batı Şeria'nın bir bölümünün yönetimini almasından sonra niteliksel bir sıçrayışa şahit olmuştur. Üniversite eğitime olan yoğun talep ve buna karşı iş fırsatların azlığı işgücü piyasasında bir boşluk yaratmış ve işsizliği arttırmış (Aş-Şerafi, Alharob ve Zmari, 2018). Filistin Merkez İstatistik Bürosu'ndan alınan verilere göre, 2017/2018 akademik yılında lise sınavına başvuran aday sayısı yaklaşık 77 bin öğrenci iken, yükseköğretim kurumlarının mezunlarının sayısı yıllık 40 bin iken, yerel pazarda (20-29 yıl) bireyler için sadece 8.000 iş fırsatı bulunmaktaydı, bu da mezunlarının %80'inin işsiz olduğu anlamına gelmektedir. Dünya Bankası'nın 2017 raporuna göre, Filistin, işsizliğin artması açısından Arap dünyasında ilk sırada yer almaktadır.

Gençlerin işsizlik oranı 2017 yılında 2007 yılına göre artmıştır. Filistin Merkezi İstatistik Bürosu (2018) verilerine göre, 2017 yılında (15-29 yıl) bireylerin işsizlik oranı %41,0'e (%33,7 erkekler, %66,7 kızlar) ulaşmış, oysaki 2007 yılında işsizlik oranı %30,5 (%29,4 erkekler, %35,6 kızlar) idi. Buna karşılık, Batı Şeria'daki 15-29 yaş grubundaki bireyler arasındaki işsizlik oranı 2007'de %25,6'dan 2017'de %27,2'ye, Gazze Şeridi'nde ise aynı dönemde %39,8'den %61,2'ye yükselmiştir.

Genç mezunlar arasında işsizlik oranı %55'i aşmıştır. 2017 yılında (20-29 yıl) ön lisans ve üstü dereceleri haiz mezunlar arasındaki işsizlik oranı %55,8 (%37,8 erkekler, %72,0 kızlar) idi, oysaki 2007 yılında %41,5 (%31,7 erkekler, %52,5 kızlar) idi. 2018 yılında, işsizlik oranı Batı Şeria'da %41 ve Gazze Şeridi'nde %73 idi. 2017 yılında kız mezunlarının oranı yaklaşık% 60 iken, kızlar arasında işsizlik oranı erkekler arasındaki işsizlik oranından daha yüksektir. Eğitim bilimleri ve öğretmen yetiştirme mezunları 2017 yılında en yüksek işsizlik oranını% 69,6 (erkekler için %47,5, kadınlar için %76,2) kaydetmiştir. Hukuk uzmanlığı mezunları en düşük işsizlik oranını %25,7 (erkekler için %25,5 ve kadınlar için %26) kaydetmiştir (Filistin Merkez İstatistik Bürosu, 2018).

2016/2017 akademik yılında, eğitim fakültesi mezunları tüm mezunların% 20,5'ini oluştururken, ziraat fakültesi mezunlarının oranı %1'den az, bilgi teknolojisi fakültesi ise %3,1'dir (Bedir, Ali Hüseyin ve Elhac, 2017). bir sonraki yıl için kabul politikaları bu verilere dayanmalı ve planlama sürecinde dikkate alınmalıdır.

Veriler, çoğu ana dalda kız ve erkek mezunları arasında daha fazla işsizlik olduğunu göstermektedir. Aşağıdaki tabloda, birçok uzmanlıktaki işsizlik oranları hakkında daha ayrıntılı bilgi verilmektedir.

Tablo 3

Ön Lisans veya Lisans Derecesine Sahip Bireylerin (20-29 Yaş) Disiplin ve Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları

Bölüm	Cinsiyet		Toplam
	Erkek	Kız	
Eğitim Bilimleri ve Öğretmen Yetiştirme	47	77	70
Doğa Bilimleri	54	73	69
Beşeri Bilimler	39	80	69
Sosyal ve Davranışsal Bilimler	43	76	64
Matematik ve İstatistik	49	72	61
Gazetecilik ve Medya	45	75	55
Bilgisayar	35	83	55
Ticari ve İdari Bilimler	38	72	52
Mimarlık ve Yapı Bilimleri	39	67	48
Mühendislik ve Mühendislik Meslekleri	39	53	45
Sağlık	34	54	44
Kişisel Hizmetler	33	75	43
Hukuk	27	26	27

Kaynak. Filistin Merkezi İstatistik Bürosu, 2018.

Tablo 3, ön lisans veya lisans derecesini alan (20-29 yıl) kız öğrenciler arasındaki %83 oranıyla en yüksek işsizlik oranı bilgisayar disiplini kaydetmiştir, öteki tarafta erkekler arasında %54 oranıyla en yüksek işsizlik oranı doğal bilimler disiplini kaydetmiştir.

2017 yılında Filistin’de ön lisans veya lisans derecesi olan (20-29 yıl) erkekler arasında en yüksek işsizlik oranları şöyle dağılmıştır: Doğa bilimleri (%54), matematik ve istatistik (%49), eğitim bilimleri ve öğretmen yetiştirme (%47), gazetecilik ve medya (%45), sosyal ve davranışsal bilimler (%43)

2017 yılında lisans veya ön lisans derecesi haiz kızlar (20-29 yaş) arasında en yüksek işsizlik oranları şöyle dağılmıştır: bilgisayar (%83), beşeri bilimler (%80), eğitim bilimleri ve öğretmen yetiştirme (%77), sosyal ve davranışsal bilimler (%76), kişisel hizmetler (%75)

Filistin Merkezi İstatistik Bürosu’na (PCBS) göre, Gazze Şeridi’nde 2017 yılında ön lisans veya lisans derecesi haiz bireyler (20-29 yaş) arasında en yüksek işsizlik oranları şöyle dağılmıştır: beşeri bilimleri (%79), ticari ve idari işler (%77), eğitim bilimleri ve öğretmen yetiştirme (%77), doğa bilimleri (%75), sosyal ve davranış bilimleri (%74)

Batı Şeria’da 2017 yılında lisans veya ön lisans derecesi haiz bireyler (20-29 yaş) arasında en yüksek işsizlik oranları şöyle dağılmaktadır: Doğa bilimleri (%65), eğitim bilimleri ve öğretmen yetiştirme (%59), sosyal ve davranışsal bilimler (%58), bilgisayar (%51), insan bilimleri (%49)

Dahlan’ın (2013) Gazze Şeridi’ndeki kadın işsizliğin nedenleri üzerine yaptığı çalışmaya göre, kadınların iş fırsatlarını azaltan en önemli neden ekonomik nedendi. Diğer sebepler ise, piyasada var olan kadınların disiplin alanlarına ihtiyaç duyulmaması ve istihdamda profesyonel olmayan standartların bulunması idi.

Al-Ghussain’in (2014) mühendislik mezunlarının işsizliğinin sebepleri üzerine yaptığı çalışmanın sonuçları, piyasada Filistin üniversitelerinde mevcut mühendislik disiplinlerinden bir doygunluk olduğunu ve mezuniyet öncesi ve sonrasındaki eğitimin öğrencinin işe alınması için en önemli faktörler olduğunu göstermiştir. Bu nedenler, Rıdvan’ın gazetecilerin işsizliğinin nedenleri üzerine yaptığı çalışmayla örtüşmüştür.

Üniversite mezunlarının işsizliği sorunu, ekonomik kalkınma ve geliştirmeye katılmayı hazırlamayan bilimsel bir niteliğe sahip toplum kesimini etkilemesiyle karakterizedir. İşsizlik, yükseköğretim kurumlarının mezunları arasında bulunması, kalkınma ve yatırım politikalarının eğitim politikalarıyla bağdaşmadığı anlamına

gelmektedir. Bu da, kaynakların yanlış konumlandırılmasını, atılmasını, sosyal, politik ve psikolojik yönleri hesaba katarsak bu alanda alternatif fırsatların maliyetlerinin artmasını ve ek olarak çeşitli sektörlerinde ulusal düzeyde işe talep ve arz arasında uyumu gerçekleştirmek için bu mezunlara rehabilitasyon ve eğitim maliyetin artmasını ortaya çıkarmaktadır (Bahlul, 2015).

İşsizlik bu nedenle bir kaynak israfıdır; çünkü işsizlere harcanan eğitim işsizlik döneminde boşa ya da yararsızdır ve bu ülke ekonomisine bir zararı temsil etmektedir. Ek olarak, işsizlik, ekonominin toplumdaki bileşenlerinden biri olan insan sermayesini bozan insan emeğinin israfına yol açmaktadır. Ayrıca, gerçek maaşların seviyesini düşürmektedir ki işsiz kişiler herhangi bir ücreti kabul etmekte ve bu da maaşlar, fiyatlar ve yaşam maliyeti arasında dengesizliğe yol açmaktadır. Bu nedenle, bu gibi etkilerin önlenmesi için iyi planlar yapılmalıdır (Al-Ghafri, 2015).

Bu nedenle, stratejik planlama aşamasındaki üniversiteler arasındaki iletişim ağı, onun vasıtasıyla piyasanın çeşitli disiplinlerden ihtiyaçları araştırılmakta, Filistin piyasasını karşılayan disiplinler bilinmekte ve piyasanın ihtiyaçları ve kalkınma planlarıyla uyumlu olan kabul politikası konulmaktadır.

Ekonomik Gözlemci'nin Filistin işgücü piyasasına ilişkin 2019 tahminlerine göre, ekonomik büyüme düşmeye devam edecek, işsizlik oranları artacak ve 2019'da ücretler düşecektir. Bu tahminler, dış desteğin azalışının devam etmesinin ve işgal tarafından kapıları kapatma politikasının devam etmesi göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Çalışma ayrıca, iş sektörünün sorunları (işsizlik ve gerçek maaşların seviyelerinin gerilemesi gibi) vizyon ve orta ile uzun vadeli programlar olmadan düzeltilmesi zor olan yapısal karaktere sahip olduğuna işaret etmektedir.

Genç kadınların istihdamı hizmet sektöründe yoğunlaşmışken, genç erkeklerinki ticaret, restoranlar ve otel sektöründe yoğunlaşmıştır, 2017 yılında hizmet sektöründe çalışan gençlik yüzdesi %23 (erkekler %16,8; kızlar %65,2), ticaret, restoranlar ve oteller sektöründe %28,4 (erkekler %30,6; kızlar %13,2), inşaat sektöründe %19,6 (erkekler %22,2, kızlar %1,4), sanayi sektöründe %15,1 (erkekler %15,8; kızlar %10,7), tarım sektöründe %7,5 (erkekler %7,9; kızlar %4,7), ulaşım, depolama ve iletişim sektöründe ise %6,4 (erkekler %6,7, kızlar %4,8) idi (Filistin Merkezi İstatistik Bürosu, 2018).

Bu nedenle, Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı, politikaları ve mevzuat yoluyla sorumluluk almalı ve rolünü üstlenmelidir. Hatta tekrarlanan akademik programlarının akreditasyonunu onaylamamalıdır. Ayrıca belli bölümlerin peşinden gitmek için

öğrenciler teşvik edilmeli, bu da üniversitelerin yerel pazarın ihtiyaçlarıyla uyumlu yeni bölümleri açma talebine cevap vermesini sağlamaktadır.

Ekonomik Gözlemci (2019), nüfus artışın 2019 yılında %2,4 olacağını göstermekte. Sağlık ile eğitim sektörünün istihdam büyümesinin %3,3 büyüme oranıyla istikrarlı olacağı beklenmektedir. Bununla birlikte, sağlık sektöründe ve eğitimde ücret oranının %2,0 oranında düşmesi beklenmekte; çünkü Filistin ekonomisinin büyümesinin yavaşlayacağı ve yurtiçi hasılatı büyüme oranının %1,3 olacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca işsizlik %33,8'e kadar yükselmeye devam edecek, erkek işgücüne katılım oranı %72,4 olacak, kızlarınki ise %19,8 olacak, istihdam oranı %20'ye düşecek, devlet yatırımları %40'a azalacak ve kamu sektöründe istihdam hacmi %4'e azalacaktır.

İşsizlik oranındaki artış, maaşları olumsuz etkilemekte ve günlük ücretin %0,6 oranında düşmesi beklenmektedir. Tahminler, sağlık ve eğitim sektöründeki işçi sayısı 2018 yılında 129,000'den 2019 yılında 133,254'e %3,3 oranıyla artacağını göstermektedir. Aynı zamanda, sağlık ve eğitim sektöründeki ortalama günlük ücretin 2018'de 27,2'den 2019'da 26,7'ye, yani %-2,0 oranında bir düşüş göstermesi beklenmektedir (Ekonomik Gözlemci, 2019).

Yükseköğretimin karşılaştığı genel olarak yüksek işsizlik seviyeleri ve özel olarak da mezunların işsizliği, eğitim çıktılarının işgücü piyasasının talepleriyle uyumsuzluğu, eğitime geniş talep zarfları ve çıktılarının enflasyonu ışığında yüksek eğitim sisteminin pazarın ihtiyaçlarını kontrol altına alamama ve bu ihtiyaçlardaki sürekli değişmelerle ayak uyduramayla temsil edilen sorunların sebebi, işgücünün önceden planlanmaması ve piyasanın gerçek ihtiyaçları arasındaki koordinasyonun bulunmamasıdır. Bundan dolayı, insan kaynağının envanteri ve tahmini, niteliksel ve tür olarak arz ve talep arasında ister makro-ekonomik düzeyinde olsa ister sektör düzeyinde olsa isterse de plan döneminde belirli bir proje düzeyinde olsa da dengeyi gerçekleştirmeye çalışmak, istenilen büyüme oranları gerçekleştirmek için işçilerden gereken ihtiyaçları sağlamakta katkıda bulunmaktadır (Al-Fatlavi, 2013).

Khudair'in (2006) yaptığı bir çalışma, Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı politikalarının işsizliğin artması üzerinde bir etkiye sahip olduğunu ve diğer bakanlıklar olsun veya toplum kurumları olsun, yükseköğretim kurumlarının ve işçiliği çeken kurumların katılımıyla önceden planlama yoluyla işsizlik oranlarının azaltılmasına önemli ölçüde katkıda bulunabileceği sonucuna varmıştır.

2008-2012 Eğitim Geliştirme Stratejik Planı'nın amaçlarının UNRWA ve yerel sivil toplum kuruluşlarıyla koordinasyon ve işbirliğinin güçlendirilmesini içermesine rağmen, Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı ile yerel sivil toplum kuruluşları arasında ulusal eğitimin geliştirilmesi konusunda zayıf bir koordinasyon ve işbirliği vardır. Sivil toplum kuruluşlarına göre, bu, Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı'nın ilgisinin eksikliğinden ve Bakanlığın, sivil toplum kuruluşlarının etkili bir ortaklık kurma yetenek ve şeffaflığına güven duymamasından kaynaklanmaktadır (Alqarout, 2013).

Al-Astal tarafından yapılan bir çalışmanın (2014) sonuçları, Filistin'deki işsizlik oranı ile dış yardım ve enflasyon oranı arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Abu Rukba'nın bir çalışması (2016), Filistin'deki işsizlik oranlarının azaltılmasında hibelerin ve yabancı yardımların (çoğu kalkınma işleri yerine Filistin Ulusal Otorite bütçesini desteklemek için tahsis edilmiştir) değişkeninde önemli bir etkisinin olmadığını doğrulamıştır.

Al Ghafri tarafından yapılan bir çalışmanın (2015) sonuçları, hükümetin Gazze Şeridi'ndeki işsizlik oranını azaltma konusundaki kalıcı ve geçici istihdamının etkisinin olmadığını göstermektedir. Ayrıca, hükümet harcamalarının işsizlik oranını da olumsuz yönde etkilediği, devlet istihdam programlarının uygulanması, gerçek işgücü piyasası ihtiyaçlarının sistematik bir çalışmasına dayanmamaktadır. Bu programların kullanımı kamu sektörüyle sınırlıdır, ancak özel sektör dâhil değildir.

İşsizler için iş olanakları bulmak, devletin bireylere karşı görevlerinden biridir, üretken olmayan sektörlerde istihdam olanakları sağlamada genişlediğini görüyoruz ve bu nedenle, çalışan sayısındaki artışın bir sonucu olarak idari sistemini tüketen ve çalışanların sayısındaki artıştan ötürü gizlenmiş işsizliğe düşüyor. İdari sisteme, devletin mali yükünü arttırmak ve ücret ve maaş şeklinde ödenen idari harcamaları arttırmak, kamu kesiminde enflasyona ve genel işsizlik göstergelerinde görünmeyen bu işsizlik oranlarının yüksek olmasına yol açmaktadır (Al-Fatlavi, 2013).

Örgütün insan gücü planlaması sadece örgütün gelecekteki ihtiyaçlarını miktar ve tür açısından tahmin etme ve ardından planlanan örgütün faaliyetlerini yürütmek için gerekli işgücünün elde edilmesine yönelik stratejiler geliştirme sürecidir. Bu nedenle insan kaynakları yönetimin, organizasyondaki mevcut kaynaklar ve gelecekteki ihtiyaçlar hakkındaki geri bildirimleri ve tam verileri elinde olması gerekmektedir (Al-Ela, 2008). Böylece, net bir insan kaynakları yönetimi stratejisinin olmaması, zayıf planlama ve ihtiyaçları belirlemede dikkatsizlik yanlış yönetime yol açmaktadır. İşlevsel analizin zayıflığı, sorumlu bireylerin yetersizliği kutuplaşma ve seçme sürecinin

zayıflığı ve yasal ve sosyal belirleyicilerin ihmal edilmesi, hepsi istihdamda dengesizliğe yol açmakta ve daha sonra üretken verimliliği etkilemektedir (Al-Hiti ve Aş-Şamri, 2017).

Araştırmacı Said Al-Addadi (2018) “Eğitime yatırım nereye gidiyor?” başlıklı makalesinde, akademik kurumların bölümleri kapatarak ve yeni bölümler açarak disiplinlerini yeniden yapılandırırken yaptığı hata, sadece işgücü piyasasının ihtiyaç ilkesini göz önünde bulundurup kalkınma planlarının gerekliliklerini ihmal etmesi olduğunu belirtmiştir. İşsizlik sorunun sonuçları yükseköğretim kurumları tarafından üstlenmekte; çünkü üniversitelerin bu konudaki kısmi sorumluluğu teorik ve alan çalışma ve araştırmalarına dayanan çözümler bulmakla özetlenmektedir.

Gelecekteki kalkınma planlarına hizmet etmek için eğitilmiş, yetenekli ve uzman insan gücü sağlamak, yükseköğretim sisteminin görevleri kapsamındadır. Çünkü o her zaman, kamu ve özel üretim ve hizmet sektörlerinde gelecekte çalışmak üzere mezunların sayısında istikrarlı bir artış sağlamak istiyor, ayrıca planlama süreci çerçevesinde gelişim planları ile uyumlu, eğitilmiş ve deneyimli istihdam olanakları ve insan gücü sağlamaktan sorumludur. Aynı zamanda, işsizlik ve istihdam sorunu, ekonomik, sosyal ve politik yansımaları olan en önemli konulardan biridir, sorunun ciddiyeti sadece işsiz sayısındaki artış değil, aynı zamanda ona eşlik eden çeşitli sonuçlardır. Burada bu sorunları çözmek için planlama görevi gerekli olmaktadır (Al-Fatlavi, 2013; Faraj, 2017).

Eğitim ve Yükseköğrenim Bakanlığı, işe alım sürecinden önce ve sırasında, insan kaynakları planlaması çalışmalarını, müdürlüklerinin katılımıyla ve sürekli olarak insan kaynakları elde etmelerine yardımcı olacak bir veri tabanı inşa edebilmeleri için diğer bakanlıklar ile koordinasyon içinde yürütmelidir. Bakanlık da modern işlerin gerekliliklerini yerine getirmek için fonksiyonel analiz sürecinin çıktılarını da güncellemeli, ayrıca test ve mülakatlardan oluşan işe alım sürecinin standartlarını geliştirmenin ve siyasi değil de objektif bir temelde standartlar ve prosedürler oluşturarak iş istikrarı ortamı yaratmanın yanı sıra, kurumsal yapıdaki mevcut işlevlerin durumunu ve düzenlemelerini gözden geçirmelidir. Ayrıca, iyi bir stratejik planlama yapmak, yeni öğrencileri işgücü piyasasının gerçek ihtiyaçlarına göre çalıştırmak ve mezunların işsizliğinin artmasını durdurmak için, gerekli akademik veya mesleki uzmanlıklara ilişkin olarak üniversitelerle önceden planlama ve koordinasyon sağlamalıdır (Al-Ela, 2008).

Daha yüksek işsizlik ve daha düşük ücretler varken, işçi haklarının daha iyi korunması, sendikaları daha iyi temsil etmeleri ve toplumsal dayanışma ile çalışanların haklarını sağlayan adil bir sosyal güvenlik sistemi aracılığıyla iyi iş yapma hakkını toplu olarak müzakere etmeleri gerekmektedir (İnsan Hakları Merkezi, 2005).

İşsizliğin yüksek olması, görevlilerden, iş kazası sigortası, asgari ücreti uygulaması ve yıllık izni gibi iş hakları yerine getirmek gibi iş haklarını dikkate almalarını gerektirmekte. Bunlar genelde iş teklifi iş talebinden çok daha yüksek olduğunda göz ardı edilmektedir. Böylece, işsizliği azaltmak, istikrarlı gerçek ücretleri korumak, kadınların işgücü piyasasına katılımını artırmak ve iyi çalışma koşullarını sağlamak, sağlam bir kurumsal ve yasal çerçeveye yakından ilişkilidir. Bu çerçevede, İş Kanunu'nun uygulanması ve iş sektöründe işlenen ihlalleri incelemek için Çalışan Çalışma Bakanlığı birimlerinin güçlendirilmesi gibi bir dizi belirleyici ile bağlantılıdır (Ekonomik Gözlemci, 2019).

Filistin Ulusal Yönetimi'nin mali ve idari yolsuzlukla karakterize edilen idari sistemini reform etmeye çalışmasına rağmen, özellikle Filistin Yönetimi'ne devlet kurumlarında istihdam kriterleri ile ilgili yapılan büyük eleştirilerden sonra, devlet kurumlarında onaylanmış istihdam programının değerlendirilmesi ve reformu gerekmektedir. Şikaki ve Sayeğ'in raporu (2003), devlet kurumlarında istihdam kriterlerinin öznel ve profesyonel olmadığını belirtmiştir. Bakanlar Kurulu'nun 2014 yılı için raporu da, buna işaret etmiştir. Sivil ve askeri görevlerde birçok atamanın objektif olmayan şekilde gerçekleşmektedir. Ayrıca, işe alım prosedürleri birçok faktörle bağlıdır ve bunların en önemlisi bireylerin siyasal arka planı, akrabalık ve kabilecilik, torpil ve kayırmacılık, daha önce insan gücü planlamasının yapılmaması ve işin ihtiyaçlarına dayanılmamasıdır. Bu durum, 1994 yılında kuruluşundan bu yana kamu sektöründe iş enflasyonuna yol açmıştır (Al-Ela, 2008).

Kalkınma planları, kalkınma planını uygulayabilecek nitelikli insan ve maddi kaynaklar gerektirmektedir. Bu nedenle, eğitim planı, insan gücü planı ve aralarındaki koordinasyonla bağlantılı olmalıdır. Böylece eğitim çıktıları, toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için her bir uzmanlığın yeterli sayısını sağlayabilecektir (Karakütük, 2016).

Yükseköğretim fırsatlarının genişlemesinin artırılması ve kabul edilen öğrenci sayısının artırılması işsizlik sorununu daha da büyötmüştür. İşsizlik problemini çözmek ve aynı zamanda üretken verimlilik elde etmek için; hedeflenen ekonomik ve sosyal kalkınma modelini belirlemek ve daha sonra bu modeli temel alarak eğitim politikasını oluşturmak ve eğitim planlamasını yapmak gerekmektedir. Böylece, ekonomik gelişme

süreci için gerekli beceriler ve yeterlilikler sağlanmakta, yani insani kalkınmanın ekonomik kalkınmaya tabi tutulması, eğitim planlamasının ekonomik planlamaya tabi tutulması veya insani kalkınmanın ekonomik kalkınmasına tabi tutulması ve insan gücünün daha iyi kullanılması sağlanmaktadır. İnsan gücünün daha iyi kullanılması için, iş gücünün büyüme oranları her bir ekonomik faaliyet içinde tahmin edilmeli, bu faaliyetlerde iş gücünün istihdamı için gerekli yatırım şartları tahmin edilmeli ve buna göre ekonomik gelişme uyarlanmalıdır. Burada, ekonomik kalkınma ve insani gelişme (eğitim) arasındaki ilişkinin modelini belirleme konusundaki başarısızlık, eğitim politikasının istikrarsızlığı ve karışıklığına kaçınılmaz bir şekilde yol açacaktır (Al-Fatlavi, 2013; Karakütük, 2016).

Finansal Sorunlar

Son yıllarda artan eğitim maliyetleri dikkat çekmekte, eğitim fonu ve sponsorluğuna ilişkin meseleler tüm toplumlarda, farklı gelir ve yaşam düzeylerinde tartışmaya yol açmaktadır. Öte yandan, son 20 yılda yükseköğretime kayıt oranlarında gözle görülür istikrarlı bir artış yaşanmaktadır. Filistin gerçeğine bakılırsa bu durum, istikrar, gelişim ve eğitim kurumlarının rolüne de yansımıştır. Bu nedenle, Filistin yükseköğretim kurumlarının performanslarını artırarak ilerlemesine katkı sunmak için, istikrarlı ve açık finansman kaynaklarına dayanmak gerekir.

Filistin Yükseköğretimi, kuruluşundan bu yana net bir finansman politikası bulamadığı için, her üniversitenin kendine ait bir idari örgütü bulunmaktadır. Bütçeleri çok basit ve mütevazı olan bu üniversiteler, gelirlerinin çoğunu Filistin vergilerinden toplamaktadır. Herhangi bir fonlama politikaları olmayan bu üniversiteler kolektif bir siyasete sahip olamamışlardır ancak her üniversite kendine fon ve bağış toplama konusunda Filistinli, Arap ve uluslararası camiaya dayanmıştır. Öyle ki, bu üniversiteler akademik rol bağlamında birinci dereceden finansör olan Filistin Yükseköğretim Kurulu'nun 1977 yılında oluşmasına zemin hazırlayacak kadar büyümüş ve gelişmiştir. (PECDAR, 2008).

Filistin Kurtuluş Örgütü, üniversitelerin finansörlüğünü doğrudan ve dolaylı bir şekilde desteklenmesinde rol oynamıştır. Örgüt, Filistin Yükseköğretim Kurulu aracılığıyla finansal yardım tahsis etmiş ve bu yardımlar kurul tarafından belirlenen ilkelere göre üniversitelere dağıtılmıştır. Söz konusu ilkelerin en önemlileri, üniversitelerdeki öğrenci sayıları, idari ve akademik personel sayısıdır. Bu yardım

spesifik olarak belirlenmemiştir ve yıldan yıla değişiklik göstermiştir. Bu üniversiteler için Arap ülkelerinden destek alınarak dolaylı yardım sağlanmıştır. Üniversite binaları, laboratuvarlar, ekipman ve araçlar gibi destekler ile çeşitli şekillerde onlara katkıda bulunulurken, bu yardımlar üniversitelerin genişletilerek yeni binalar kazandırılması alanında önemli bir unsuru teşkil etmiştir. (Filistin Kurtuluş Örgütü, 2012).

Filistin Kurtuluş Örgütü, Körfez Savaşı ve Irak Savaşı nedeniyle finansal bir kriz yaşamaya başlayınca, üniversiteler, ana bütçelerinin esas kaynağını oluşturması için öğrenci harçlarını belirleme kararı almıştır (MAS, 2011).

Filistin üniversiteleri Filistin Kurtuluş Örgütü'nün 1990'larda yardımlarını azaltmasını takiben, 1987 sonrasındaki Birinci İntifada'da ciddi finansal krizler yaşamaya başlamıştır. Filistin üniversitelerinin İsrail işgal güçleri tarafından uzun süre kapatılmasından ve öğrenci kayıtlarındaki keskin düşüşün ardından, Avrupa Ekonomik Topluluğu, Filistin yükseköğretim alanını çöküşten kurtarmak için müdahale etmiştir. Filistinli üniversiteler için finansal plan geliştiren AET, ilk kez doğrudan destek sunmuş ve 3 yıl boyunca üniversite görevlilerinin maaşlarını ödemiştir. Ancak Filistin üniversiteleri bu yıllarda öğrenci ücretlerini artırmak dışında, krizden çıkış yolu bulamamıştır (Filistin Kurtuluş Örgütü, 2012).

1994 yılında Filistin Ulusal Hareketi'nin gelişile Maliye Bakanlığı, üniversitelere destek maddesini hükümetin gündemine dâhil etmemiştir (MAS, 2011).

Maliye Bakanlığı 2002 yılında, Yükseköğretim Kurulu ile yapılan bir toplantıda kurulun da onayladığı bir mekanizma ile Filistinli üniversiteleri desteklemek amacıyla 20 milyon dolarlık bir bütçenin dâhil edildiğini açıklamıştır. Ancak bakanlık, İkinci İntifada'nın patlak vermesiyle birlikte yaşadığı finansal krizler nedeniyle sözünü yerine getirememiş ve vaat ettiği yardımın yüzde 50 ila 75'i arasında yapabilmıştır (Eman Koalisyonu, 2016).

Bu nedenlerden dolayı, Filistin yükseköğretim fonunun son on yıllardaki temel dayanak unsurları şöyle sıralanmaktadır: Öğrenci harçları, Filistin Kurtuluş Örgütü yardımları, Ulusal Hükümetin yardımları, Arap ve Avrupa ülkelerinin destekleri, Filistin'in önde gelen isimlerinden alınan yardımlar ve Arap ve İslami bankaların yardımları (PECDAR, 2008).

Yükseköğretim Kurumlarının Fon Kaynakları

Yükseköğretime yönelik kamu finansmanı, üniversitelerin ve üniversite kolejlerinin temel ihtiyaçlarını karşılamak için yetersizdir. Bu büyük ölçüde, İsrail'in, Filistin Ulusal Yönetimi'nin gelirlerinin yüzde 60'ından fazlasını oluşturan ve Filistinlilerden toplanan vergileri durdurma kararının bir sonucu olarak Ulusal Yönetim'in devam eden mali krizinden kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı, sürdürülebilir finansal yönetimin hedeflerine ulaşmak neredeyse imkânsız hale gelmiştir. (Robinson, 2010)

Filistinli üniversiteler finansal bir krizle karşı karşıyadır. Bu kriz, küresel ekonomik durgunluğun etkisiyle daha da artmıştır. Bağışçıların finansal desteği, özellikle öğrenci mali yardım programları ile ilgili olarak azalmıştır. Öğrenim ücretleri çok yüksektir ve yükseköğrenime erişimde eşitliği sağlamak için düşürülmelidir (Robinson, 2010). Bu nedenle, Yükseköğretim Öğrenci Kredi Fonu, sivil toplum kuruluşlarının fonları, eğitim bursları ve banka kredileri gibi birçok finansman kaynağı ve destekçisi vardır. Ancak, tüm bu finansman mekanizmaları, yaşam giderlerini değil, eğitim ücretlerini finanse etmeye yöneliktir. Krediler mezun olunduktan hemen bir yıl sonra geri ödenmektedir. Bu yüzden öğrenciler bunu yapmakta zorlanmaktadır; çünkü yeni bir mezun olarak iş bulmak neredeyse imkânsızdır (Alqarout, 2013). Bunların tümü, Ulusal Yönetim'in izlediği politikaların gözden geçirilmesini ve onun finansal istikrarını geri kazanmanın alternatif yollarını araştırmayı gerektirmektedir. Böylece, Ulusal Yönetim, yükseköğrenim de dâhil olmak üzere temel kamu hizmetlerini daha uygun ve sürdürülebilir bir şekilde finanse edebilecektir

- Üniversiteler için pek çok fon kaynağı bulunmaktadır: Filistin hükümeti tarafından sağlanan düzensiz hibelere ek olarak, diğer fon kaynakları aşağıdaki gibi özetlenmektedir (El-Havli, 2002).

- Öğrenci harçları: Üniversiteden üniversiteye farklılık gösterse de gelirlerinin yaklaşık (yüzde 40 - yüzde 60'ını) öğrenci harçları oluşturmaktadır.

- Hibeler ve bağışlar: Üniversiteler için bir başka gelir kaynağı olan hibe ve bağışlar ne yazık ki değişken ve istikrarsızdırlar. Yerel, Arap ve uluslararası kuruluşlardan veya kişilerden edinilen bu bağışlar genellikle belirli faaliyetlere veya projelere yöneliktir. Üniversiteler bu yardımı mevcut harcamalarını aynı anda finanse etmek için kullanamaz. Sadece ileriye dönük bazı projeler için kullanabilmektedir.

- Aktivite ve hizmet gelirleri: Kira, bazı özel hizmetler, danışmanlık ve araştırma gibi bazı hizmetlerin sunulması karşılığında elde edilen gelirler de üniversitelerin kaynakları arasında yer almaktadır ancak bu tip hizmetlerin üniversite fonlarına katkısı oldukça düşüktür.

Yükseköğretime devlet desteği: Sobeih'e (2005) göre Filistinli üniversiteler için devlet fonları ana kaynağı teşkil etmemektedir. Filistinli üniversitelere yönelik ayrılan düşük bütçelerin ve yetersiz fonların nedenleri şunlardır

- Filistin Maliye Bakanlığı'nın yükseköğretim için tahsis ettiği uzman sayısının az olması,
- Filistin Ulusal Otoritesinin yaşadığı ekonomik krizler ve bu konuda maruz kaldığı uluslararası baskılar,

Yükseköğretim kurumları, sınırlı kaynaklarıyla yardım sunan devlet fonlarına ilişkin kısıtlamalarla karşı karşıya kalmıştır. Devlet, yükseköğretime fon sağlayabilmek adına ya yükseköğretim kurumları için devlet bütçesinden doğrudan bir pay ayırmakta, yükseköğretime katkıda bulunan kurumlar için vergi uygulayarak yükseköğretime katkıda bulunma ya da yükseköğretim kurumları yararına borç almaktadır. (Al-Gamari, 2009)

Yükseköğretim kurumlarının harcaması, devlete yük teşkil ettiğinden akademik kadronun masrafları, aldıkları eğitim karşılığında öğrencilerin sorumluluğuna bırakılarak bunun yanı sıra yapılan bağışların da bu konuda desteği bulunmaktadır. Bağışlar kimi zaman aynı yardım olarak kimi zaman ise laboratuvar veya kütüphanelere yönelik destekler ile yapılmaktadır. Eğitime yönelik talep artışı, doğal olarak eğitim maliyetlerinde bir artışa neden olmuştur. Öğrenci harçları ve yapılan yerel bağışlar yeterli olmayıp, yükseköğretim kurumları, eğitim harcamalarının artan kısmını karşılamak için dış finansman kaynak arayışına girmiştir. Daha sonra çok sayıda uluslararası kuruluş finansal yardımda bulunmuş veya eğitim bursları ile üniversitelere destek vermiştir. (Kenan, 2009)

Hükümet bütçesi, yükseköğretim için en önemli fon kaynağıdır. Bütçe, adalet ve fırsat eşitliğine katkıda bulunmaktadır. Tüm masrafları ile özel bir eğitim olsa dahi, yetenekli bireyler üniversitelere gitmekte, sonra seçkin bir meslek sahibi olmakta ve eğitimsiz bireylerden daha fazla gelir elde etmektedir (Al-Gamari, 2009).

Filistin Kalkınma ve Yeniden Yapılanma Ekonomik Konseyi'nin (PECDAR) 2008 yılında gerçekleştirdiği "Filistin Yüksek Eğitiminin Gelişimi ve Reformu, Sorunları ve Gelecekteki Etkileri" başlıklı bir araştırmada, üniversitelerin gelir ve giderlerini yansıtacak şekilde 8 Filistinli üniversitenin bütçeleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda, öğrenci harçlarının üniversite gelirlerinin yüzde 79'unu, üniversite işletme gelirlerinin toplam gelirlerin yüzde 2,4'ünü, devlet desteğinin ise yüzde 10,2'ye tekabül ettiği tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra, nakdi bağışlar gelirlerin yüzde 2,1'ini, aynı bağışlar ise toplam gelirlerin yüzde 6,1'ini oluşturmaktadır. Üniversite giderlerine bakıldığında ise, giderlerin yüzde 71'inin çalışan maaşlarını, yüzde 29'unun ise toplam harcamaları teşkil ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bütçe açığındaki artış nedeniyle, yükseköğretim kurumları, kendi kendini finanse eden veya 'üretici üniversiteler' şeklinde bilinen kurumlar olarak finansal kaynaklarını artırmak için ek faaliyetlere başvurmuştur. Bazı üniversiteler paralel eğitim hizmeti vermeye başlamıştır. (Düşük ortalamalara sahip veya sabah vakti eğitim fırsatı bulamayan ve fırsatı kaçırmış öğrencilere yükseköğretim hizmetleri sağlamak amacıyla). Bazı yükseköğretim kurumları da topluma nakdi getiri karşılığında hizmet vermeye başlamış; belirli ücretler karşılığında atölye çalışmaları, laboratuvar, klinikler ve tarım alanları gibi farklı kuruluşlara bilimsel danışmanlık yapmıştır (Al-Gamari, 2009).

Üniversiteler, Filistin ulusal idaresinin paralel eğitim konusundaki kararını uygularken kabul ettikleri öğrencilerin seviyelerine bakmamıştır. Bilakis pek çok üniversitede öğrencinin eğitim seviyesi düştükçe alınan harç miktarı artırılmıştır. Üniversitelerin, bazı üniversite içi hizmetleri (kafeterya, kırtasiye gibi) özelleştirilme politikası izlerken, akademik kadroda küçülmeye gitmesi tartışma konusu olmuştur (Ebû 'İvâd, 2013).

Ebû 'İvâd (2013), kamu üniversitelerinin paralel eğitime geçerek yüksek maliyetli bir eğitim sistemi benimsemesinin, öğrencilere yüksek harç bedellerini dayatarak ve eğitim hizmetlerinin önemli bir kısmını özelleştirmesinin toplumdaki öğrenciler arasında daha önce eşi görülmemiş sosyal ve sınıfsal ayrımlar oluşturduğuna işaret etmiştir. Bu programla birlikte fakir öğrencilerin eğitimden mahrum kalması ve kapitalist ailelerin çocuklarının, seviyeleri düşük olmasına rağmen üniversitelere kabul edilmesi dengeleri bozmuştur. Bazı üniversiteler mezunlarına vereceği diplomayı bir baskı aracı olarak kullanmış ve diplomalar üzerinden de üniversiteye gelir sağlama peşine düşmüştür.

Dünya Bankası Grubu (WBG) tarafından yayınlanan bültene göre, Filistin'deki üniversitelerin gelir kaynağı büyük oranda öğrenci harçlarına dayanmaktadır. 1998 yılı verilerine göre öğrenci harçları üniversite giderlerinin yüzde 54'ünü karşılamaktadır. Avrupa Birliği'nin 8.7 milyon doları aşan yardımları ise toplam giderlerin ancak yüzde 17'sini karşılamıştır. Filistin'deki üniversite harçları diğer ülkelerin ekonomik ve toplumsal göstergelerine kıyasla rekor denilecek kadar yüksektir. Harçların bu kadar yüksek olması öğrencilerin eğitimlerine devam etmesine engel teşkil etmektedir (İnsan Hakları Merkezi, 2005).

Sobeih'e (2005) göre Filistin'deki üniversitelere fon sağlama politikası büyük ölçüde toplumsal boyuttadır. Eğitim burslarının başarılı olan ve olmayan üniversitelere göre değişiklik gösterdiği görülmektedir. Burslar, Aksa İntifadası'ndan (2001'den) sonra artış göstermiştir.

Öğrencilere verilen burslar ve krediler eğitim finansörlüğünün önemli unsurlarından birisidir. Yükseköğretim Kurulu ve Eğitim Bakanlığı burslara önem vermiş, öğrencilere kredi vermek için Kredi Sandık Bakanlığı oluşturmuştur. 2001 yılında yükseköğretimle ilgili çıkan yasaya binaen harç ödeyemeyecek durumda olan öğrencilerin eğitim masrafları karşılanmıştır. Bu sponsorluk hareketi İslamî Kalkınma Bankası, Suriye Halk Komisyonu, Arap Ekonomi ve Toplumsal Gelişim Platformu ve Suudi Arabistan Komitesi gibi kurumlar tarafından desteklenmiştir (İnsan Hakları Merkezi, 2005).

Pek çok üniversite hala toplumun ihtiyaçları olan kurs, araştırma ve danışmanlık hizmeti vermekten yoksun durumdadır. Sadece sınırlı sayıda bazı üniversiteler bu ve diğer hizmetleri sağlamaktadır ki bu da yaklaşık yüzde 10'una tekabül etmektedir. Bu durum, toplumun ihtiyaç duyduğu hizmetlerin sağlanması için finansal kaynakların yeterli olmamasından kaynaklanmaktadır (Awf, 2016).

Üniversiteler, insani bilimlerle ilgili araştırma, danışmanlık ve eğitim kursları gibi hizmet sağlayabilmek için uluslararası bağışçılardan kamu ve özel üniversiteler için ihtiyaç duyduğu burs ve mali desteği alamamıştır (Jeffrey ve El-Addah, 2002).

Üniversite ücretleri, kayıt ücretleri, sınav ücretleri ve mezuniyet töreni, öğrencilerin maliyetinin yüzde 56'sını aşmamaktadır. Üniversiteler, harçları ve ödenekleri yükselterek bu yüzdeyi düzeltmeye çalışırken, her akademik yılın başında büyük grevlerle karşı karşıya kalmıştır (Jeffrey ve El-Addah, 2002).

Filistin yükseköğretiminde yaşanan fon krizi, Filistin üniversitelerinin gelişim plan ve programlarını sektöre uğratmıştır. Bu planlar, üniversiteden mezun olan insanları etkin bir şekilde değerlendirerek; beşerî ve mali kaynakları sonuna kadar kullanarak, piyasanın ihtiyaçlarını karşılayacak çeşitlilikte olanaklar sunmayı ve gelişimi hedeflemiştir (Jeffrey ve El-Addah, 2002).

Filistin'deki üniversiteler Körfez Savaşı'nın patlak verdiği 1990'lı yıllardan bu yana çok sayıda finansal krizlere maruz kaldı. Dış fon kaynaklarına bağımlı olan üniversiteler, savaş nedeniyle yıllarca zorluk çekti. Filistin yükseköğretim kurumlarının mali krizinin nedenleri üzerine yapılan bir çalışmada (1997) dış mali desteklerin kesilmesi (Avrupa), üniversitelerin hükümetten pay alamaması, öğrencilerin harçları ödeyememesi ve üniversitelere yönelik yatırımların yetersizliği nedeniyle yıllarca süren finansal açık büyük bir yığına dönüşmüştür (El-Havli, 2002).

Al-Quds Üniversitesi Açıköğretim Fakóltesi Öğrenci İşleri Sorumlusu Muhammed Shaheen, 2016 yılında yaptığı açıklamada Filistin'de yükseköğretimin iki ana sorundan muzdarip olduğunu ifade etmiştir. Birincisi; fon veya sponsor meselesi, diğeri ise yükseköğretimin kalitesi. Shaheen'e göre bütçe açığıyla karşı karşıya olan Filistin yükseköğretim kurumları, öğrenci harçlarını yükselterek gelirlerini artıramazlar çünkü Filistin toplumu bu maddi yükü karşılayabilecek bir toplum değildir. Bu da öğretim personelinin maaşlarını düşmesine yol açacak ve yetkin akademik kadroların daha iyi maddiyat ile çalışabilecekleri yerlere göç etmesine neden olacaktır. Bu durum ise eğitimin kalitesini olumsuz etkileyerek, üniversitelerin yüksek kaliteli öğretim personelinin kaybına sebep olacaktır.

Sınırlı düzeydeki fon desteği, Filistin yükseköğretim sisteminin sonuçlarını etkilemektedir. Cari harcamalar önemli ölçüde azalmıştır. Hibe ve dış fonlara dayalı bir bütçe sistemi, dönen çarkın durması halinde büyük bir kayba yol açacaktır. Filistin topraklarında yaşanan siyasi ve güvenlik olayların seyrine bağlı olan bütçe ile yakından ilintili olması Filistin eğitim sisteminin finansal sürdürülebilirliğini büyük ölçüde tehdit etmektedir (İnsan Hakları Merkezi, 2005).

Fon yetersizliği nedeniyle, Filistin'deki birçok yükseköğretim kurumu aşağıdaki zorluklarla karşılaşmaktadır (Al-Gamari, 2009):

- Akademik alandaki imkânsızlıklar neticesinde, yetkin kadronun yüksek meblağlar ödeyen ölkelere veya üniversitelere transferi nedeniyle akademik kadroda gerilemeye neden olmaktadır.

- Yapılması için fona veya sponsorluğa ihtiyaç duyulan bilimsel araştırmalar yapılamamaktadır.

- Bina ve teçhizat gibi sabit eğitim materyallerinin fon eksikliği nedeniyle yetersiz düzeyde olması, eğitim performansını olumsuz yönde etkilemektedir. Filistin yükseköğretimi, eğitim yerleşkesi, laboratuvar ve diğer ekipmanların eksikliğinden olumsuz yönde etkilemektedir.

- Yükseköğretim kurumları, fon eksikliği nedeniyle topluma karşı görevlerini doğru bir şekilde yerine getirme kabiliyetlerini zamanla kaybetmektedir.

Yükseköğretim Kurumlarında Öğrenci Kredi Fonu

İlk İntifada yıllarını takiben, 1993 yılında üniversitelerin mali krizinin had safhaya ulaşması, dış fon kaynaklarının Filistin Kurtuluş Örgütü'ne desteklerini kesmesiyle beraber üniversitelerin bu yardımlardan mahrum kalmasına yol açmıştır. Bu süreçte üniversite giderleri, çalışanların maaşları ile karşılanmıştır. İşte tam da o günlerde, üniversitelere destek olmak için Yükseköğretim Kurulu ile Avrupa Birliği arasında görüşmeler başlamıştır. Görüşmelerde, AB, üniversitelere destek sözü vermiş; özellikle de 5 yıl boyunca çalışanların maaşlarını senelik olarak düzenli bir şekilde ödeyeceğini vaat etmiştir. Bu destek karşılığında AB, üniversitelerden bütçe açığını kapatmasını istemiş ancak Filistin'de yaşanan politik ve ekonomik koşullar nedeniyle ne yazık ki bu fark kapanamamıştır.

1994 yılında Eğitim Bakanlığı'nın kurulmasına değin geçen süreçte, Yükseköğretim Kurulu, Avrupa Birliği'nden alınan fonların güvenli bir şekilde üniversitelere dağıtım rolünü üstlenmiştir (Şeref, 2010).

1996 yılında yükseköğretim, Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı'ndan ayrılarak yeni bir bakanlık kurulmuştur. Bu başlangıçtan itibaren, yükseköğretim kurumunun bilimsel, idari ve teknik çalışmaların temellerini atmaya başladığını söylemek mümkündür. Bakanlığın ilk çalışması, sektörün tüm alanlarını inceleyen, engelleri, olumsuzlukları ve çözümlerini belirleyen ve 8/12/1998 tarihinde yükseköğretim yasası çıkarılmış olan yükseköğretimin reform planı üzerine yapılmıştır. Yüksek Eğitim Bakanlığı, Filistin'de yüksek eğitim stratejisinin geliştirilmesinde ilk adım olan Filistin'de yükseköğretim için net bir vizyon geliştirmeyi hedeflemiş ve bu bağlamda, Filistin Ulusal İdaresi'nin gündemine sabit bir madde ekleterek, üniversite bütçesine destek vermesi için birkaç girişimde bulunmuştur. İlk etapta 5 milyon dolar, daha sonra

15 milyon dolar sonrasında alınmış ancak Maliye Bakanlığı'nın yaşadığı kriz nedeniyle bunun sadece 5 milyon doları harcanabilmiştir (Eğitim ve Yüksek Eğitim Bakanlığı, 2016).

Aksa İntifadası sırasında da üniversitelere fon tahsis edilmemiştir. Üniversiteleri finanse etmek için net bir temel bulunmaması nedeniyle yaşanan bu mali kriz, bakanlığı 2000 yılında Dünya Bankası ile yükseköğretim için bir finansman stratejisi geliştirmeye teşvik etmiştir. 2000 yılında başlayan bu strateji 2002 yılında sona ermiştir. Dünya Bankası, söz konusu stratejiyi, Paris'te düzenlenen 21. Yüzyılda Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerinde eğitim alanında yaşanan zorluklarla ilgili bir zirvede açıklamıştır. Bu strateji ile Filistin'deki yükseköğretim kurumlarını öğrencilere kredi sağlayan bir fonun yanı sıra 2002/2003 akademik yılı için yükseköğretim kurumlarını desteklemek adına öğrencilere yönelik 2,5 milyon dolarlık bir kredi tahsis edilmiştir. (Salah, 2002).

İkinci İntifada'nın başlamasıyla birlikte Filistin'deki üniversiteler, öğrenciler ve aileleri yeni krizlere maruz kalmıştır. İsrail'in 2001 yılında Batı Şeria kentlerini işgal etmesiyle Arap dünyası, çeşitli şekillerde yardım sağlayarak Filistin ile dayanışma halinde olduğunu göstermiştir. Filistin'deki üniversiteler için öğrenci fonu başlatılmış ve pek çok Arapkurumu bu fona katkı sağlamıştır. Bu fon sayesinde öğrencilerin yaşadığı finansal krizlerin çözümüne destek olmuştur. 2002'den 2007'ye dek süren bu yardım ve krediler, Arap finansörlerden, İslami Kalkınma Bankası'ndan, Suudi Komisyonu'ndan ve çeşitli hibelerden sağlanmıştır. Filistinli üniversitelere yapılan yardım miktarı toplamda 123.791.986 milyon dolara ulaşmış ve 511 bin öğrenci bu fondan faydalanmıştır (Bramaki, 2000; akt. Şeref, 2018).

Öğrenci Kredi Fonu, 2001 yılında Yükseköğretim Bakanı'nın Filistin'deki yükseköğretim kurumlarındaki (1) düzeyinde mali olarak uygun olmayan öğrencilere kredi sağlama kararı alınarak kurulmuştur. Bu fon tamamen Arap ve yabancı hükümetlerden ve kurumlardan gelen hibelere dayanmakta olup, Yükseköğretim Bakanlığı tarafından finanse edilmemektedir (Öğrenci Kredi Fonu, 2019). Kredilerden oluşan bu fonda öğrencinin aldığı miktarı daha sonra geri ödemesi esastır ancak ne yazık ki bu durum kredi fonunun sürdürülebilirliğini tehdit etmiş zira öğrenciler aldıkları kredi miktarını ödeyememiştir. Bu durumun neticesinde öğrencilerin tehdit altında kalmaması ve eğitimlerine devam edebilmeleri adına, yerel ve bölgesel fon kaynak arayışında bulunulmuştur (Abu Khadija, 2014).

Mevcut durumda, Filistin'deki üniversiteler ciddi finansal krizlerden muzdarip oldukları için krizi hafifletmeye yönelik önlemlere başvurmuştur. Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki zor ekonomik koşulları gözardı edilerek öğrenci harçlarının yükseltilmesi, üniversiteler içerisinde öğrenci protestolarına yol açmıştır. Ekonomik krizlerin eğitimin kalitesini ve sonuçlarını etkilemesi, eğitimin metalaştırılmasına yol açması, devletin yapmak zorunda olduğu ve insani hak olan bir hizmetten aykırı bir durummuş gibi davranılmasına sebebiyet vermesinden korkulmaktadır. Zira eğitim; herkesin faydasına sunulması gereken uluslararası insan hakları araçlarından birisidir (Bedir, Ali Hüseyin ve Elhac, 2017). Filistin yükseköğretim kurumları, fon ve finansörlerini sağlamada birçok problemten muzdariptir.

Üniversitelerde Net Bir Finans (Fon) Politikasının Bulunmaması

Tarihsel boyutuna bakılırsa, üniversitelerin hiçbir zaman net bir finansman politikası olmamıştır. Hali hazırda olduğu gibi, idari yükler ve büyük işletme giderleri olmadığından, Filistin Kurtuluş Örgütü, Filistinli üniversitelerin finans problemlerini doğrudan ve dolaylı olarak çözmek için destekler sunarak önemli bir rol oynamıştır. Filistin Kurtuluş Örgütü, 1980'lerde yılda 5-15 milyon dolar maliyeti olan üniversitelerin harcamalarının yaklaşık yüzde 50'sini karşılamıştır (Filistin Kurtuluş Örgütü, 2012).

Aralık 1987'de İlk İntifada'nın patlak vermesinin ardından, Filistin üniversitelerinde mali kriz yavaş yavaş kendisini hissettirmeye başlamış, örgüt 1990'da yaşanan Körfez Savaşı nedeniyle yaşadığı gerilim ve baskılar sonucu; üniversiteler öğrencilerin harçlarını belirlemek için toplu bir karar almıştır. Bu ücretler, Avrupa Ekonomik Topluluğu ülkelerinin yükseköğretim sektörünün çöküşünü engellemek için müdahale ettiği dönemde, Avrupa ülkelerinin koyduğu bütçe açığını azaltma şartı için önemli bir kaynak teşkil etmektedir (Al-Mısri, 2017).

Filistin'deki üniversitelerin biriken finansal açığı, kuruluşundan bu yana yükseköğretim için net bir fon politikasının bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Veriler, Filistinli üniversitelerde yıllarca mali açık birikiminin ve üniversitelerin yatırım ve öz gelirlerinin bulunmadığını göstermektedir (Al –Aciz, 1997).

Filistin üniversitelerinin çoğunda her akademik yılın başında, yüksek yaşam ödenekleri ve döviz kurlarındaki yüksek dalgalanma nedeniyle öğrenci harçlarına artış yapılmıştır. Yüksek işsizlik oranının mevcut olduğu Filistin'de, yüzde 20'sinin ihtiyaç

sahibi öğrencilerden oluştuğu üniversite kitlesinin artış göstermesiyle birlikte üniversite bütçelerinde de artıştan söz etmek mümkündür. İstikrarlı bir artıştan söz etmek mümkün değildir ancak, ulusal otoritenin sağladığı düzensiz desteklerin yanı sıra üniversite bütçeleri, 200 milyon dolara kadar ulaşmıştır. Üniversite ödeneklerindeki gecikme, yıllık 70 milyon dolar olarak tahmin edilen üniversite giderlerini karşılayamama sıkıntısına ve kalıcı bir yetersizliğe yol açmıştır. Bu durum, Filistin'de yükseköğretim için istikrarlı ve yeterli finans kaynakları sağlama ihtiyacını ortaya koymuştur (Şahin, 2016).

Bu gerçeğin gölgesinde, Filistin yükseköğretim kurumlarının büyük çoğunluğunu oluşturan devlete bağlı olmayan yükseköğretim kurumları, gelir gider dengesizliğini azaltmak için yeni önlemler almak üzere bazı prosedürler başlatmak durumunda kalmıştır.

Üniversiteler, gelirlerini artırma amacıyla, piyasanın ihtiyacına bakmaksızın yeni ihtisas alanları açmaya, mevcut programları genişletmeye ve hem niceliksel hem de niteliksel olarak beşeri kaynaklarını kullanmaya başlamıştır. Yine gelirleri ve finans kaynaklarını artırmaya yönelik, öğrenci sayısında iki-üç kata kadar artışa gidilmiştir. Ancak öğrenci sayısının artmasına rağmen özellikle de eğitim veren akademik kadro sayısında artışa gidilmemiştir. Üniversitelerin gelirlerini artırmak için yapılan diğer uygulamaları şu şekilde sıralamak mümkündür; çalışanların maaşlarının azaltılması, faaliyetler için ayrılan bütçenin sınırlandırılması, bazı uzmanların durumu düzeltmek adına uzmanlıklarından faydalanılması, paralel eğitim mefhumunun genişletilerek yeni ufukların açılması, kurum ve kuruluşlardan özellikle üniversitenin genel bütçesi, alt yapı veya gelişim desteği adına fon sağlaması için çabalanması. (Şahin, 2016).

Üniversiteler, giderlerinin yüzde 70'ini öğrenci harçları sayesinde karşılamaktadır. Bu oran, operasyonel ve idari masrafları içermemektedir. Harçların sürekli arttığı dikkate alınırsa, bütçe açığı ile ödenmesi gereken maaşlarla hemen hemen eşit olduğu görülmektedir (El-Havli, 2002).

Üniversiteler, gelirleri artıramadıkları için kronik bir bütçe açığıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Krizle mücadele politikaları, genellikle şu alanlarda yapılagelmiştir: üniversite harçlarını yükseltmek, özellikle gelişme ve bilimsel araştırma alanlarındaki gerekli faaliyetlere yönelik bütçeleri azaltmak ve plansız ve programsız bir şekilde yeni eğitim programları oluşturmak (Kenan, 2009).

Üniversitelerin yaşadığı finansal krizlere etkili çözümler getirilmesi gerekmektedir; çünkü programların genişletilmesi, yeni binalar, akademik ve idari personel giderleri gibi ek işletme masrafları gerektirmektedir. Bu nedenle, varlığı finansal ve sosyal bir yük haline gelen uzmanlıkların kapatılması, finansal açığın çözülmesine veya azaltılmasına katkıda bulunan alternatif çözümler aranması yönünde çağrılar yapılmıştır (Zaanin, 2018).

Üniversitelerin özellikle bilimsel araştırma alanına yönelik bütçelerinin azaltılması, krizi ağırlaştırmaktadır. Çünkü bu araştırmaların yeterli düzeyde gerçekleştirilememesi, üniversiteler, özel sektör ve toplum arasındaki ilişkiyi zayıflatmakta ve böylece üniversite bütçesinde bilimsel araştırma, üretim ve hizmetlere yönelik yatırım ve destek düzeyi azalmaktadır (El-Havli, 2002).

Üniversitelerin, eğitim kalitesini artırmamasına karşın her yıl harçları biraz daha artırması, özellikle zorlu ekonomik ve sosyal koşullarda yaşayan öğrencileri olumsuz etkilemektedir. Sendikalar ve üniversite ile yükseköğretim kurulu arasında yapılan sözleşmeler gereğince, üniversite çalışanlarının maaşlarının da artan yaşam maliyetleri ile doğru orantılı olarak artması gerekmektedir (Zaanin, 2018).

Üniversitelere Kayıtlı Öğrenci Sayısındaki Sürekli Artış

Eğitimin fon meselesi, yükseköğretim maliyeti arttıkça tartışılmalıdır. Filistin realitesinde, yükseköğretime kayıt yaptıran öğrenci sayısında sürekli bir artış gözlenmektedir.

Zaman zaman üniversite yönetimi ile öğrenciler arasında veya üniversite yönetimi ile öğretmenler arasında tartışmalar yaşanmış, bu durum da eğitimin sekteye uğramasına neden olmuş ve eğitimi olumsuz etkilemiştir. Eğitim heyeti, gelişim planları, akademik çalışmalar başta olmak üzere eğitimin geneli olumsuz etkilenmiştir. Bu nedenle, üniversitelerin görevlerini gereğince yerine getirebilmesi için istikrarlı ve net finans kaynaklarına dayanmaktan başka çözüm bulunmamaktadır.

Filistin İstatistik Merkezi'ne göre, (2018), üniversitelere kayıtlı öğrenci sayısı, 1994 yılında 28 bin iken, 2017/2018 eğitim yılı itibarıyla öğrenci sayısı 222 bin 744'e yükselmiştir. Bu genişlemeye, idari ve akademik personel sayısındaki artış da eklenince, krizin şiddetlenerek devam etmiştir (Zaanin, 2018).

2018 Yükseköğretim Yasası, Filistinli üniversiteleri üç kategoride sınıflandırmıştır: Devlet üniversiteleri, özel üniversiteler ve kamu üniversiteleri. Devlet

üniversitelerinin sayısı 2'si Gazze'de olmak üzere sekiz üniversite, Batı Şeria'da altı üniversite ve açıköğretim eğitimi veren Al-Quds Üniversitesi'dir. Bu üniversitelere (kamuya açık) kayıtlı Filistinli öğrencilerin oranı yüzde 78 civarındadır. Devlet üniversiteleri ve özel üniversiteler finansman mekanizmalarına tabidir. Gelir ve gider sistemleri Filistin hükümetinin kamu gelirleri tarafından finanse edilmeyen bu tür üniversitelerin tabi olduğu yürütme mekanizması, devlet üniversitelerinden farklıdır (Al-Mısri, 2017).

Kamu üniversitelerinin yıllık bütçesi ortalama 20 milyon dolar ile 70 milyon dolar arasındadır. Devlet üniversitelerindeki bütçenin ise yaklaşık (20-50 milyon dolar) olduğu tahmin edilmektedir.

Yükseköğretim kurumlarındaki açık 15 milyon dolardan fazla olmuştur. Bunun en ana nedenlerini şu şekilde sıralamak mümkündür: Çalışanların maaşlarındaki artış, istihdamın artması, eğitim alanının çeşitliliği, üniversite binalarında genişleme, eğitime teknolojinin entegre edilmesi, modern yönetim ile karşılaşılan zorluklar, gelişen faaliyetler ile birlikte artan maliyet, uluslararası kurumların verdiği burs ve desteklerin azalması, öğrenci maliyetlerinin artmasına karşılık ekonomik durum nedeniyle öğrencilerden talep edilen harçların artırılmaması ve Yükseköğretim Bakanlığı'nın kurumlara verdiği mali desteğin eksikliği (Matar, 2012).

Üniversite yönetimlerinin krizle başa çıkmak için politikalarına etkili alternatifler geliştirmemeleri, özellikle harçların yükseltilmesi ve çalışma programlarının genişletilmesi, krizi çözmediği gibi, daha da şiddetli hale getirmiştir. Yükseköğretim bütçeleri, dünyanın pek çok ülkesinin bütçe açığındaki artışa kıyasla daha da kısıtlanmıştır. Bu nedenle, yükseköğretime yapılan harcamaların milli gelire oranında azaltılmasıyla ve sadece maddi getirisi bulunan alanlara yatırım yapılması krize daha derin bir boyut kazandırmıştır. Sadece geleneksel ana meslek dallarına duyulan ilgi ve yeni, spesifik alanlara yönelik çekinceler nedeniyle mezunlar, gelişmiş ve modern bir eğitim alamadıkları için kendilerine uygun iş fırsatları bulamamaktadır. Yükseköğretim ve kalkınma planlarının stratejileri, politikaları ve hedefleri arasındaki kopukluklar, gelişmekte olan ülkelerde eğitimin sosyal ve ekonomik getirisini üst düzeylere taşımaya yetmediği gibi, üniversitenin ve iş gücü piyasasının ortak hedeflerini gerçekleştirememiştir. Oysa, eğitim harcamaları, mezunların kalitesi ve uzmanların iş gücü piyasasına uygunluğu açısından pazarın ihtiyaçları ile bağlantılı olması, üniversitelerin hizmet üretme maliyetini karşılayan kârlı bir getiri karşılığında iş

sektörüne hizmet ederek araştırma ve danışmanlık sağlaması iki taraf için de makul bir işbirliği olacaktır (Jeffrey ve El-Addah, 2002).

Bilimsel araştırmalara yeterli bütçenin ayrılmamasına neden olan kriz, araştırmalar düzeyinde nicelik ve nitelik bağlamda kalitenin düşmesine neden olmuştur. Toplumun çıkarları ve kalkınma ihtiyaçları ile ilgili beşeri ve sosyal araştırmaların azalması, küresel pazar eğilimleriyle ilişkilendirilen finansman kurumlarının öncelikleri uyarınca dış finansman ile entelektüel gücüne bağımlı hale gelme riskine yol açmıştır (Ebû 'İvâd, 2013).

Bazı üniversitelerin öğrenci sayısında aşırıya kaçan bir artış, kamuya açık derslerin düzenlenmesi ve uzaktan eğitim gibi finansal krizlerle başa çıkmak için uygulanan önlemler, öğrencilerin nakdi yeteneklerini geliştirme olasılığını sınırlandırarak, kabul edilen öğrencilerin akademik düzeyine bakılmaksızın üniversite eğitimine paralel eğitim almasını sağlamak yükseköğretimde bazı bozukluklara ve dengesizliklere yol açmıştır (Ebû 'İvâd, 2013).

Al-Batma (2016), hükümetin eğitimdeki rolünün azalmasının, (piyasanın ihtiyacına yönelik özel üniversiteler ve paralel eğitimin yayılması yoluyla) ahlaki ve özgürlükçü alandan uzaklaşacağı görüşünü paylaşmıştır. Bunun yanı sıra, üniversitelerin bütçe açığıyla mücadele etmek için öğretim görevlilerinin ve üniversite profesörlerinin maaşlarını azaltmasının ve fazla mesai dayatmasının da eğitimin kalitesini olumsuz etkilediğini belirtmiştir.

Zayıf ve Düzensiz Devlet Desteği

Yükseköğretim kurumlarının karşı karşıya kaldığı finansal kriz ile cari ve sermaye harcamalarının karşılanması zorunluluğu, üniversitelerin karşı karşıya oldukları en önemli zorluklar arasındadır. Üniversiteler, özellikle bina yapımı gibi önemli sermaye harcamaları için birçok Körfez ve Avrupa ülkesi tarafından sağlanan yardım ve bağışlara bel bağlamıştır. Ancak işgalci İsrail makamları, çok sayıda üniversite bina ve tesisinin yapım projesini dondurmıştır. Bu durum, Filistin Ulusal İdaresi'nin ortaya çıkmasına kadar bu üniversitelerin kalkınma planlarının aksamasına ve Yükseköğretim Kurulu'nun Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırmalar Bakanlığı'na dönüştürülmesiyle birlikte üniversite çalışmalarını organize etme girişimlerine yol açmıştır.

Ancak örgütsel bağlamda yapılan düzenlemeler, devlet üniversiteleri ve özel üniversitelerin yaşadığı mali krizin çözümüne uzaktan fiili katkı sunmuştur. 1999 yılında ise Filistin yönetimi, üniversitelere yönelik bütçeyi genel bütçenin yalnızca yüzde 1'i oranında tahsis etmiştir (Jeffrey ve El-Addhah, 2002).

1994 yılında Filistin Ulusal Otoritesi'nin kurulmasıyla birlikte, yükseköğretim kurumlarına yetki veren 11 sayılı kanun çıkarılmıştır. 1998 tarihli bu kanun, mali şartları net bir şekilde el almayıp, hükümetin imkânları dâhilinde üniversitelere yönelik finansörlük vaadini içermektedir (Şeref, 2010).

Filistin Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı'nın 2000 yılında 925 milyon dolar olarak tahmin edilen maliyeti, Filistin bütçesinin cari harcamalarının sadece yüzde 16'sını oluşturmuştur. Bu bütçeden gelen yükseköğretim maliyetleri yüzde 1,4'ten az olmuştur ve bu tahsisatların çoğu Yükseköğretim Bakanlığı çalışanlarına ve devlet akademik kurumlarına ödenmektedir. 1998'de Filistin'deki üniversitelerin bütçe açığının 18 milyon dolar civarında olduğu tahmin edilmekte, harçların ertelendiği Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde ise yükseköğretim kalitesini etkileyecek düzeyde ekipman sıkıntısı çektikleri tahmin edilmektedir (İnsan Hakları Merkezi, 2005).

Eğitim hakkı ve üniversitelerdeki mali kriz hakkında bir rapor yazan araştırmacı Tahir el-Mısıri'ye (2017) göre, Filistin hükümeti, 2002'den bu yana devlet üniversitelerinin bütçelerini yıllık olarak desteklemek için Yüksek Bütçe Konseyi tarafından onaylanan mekanizma tarafından dağıtılmak üzere 20 milyon dolar tahsis etmiştir. Ancak, Maliye Bakanlığı, Eylül 2000 sonunda ikinci İntifada'nın patlamasıyla gün yüzüne çıkan finansal krizler nedeniyle yükümlülüklerini tam olarak yerine getirememiştir. Bakanlık tarafından tahsil edilen tutarlar, söz verilenin yüzde 50'si ile yüzde 75'ini oluşturmuştur. 2006 yılında yapılan yasama seçimlerinin ardından devlet, Avrupa'dan gelen fon desteğinin kesilmesi ve vergi gelirlerinin sona ermesi nedeniyle, tüm kurumlara yaptığı yardımları durdurmuştur.

1998'de çıkarılan Filistin Yükseköğretim'ine ilişkin çıkarılan yasa şu şekildedir (15. madde): "Devlet üniversiteleri, Bakanlık tarafından kabul edilen düzenlemelere ve standartlara uygun olarak mevcut maddi desteğin bir kısmını alacaktır."

Yasa, devlet üniversitelerine mali bir zorunluluk getirmesine rağmen, hükümetin üniversitelere vermesi gereken destek oranını açıkça beyan etmemiştir. Bu nedenle devlet üniversiteleri, sorunu çözmek ve yardım almak için doğrudan Filistin Ulusal Otoritesi'ne başvurmuştur. Ancak, 2006'da Hamas'ın iktidara gelmesinin ardından, İsrail makamlarının Filistin'e ait vergileri vermemesinin neticesinde, Avrupa'nın

üniversitelere yardımının kesilmesine yol açmıştır (Mezan İnsan Hakları Merkezi, 2017).

Al-Mısri, (2017), Filistin hükümetinin mali krizinin sona ermesine, işgalci İsrail'in fon ve vergi gelirlerini tekrar Filistin Ulusal İdaresi'ne devretmesine ve devlet üniversitelerine tahsis edilen miktarın 2009-2010 yıllarında 20 milyon dolardan 34 milyon dolara ve ardından 40 milyon dolara yükseldiğine işaret ederek, tüm bunlara rağmen kahir ekseriyette tahsis edilen miktarın sadece yüzde 60'ının ödendiğini aktarmıştır. 2010 sonrası yıllarda üniversitelere verilen asıl devlet desteğinin oranı yüzde 60'ların altına düşmüş, hükümet üniversitelere 2013 yılında yaklaşık 8,2 milyon dolar ve 2014'te yaklaşık 8,6 milyon dolar, 2015'te 1.7 milyon dolar ve 2016'da yalnızca 4.5 milyon dolar tahsis etmiştir.

2018 yılında eğitim sektörüne tahsis edilen yüzde 22'lik bütçe payının yalnızca yüzde 8'i tahsil edilebilmiş, bu da bütçeden Filistinli üniversitelerin payına ayrılan harcamaların (86.310.000) dolara tekabül etmesine neden olmuştur. (Eman Koalisyonu, 2019) Çoğu eğitim ödeneği, maaşlara, üniversite bina yapımı ve onarımı ile alt yapısına harcanmıştır.

Dahası, yükseköğretimde devlet harcaması Filistin devlet bütçesinin yüzde 0,05'ini geçmemekte, ulusal idare herhangi bir finansal krize girdiğinde bu ödenekleri ödememektedir. Gelişmiş ülkelerde dahi, üniversiteler doğrudan ya da dolaylı olarak devlet tarafından desteklenmektedir (Ebû 'İvâd, 2013).

Eman Koalisyonu'nun (2019) bildirdiğine göre, Filistinli üniversitelerin yaşadığı finansal krizler ve Filistin üniversitelerine yapılan mali tahsisatlar ile ilgili sorunların gölgesinde, 2019 yılı Yükseköğretim Programının Genel Hazine'deki payı 89 milyon dolar olarak kaydedilmiştir.

Son onay tarihinin 31 Mart 2019 olarak belirlenmesine rağmen, Filistin hükümetinin 2019 genel bütçesini onaylamadığını belirtmekte fayda var. Filistin Devlet Başkanı'nın hükümetten acil bir şekilde uygulamasını beklediği bütçenin Ocak 2019'da onaylanması beklenmekteydi. Çünkü İsrail'in Filistin'e yönelik gelirleri kısıtlamasıyla birlikte hükümetin eğitim ve bütçe üzerindeki yük olan pek çok hizmeti azaltması için bahane teşkil etmiştir. Bu durum, liberal ekonomi siyasetinin bir sonucudur (Bütçesi Şeffaflığını Raporu, 2018).

Samia Al-Batma'ya (2016) göre hükümet, 10 yıl boyunca üniversiteye ayrılan ödeneği teslim etmemiştir. Hükümetin rolünü bu denli azaltması, üniversiteleri harçları artırmaya zorlamış; bu da, bazı öğrencilerin eğitimlerini yarıda bırakmasına, böylece

toplumu potansiyellerinden ve beklenen katkılarından faydalanmasından mahrum bırakmasına neden olmuştur. Bu, eğitim kalitesini düşürmekle birlikte, özel üniversiteler yoluyla paralel eğitimin yaygın hale gelmesine ve (arz-talep) doğrultusunda piyasa ihtiyacına yönelik gayri ahlaki bir sistemin yayılmasına yol açmıştır.

2018 Bütçesi Şeffaflığını Destekleme Ekibi tarafından düzenlenen bir konferansta konuşan Nasr Abdel-Karimi, Filistin bütçe yönetiminin uluslararası açık bütçe standartlarının uymadığını belirtmiştir. Filistin Yasama Meclisi'nin iç bölünme nedeniyle başarısız olması, Filistin Ulusal Otorite bütçesinin uluslararası standartların çoğuna ve açık bütçe taleplerini yanıtlayamaması ilk ve doğrudan nedenidir. Bütçe teklifi aslen Yasama Meclisi'ne sunulmamış, 2018 yılı bütçesi sadece parlamentoya önerilmiştir. Ek olarak; hükümet, şeffaflık ilkesine ulaşılmaması ve sivil toplumun ve vatandaşların önceliklerin belirlenmesine ve bilgilerin kamuoyu ile zamanında paylaşılmasına katkı sunmamış; bütçenin onaylanması vaat edilen zamanda da gerçekleştirilmemiştir. Beyan edilen politikalar ile uygulamalar arasında bir kopukluk olduğu gözlemlenmiştir.

Kurumun 2019 bütçesine ilişkin ön verileri, güvenlik hizmetlerinin yıllık tahsisatının yaklaşık 3.860 milyar dolar veya bütçenin yüzde 28'i üzerinden 1.078 milyar dolar olarak tahmin edildiğini göstermektedir. Ekonomik Politika Araştırma Enstitüsü Müdürü Samir Abdullah, kamu bütçesinde güvenlik sektörüne tahsis edilen payın yüzde 35'e yakın olduğunu ve yüzde 28'den az olmadığını, bunun da yüzde 25'i bulan sağlık ve eğitim bütçelerinden daha büyük hacimli bir bütçe olduğunu belirtmiştir (Risaleh, 2019).

Yükseköğretim fonlarının karşı karşıya kaldığı zorluklardan bir diğeri de, Filistin'deki üniversitelerde devlet desteğinin hâlâ Filistin genel bütçesinde acil durumlar için tahsis edilen kalemle sınırlı kalmasıdır. Buna ek olarak, Avrupa Birliği'nin Filistin'deki üniversitelere verdiği destek, özellikle bütçelerinin yüzde 79'unu oluşturan akademik personelin maaşlarını karşılamamaktadır. Ayrıca, yükseköğretim kurumlarını finanse etmenin istikrarlı ve sürekli bir alternatifi bulunmadığından, çoğu üniversite, personelinin maaşlarını karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Maaş ödemelerinin gecikmesi, çalışanların bir maaşlarının sadece yüzde 50'sinin ödenmesi ve bir de bu duruma öğrenci sayısındaki artış eklenince, yükseköğretim masraflarının arttığını söylemek mümkündür (Jeffrey ve El-Addah, 2002).

Yükseköğretim programı için bütçenin geliştirilmesine rağmen, Filistin'deki üniversitelerin duyduğu fon ihtiyacı -resmi ya da gayri resmi- ayrılan bütçenin çok çok üstündedir. Filistin Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Bakanlığı, üniversite başına 1.7 milyon şekel hibe tahsis etmiş; ancak bu bütçe bilimsel araştırmalar dâhil olmak üzere üniversitelerin stratejik planlarının ve çeşitli programlarının hiçbirisini karşılamamaktadır. Bununla birlikte, bu adımın Filistin'deki bilimsel araştırmaları iyileştirmek ve güçlendirmek için sürdürülmesi gerekmektedir. Özel sektörün fon desteğine katılmasını sağlamak için teşvik mekanizmaları geliştirmek gerekmektedir. (Eman Koalisyon, 2019).

Birzeit Üniversitesi Eski Rektörü Halil El-Hindi, dünyanın diğer bölgelerindeki üniversitelerde öğrencilerin harcama yüzdesinin 15 bin ila 40 bin arasında seyrederken, Filistinli öğrencilerin harcama yüzdesinin sadece bin ila 2 bin arasında seyrettiğini kaydetmişti (MAS, 2011).

Milli Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu, yükseköğretime yönelik talebin artması ve yüksek sosyoekonomik şartlara sahip olanlar ve olmayanlar için kayıt oranının artırılması amacıyla Yükseköğretim Stratejisini (2017-2022) özetlemiştir; Sık sık kontroller sağlayarak kaliteyi iyileştirmek, yükseköğretim kurumlarının operasyonel, gelişimsel ve sermaye giderlerindeki açığı kapatması için gerekli finansmanın sürekliliğini sağlamak ve yükseköğretim idaresini geliştirmek, Bakanlık ve kurumlar düzeyinde mesleki ve teknik eğitimin hem nicelik hem de nitelik olarak yükseltilmesini sağlamak.

Al-Mısri'ye (2017) göre, bakanlığın belirlediği bütçe politikasını uygulamak oldukça zor görünmektedir; zira belirlenen bütçe üniversitelerin ihtiyacı karşısında çok asgari düzeyde kalmaktadır. Filistin hükümeti, 2016 yılı için Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı'na yaklaşık 720 milyon ABD Doları ayırmıştır; bu da toplam bütçe harcamalarının % 18,3'ünü oluşturmaktadır. Bütçenin çoğunluğu (% 86,00) akademik personelin maaşlarına ve işletme giderlerine harcanırken, sadece küçük bir kısmı (% 1.8'i) gelişime dayalı programlarda kullanılabilmektedir.

Hali hazırda devam etmekte olan üniversitelerin gelişim planları ve düzensiz bütçeler nedeniyle yetersiz durumdadır. Devlette her üniversiteye ayrılan bütçe oranlarında bir dalgalanma bulunmakta ve söz konusu bütçenin üniversitelere dağıtımı 20 yıldan fazla bir süredir şeffaf bir şekilde yapılmamaktadır. Bazı üniversiteler, yükseköğretimin fon kriziyle ilgili düzenlenen bir çalıştayda 2018'de hiç bir bütçe

desteği almadıklarını ifade ederken, bazı üniversiteler ise son yıllarda hiçbir ödeme almadığını duyurmuştur (Mezan İnsan Hakları Merkezi, 2017).

Bakanlık, yükseköğretime ilişkin hedeflerin niteliğini gözden geçirmeli ve gelecek yıllarda uygulanabilecek sürdürülebilir kalkınma önceliklerini 2030 hedeflerine göre belirlemelidir. 2030 planının sloganı, "Hiç kimse geride bırakılmamalı" olmalıdır. Dördüncü amaç, "Tüm kadın ve erkeklerin kaliteli ve uygun yüksek eğitime eşit erişimini sağlamak" olmalıdır. 2017-2022 Stratejik Planı, "Kaliteli ve kapsamlı bir eğitim" önceliğini içermektedir. Ancak bu tip hedeflerin, yükseköğretim kurumlarını desteklemekten geri kalan bir hükümet ile gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Bu bağlamda; hükümete, Eğitim ve Maliye Bakanlığı'na düşen görev, üniversitelere verilen taahhütlerin düzenli bir şekilde yerine getirilmesidir.

Üniversiteler, çoğunlukla kamu sivil toplum kuruluşlarıdır ve resmi olarak finansal sorumluluk almamaktadır. Devlet, kendisini; yükseköğretimin nitelikli öğrencilere sunulması gereken temel sorumluluğu olan eğitim hizmetini sağladığı için, bu hayati üniversiteleri desteklemek zorunda bulmuştur. Bu politika, Filistin'deki üniversitelerin işgale uğramasından bu yana Filistin Kurtuluş Örgütü'nün üniversitelere bütçe açığını kapatması için verdiği destek politikasından bu yana devam etmektedir (Zaanin, 2015).

Filistin Ulusal İdaresi, özelleştirme politikalarıyla birlikte, hâkim güçlerin yönlendirmelerine ve çıkarlarına uygun olacak şekilde uluslararası ve finansal kurumlar ile bağışçı ülkelerin etkisi ve baskısı altında "eğitimde neo-liberal politikalar"a doğru ilerlemektedir. Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırma Bakanlığı, eğitimi piyasada alım satım yapmak için bir ürün olarak görmekte ve yerel, bölgesel ve küresel pazarın gerekliliklerine uyum sağlamada yükseköğretim sisteminin esnekliğinin önemini vurgulamaktadır (Ebû 'İvâd, 2013).

Her ne kadar 2017-2022 Stratejik Planı'nda Yükseköğretim Bakanlığı, eğitimin herkese açık olduğu belirtilse de, yoksullara ve marjinal kesime yönelik hizmetin nasıl sağlanacağını açıklanmamıştır. Yabancı öğrencilere de eğitim yolunu açan bu plan, hükümetin ve özel sektörün desteğini alarak üniversitelere fon yardımının yapılmasını öngörmektedir.

2003 tarihli Anayasa'nın 24'üncü maddesi, "Yükseköğretim, her vatandaşın hakkıdır. Okullarda, enstitülerde ve kamu kurumlarında ücretsiz olarak uygulanması zorunludur" şartını getirmiştir. 1998 tarihli 2'inci maddenin 11 numaralı yasası ise

“Yükseköğretim, objektiflik şartlarını yerine getiren her vatandaşın temel hakkıdır” ibaresine yer vermiştir.

Bununla birlikte, Filistin yönetiminin politikaları ve uygulamaları, sosyal adalet ve fırsat eşitliği ilkesi olarak isimlendirilen ücretsiz eğitime yönelik eğiliminden vazgeçtiğini göstermektedir. Yönetim, okul öncesi ücretsiz eğitim sorumluluklarını üstlenmeyi reddetmektedir. Yönetimin bakış açısına göre güvenlik sektörü ile eğitim sektörü kıyaslanacak olursa, eğitimin geri planda kaldığı görülmektedir.(Ebû ‘İvâd, 2013)

2018 Bütçesi Şeffaflığını Destekleme Ekibi tarafından hazırlanan rapor, İçişleri ve Güvenlik Bakanlığı’nın devlet bütçesinin çok büyük bir kısmını kullandığını ortaya çıkarmıştır. Rapora göre, sadece Batı Şeria’daki güvenlik bütçesine ayrılan pay, bütçenin 4’te 1’ini oluşturmaktadır, ki bu da 90 milyon dolara tekabül etmektedir. Filistin’in bölünmesinden bu yana, Filistin yönetimi, mevcut durumu ekonomik yardımlarda hakkı bulunan Gazze Şeridi’ndeki finansal sorumluluklarından kaçmak için kullanmıştır.

Üniversitelere Sağlanan Dış Fon Desteğinin Düzensizliği

1994-1998 yıllarında, yükseköğretime yapılan yatırım harcamasının 289 milyon ABD Doları olduğu tahmin edilmektedir. Bu da Batı Şeria ve Gazze Şeridi’ne yönelik toplam sosyal yardım yüzde 28’ini oluşturmaktadır. Bu miktarların çoğunluğu, doğrudan yönetimin denetimindeki üniversitelere harcanmış, kamu üniversiteleri ise mali kaynaklarını kendi yöntemleriyle elde etmeye çalışmıştır. Filistin yönetimi, kimi zaman ise iç ve dış mali ve teknik destek sağlamıştır.

Filistin İnsan Hakları Merkezi (2005), BM üyesi devletlerden yardım alan UNRWA’nın aldığı desteklerin bir kısmını kendi kurum çalışanlarına ve ihtiyaçlarına harcadığı göz önünde bulundurulursa, üniversite binalarının ve ekipmanlarının, bu ekonomik yetersizliğine kıyasla kabul edilebilir düzeyde olduğunu belirtmiştir.

Ayrıca üniversiteler, mali kaynak eksikliği ve talep olmaması nedeniyle, danışmanlık, eğitim kursları ve sözleşmeli araştırma gibi pek çok hizmet üretmelerine yardımcı olabilecek araçlardan hala yoksundur. Ve bilhassa beşeri bilimlerle ilgili araştırmalar, doğa bilimleri alanındaki araştırma ve çalışmalar dış kaynaklı fon bağışçılarının dikkatini çekmemektedir. Dolayısıyla araştırmalar, üniversitenin kendi bütçesi ile tamamlanmaktadır. (El-Farra ve Fujo, 2014)

Yükseköğretim Konseyi'nin desteğine ek olarak, yıllık üniversite bütçeleri yaklaşık 80 milyon dolar tutarındadır. Bu bütçenin ana kaynağı öğrenci harçlarından oluşmaktadır. Üniversite tahsilatlarının ödenmesindeki gecikme kalıcı bir açığa yol açmıştır ve yaklaşık 25 milyon ABD doları olarak tahmin edilen giderlerin karşılanmamasına neden olmuştur. (Al-Gamari, 2009).

El-Havli (2002), şu öneride bulunmuştur: “Filistin'de yükseköğretim danışmanlık büroları ve üretim merkezleri gibi kurumlarının kullanımı, öğrencilere kredi sağlama, Filistin Ulusal İdaresi'nden yüksek bir eğitim bütçesi sağlama ve tüm üniversitelerin adil bir şekilde bu bütçeden yararlanması gibi alternatif yöntemlerle finanse edilmelidir.”

Bu tür hedeflerin ulaşmasına engel teşkil eden unsurlar genellikle fon, plan ve çabalamadaki yetersizliktir. Bakanlığın bütçesi kalıcı bir mali kaynak kıtlığından muzdarip olduğu için finans problemi en önemli engellerden birisidir. Dış kaynaklardan ve Arap kaynaklarından borçlanarak bakanlığın finans krizini çözmek, alternatif yöntemlerden birisi haline gelmiştir. Genel olarak borçlanma, devlet için ileriye dönük bir yüküdür ve bu nedenle Filistin Ulusal İdaresi eğitim veya başka sektörlerde ihtiyaç duyulan fon hacmini karşılayamamıştır (El-Hadidi, 2007).

Jafari ve Lavi'ya (2004) göre Filistin Eğitim Bakanlığı, mesleki ve teknik okulların sayısını artırarak, yerel ekonominin ihtiyaçlarına ve gereksinimlerine uygunluğu hakkında gerçek bir inceleme yapmaksızın öğrenci sayısını iki katına çıkararak teknik eğitimi ve mesleki eğitimi (donör ülkelerin politikaları doğrultusunda) teşvik etmeyi amaçlamıştır. Nitekim tarım ve zirai okullar aracılığıyla sosyal bilimler üzerinden gibi Siyonizm'e karşı bağımsız bir yerel ekonomi oluşturmak için, İsrail işgali ile mücadelede önemli bir konuma sahip olmasına rağmen, tarım alanında eğitim veren okul sayısı 2'yi aşmamaktadır.

Üniversiteler, Arap ve Batı ülkelerinden ve kurumlarından hibe ve yardım almaktadır. Ancak bu destekler düzensizdir. Özellikle de AB ülkelerinin sağladığı destek, genellikle politik düşüncelere bağımlıdır veya üniversitelerin giderlerini desteklemek için kullanılamayan belirli faaliyetlere ve programlara yöneliktir. Bu sebeple söz konusu yardımlar, üniversitelerin mevcut ihtiyaçları için kullanılamamaktadır (Zaanin, 2015).

Yükseköğretim kurumlarının dış fon sağlama kabiliyeti, bağışçı politikalarının önceliklerine göre; ekonomi yönetiminin etkinliğine, yükseköğretim kurumlarının sağladığı güvenilirlik derecesine ve aynı zamanda sağlam bir organizasyon yapısına

(idari fonksiyonları kolaylaştıran, tüm kurum üyelerinin yetki ve sorumluluklarını açıklayan) bağlıdır (Al-Gamari, 2009).

Tüm bu nedenlerden dolayı, Filistin’de yükseköğretim geleceğe yönelik zorlu seçimlerle karşı karşıya kalmaktadır: Filistin’deki üniversiteler mevcut bütçelerindeki açıklardan muzdaripken, diğer çözüm arayışları zor görünmektedir. Ne yazık ki, üniversitelerin gider harcamalarına yönelik moratoryumları finanse etmek için dâhili bağışçı aramak kolay bir seçenek değildir. Özellikle de bu üniversitelerin ihtiyaçlarına yönelik bina ve tesis ihtiyacı tamamlanmamışken.

Filistin Toplumunun Zor Yaşam Koşulları ve Yükseköğretim Finansmanı Üzerine

Mart 2018’de Gazze’deki El-Ezher Üniversitesi’ndeki protestoları, harçlarını ödeyemeyen öğrencilerin sınav salonuna girmesine izin verilmesini yasaklayan üniversite yönetimi kararının ardından patlak vermiştir. Ardından Batı Şeria’daki Birzeit Üniversitesi’nde harçların yükseltilmesine ilişkin kararla ilgili protesto gösterileri düzenlenmiştir. Devletten alınan düzensiz desteğe, özel sektörden yeterince fon sağlanamamasına ve genel manada kendi mali kaynaklarının, giderlerini karşılayamamasının bir sonucu olarak, üniversiteler tek çözümü öğrenci harçlarını artırmakta bulmuştur (Cemil, 2018).

Filistin’deki üniversitelerin yaşadığı finansal krizler, Filistin toplumunun bir bütün olarak yaşadığı krizlerin bir parçasıdır ve bir üniversiteden başka bir üniversiteye krizin etkileri farklılık göstermektedir. 2007 yılından bu yana İsrail ablukası altında bulunan Gazze Şeridi’ndeki üniversitelerde durum, Batı Şeria’daki üniversitelere oranla daha kötü durumdadır. Nitekim Gazze’ye yönelik abluka ve 2016 yılında Filistin Ulusal İdaresi tarafından uygulanan yaptırımlar neticesinde bölgedeki fakirlik oranı yüzde 65’e; işsizlik oranı ise yüzde 47’ye yükselmiştir (Mirsad, 2016).

2006’da yapılan yasama seçimlerinde Hamas’ın başarısından sonra Gazze Şeridi’ne uygulanan şiddetli abluka, bölgedeki eğitim sistemini, politik ve mali durumu derinden etkilemiştir. Filistin içindeki bölünmüşlük de eğitim kurumlarına yansımış ve dış kaynaklı fonların sallantıya girmesine sebep olmuştur (El-Gafri, 2015).

Ebû İvâd (2013), İsrail sömürge hegemonyasının devam ettiğine, Filistin topraklarına ve halkına uygulanan kuşatmanın sürdüğüne, Filistin yönetiminin, uluslararası kuruluşlardan finansör bağımlılığına doğru itildiğine ve sonuçta neo-liberal politikaların etkisini güçlendiren bağımsızlık ve egemenlikten yoksun olduğuna işaret

etmiştir. İsrail'in Filistinlilere yönelik uyguladığı yüksek vergi politikaları, özellikle işçi ve fakir tabakanın eğitim gibi en temel hizmetlerden dahi mahrum kalmasına yol açmıştır.

İslâm Üniversitesi, 2013 yılından bu yana, şiddetli ve kronik bir ekonomik krizden yakınmaktadır. Öyle ki; üniversite yönetiminin çalışanlarının maaşlarını tam olarak ödeyemediğini ve personel maaşlarını yüzde 60 oranında düşürmek durumunda kaldığını açıklamıştır. Mart 2018'de Gazze'deki El-Ezher Üniversitesi yönetimi, 5 bin öğrencinin, harçlarını ödeyemediği için sınav salonlarına alınmaması yönünde bir karar almıştır. Bu durum, Gazze Şeridi'nde zorlu ekonomik şartlarında yaşam mücadelesi veren nüfusun ciddi tepkisine yol açmıştır. Gazze, 2017'den beri Filistin yönetiminin dayattığı cezai önlemlerden sonra uçurumun kenarına sürüklenmiştir (Al-Hayat Al-Jadida gazetesi, 2018).

Yükseköğretim ekonomisinin karşı karşıya kaldığı zorluklardan biri de Filistin'deki akademik kurumların harçları yükseltememeleridir. Bu ücretlerden, primlerden ve diğer harcamalardan elde edilen ana gelirler, Filistin üniversitelerinin cari harcamalarının yüzde 56'sından fazlasını içermemektedir. Bu durum, Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırma Bakanlığı'nda yeterli maddi kaynak bulunmamasının bir sonucu olarak, öğrenci başına düşen bütçe açığını yüzde 24'ten yüzde 75'e kadar artırmıştır. Yapılan istatistikler, öğrencilerin ailelerinin yüzde 70'inin düşük gelirli olduğu, yüzde 20'sinin ise işsiz olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum, iki çocuğu birden üniversite eğitimi gören ailelerin ciddi zorluklar yaşadığını göstermektedir. Üniversitelerin öğrencilere burs sağlaması veya yüksek ücretlerden muaf tutması halinde, üniversite gelirindeki düşüş nedeniyle bütçe açığı ve üstlerindeki yük artmaktadır (Jeffrey ve El-Addah, 2002).

Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı ile Filistin Üniversiteleri Konseyi'nin, profesörlerin maaş skalasındaki reform taleplerine duyarsız kalmaları, Batı Şeria'daki bazı özel üniversitelerde kısmi grev uygulanmasına yol açmış, akademisyenler bakanlık önünde oturma eylemi yaptığı için derslikler boş kalmıştır (Hafez, 2017).

Filistin Öğretmen Sendikaları ve Filistin Üniversite Çalışanları Genel Birliği üyesi olan Majdi Hamayel, bu krizin temel nedeninin hükümet olduğunu savunarak, 2008 yılında üniversitelerin ihtiyaçlarının finanse edilmesine yardımcı olmak için yılda 40 milyon dolar verecek bir anlaşma imzalandığını ifade ederek, bu anlaşmanın sadece yarısına bağlı kaldığını yani ihtiyaç duyulan miktarın yalnızca yüzde 5'inin karşılanarak 20 milyon dolar ödendiğini belirtmiştir (Ağa, 2013).

Filistin'deki Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki üniversiteleri desteklemek için bütçesinin bir kısmını tahsis etmiş, ancak 2007'de Filistin'deki bölünmeden sonra, Gazze'deki kamu üniversitelerine verilen maddi destek sınırlanmıştır (Mirsad, 2016).

Eğitim uluslararası tüzüklerde temel bir hak olarak tanımlanmıştır. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, “2. maddede belirtildiği gibi, cinsiyet, sınıf, sosyal ve ekonomik durumdan bağımsız olarak herkes eğitim hakkına sahiptir. Yükseköğretim, bilimsel ve nesnel koşulları karşılayan her vatandaş için bir haktır” ibarelerine yer vermektedir. Filistin Anayasası'na göre ise, (24'üncü madde),“Eğitim, okul, enstitü ve kamu kurumlarının tamamını kapsayacak şekilde ücretiz olmalıdır. Kanun, üniversitelerin ve yüksek kurumların ve bilimsel araştırma merkezlerinin bağımsızlığını garanti etmekte ve bilimsel araştırma, kültürel ve sanatsal yaratıcılık garanti edilmekte ve devlet bu kurumları söz konusu konularda teşvik etmekle yükümlüdür” (Mezan İnsan Hakları Merkezi, 2004).

Gazze Şeridi'ne uygulanan İsrail ablukası ve bölgenin alt yapısını yerle bir eden saldırılar, 11 yıllık siyasi bölünme de eklenince daha da karmaşık bir hal almıştır. Tüm bunların neticesinde Gazze, eğitim sektörünü de içine alan pek çok krize maruz kalmış; ve istenen eğitim ihtiyacını karşılamaktan yoksun hale gelmiştir (Matar, 2012).

İşgal güçleri nedeniyle Gazze'nin içine sürüklendiği işsizlik, yoksulluk ve kenti sarsan diğer sorunların yanı sıra, bireylerin ve eşyaların dolaşım özgürlüğüne getirdiği boğucu sınırlamaların devam etmesi, yaşam düzeyini gittikçe kötüleştirmiş ve ekonomiyi çökme noktasına getirmiştir. Bu durum, ailelerin özellikle de üniversite harçlarının ödenmesini ve diğer ulaştırma ve eğitim giderlerini karşılama güçlerini bitirmiştir. Bu gerçek, onbinlerce öğrencinin üniversite eğitimine devam etme hakkını mahrum etmekle tehdit etmektedir (Filistin haber ve bilgi ajansı, 2013).

Üniversitelerin ücret ödemediği hizmet vermeye devam edememesi, öğrencilerin eğitim hayatını sonlandırmakla tehdit ettiğinden; Filistin hükümeti yükümlülüklerini yerine getirmeli ve bankalarla işbirliği yaparak, öğrencilere uzun vadeli kredi sağlamak için çalışmalıdır. Aksi takdirde, eğitim sisteminin ve üniversitelerin, harçları alamayacakları için çöküşe doğru gitmesi kaçınılmazdır (Mezan İnsan Hakları Merkezi, 2017).

Üniversitelerin mali krizi, “Eğitim hakkını doğrudan etkileyen ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin eğitim hakkına ilişkin 13. Maddesinde (1999) yansıtılan eğitim süreciyle ilgili olumsuz etkilere yol açmıştır. Bu kriz, insan onurunu

koruyan ve eğitim alanında çalışanlar için yeterli ve rekabetçi bir yaşam standardı sağlanması da dâhil olmak üzere kaliteli eğitim unsurlarının sağlanmasına ilişkin ilkeleri derinden etkilemiştir. Eğitimin verimlilik açısından ayırım yapmadan herkes tarafından erişilebilir olmasını gerektiren ilke, fiziksel boyutunda (coğrafi) ve ekonomik boyutunda (finansal kapasite) olması gerekmektedir. Eğitim temelinin ve yönteminin öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap vermesini gerektiren kabul edilebilirlik ilkesi ve kaliteyi dikkate alan, toplumun gereksinimlerini karşılayan uygun müfredatlar sağlamalıdır. Esnek eğitim ihtiyacına dayanan, toplum içindeki farklı grupların ihtiyaçlarına göre uyarlanan ve öğrencilerin çeşitli sosyokültürel çevrelerindeki ihtiyaçlarına cevap veren uyum ilkesi de eğitimin olmazsa olmazlarından (Mezan İnsan Hakları Merkezi, 2004).

Filistin’de Yaşanan Siyasal Sorunlar ve Yükseköğretim

Çalışmanın başlığı Filistin’deki yükseköğretim hakkında olumsuz bir intiba uyandırmaktadır. Ancak işgalin acımasızlığı ile çetin koşullara göre durum öyle değildir. Zira üniversitelerin kurulması kelimenin tam anlamıyla kahramanca yapılan toplumsal bir eylemdir. Bununla birlikte Filistin’de yükseköğretimin seviyesini yükseltmek ve halkımızın fedakârlığına değer bir hale getirmek için birçok sorunla karşı karşıya gelmek gerekmektedir.

Filistin halkı başka ülkelerin yaşadığı geçiş aşamalarından farklı olarak bir başına ve çok karmaşık bir hayat yaşamaktadır. Halkımız İsrail işgalinden bağımsızlığını elde edemedi ve kendi toprağındaki egemenliğinden faydalanamamaktadır. Bu nedenle Filistin Ulusal Yönetimi de dâhil olmak üzere tüm kurumlar gibi eğitim kurumları da işgal altındadır. Böylece işgalin insan ve toplumun haklarını açık bir şekilde ihlallerine ve düşmanca baskıcı politikalarına maruz kalmaktadır. Bunların başında da abluka, sınır kapılarının kontrolü, öldürmeler, tutuklamalar, şehirlere ve eğitim kurumlarına baskınlar düzenleyerek değerlerinin ihlal edilmesi ve kutsal mekânlara tecavüz vb. gibi insan haklarını ihlali olarak kabul eden uygulamalar gelmektedir. Ayrıca bu uygulamalar insanlık dışı birer savaş suçudurlar (Al-Atraş, 2007).

Bunlara rağmen Filistinliler kendilerine özel akademik bir varlık oluşturmaktan geri durmadı. Ancak bazı özel siyasi şartlar sonucu bu hırsları reddedildi. Filistin Üniversitesi kurma fikrinin ilk ortaya çıkışı 1930 yıllara kadar dayanmaktadır. Özellikle

de Hac Emin el-Hüseyni'nin 1925'te İbrani Üniversitesi kurulmasına cevaben verdiği Mescid-i Aksa Üniversitesi kurulmasını teklif etmesine dayanmaktadır. Ancak İşgalci İngiliz güçleri Hac Emin el-Hüseyni'nin bu talebini reddetti. Ardından bunu 1947 yılında George Shubar'un Kudüs'te bir Arap Üniversitesi kurma girişimi takip etti. Ancak bu öneri de başarılı olamadı (Baramaki, 2000).

1948 yılında Filistin'in işgal edilişinden ve bu büyük felaketin getirdiği zorluklar Filistin halkının eğitime bir hayatta kalma ve var olduğunu ispatlama şeklinde yönelmesini sağladı. Böylece yükseköğretime verilen önem artı. Ve Filistin halkının eğitim için dünyanın farklı ülkelerine gitmesi gerekmesi ile ailelerinin yüksek miktarda harcama yapmaları gerektiğine rağmen istatistikler civar Arap ülkelerine göre vatandaşların sayısına oranla, farklı eğitim seviyelerinde olan öğrenci sayısında artış görülmektedir. Filistin halkından Lise eğitim öğretiminden sonra mezun olanların %75'i yükseköğretim ve enstitülerden derslere devam etmektedir. Arap Üniversitelerinden mezun olanların %10'unu Filistinliler oluşturmaktadır. Bütün bu etkenler Filistinlinin değerlerini, deneyimlerini yansıtan ve kendi topraklarındaki varlık ve sebatını koruyan bir Filistin Üniversitesi kurulmasını düşünmeye sevk etmiştir (Osman, 2000).

Filistin Üniversitesinin kurulmasındaki ilk adım ise 1951 yılında orta öğretim seviyesinin üzerinde ders konular sağladığında atıldı. 1953 yılında ise Üniversite birinci sınıf tamamlanmış oldu. Daha sonra ise bunu 1961 yılında ikinci sınıfın oluşması takip etti. Bu okul da Beyr Zet Fakültesi olarak adlandırıldı (fakülte 1972 yılına kadar ancak üniversite olarak gelişimini sağlamıştır). Böylece Batı Şeria ile Gazze şeridinde herhangi bir üniversite mevcut değildi (Bairzeit Üniversitesi, 2019).

1967 yılında İsrailin Batı Şeria ile Gazze'yi işgal etmesinden sonra öğrenciler hareketlendi. Batı Şeria ile Gazze şeridi de diğer yabancı üniversitelerden mezun olanların barınacağı herhangi bir üniversite olmaması Filistin'de yeni bir üniversitenin tesis edilmesinde önemli bir rol oynadı. Bu yöndeki talep özellikle de eğitimlerinden sonra vatanlarına dönen mezunlardan olmuştur (Receb, 2018).

Akademik mücadele işgalden sonra işgalci İsrail'in ortadan kaldırmaya çalıştığı Filistin ulusal kimliğini koruma şeklinde başlamıştır. Filistinli bir üniversitenin kurulması çağrısı, sosyal ve siyasal mücadeleyi birbirine bağlayan ulusal ve kapsamlı bir mücadelenin bilimsel çağrısıydı. Bu bağ açık bir şekilde işgale karşı bir direniş ve geri püskürtme çabasıydı. İsrail işgalinin eğitim alınından Batı Şeria ve Gazze şeridinde yaptığı girişimlere hızlı bir şekilde bakılacak olursa işgal güçlerinin müsaade ettiği şeylerin Filistin ulusal kimliğini ortadan kaldırma maksadı taşıdığı net bir şekilde

görülmektedir. Bunun da kanunlar ve özellikle de müfredat ile yapmaktadır. Bu bağlamda işgal güçleri genişlemeci politikaları ile sömürgeci çıkarlarına uygun olmayan bütün durumları ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Sonrasında da zorunlu olan eğitim müfredatındaki tüm isimler ile ulusal kimliğin gelişmesini sağlayabilecek her türlü, cümle ve ibareleri değiştirerek yerine başkalarını getirmeye koyulmuştur. Aynı şekilde özellikle lise müfredatında olmak üzere yazılan bütün kitapların yazımında bunu sürdürmektedir. Ayrıca okul ve halk kütüphanelerinde tedavülü yasak olan kitap listeleri çıkartılıp coğrafi fotoğraflar ile Arap atlaslarında da yasaklanmıştır (Hebaîb, 1991).

Bunlara karşılık İsrail'in icraatları Filistinli bir direnişi birden fazla düzeyde yükselerek ortaya çıkardı. Bunların başında da enstitülerin geliştirilerek üniversitelerin açılması çağrısı yer almaktaydı. Bu bağlamda Beyr Zet fakültesinin geliştirilerek 1972 yılında üniversiteye dönüştürüldü. Bunun ardından bir yıl içinde 1973 yılında Beyt Lahim üniversitesi kuruldu. 1977 yılında ise en-Necah Fakültesi gelişerek aynı yıl içinde Üniversite olmuştur. Bu gelişme ve inşa yükseköğretim işinin işgale karşı yeni bir biçim olarak özel vatani bir direniş olarak kabul gördü. Filistin'deki meslek sendikaları 17.06.1977 ve 17.06.1977 tarihlerinde Kudüs'teki mesleki sendikalar kompleksinde yükseköğretime tahsis edilen iki seminer düzenledi (Beramaki, 2000).

Yetmişli yıllarda Filistin Kurtuluş Örgütü ile ulusal güçler fakültelerin üniversitelere dönüştürülmesi çağrısında bulundu. Ayrıca araştırmacı, lider ve akademik kadronun oluşmasına yardımcı olacak bir yükseköğretim meclisinin kurulmasını teşvik ettiler. Üniversite öğrencilerinin oluşturduğu öğrenci hareketi de Filistin ulusal hareketi ile işgale direnişin temel bileşenini oluşturdu (Ebû 'İvâd, 2013).

Üniversiteler kurulduğu andan itibaren Filistin Halkından sorumlu olan vasfı ile Filistin Kuruluş Örgütü ile birebir bağlantı halindeydi. Aralarındaki bu koordinasyon üniversitelerin Arap Üniversiteleri birliğine katıldıklarında da devam etti. Daha sonra da bu koordinasyon yükseköğretim meclisi kurulduğunda da devam etti. Sonrasında da meclis ilk defa Filistin'de yükseköğretimden sorumlu organ ve kendisi ile üniversitelere fonların aktarıldığı taraf olmuştur (FKÖ, 2012).

Meclis, Üniversitelerin birçok akademik ve siyasi işler ile askeri gerekliliklerle birlikte işgalle nasıl muamele edilmesi gerektiğini denetleyerek sağlamıştır. Bunun en güzel örneği ise 1980 yılında üniversitelerin program, müfredat, öğrenci kabulü ve hoca görevlendirmelerinin İsrail eğitim öğretim görevlilerinin denetimine verilmeyi hedefleyen ve önünü açan birleşik askeri emri 854'e karşı durmalarıdır. Olaylardan bir yıl sonra Ürdün vatandaşlığı olan bazılarının sözleşmeleri yenilenmemiş bir kısmı da

uzaklaştırılmıştı (içlerinde Ulusal en-Necah Üniversitesi rektörü Prof. Dr. Munzir Salah. İlk kez gerçekleşen böyle bir olaydan sonra İsrail askeri hâkimi bu askeri üzenin durdurmak zorunda kalmıştır (Osman, 2000).

Filistin eğitimi İsrail'in Batı Şeria'yı işgal etmesinin ardından en zor koşullar, engeller ve zorluklarla karşı karşıya kaldı. Eğitim kurumlarına yapılan keyfi askeri emirlerin hepsi bütün yönleri ile İsrail çarşılarında basit ve ucuz işlerde çalışan eğitimsiz cahil bir nesil yetiştirmeyi amaçlıyordu. Böylece Batı Şeria ile Gazze şeridinde kurumların da cehaletine kastetmekteydi. Filistin halkı okul binalarının yetersizliği ve laboratuvar oyun sahası, kütüphane gibi gerekli teçhizatların eksikliğinden dolayı katı şartlar altında yaşamını sürdürdü. Genel olarak işgal Filistin'in kültür, medeniyet ve toplumsal varlığını ortadan kaldırmayı ve sonucunda da vatanını ve toprağını unutturmayı amaçlamıştır. Ayrıca Filistin halkının göç ettirerek Filistin ekonomisini İsrail menfaatine yöneltmiştir (Hebaîb, 1991).

Ocak 1987 yılında İntifadanın başlaması ile intifadanın içerden bastırılması amacıyla İsrail güçleri birçok keyfi uygulama kullandı. Bu uygulamaların en kötüsü ise Batı Şeria ile Gazze şeridindeki bütün eğitim kurumlarının kapatılması oldu. Halk eğitimi eğitiminin devamlılığını sağlayan cahil bir nesil oluşumunu engellemekteydi. İşgal güçleri ise eğitim için bir araya gelmiş her şeyi ceza gerektiren kanun dışı bir eylem olarak kabul etti. Bütün Filistin Üniversitelerini kapatarak askeri kapalı alan haline getirdi. Aynı durum bütün enstitülere de uygulandı. Doğu Kudüs dışında Batı Şeria'da 1174 okul kapatıldı. Bu kapatma süreci da 17 aydan 28 aya kadar sürdü (El-Asali, 2005).

İsrail işgali döneminde Filistin Yükseköğretimi birçok sorun ve engeller ile karşı karşıya geldi. Ayrıca askeri emirler ile eğitim özgürlüğüne karşı mevcut kanunları değiştirerek üniversiteler kapatıldı. Filistin'deki tüm yükseköğretim kurumları Yükseköğretim Kurulu yerine doğrudan İsrail subaylarına bağlandı. Bu subaylar dışarıdan üniversitelere getirilen öğretim elamanlarına ikamet izni vermeyi reddetti. Bazı öğretmen ve öğrencilere ise zorunlu ikamet getirildi. Ayrıca kampüslerin genişletilmeni engellemek ve üniversitede yürütülen eğitim-öğretimin gelişmesini önlemek için kısıtlayıcı uygulamalara gidildi (Kenan, 2009).

İşgal, Filistin'de yükseköğretime yapısal olarak engel olmaktadır. Bu engellemelerin başında da Filistin toplumunun gelişme ve ilerleme yönündeki taleplerini karşılayan öğrenim sisteminin yapısı gelmektedir. İşgal ayrıca her öğretim sisteminin topluma öğretmek istediği gibi insani, ahlaki ve vatani öğretileri

sağlamlaştırma rolünü azımsamaya ve kenara itmeye çalışmaktadır. Böylece Filistin toplumu, halkının enerjilerini arttırmaya ve Filistinlilerin sahip olduğu tek doğal kaynak olan insan kaynağının kalitesini artırmaya yönelemeyecektir. Daha sonra Filistin toplumunu zamanın gelişmesine uygun olarak İşgalin getirdiği olumsuz etkileri düzelterek yeniden inşa etmek için özel çabalar ve bütçeler ayrıldı. Ayrıca Filistin'deki öğrenim dünya halklarından çoğunun elinde olmayan özelliklere sahiptir. Bu da Filistin'in doğal kaynaklarından yoksun olmasından dolayı beşerî sermayeye özel olarak dikkat etmesini sağlamasıdır. Böylece Filistin'deki öğrenim sistemi, kimlik duygusunu geliştirmeyi amaçlayan mücadele sürecinin ana dallarından biri haline geldi. Ek olarak da işgalin ortaya çıkarmaya çalıştığı ahlaki yozlaşma ve Yahudileştirme sürecinin önünde engeller koyarak ulusal aidiyeti derinleştirmiştir (El- Asali, 2005).

1993 yılında İsrail ile Filistin arasında imzalanan Oslo anlaşmasından sonra Gazze ve Batı Şeria'da idari işleri düzenleme yetkisi verilen bağımsız, kendi kendini yöneten Filistin yönetimi oluşturuldu. Sonrasında ise İsrail, Batı Şeria ve Gazze Şeridi halkına yönelik baskıcı ve cezai uygulamalarını artırdı. Böylece Filistin'de öğrenimin de etkilendiği Filistinlinin yaşadığı hayatında acıları daha da arttı. Bunu da Filistin Yönetiminin elindeki alanlara sürekli süren baskınlarla, şehirlerin girişinde sürekli olarak kurduğu askeri noktalar ve öğrencileri üniversitelerinden ayıran ırkçı ayırım duvarı gibi öğrencilerin ulaşımını sıkıntıya sokan uygulamalar ile öğrenimi olumsuz etkilemektedir. Aynı şekilde Batı Şeria şehirleri arasında dahi hareket ve taşınma özgürlüğünü kısıtlayarak izin almaksızın müsaade etmemektedir. Sürekli gerçekleşen öğrenci ve profesör suikastları ile Filistin halkına yargılanmaksızın geniş çaplı tutuklamalar da öğrenimi olumsuz etkilemektedir. Ek olarak sınır kapılarını kontrolünde tutarak başka kimsenin kontrolüne müsaade etmemesi ve Filistin ekonomisine etki edecek şekilde gümrük mallarını kontrol altında tutması Filistin öğrenimine doğrudan etki etmektedir (Filistin Haber ve Bilgi Ajansı, 2013).

Bu şekilde işgal sürekli olarak öğrenim alanının gelişmeye elverişli bir ortam haline getirmeye çalışarak öğrenim sürecini aksatmaktadır. Bunu da ya öğrencilerin önüne engeller koyarak okul ve üniversitelerine gitmesini engelleyerek yapmakta ya da üniversite binalarına baskınlar düzenleyip kapatmasının yanı sıra aktivist öğrenci ile üniversite hocalarını tutuklatarak yapmaktadır. Tüm bunlara ek olarak da dışarıdan öğrenim alanında katkı sunmaya gelen üniversite hocalarının gelişini yasaklamaktadır. Ayrıca Üniversitelerin kendi içindeki programların içeriğine “provakate” içermesi bahanesi ile müdahale etmektedir (Bahlul, 2015).

İsrail işgal güçleri Aksa intifadasının başladığı 29 Eylül 2000 tarihinden beri çok sıkı bir abluka uygulamaya başladı. Ve ana ile ara yolları beton, toprak ve taş bariyerler ile kapatarak askeri kontrol noktaları koydu. Bir dizi okulların yolları ve çevresine ağır makinalar ile tankları konuşlandırdı. Böylece bu kuşatma öğrenim sürecinin aksamasına ve binlerce öğrenci ile öğretmenin okullarına ulaşmasına engel oldu. Böylece uluslararası şekilde kabul edilen öğrenim hakkı ihlal edildi. Bu durum da öğretim elemanları ve öğrencileri engebeli dağlık araziden gitmelerine zorunlu kılarak hayatlarını tehlikeye attı. Öyle ki işgal askerleri herhangi bir sebep olmaksızın ateş edebiliyorlardı. Sonuçta ise Öğretmen kadrosundaki yetersizlik, her okuldaki asıl öğretmenlerin en az%10'una ve en fazla% 90'ına ulaştı (Yüksek Eğitim ve Öğretim Bakanlığı, 2002).

Cevdet Se'ade'nin (2002) “el-Aksa intifadasında en-Necah ulusal üniversitesinde gurbetçi öğrencilerin çektikleri sıkıntılar” başlıklı çalışmasında intifada günlerinde neredeyse bombalama, baskın, yıkım, adam öldürme, suikast İsrail askeri tarafından tutuklanma, büyük istişhadi eylemler, direniş gurupları tarafından savunma çatışmaları gibi eylemlerin olmadığı hiçbir gün olmadığı ortaya çıktı. Öğrencilerin derslerine olumsuz şekilde etki eden diğer bir unsur ise öğrencilerin dikkatinin bu olaylara yoğunlaşması ile yarım gün süren bombalama, hava kara ve deniz gibi bombalamak ve öldürmek konusunda tüm sahaları kullanan İsrail askeri tarafından suikasta uğrama gibi eylemler yüzünden şiddetli korku ve psikolojik sorunlar da öğrencilerin derslerinden geri kalmasına etki etmiştir.

İsrail işgal güçlerinin oluşturduğu güvenlik ve siyasi sorunlarına ek olarak öğrencilerin eşleri birlikte tutuklanarak cezaevlerine gönderilmeleri ile bir bölgeden başka bir bölgeye her geçtiklerinde birçok şehir ve köy arasında askeri kontrol noktalarının olması Filistinlilerin kendi vatanlarında dahi güven içinde olmadıkları hissini uyandırmaktadır. Ayrıca işgal makamlarının spolitik veya silahlı olsun herhangi bir direniş gurubu ile birlikte olunması durumunda kendisine direk tutuklama veya öldürme istenmektedir. İsrail işgal güçlerinin intifadada aktif mücadele eden unsurların Apachi helikopterleri ile takip ederek öldürülmeleri öğrencilerinin hayatlarının güven içinde olmadığını hissetmelerine sebep olmuştur. Bu da başlarına gelebilecek şeyi beklerken kendilerinde korku, endişe ve gerginliğe sebep olmaktadır. Ayrıca vatanları ve halkları (bilinçaltında) İsrail'in birçok şehir ve kampa girmesinin sebep olduğu yıkımı beklemektedir (Se'ade, 2002).

2006 yılında gerçekleştirilen meşru seçimde HAMAS hareketinin çoğunluğu elde etmesinden sonra İsrail işgal otoritesi Filistin yönetimi ile Filistin halkına karşı yeni icraatlara ve muamelelere başladı. Bunlardan bazıları vergilerine karşılık Filistin yönetiminin mal varlığını dondurmak uluslararası yardımlar engelleyici geniş çaplı bir ambargo Yönetimin altında çalışan aralarında öğretim elemanlarının da bulunduğu memurların maaşını ödemeyi durdurmak, şehirlerarası ulaşımı kısıtlayıp boğucu bir kuşatma yapmak, eğitim vasıtasıyla Kudüs'ü Yahudileştirmeği arttırmak ve Filistin yönetimi ile muamelelerini engellemek için bankalara kısıtlama getirmek. (Filistin Haber ve Bilgi Ajansı, 2013).

Gazze, İsrail makamları tarafından uygulanan tam bir kuşatma altında tutulmaktadır. Gazzeli akademisyenler davet edildikleri uluslararası konferanslara katılamazlar. Bu, onların yeteneklerinin gelişimine de yansıyabilmektedir. Başka ülkelerden gelen akademisyenlerin bilimsel alanlarda bilgi ve deneyim alışverişinde bulunmak için Gazze'yi ziyaret etmeleri de yasaktır. Batı Şeria'ya gelince, yabancı uyruklu akademisyenler önceden İsrail makamlarından izin almak suretiyle Batı Şeria'yı ziyaret edebilmektedirler. Verilen vizenin süresi de üç ayı geçemez. Arap akademisyenlerin, ister Batı Şeria'ya olsun, ister Gazze Şeridi'ne olsun Filistin topraklarına girmeleri yasaktır. Dolayısıyla, İsrail işgali, yükseköğretim sisteminin istikrarı ve gelişiminde bir engel teşkil etmektedir. Filistinli öğrenci ve akademisyenler, seyahat kısıtlamalarının, akademik haklarının ihlal edildiğini ve Batı Şeria ve Gazze'deki yükseköğretim sisteminin kasıtlı olarak zayıflatılmasını amaçlayan toplu bir ceza biçimi teşkil ettiğini vurgulamaktadırlar. Sonuç olarak, Gazze'de yaşayan yüzlerce öğrenci yurtdışında eğitimlerini tamamlayamamaktadır. Malzeme, ekipman ve altyapı eksiklikleri, Gazze'deki sistemin tamamen kriz içinde olması nedeniyle yükseköğrenimin mevcudiyet ve kalitesini etkilemektedir (Robinson, 2010).

İsrail hegemonyası Filistinlilere ve Filistin ekonomisine ambargosunu o kadar keskinleştirdi ki küresel ekonomik faaliyetlerde bulunma faaliyeti ile teknik ve beceri talep eden birçok yabancı şirketleri kutuplaştırmıştır (Ebû , İvad, 2013).

Genam (2001) İsrail'in Filistin yükseköğretimi ile öğrencilerine yaptığı hak ihlalleri hakkındaki makalesinde en büyük zararı öğrenimin aldığını zikreder. Sonrasında yükseköğretim kurumları dönem uzatılmasından kaynaklanan ilave yükler ve bu derslere telafiler uygulanması nedeniyle Mali krizler ile boğuşmaya başladı. Mali krizlerin oluşmasına etki eden diğer sebepler için bir yönden öğrencilerin yükünü hafifletmeye yönelik acil durum planlamaları geliştirmek, öğretim üyelerine barınma

sağlanması ve üniversite harçlarının ödenmesini taksitli olanaklarla sağlanması, fakir ve şehit çocuklarının harçlardan muaf edilmesi sıralanabilir. Diğer bir yönden ise Eğitim bakanlığı gibi üniversitelere has fonlar tarafından desteğin sağlanmaması veya dışarıdan herhangi bir yolla desteğin sağlanmaması sıralanabilir.

Ocak 1976'dan beri yürürlükte olan Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin 5. Maddesi “Tanınan temel insan haklarından herhangi birine herhangi bir kısıtlama veya daraltma getirilmesini yasaklamaktadır. Ancak buna rağmen işgalci İsrail nüfus guruplarına saldırgan davranarak Filistin halkına sınırlama getirme ve ekonomik hasara yol açma politikasını sürdürmektedir. Ayrıca İşsiz sayısının artması geçim kaybına sebep olmakta ve yoksul sosyal gruplara mensup üniversite öğrencilerini etkilemektedir (Genam, 2001).

Filistin halkına karşı süregelen İsrail kuşatması ve saldırganlığın bir sonucu olarak, yükseköğretim kurumlarına verilen fiziksel hasar, öğrencilerin yaşam koşullarının 2001 akademik yılının ilk yarısına kaydolmamasına neden olduğu gerçeğine bağlanabilir. Öyle ki Kudüs Üniversitesinde akademik yılın ilk yarısından kayıt yapmayan öğrenci sayısı toplam 4992 kız ve erkek öğrenciden farklı uzmanlık alan ve seviyelerinden 1370 kız ve erkek öğrenciye kadar ulaşmıştır. Bu durum temel olarak kontrol noktalarında öğrencilerin zor durumda bırakılması, tutuklanması gibi işgal güçlerinin yaptığı uygulamalar ile taşıma sorunları ve devam eden öğrenci ailelerinin kuşatma dolayısıyla yaşadıkları zor ekonomik şartlar sebep olmaktadır. Ayrıca öğrencilerin çoğu üniversiteye ulaşmaları için birden çok taşıta binme gerekleri de bu sebepler arasında sıralanabilir (Abu Khadija, 2008).

Bu durum, zorlu yaşam koşulları nedeniyle yükseköğretim kurumlarının yıllık 80 milyon dolara ulaşan üniversitelerin mevcut harcamaları öğrencilerin çoğunluğunun üniversite ücretlerini tahsil edememesi nedeniyle olumsuz etkilenmiştir. Buna benzer olarak yükseköğretim kurumlarının İsrail tarafından bombalanması ve buna bağlı olarak öğrenci ve çalışanlar için yeni binalar kiralanması, çalışanlar ile öğrencilere öğün yemek hizmetinin sağlanması yanı sıra öğrenci sayılarındaki düşüş dönemlik 4 milyon dolardan fazla bir maliyete sebep olmuştur. Sonrasında üniversite ve fakültelerin tüm Filistin şehir ve beldelerindeki geliştirme projeleri durdurularak Bu projelere tahsis edilen fonlar, Arap ve uluslararası kuruluşlardan bağışçılar tarafından dondurulmuştur. Finansörlerin destekleri istihdam ve çalıştırma olanaklarına odaklandığından modern ve yeni cihazları sağlama imkânı bulunamamaktadır (Genam, 2001).

27 Aralık 2008 ve 18 Ocak 2009 tarihleri arasında Gazze Şeridi'ne düzenlenen saldırı sırasında İsrail işgal kuvvetleri eğitim kurumlarını hedef aldı. Bu saldırılar sonucunda bazı birimler tamamen tahrip olurken birçok eğitim birimi de ciddi veya kısmi zarara uğradı. Yükseköğretim kurumları İsrail'in Gazze Şeridi'ne savaşı sırasında doğrudan hedef aldığı yerlerdi. Bu saldırılarda İslamiye Üniversitesine bağlı iki bilim binası bombalandı, el-Ezher üniversitesine bağlı Beyt Hanun Ziraat fakültesinde birçok kazı ve patlamaya, el-Aksa ve Filistin üniversitelerinde olduğu gibi Uygulamalı bilimler yüksekokuluna tanklarla top mermisi bombardımanına maruz kaldı. Aynı şekilde Kudüs Açık öğretim fakültesi ile teknoloji ve bilim fakültesi de fiziksel zarar görmüştür. Bununla birlikte İsrail'in savaş saldırı onlarca öğrenci, öğretim üyesi ve memurların ölmesine yüzlercesinin de yaralanmasına sebep olmuştur (Mezen İnsan Hakları Merkezi, 2010).

İsrail'in 2008 yılında Gazze'ye yönelik saldırıları ve kasıtlı veya kasıt dışı hedef alınan birçok öğretim tesislerini yıktıktan sonra İşgalci İsrail güçleri Gazze şeridi sınırındaki aralarında ticari kapıların da bulunduğu bütün kapıları kapsayacak şekilde kapatma gerçekleştirdi. Böylece saldırılar sonucu zarar gören eğitim kurumlarının yeniden imar edilmesi için gerekli malzemelerin girişi engellenmiş oldu. Aynı şekilde 11 yıl boyunca Gazze'ye uygulanan abluka İşgalci İsrail yönetiminin İşgal ettiği Filistin topraklarındaki Filistin halkını toplu cezalandırma ve intikam alam şekillerinden sadece birisidir. Abluka ise açık bir şekilde uluslararası hukuku ihlal etmektedir. Bununla alakalı savaş zamanındaki sivil insanların korunmasına ilişkin dördüncü Cenevre sözleşmesi mevcuttur (Mezen İnsan Hakları Merkezi, 2010).

İşgalci İsrail yönetiminin 2006 yılından beri Gazze şeridindeki sınır kapılarını kapsamlı olarak kapatması yükseköğretimin de dâhil olduğu eğitim ve öğretim alanında tehlikeli boyutta sonuçlara sebep oldu. Öyle ki okul ve üniversite öğrencileri yıkılan ve zarar gören eğitim kurumlarından dolayı uzun süre dersliklerine gidemeyerek öğretimden mahrum kaldılar. Bu durum birçok eğitim kurumunun öğrencilerin çalışmalarına devam edebilmeleri için geçici binalar ve tesisler aramak zorunda kaldıkları planlarına yansımıştır. Gazze şeridindeki okul ve üniversiteler hala yapılan saldırıların etkilerinin üstesinden gelememekten mustariptirler. Çünkü kapıların kapalı olmasından ve inşaat için gerekli malzemelerin tedarik edilememesinden dolayı öğrenim merkezlerinin binaları hala zarar gördükleri hal üzereler. Öğrenim kurumları saldırılar sonucu kaybedilen, eğitim araçlarının ve laboratuvar ekipmanlarının ciddi sıkıntısını da yaşamaya devam etmektedir. Bu sebeplerden ötürü eğitim ve öğretimin

sorumlu taraflarından hükümet ve UNRWA 2008/2009 eğitim öğretim yılının final sınavlarını eğitim öğretimin uzun süre durmasından dolayı birinci yarıyılta yapmak zorunda kaldılar. Böylece final sınavları sınırlı bir sürede bitirildi. Bunun sebebi de yıkılan ve zarar gören binaların yerine sınavların uygulanacağı başka tesislerin olmayışıdır (Filistin İnsan Hakları Merkezi, 2010).

İsrail güçlerinin eliyle öldürülen Filistinlilerin sayısını veren net istatistikler de mevcut değildir. Ancak işgal güçleri ile karşılaşmalarda ve İsrail'in 1982 yılında Lübnan'a saldırması, birinci Filistin intifadası, el-Aksa intifadası ve 2008, 2012, 2014 yıllarındaki Gazze saldırılarında on binlerce ölü, yaralı ve esirlerin olduğunu söylemek mümkündür. Öyle ki Filistin'de çoğunluğunu gençlerin oluşturduğu şehit, yaralı veya bir esirin olduğu hiçbir ev yoktur. Örneğin birinci intifadanın başladığı zamandan 2011 yılına kadar sağlık bakanlığının raporuna göre şehit olanların sayısı 4607'sinin 15-29 yaş aralığında olduğu toplam 7227 kişi şehit olmuştur. Bu da toplam gençlerin şehit sayısının %63,7'sine tekabül etmektedir. Yaralıların sayısı ise 35.321'i 15-25 yaş aralığında toplam 60.043 kişi yaralanmıştır ki gençlerin toplam yaralı sayısına olan oranı %58,8'dir. Ayrıca Filistin'deki engellilerin sayısı %2'den %5'e yükselmiştir ki bu aradaki %3'lük fark İsrail'in saldırıları yüzünden sakatlananlardan oluşmaktadır. Böylece de dünya genelinde en yüksek engelli ortalamasına sahip olan ülke de Filistin olmaktadır (Filistin Haber ve Bilgi Ajansı, 2018).

Filistin istatistik merkezinin açıklamasına (2017) göre el-Aksa intifadasının başladığı tarihten itibaren 29.09.2000 ile 31.12.2015 tarihleri arasında 10,243 kişi şehit olmuştur. Açıklamada 2014 yılının da en kanlı yıl olduğuna işaret edilmektedir. Öyle ki toplam 2,240 kişi olan şehit sayısının 2,181 şehidi Gazzeli olup Gazze'ye yapılan saldırılar sonucunda şehit olmuşlardır. Sonrasında ise en kanlı yıl olarak 1,219 şehit sayısı ile 2009 yılı takip etmektedir. 2012 yılında ise 15'i Batı Şeria'dan 291'i de Gazze'den olmak üzere 306 kişi şehit olmuştur. Gazze'de şehit olanların 189 kişisi 2012 yılının Kasım ayındaki Gazze'ye yönelik saldırıları sonucu şehit olmuştur. 2015 yılında ise 155'i Batı Şeria'dan 26'sı Gazze'den olmak üzere toplam 181 kişi şehit olmuştur.

Mahkûm ve serbest bırakılanlar komitesinin açıklamasında (2017) ise 1967 yılından 2016 yılının nisan ayı sonuna kadar Filistin toplumunun tüm guruplarına yayılmış olarak yaklaşık bir milyon Filistinlinin tutuklandığına dikkat çekilmektedir. 2000 yılında el-Aksa intifadasının başladığı zamandan itibaren bu sayı 95 bin kişi daha artmıştır. Şu anda İsrail cezaevi ve gözaltı merkezlerinde yaklaşık olarak yedi bin esir bulunmaktadır. Bunlardan 68'i de kadın 400'den fazlası çocuk, 750'si idari tutuklu iken

500 esir de müebbet hapis cezası ile yargılanmaktadır. Elde edilen diğer verilere göre de İsrail 2015 yılı süresince 6,830 kişiyi tutuklamıştır. Bunların 2,719'u çocuk 225'i de kadın tutuklu oluşturmaktadır. Aynı şekilde 2017 yılında da İsrail'in yaklaşık bin kişiyi tutukladığına da dikkat çekilmekte.

Kudüs şehri için öğrenimin Yahudileştirme doğrultusunda yapıldığı söylenebilir. İşgal 1967 yılında Kudüs şehrindeki eğitim öğretim ofisini kapatarak müdürünü de tutuklamıştır. Sonra ise Gazze ve Batı Şeria'daki okulları kendi eğitim zabıtasının kontrolüne bağladığı sırada Ürdün eğitim öğretim bakanlığına bağlı olan bütün okulları da belediyenin İsrail maarif idaresine organlarının kontrolüne devrettirmiştir. Özel okulları da 1968 yılındaki 564 sayılı kanuna göre Maarif bakanlığına devrettirmiştir (Hebayib, 1991).

İsrail eğitim öğretim siyaseti ile Kudüs şehrine tam olarak hükmetmeyi ve Batı Şeria'daki diğer şehirleri de kendisine dâhil etmeyi hedeflemektedir. Ayrıca İsrail temel felsefesi aslında temelinde Yahudi olduğunu ve işgali ile şehri bu yabancı unsurlardan kurtardığını aşılamaaya çalışan kendi müfredatını uygulayarak, Arap medeniyeti, milliyetçiliği, ulusal kültür ve mirasını ortadan kaldırmayı istemektedir (el-Asali, 2005).

Kudüs'teki eğitim işgalci İsrail yönetiminin Arap okullarında öğrenim mesleğini yerine getirebilecek eğitimsel ve teknik yeterliliği taşımayan öğretmen ve hocaların atanması ile çok büyük zarar görmüştür. Bu öğretmenlerin çoğu sadece lise diplomasına sahip kişilerdi. Ayrıca işgalci İsrail yönetimi zorunlu eğitim uygulamasını getirmemiş, ebeveynlerin çocuklarını okula göndermesini gerekli görmemiştir. Gayrimenkul sahiplerinin her türlü belediye vergisini, gelir ve ek vergileri ödemek zorunda olduğu bir zamanda da yeni okullar inşa etmek ve mevcut okulları genişletmek için ulusal kurumlara ruhsat verilmesini yasakladı. Yaşam ve geçim standartları batı Kudüs'te kalanlar arasında büyük bir farklılık göstermektedir. İsrail'in öğrenim konusundaki bu icraatlarına vatandaşlar, eğitim sistemi elemanları, tarafında şiddetle karşı çıkıldı ve bütün müdür ve öğretmenler tarafından tam bir şekilde reddedildi. Bu karşı gelme durumu sonucunda İsrail bazı öğretmenleri tutukladı, eğitim ofisini de kapatarak müdür ile müdür yardımcısını da tutuklamıştır. Buna karşılık öğreticiler de Maarif bakanlığına bağlı okullarda görev yapmayı terk ederek henüz Ürdün müfredatını uygulayan özel okullarda çalışmaya başladılar. Öğretmenler ebeveynlerin çocuklarını herhangi bir şahıs, cemiyet, Hristiyan kilise idaresi veya İslami vakıflara bağlı ulusal okullara nakillerini vermelerinde büyük rol oynamışlardır (Naşvan, 2004).

İşgal altındaki Kudüs şehri 1967 yılından beri sıkıntı çekmektedir. Sürekli devam eden Yahudileştirme politikaları, Kudüslülerin boğucu bir şekilde kuşatarak Kudüs dışına göç etmeye rağbet ettirmek ve böylece Filistinli yerlilerin nüfusunu azaltarak gelecekte yapılacak uzlaş görüşmelerinde kullanılacak yeni gerçeklikler ve yapılar ortaya koymak gibi uygulamalar yapılmaktadır. İsrail, ABD başkanı Donald Trump yönetiminin Aralık 2017’de aldığı Kudüs’ün işgalcilerin birleşik başkenti olarak tanınmasının ve ardından Mayıs 2018 de elçilik binasını taşıması ile Kudüs’e yönelik girişimleri daha da arttırdı. Trump yönetimi aldığı bu karar ile Kudüs’ün işgal edilmiş olduğu yönündeki tüm uluslararası kanunlar ile milletler kararlarına aykırı davranmış oldu (Abu Khadija, 2008).

Kudüs Üniversitesi maruz kaldığı sorunları daha da arttıran ırkçı ayırım duvarı ile dünyada benzeri görülmemiş tek üniversitesidir. (Kudüs Üniversitesi, 2019). İrkçi ayırım duvarının sebep olduğu sorunlara ek olarak özellikle kadın hocaların teftişte hakaret etmekte devam etmek gibi sorunların yanı sıra öğrencilerin diğer hocalarına ulaşım bilgi alabilmesini kısıtlayarak zorlaştırmaktadır. Bu da öğrenim sürecinde düzensizliğe ve öğrencilerin okullarından çıkışına sebep olmaktadır. Kudüs Üniversitesindeki duvarın verdiği en büyük zarar ise 60 dönümlük arazine el koyulması 60 öğrencinin tutuklanması, yaklaşık 3 milyon dolarlık bir zarara uğraması ve 5 dolar değerindeki projelerinin iptal edilmesi (S. Odeh, 2016).

ABD başkanının kararı ile işgal hükümetinin Temmuz 2018’de “İsrail, Yahudi halkının milli devletidir” şeklinde aldığı karar sonrasında işgalci İsrail hükümeti başbakanı Bünyamin Netenyahu’nun öncesinden daha sert bir şekilde ırkçı icraatlar yapmak konusunda elini daha da güçlendirmiştir. Alından bu karara göre kendi yaşamını takdir hakkı sadece Yahudi olanlara tanınmaktadır. Abaraş’a göre (2014) İsrail bu karar ile daha önce kendini demokratik bir devlet olarak tanımladığı her şey ile değişen yeni bir anayasa şeklinde yorumlamaktadır. Ayrıca ister İsrail vatandaşlığı olsun veya işgal altındaki yerlerin asli Filistinlileri olsun yaklaşım ve muamelelerinde farklılıklar göstermektedir. Kabul edilen kanun 1948 yılındaki büyük felaketin ardından BM tarafından tanınan İsrail devletinden değil, Tevrat’ta adı geçen İsrail’den söz etmektedir. Böylece Filistin kimliğini reddederek onu sahte olarak göstermektedir. Bu kanun ayrıca uluslararası yasal kanun ve insan haklarını da açık şekilde ihlal etmektedir (Madar, 2014).

Filistin'in ulusal politikaları, işgal altındaki Kudüs şehrinde öğrenim üzerindeki kontrolünü genişletmeyi hedefleyen İsrail'in kendi eğitim istemindeki teşvik ederek Filistinlileri Yahudileştirmeye çalışmasına rağmen tüm işgal icraatlarına ve 1996 yılında Kudüs işleri bakanlığını kurmasına karşı etkin bir şekilde çalışmaktadır. Ancak kurulan bu bakanlığın problemleri hala devam etmektedir. Şehirdeki Yahudileştirme ve asimile etme uygulamalarına karşı her türlü etkin çalışma ve ulusal siyasi mercilerin çokluğu ışığında Kudüslülerin duruşunu güçlenmektedir. İsrail işgalinin bu uygulamalarının başında ırkçı ayırım duvarı, kontrol noktaları, Kudüs'ün çevresindeki belde ve köyleri birbirinden ayırma, öğrenci ve öğretmenlerin tutuklanarak uzaklaştırılması veya zorunlu ikameye tabi tutulması gibi uygulamalar sıralanabilir. Bunlara ek olarak Filistinli bilincin yeniden canlandırılmaması için Arapça da hedef alınmaktadır. Öyle ki bununla alakalı olarak İsrail maarif bakanlığı Siyonizm'in değerlerini derinleştirmek amacıyla yeni bir eğitim politikası ilan etmek için toplandıklarını ilan ettiler. Bu politikaya göre ilk ve ortaöğretim ile Kudüs'teki Arap okullarında “Yüz Terim” şeklinde bilinen planı uygulayacakları ilan edildi (Muhsin, 2019).

Güvenlik Güçlerinin Eğitim Alanına Müdahale Etmesi

Filistin Anayasasının 58. maddesine göre “Devlet, kurumların, üniversitelerin ve araştırma merkezlerinin bilimsel hedeflerini gerçekleştirme hususunda bağımsızlığına saygı gösterir ayrıca bu bilimsel araştırmaların özgürlüğünü ve teşvikini de güvence altına alacak şekilde denetleyerek yasaları düzenlemekle yükümlüdür.” 2018 tarihli Yükseköğretim Kanunu 16. maddesine göre ise, “Yükseköğretim kurumları tüzel kişiliğe, finansal ve idari bağımsızlığa sahiptir.”

Filistin hükümeti Arap dünyasındaki diğer hükümetler gibi öğrenim alanını korkudan dolayı kontrol altında tutmayı arzulamaktadır. Bu uygulamalarını da siyasi konumlarını güçlendirmek ile eğitim alanında var olan gayri menkuller ile öğrencilerin işgücünden faydalanmak sureti ile ekonomik getiri elde etmek için yapmaktadır. Bunlara ek olarak Üniversitelerin değişimi isteyen siyasi muhalefetin merkezi olmalarından korkmaktadır. Böylece bu durum hükümetin birçok aracı ile yükseköğretim alanını kontrol altında tutmasına sebep olmaktadır. Hükümetin kontrol araçlarının başında üniversite rektörleri ile mütevelli heyetlerini ataması, yürütme organının yükseköğretimlerdeki nüfuzunu arttırmayı hedefleyen yasa ve mevzuatların

ıkarılması gibi uygulamalar gelmektedir (Temimi 2016). Bu durum genellikle ğretim elamanlarının iŖe alınması ve profesörler için idarenin tasfiyesi gibi uygulamalarla Filistin emniyet güçlerinin Yükseköğretime olan tahakküm ve müdahalelerini açıklamaktadır.

Üniversitelerde baskıya maruz kalmaksızın bağımsız olması ile fakültelerin özgürce karar alabilmesi, araştırma, yayın, fikir ve yaratıcı düşüncelerle bilimsel çalışmalar hakkında baskılara maruz kalmadan yapılan ifade özgürlüğü yapılan öğretimin nitelik göstergelerindendir. Çünkü dışardan yapılan bu kontrol mekanizması özellikle ekonomik alanda kalite ile verimliliğ düşürmektedir. Aynı şekilde bilimsel araştırma özgürlüğünün istediğ fakülte bağımsızlığının gereksinimleri ile yükseköğretimin finanse edilmesi ile bağılantılı olan hükümet denetimlerinin gereksinimleri arasında denenin sağlanması gerekmektedir (Mecid, 2012).

“Filistin niversitelerindeki akademik ve ifade özgürlüğü” adlı konferansta öğrenime, bilimsel araştırmaya niversite ile diğerk yükseköğretim kurumlarındaki görevlere taalluk eden konularda akademik özgürlüğün esas şart olduğu ilan edildi. Akademik camia yeleri görevlerini hükümet veya başka bir tarafça müdahale ve baskı korkusu olmaksızın ayrıca hiçbir ayırımı uğramadan kullanma hakkına sahiptirler. Bununla beraber Filistin Hkmeti, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmesi ile tanınan akademik camianın tüm medeni, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel haklarına saygı göstermek ve güvence altına almakla yükümlüdür. Ek olarak Toplumun her üyesinin din, vicdan, düşünce ve ifade özgürlüğü ile birlikte toplanma, örgütlenme kişisel güvenlik ve hareket özgürlüğüne sahip olması da garanti altında alınmıştır. 2003 yılında düzeltilmiş Filistin anayasasında bu şekilde geçmektedir.

Ebu İvad’ın (2013) dikkat ektiğ üzere öğrenim kurumları ile akademik özgürlükler bağımsızlıkları ihlal edilmektedir. Öğretim alanında çalışanlar öğrenim kurumları idaresi ile emniyet organları tarafından takip edilmekten dolayı boyun eğmektedirler. İster Gazze şerisinde Hamas’ın idaresinde olsun ister Batı şeria’da Filistin yönetiminin idaresinde olsun ğrenci ve hocaların hakları noktasında her ikisi de eşit şekilde İsrail tarafından hak ihlaline uğramaktadırlar. Ayrıca kamu sektöründe öğretmenler sendikası ile ze okullar sendikal rollerini terk etmek ve öğretmenlerin aleyhine siyasilerin lehlerine olacak şekilde baskı altında tutulmaktadırlar.

Ayrıca 2018 yılı el-Ezher üniversitesinde öğrencilerin (harç ücretlerini ödemeyenler) sınav salonlarına alınmaması sebebiyle protestolar yapıldı ve bunun neticesinde güvenlik güçleri üniversite kampüsüne girerek bazı öğrencilere saldırmıştı. Bununla beraber onlarca öğrenci yaralanmış ve ara sınavlar ertelenmişti (Ağa, 2013).

Son olarak öğrenim hakkı insanın temel bir hakkıdır. Bu Birleşmiş Milletlerin birçok organ ve örgütleri ile insan hakları örgütlerinin kabul ettiği bir haktır. Eğitim hakkı, Birleşmiş Milletler'e üye devletlerde yapılan birçok bölgesel sözleşme, anlaşma ve yerel mevzuatta yer almaktadır. Ancak buna rağmen Filistinli halkımız hiçbir zaman tam bağımsızlık yaşamamış ve çeşitli özgürlüklerden, özellikle de akademik özgürlüklerinden yararlanmıştır.

BÖLÜM 4

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu başlık altında araştırma kapsamında ulaşılan sonuçlara ve bu sonuçlara dayalı olarak geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

Sonuçlar

Araştırma kapsamında Filistin’de yükseköğretim alanında ulusal düzeyde etkin bir yönetsel yapının bulunmadığı tesbit edilmiştir. Nitekim, Yükseköğretim Kurulu, Bilimsel Araştırma Kurulu ve Ulusal Kalite ve Akreditasyon Kurulu’nun kendi bütçeleri de mesleki bağımsızlıkları da bulunmamaktadır. Üniversitenin işleyişini ve yönetimini düzenleyen mevzuatın yetersiz ve belirsiz olması, yönetsel yapılar ve yasalarının yükseköğretimin ihtiyaç ve gerekliliklerine ayak uydurmaması, temel sorunlar arasında yer almaktadır.

Araştırmada Filistin Yükseköğretim Sistemi’nin işgücü piyasasının ihtiyaçlarını yeterli bir şekilde karşılayamadığı ve ekonomik sektörlerin işgücüne ihtiyacı ile eğitim planları ve politikaları arasında asimetrik bir durumun bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Filistin’de belirli alanlarda uzmanlaşmış üniversiteler bulunmamakta, buna karşın plansız bir şekilde tekrarlanan programlar bulunmakta, yükseköğretim kurumları ile sınai şirketler arasında gelişmiş bir ilişkiye rastlanılmamaktadır.

Araştırma kapsamında Filistin’de yükseköğretimde kalite konusunda, fiziksel alt yapı, bilişim teknolojileri alt yapısı, donanım, öğretim elemanı yeterlilikleri gibi boyutlar üzerinden önemli sorunlar yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır. Filistin’de yükseköğretim alanında, akademik programların tekrarı, beşeri bilimler fakültelerinin mezunlarının sayısındaki artış, mezunlar arasında işsizlik sayısının artması, açık öğretim programlarının kalitesindeki düşüş, bilimsel araştırma yetersizliği ve uluslararası yayınların sınırlı olması dâhil olmak üzere çok sayıda kalite sorunu yaşanmaktadır.

Filistin’de yükseköğretim, geliştirilmesi için net bir vizyon ve strateji bulunmamaktadır. Filistin üniversitelerinde kapsamlı bir planlamanın olmaması, üniversitelerin ayrı ayrı planlama yapması, üniversiteler ile Yükseköğretim Bakanlığı

arasında özellikle lisansüstü öğretimde yeterli koordinasyonun sağlanamaması önemli sorunlar arasındadır.

Filistin yükseköğretim kurumlarının, doğuşundan bu yana yükseköğretim için net bir fonlama politikasının bulunmamasından ve üniversitelerin kendi yatırımlarının ve öz gelirlerinin olmamasından kaynaklanan kümülatif bir mali açıktan muzdarip oldukları tespit edilmiştir. Üniversiteler, gelirlerini artırmak için yeni bölümler açmaya ve mevcut programları ekonominin ve toplumun gereksinimlerine bakmaksızın genişletmeye yönelmişlerdir. Üniversiteler, öğrenim ücretlerini yükseltmeye ve özellikle bilimsel araştırma ve geliştirme alanındaki faaliyetler için ayrılan bütçeleri düşürmeye başvurmuşlardır.

Çalışma aynı zamanda, Filistin'deki yükseköğretim finansmanının, Avrupa Birliği'nin Filistinli üniversitelerin cari harcamalarını, özellikle de bütçelerinin büyük kısmını oluşturan maaşları karşılamak için verdiği desteği durdurması ile birlikte devlet desteğinin düşük seviyede olmasından muzdarip olduğu sonucuna varmıştır. Bu nedenle ve mali açığın bir sonucu olarak, yükseköğretim kurumları, çalışanlarının maaşlarını ödeme yükümlülüklerini yerine getirememekten muzdariptir. Bu, maaş ödenmesini geciktirmelerine veya aylık maaşların sadece %50'sini ödemelerine neden olabilmektedir. Bu nedenle, yükseköğretim kurumlarını finanse etmek için istikrarlı ve sürdürülebilir bir alternatif sağlamak gerekmektedir.

Çalışmada Filistin yükseköğretiminin finansmanının öğrenim ücretlerine büyük ölçüde bağlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yükseköğretim kurumları bütçe açıklarıyla karşı karşıya kalsalar da, Filistin toplumunun zor yaşam koşulları nedeniyle öğrenim ücretlerini yükselterek gelirlerini artırma olanağına sahip değildirlere. Finansal sorunlar öğretim üyelerinin maaşlarının düşük kalmasına neden olmaktadır. Bu da, nitelikli kadroların yükseköğretim kurumlarından daha iyi maddi koşullar sağlayan yerlere göç etmesine ve dolayısıyla yükseköğretim kalitesinin olumsuz yönde etkilenmesine neden olmaktadır.

Öneriler

Araştırmada Filistin'deki yükseköğrenim sisteminin sorunlarının çözümüne yönelik bir dizi öneride bulunulmuştur. Bunlar, yükseköğretim sisteminin yeniden yapılandırılması, yükseköğretim kurumları için stratejik planlar hazırlaması, 2018 tarihinde çıkartılan Yüksek Öğretim Yasası'nın Filistin toplumunun ihtiyaçlarına yanıt

verebilecek şekilde düzenlenmesi, bilimsel araştırmaların bütçelerini tahsis etmede Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırma Bakanlığı'nın desteğine ek olarak, kamu bütçesinden % 1'den daha az olmayacak şekilde bir pay ayrılması, öğretim üyelerine mesleki gelişim sağlanması, belirli alanlarda uzmanlaşmış üniversitelerin geliştirilmesi, akademik yükseköğretim kurumları ile sınıı şirketler arasındaki bağı güçlendirilmesi, bilimsel araştırma alanında gelişmeyi sağlayacak akademik yoğunlaşmanın etkinleştirilmesi, bilimsel merkezlerin inşa edilmesi ve bilimsel araştırmaları destekleyecek istatistik ve ekonomik veriler için ortak Arap kuralları (standartları) oluşturulması şeklinde özetlenebilir. Öneriler daha sistematik ve ayrıntılı olarak şöyle sıralanabilir:

Yönetsel Sorunları Çözmeye Yönelik Öneriler

Araştırmacı, 2018 yılında çıkarılan Yükseköğretim Kanunu'nun düzenlenmesini önermektedir. Bu düzenleme ile Filistin yükseköğretim sisteminin özerkliği ve yönetsel kapasitesi güçlendirilmeli, yükseköğretim sistemi içinde ve yükseköğretim kurumları ile idare arasında etkili bir eşgüdüm oluşturulmalıdır. Filistin halkının gereksinimlerine yanıt verebilmek için bu düzenleme gereklidir.

Üniversitelerin, yönetsel alanda modern bilgi sistemlerinin kullanımının aktifleştirilmesini içeren bir geliştirme planı benimsemeleri gereklidir. Yöneticiler için de, planlama görevini yerine getirebilmelerini sağlayacak teknik vasma sahip yeni bir yönetsel yapı oluşturulmalıdır. Yine yönetsel işler alanında üniversiteler arası tecrübe alışverişine imkân verecek nitelikte bir iletişim kurulmalıdır. Yukarıda bahsedilen zorluk ve problemleri ortadan kaldırmak için üniversitenin yönetsel geliştirme programı etkin bir biçimde çalışacak şekilde stratejik planlama ilkelerine uygun hareket edilmesi ve yönetim teknolojisi kullanılması gereklidir.

Aynı şekilde Filistin'deki üniversiteler, eğitim sürecine dâhil olan tüm unsurların (öğretim elemanları, idari kadro, müfredatlar, laboratuvarlar, kütüphaneler, yardımcı hizmetler, öğrenci) kapsamlı bir değerlendirmesini yapmalıdır. Bu amaçla, bütün üniversiteleri kapsayacak şekilde kalite standardını sağlayarak öğretim sürecinin gelişimi ve sağlamlaşması sağlanmalıdır.

Sanayi ile yükseköğretim kurumları arasındaki ortaklık sağlamlaştırılmalıdır. Yükseköğretim sistemindeki öğretim, bilimsel araştırma ve uygulama yöntemleri sürekli bir şekilde geliştirilmelidir. Bunun gerçekleşmesi için de kütüphane, laboratuvar, bilişim altyapısı gibi olanakların sağlanması gerekir.

Planlama Sorunlarını Çözmeye Yönelik Öneriler

Yükseköğretim Bakanlığı ile Yükseköğretim Kurulu öncülüğünde yükseköğretim kurumları arasında koordinasyon sağlanarak tüm yükseköğretim kurumları için stratejik planlar hazırlanmalı, periyodik şekilde yapılan stratejik planların güncellenmesi sağlanmalı ve planlama faaliyetlerinde katılımcı yöntem kullanılmalıdır.

Yükseköğretim kurumlarındaki nicel genişleme yeniden gözden geçirilmeli ve bu genişlemeyi toplumun ihtiyacı ile ulusal ekonominin güç yetirebileceği bir seviyede düzenleyecek yasal çerçeve oluşturulmalıdır. Yükseköğretim kurumları arasında ticari rekabetin sebep olduğu mali ve beşerî israf durdurulmalıdır. Ayrıca Yükseköğretime ilişkin mevzuat gözden geçirilmelidir.

İleride gerekli önlemler alınmaması halinde büyük bir sorun haline gelecek olan mezunların işsizlik sorununu çözmek için etkili bir işgücü planlaması yapılmalıdır. Bunun yanında mevcut işgücü piyasasının gereksinimlerini karşılayacak şekilde mezunların yeniden eğitilmesi ve nitelikli hale getirilmesi yararlı olur.

Filistin'deki üniversitelerin mezun öğrencileri ile ilgili tüm bilgi ve verileri sağlayacak ve mezunların işsizliği hakkında uzmanlaşmış bir merkez veya bir veri tabanı inşa edilmesi temel bir gerekliliktir. Bu merkez, mezunlar hakkında üniversite ve illere göre gerekli araştırma ve anket çalışmalarını yürütecektir. Ayrıca her uzmanlık alanı için piyasanın ihtiyaçlarını değerlendirecektir.

Finansman Sorunlarını Çözmeye Yönelik Öneriler

Filistin'de kamusal bir yükseköğretim sisteminin varlığından söz edilemez. Oysa halk elverişsiz yaşam koşullarına sahiptir ve yükseköğretim için gerekli kaynakların öğrenci ve velilerinden temine dilmesi mümkün değildir. Filistin yükseköğretiminin finansal sorunları asıl olarak devletin yükseköğretime aktardığı kaynakları artırması ile çözüm bulabilecektir. Kaynakların artırılması yanında etkili ve verimli kullanılmasının sağlanması da gerekir. Bunun için kamusal denetim mekanizmaları işletilmelidir.

Bun yanında, yükseköğretim kurumları, akademik ve sınai ortaklıkları güçlendirmek ve sınai kurumların gereksinimlerini karşılamak için projeler yapabilir ve ve finansman sağlayan uluslararası kuruluşlarla ilişki geliştirebilirler.

Yükseköğretimde Kaliteyi Geliştirmeye ve Öğretim Elemanlarının Sorunlarını Çözmeye Yönelik Öneriler

Öğretim üyelerinin mesleki gelişimi, kendilerinden faydalanacak olanların istek ve arzularını karşılamada ister öğrenci, ister kurum veya yerel halk olsun kapsayıcı bir kaliteyi elde etmek için tam bir gerekliliktir. Bundan dolayı her bir yükseköğretim kurumunda öğretim elemanlarına öğretim yöntemleri alanında çeşitli kalite, değerlendirme yöntemleri, istatistiksel analiz, yazma ve çeviri gibi öğrencileri eğitmek, yönlendirmek ve öğretim tekniklerini kullanmak için mesleki gelişim merkezleri kurulması gerekmektedir. Öğretim üyelerinin rolleriyle ilgili idari konulara ek olarak lisansüstü öğrencilerinin danışmanlık ve araştırmalarının değerlendirilmesi sağlanmalıdır. Öğretim görevlilerinin bilimsel araştırmalara ve toplum hizmetlerine katılımının yanı sıra mesleki gelişim kurslarına katılımı da yükselme açısından önemsenmelidir.

Üniversitelerde yapılan bilimsel araştırmalarda kaliteye riayet etmek için bulundurulması gerekenler; genel kalite konusunu üniversiteler için araştırma planı içine almak, bilimsel çalışma için bulunması gerekli laboratuvar, malzeme ve donanımı sağlamak, öğretim elemanlarını hakemli bilimsel dergiler yayımlamaya teşvik etmek, bunlara ek olarak da bütün bilgi kaynaklarını kapsayacak şekilde üniversitelerin kütüphanelerini güncellemek gerekmektedir.

Yükseköğretim kurumlarına artan talep sorununu çözmek, yükseköğretim kurumlarında kabul edilen öğrenci yüzdesini küresel oranlara göre artırmak ve kalkınma planlarının gerektirdiği sayıları gerçekleştirmek gerekmektedir. Bu nedenle Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırma Bakanlığı, toplumun değişen ihtiyaçlarını karşılayacak yeni uzmanlık fakülteleri açmak istisna olmak üzere yeni fakültelerin açılmasını sınırlayan politikalar geliştirmelidir. Ayrıca üniversiteye kabul için yapılan sınavlarda etkili kriterler belirlenmesi gerekmektedir.

İşe alım sistemlerinde mesleki yeterliliğe dayalı açık bir iş tanımlama sistemi benimsenmelidir. Aynı şekilde Filistin'deki üniversiteler, eğitim sürecine dâhil olan tüm unsurların (öğretim elemanları, idari kadro, müfredatlar, laboratuvarlar, kütüphaneler,

yardımcı hizmetler, öğrenci) kapsamlı bir değerlendirmesini yapmalıdır. Bu amaçla, bütün üniversiteleri kapsayacak şekilde kalite standardını sağlayarak öğretim sürecinin gelişimi ve sağlamlaşması önemlidir.

Altyapı Eksikliklerinin Giderilmesine Yönelik Öneriler

Üniversite ortamını, sınıflar, aydınlatma, havalandırma, ses sistemi, temizlik ve teknik araçların kullanılabilirliği açısından yardımcı hizmetleri iyileştirerek eğitime ve öğretime daha elverişli hale getirmek, yönetsel prosedürleri yeniden düzenlemek, çalışan ve öğrencilere verilen hizmetleri geliştirmek için bilgisayar sistemleri geliştirmek, üniversiteleri şehrin ortasından uzak yerlere taşıma planlarını desteklemek, tıp fakültesinin hizmetinde bir üniversite hastanesi kurmak, topluma hizmet sunacak eczane ve hemşirelik binası kurmak gereklidir.

Bilimsel Kapasiteyi Geliştirmeye Yönelik Öneriler

Nitelikli araştırmaları ödüllendirmek, eserlerin fikri mülkiyet hakkını korumak, üniversitelerin ortaklığıyla Ulusal Bilgi Merkezi inşa etmek ve öncelikli araştırma alanları belirlemek yararlı olacaktır.

Filistin'deki üniversiteler ile Arap üniversitelerindeki Bilimsel Araştırma Merkezleri arasındaki bağ güçlendirilmelidir. Özellikle teknolojik merkezler inşa edilmeli ve bilimsel araştırmaya çerçeve kazandıracak ortak Arap kuralları oluşturulmalıdır. Böylece gelişmiş araştırma merkezlerinde ortak bir bilgi ağı kurmak mümkün olacaktır. Bunlara ek olarak, Filistin'deki bilimsel yeterlikler için organize edilmiş veri tabanlarının oluşturulması yoluyla yurtdışındaki bilimsel araştırmalardan faydalanmak gereklidir.

Araştırma ve geliştirme faaliyetlerini kapsayan belirli alanlarda uzman yükseköğretim kurumları inşa edilmelidir. Böylece ekonomik gelişme hedefleri gerçekleştirilecek ve Filistin'deki üniversitelerde tekrar edilen uzmanlıklar ayıklanacaktır.

Araştırma kapsamında son olarak bir araştırma önerisinde de bulunulabilir: Filistin yükseköğretim sistemi çok yönlü ve ağır sorunlarla karşı karşıyadır. Bu sorunların çözümlerine yönelik, farklı yöntemsel tercihlere sahip, yeni araştırmalar yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Abdurrahman, B. (2010) *Öğrenciler ve Çalışanlar Bakış Açılarından Yükseköğretimin Filistin Kimliğini Güçlendirmedeki Rolü ve Siyasi Kalkınma Üzerindeki Etkisi: An-Najah Üniversitesi Örneği*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Nablus, An-Najah Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Abrach, İ (2018). İsrail Ulusal Hukuku: Riskler ve Nasıl Yüzleşmeli, *Sama Haber Ajansı*, <http://samanews.ps/ar/post/343628/> Son Erişim Tarihi: 16.05.2019.
- Abu Camus, A. (2016). Filistin okullarında mesleki ve teknik eğitime yönelimin teşvik edilmesi, *Yeni Filistinli Arap Merkezi* <https://www.alaraby.co.uk/supplementededucation/9a017f00-315d-4dfd-8605-e8d053a7b34d> Son Erişim Tarihi: 12.05.2019.
- Abu- Eişe, S (2007). *Filistin'de Yükseköğretim İçin Stratejik Planlama: Genel Çerçeve, Najah Ulusal Üniversitesi Örnek Olay İncelemesi*. Najah Ulusal Üniversitesi, Nablus.
- Abu Kamiş, I. (2017). Abu Kamash, Ibrahim (2017) Filistin'in araştırma ve geliştirme harcamaları Arap ülkelerinde en düşüktür, *Al Hayat Gazetesi*, Gazze.
- Abu Khadija, A. (2014). Filistin Ulusal Otoritesinin öğrencilere ücretsiz üniversite eğitimi sağlama kabiliyeti, *Filistinli Haber ve Bilgi Ajansı* http://www.wafainfo.ps/ar_page.aspx?id=QenncKa4758765000aQenncK Son Erişim Tarihi: 18.05.2019.
- Abu Khadijah, A (2008). Siyonist işgalin Filistin'in eğitimsel, politik ve mülteci yönleri üzerindeki etkisini rapor etmek, *Filistin Ulusal Bilgi Merkezi* http://info.wafa.ps/ar_page.aspx?id=4950 Son Erişim Tarihi: 14.05.2019.
- Abu Lughod, I. (2008). Ibrahim Abu Lughod Institute of International Studies.er education. *International Education Studies* 6.2 (2012): 33.
- Abu-Riş, R. (2016) *Gazze Şeridi Şehirlerindeki Filistin üniversitelerinde öğretim üyeleri arasındaki sosyal ilişkilerin durumu ve performans kalitesiyle ilişkisi*,Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazze: Gazze İslam Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Abu Rukba, M. (2016). *Filistin'de 1996-2014'te hibe ve dış yardım için belirleyici faktörler ve işsizlik oranına etkisi*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazze: Gazze İslam Üniversitesi, Ticaret Fakültesi, Kalkınma Ekonomisi Bölümü.

- Abuş-Şaar, A. (2016). *Yönlendirilmiş Araştırmaların Üniversitelerde Uygulanmasının Finanse Edilmesinde Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Rolü: Filistin Borsasına Kote Edilmiş Şirketler Örneği*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazze: Gazze İslam Üniversitesi Ticaret Fakültesi İşletme Bölümü.
- Aciz, F. (1997). *Filistin'de Eğitimsel Düşünce Tarihi ve Eğitim Sistemi*, Gazze: Megadad Press.
- Ad-Dukali, B. (2005).Yükseköğretim ve İşgücü Piyasası, *Yüksek Öğretim Sempozyumu 50 Yıllık Verim İslami Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü* (ISESCO)1. Cilt (ss. 206).
- Ağa, S (2013). Filistin'deki üniversite liderleri açısından bilgi ekonomisine geçiş için gereklilikler, *Filistin Üniversitesi Araştırma Dergisi*, 5 Temmuz 2013, (ss. 62-68).
- Ağa, M. (2015). *Akademik-endüstriyel ortaklığın gerçekliği ve Filistin'deki geleceğini güçlendirme umutları: Gazze Şeridi'ndeki devlet yükseköğretim kurumları hakkında bir alan çalışması*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazze: Gazze İslam Üniversitesi Ticaret Fakültesi İşletme Bölümü.
- Akademik Özgürlükler ve İfade Özgürlüğü Sempozyumu tarafından yayınlanan üniversitelerde ve yükseköğretim kurumlarında özerklik ve ifade özgürlüğü hakkında* (2015) , An-Najah Ulusal Üniversitesi, Nablus, 25 Kasım <https://arsaf.org>, Son Erişim Tarihi: 19.05.2019.
- Al-Addadi, S. (2018). Yükseköğretime Yatırım Nereye gider? *Riyad Ekonomik Gazetesi*, Riyad.
- Al-Astal, M. (2014). *Filistin'deki İşsizlik Oranını Etkileyen Faktörler (1996-2012)*, yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazze: Gazze İslam Üniversitesi, Ticaret Fakültesi, Kalkınma Ekonomisi Bölümü.
- Al-Atrash, J. (2007). Filistin yükseköğretiminin tarihine bir bakış, *Filistin Kültür Vakfı* <http://www.thaqafa.org/site/pages/details.aspx?itemid=5763#.XH0R8IgzbiU> Son Erişim Tarihi: 10.05.2019.
- Al-Batma, S. (2016). “Yeni Liberal Politika ve Filistin'de Yükseköğretime Etkisi”, Filistinli Üniversitelerin Karşılaşabileceği Zorluklar: Bir Çıkış Var mı?(Yayınlanmamış Makale), *Birzeit Üniversitesi Dergisi*, Ramallah.
- Al-Deeb, S. (2018). Filistinli Üniversitelerde Dönüşümsel Liderlik İçin Akademik İdari Liderlerin Uygulanmasının Kapsamı ve Gelişim Güçlüğü ve Gelişme Süreci, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazze: Gazze El Ezher Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Temelleri Bölümü.

- Al-Ela, M. (2008). *Filistin Milli Eğitim Bakanlığı ve Gazze Şeridi'nde Yükseköğretimde işe alım sürecinin gerçekliği*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazze: Gazze İslam Üniversitesi, Ticaret Fakültesi , İşletme Bölümü.
- Al-Gamari, M. (2009). *Filistin'de Yükseköğretim Kurumlarının Finansmanına Mali Krizlerin Etkisi - Gazze'de Faaliyet Gösteren Filistin Üniversiteleri Üzerine Bir Alan Çalışması*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazze: Gazze İslam Üniversitesi, Ticaret Fakültesi , Muhasebe ve Finansman Bölümü.
- Al-Gamri, M. (2009). *Filistin'de Yükseköğretim Kurumlarının Finansmanına Mali Kontrolün Etkisi Gazze Şeridi'nde Filistinli Üniversiteler Üzerine Bir Alan Çalışması*”, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazze, Gazze İslam Üniversitesi, Ticaret Fakültesi, Muhasebe ve Finans Bölümü.
- Al-Ghusain, A. (2016). *Mühendislik Mezunlarının İşsizliği (Azizabad ve Çözümleri) Gazze Şeridi Örnek Çalışması*, yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazze: Gazze İslam Üniversitesi, Ticaret Fakültesi, Kalkınma Ekonomisi Bölümü.
- Al-Hiti, N ve Aş-Şamari, H. (2017). Arap Dünyasında Bilimsel Araştırma ve Geliştirme Mevcut Durum ve Zorluklar, *Muthanna İdari ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, Cilt (7), Sayı (2), 65-75.
- Ali, P. (2013). Öğretim üyelerinin mesleki gelişimi: yükseköğretimde kaliteye giriş, *Hartum Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, s. 1-8.
- Al-Khikani, N. (2010). Seçilmiş Arap Ülkelerinde Araştırma ve Geliştirme Potansiyeli ve Rekabetin Artırılmasındaki Rolü, *Qadisiyah Ekonomi ve Ekonomi Bilimleri Dergisi*, Cilt 12 (12) Sayı (1) Qadisiyah Üniversitesi İşletme ve Ekonomi Fakültesi.
- Al- Loh, S. (2007). *Gazze Şeridi'ndeki Filistin üniversitelerinde stratejik planlama uygulamasının önündeki engeller*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazze, Gazze İslam Üniversitesi, Ticaret Fakültesi, İşletme Bölümü.
- Al-Mısri, T (2017). “Kamu üniversitelerinde eğitim hakkı ve mali kriz raporu”, *Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu - Ombudsman Bölümü*, Ramallah.
- Almudallal, A. W., Muktar, S. N., & Bakri, N. (2016). Knowledge management in the Palestinian higher education: A research agenda. *International Review of Management and Marketing*, 6(4S), 91-100.
- Al-Rakab, M. (2009). *Gazze ilindeki yükseköğretim kurumlarında kadınların liderlik davranışı uygulamasının önündeki engeller ve bunların üstesinden gelme yolları*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Gazze, Gazze İslam Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Yönetimi Bölümü.

- Alqarout, A. (2013). Higher Education in the Gaza Strip Policies, Quality, Access and the role of NGOs. Paper presented at the *EAN World Congress Scholar 2013 Access Equity Diversity and Inclusion in Higher Education*
- An-Najah Ulusal Üniversitesi Web Sitesi* (2019). <https://www.najah.edu/ar/academic/postgraduate-programs/> Son Erişim Tarihi: 25.03.2019.
- Arap Amerikan Üniversitesi Web Sitesi* (2019). <https://www.aaup.edu/ar/About-AAUP/Overview> Son Erişim Tarihi: 27.03.2019
- Aş-Şerafi, R, Alharob, A, Zmari, A. (2018). “Filistin'de Yükseköğretimin Gerçekliği ve İşsizliğe Yansımaları”, *Masarat Araştırma Merkezi, Gazze*.
- At-Tallaa, S. (2005). *Gazze Şeridi Üniversitelerinde Yükseköğretim Kurumlarında Ulusal Akreditasyon, Kalite Komisyonu modelinin unsurlarının mevcudiyeti*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazze: Gazze İslam Üniversitesi Ticaret Fakültesi İşletme Bölümü.
- Auf, M. (2016). Gazze'deki İslam Üniversitesini boğan mali kriz, *Filistin Ultra Merkezi* <https://ultrapal.ultrasawt.com/> Son Erişim Tarihi: 13.05.2019.
- Ayyad, A. (2017). *Baldrig'in Kurumsal Mükemmellik Modeline Göre Yükseköğretim Kurumlarında İdari İnovasyonu Geliştirmede Toplam Kalite Yönetimi Uygulamalarının Uygulanmasının Etkisi*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazze: Gazze İslam Üniversitesi, Ticaret Fakültesi İşletme Bölümü.
- Bahloul, M. (2015). *Filistin Bölgesi'nde İşsizliğin Ekonomik Belirleyicileri (1995-2012)*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazze: Gazze İslam Üniversitesi, Ticaret Fakültesi, Kalkınma Ekonomisi Bölümü.
- Baramki, J. (2000). Filistin'de Yükseköğretimin Sorunları. *Filistin Siyaseti Dergisi*, Filistin Araştırmaları ve Çalışmaları Merkezi, 26 sayı, Yedinci Yıl , İlkbahar 2000, s. 6-14.
- Bedir, E. Ali Hüseyin, H. Şabita, R. El Hac, A (2017) Politika Analiz Raporu: Batı Şeria ve Gazze'de Yükseköğretim Sorunları, Ramallah: *Masarat Araştırma Merkezi*. <https://www.alwatanvoice.com/arabic/news/2016/11/13/989316.html> Son Erişim Tarihi: 22.05.2019.

- Beytullahim İncil Koleji Web Sitesi* (2019). Kuruluş Hikâyesi
<https://bethbc.edu/ar/%D9%82%D8%B5%D8%A9-%D9%83%D9%84%D9%8A%D8%A9-%D8%A8%D9%8A%D8%AA-%D9%84%D8%AD%D9%85-%D9%84%D9%84%D9%83%D8%AA%D8%A7%D8%A8-%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%82%D8%AF%D8%B3/> Son Erişim Tarihi: 24.03.2019
- Beytullahim Üniversitesi Web Sitesi* (2019) <https://www.bethlehem.edu/facts> جامعة Son Erişim Tarihi: 22.03.2019
- Birzeit Üniversitesi Web Sitesi* (2018) <https://www.birzeit.edu/ar/news/jm-byrzyt-ljm-lwl-flstyny-wfq-tsnyf-ui-green-metric> Son Erişim Tarihi: 22.03.2019
- Bütçesi Şeffaflığını Destekleme Ekibi (2019) "Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı bütçesinde yükseköğretime ayrılanlar" *Eman Koalisyonu* Ramallah <https://www.aman-palestine.org/ar/activities/6478.html> Son Erişim Tarihi: 22.05.2019.
- Cafer, Y (2010) *Plan-Program Bütçe Sistemini Filistin Yönetimi Tarafından Uygulamak İmkânı*, Yayınlanmış Doktora Lisans Tezi, Sudan: Sudan Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, İşletme Yönetimi Bölümü.
- Cemil, M (2018) Genel Bütçe 2018-Uzlaşma ve finansal senaryolar, gelişmeler ve vergi düzenlemeleri, *Filistin Ekonomi Politikaları Araştırma Enstitüsü (MAS)*, Kudüs ve Ramallah.
- Dahlan, L. (2013). *Gazze Şeridi gerçeğinde kadınların işsizliği nedenleri ve çözümleri*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazze: Gazze İslam Üniversitesi, Ticaret Fakültesi, Kalkınma Ekonomisi Bölümü.
- Deeb, N. (2013). *Yükseköğretim kurumlarında kalite güvencesine kapsamlı bir yaklaşım uygulama gerçeği "Gazze İslam Üniversitesi Örnek Çalışması"* Filistin Ulusal Otoritesinin hükümeti tarafından programların ve performansın bütçesini uygulama imkânı.
- Değiştirilmiş Filistin Temel Kanunu* (2003).
<http://muqtafi.birzeit.edu/pg/getleg.asp?id=14138> Son Erişim Tarihi: 22.03.2019.
- Delu, H. (2016). *Filistin'de yükseköğretimin çıktılarını işgücü piyasasının ihtiyaçlarına uyumlu hale getirmek için önerilen strateji*, Yayınlanmış Yüksek Lisans tezi, Gazze: Yüksek Lisans Çalışmaları Yönetim Akademisi ile Gazze'deki El Aqsa Üniversitesi Yüksek Lisans Programı İşletme ve Politika Bölümü.
- Dünya Bankası (2007). *Güvenilmeyen Yol: Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da Eğitim Reformu*, Dünya Bankası, Washington
- Dünya Bankası (2014). *Ülkeye ve Gruba Göre Demografik Projeksiyonlar, Sağlık, Beslenme ve Nüfus İstatistikleri*: Washington.

- Ebu İvad, N (2013) Yeni Liberalizm ve Eğitim: İçeriği ve Filistin Sömürgesi Bağlamındaki Etkileri, Arap Gelecek Kadın Çalışmaları Enstitüsü "*Özgürlük ve Sosyal Adalet Eğitimi*" Konferansında yayımlanmamış bir çalışma, Birzeit Üniversitesi ss. 84-98, Ramallah.
- Ebu Nahia, S. Ve Nabulsi, N. (1996). Filistinli Üniversitelerdeki Öğretim Üyelerinin Sorunları, Gazze'deki Al-Azhar Üniversitesi (Sosyal Bilimler), *Yüksek Lisans ve Bilimsel Araştırmalar Dekanlığı Dergisi*, Birinci Sayı, Aralık, Gazze.
- 2017-2022 *Eğitim Stratejik Planı*, Filistin'de Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı, Ramallah.
- Eğitim Süreci İnceleme Yüksek Komitesi'nin Raporu, *Filistin Merkezi İstatistik Bürosu (PCBS) ve Uluslararası Çalışma Örgütü (OLO)* tarafından 2015 yapılan bir çalışma.
- Ekonomik Gözlemci (2018). 2019 Filistinli işgücü piyasasının performansına ilişkin tahminler, *Filistin Ekonomik Politikaları Araştırma Merkezi Dergisi (MAS)*, Ek (2).
- El Asali, A. (2005). "Filistin Toplumunda İşgalin Eğitim Gerçekliğine Etkisi Üzerine Bir Araştırma" *An-Najah Ulusal Üniversitesi*, Nablus.
- El-Bitar L. ve Hanoon, R. (2008). Anjah Ulusal Üniversitesi Mezunlarının Durumu - Analitik Bir Araştırma, *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Anjah Ulusal Üniversitesi, Nablus.
- El-Farra, M. ve Fujo, M. (2014). İnsani gelişme stratejileri ve Filistin'deki bilimsel yeterliliklerin göçünü azaltmadaki rolü Gazze İslam Üniversitesi, *İktisadi ve İdari Araştırmalar Dergisi*, Cilt 22, Sayı (1) s. 1-29.
- El-Gafri, İ. (2015). *Gazze Şeridi'ndeki Devlet İstihdam Programlarının İşsizlik Oranına Etkisi, 2003-2007*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazze: Gazze İslam Üniversitesi, Ticaret Fakültesi, Kalkınma Ekonomisi Bölümü.
- El-Guti, M. (2017). *Gazze Valiliklerinde yükseköğretim kurumlarında çalışanların verimliliğini arttırmada stratejik planlamanın rolü*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazze: Gazze İslam Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Yönetimi Bölümü.
- El Halil Üniversitesi Web Sitesi* (2019). <http://www.hebron.edu/index.php/about-2/col2/hu-overview.html> Son Erişim Tarihi: 22.03.2019.
- El-Hadidi, I. (2007). Filistin'deki Eğitim, Eğitim Yönetimi Bölümü, *Gazze İslam Üniversitesi*
<https://alhadidi.wordpress.com/2010/01/22/%D8%A7%D9%84%D8%AA%D8%B9%D9%84%D9%8A%D9%85-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%A7%D9%84%D9%8A-%D9%81%D9%8A-%D9%81%D9%84%D8%B3%D8%B7%D9%8A%D9%86/> Son Erişim Tarihi: 10.05.2019.

- El-Havli, A. (2002). Filistin Yükseköğretiminin Finansmanı Üzerine” Bir Bilimsel Makale, *Filistin'de Gerçeklik ve Hırs Arasında Filistin'de Yükseköğretim Başlıklı Bir Çalıştay Çalışmasına* Sunuldu.
- El-Hevli, A. (2004). Filistin Üniversitesi Eğitiminde Kalite Konferansı için hazırlanan bir makale, Eğitim Programı ve Kalite Kontrol Bölümü tarafından düzenlendi, *Açık Kudüs Üniversitesi*, Ramallah.
- El-Hilu, A. (2017). *Filistin'deki devlet üniversitelerinde program dengesi ve performans dengesinin uygulanmasının mevcudiyeti - Al-Aqsa Üniversitesi Vaka Çalışması*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazze: Gazze İslam Üniversitesi, Ticaret Fakültesi, Muhasebe ve Finans Bölümü.
- El-Kudüs Açık Üniversitesi Web Sitesi* (2019). <http://www.qou.edu/home/aboutQOU/structure.jsp> Son Erişim Tarihi: 29.03.2019
- El-Kudüs Üniversitesi Web Sitesi* (2019). <https://www.alquds.edu/ar/about-us-ar.html> Son Erişim Tarihi: 20.03.2019.
- Elevi, S. (2016). *Filistin yükseköğretimi uluslararası sınıflandırmalara ulaşmada başarılı oldu mu?* <http://palestine.paldf.net/news/2016/7/14/> Son Erişim Tarihi: 22.05.2019.
- En-Nunu, N. (2004). *Gazze Şeridi'nde Devlet Yükseköğretim Kurumlarında Çalışanlara Yönelik Performans Değerlendirme Politikaları*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazze, Gazze İslam Üniversitesi, Ticaret Fakültesi, İşletme Bölümü.
- Eş-Şerif, M. (2016). *Arap Tarihî Eserlerinde Filistin*, 1. Baskı, Beyrut: Dar Al Farabi Yayınevi.
- Faraj, S. (2017). 2004-2015 Dönemi Irak'ta Eğitimin Ekonomik Gelişimdeki Rolü, *Körfez Ekonomisi Dergisi* Sayı 34 Basra ve Arap Körfezi Araştırmaları Merkezi.
- Fatlavi, H (2013) Kufa Üniversitesi'ne özel referans ile Irak'taki mezunların işsizlik oranlarını azaltmada insan gücü planlamasının önemi, *İşletme ve Ekonomi Fakültesi Dergisi*, Kufa Üniversitesi, s. 211-241.
- Filistin Bölgesi'nde Yükseköğretimin Finansmanının Krizi (Yuvarlak Masa 9), *Filistin Ekonomik Politikaları Araştırma Enstitüsü (MAS)*, 29 Eylül 2011, s. 4 <http://www.mas.ps/files/server/20141011170330.pdf> Son Erişim Tarihi: 10.05.2019.
- Filistin 2017'de Gençlik İstatistikleri - Geleceğe Bakmak - *Filistin Merkez İstatistik Bürosu (PCBS)*, Ramallah (2018) <http://www.pcbs.gov.ps/postar.aspx?lang=ar&ItemID=2224> Son Erişim Tarihi: 10.05.2019.
- Filistin'de Eğitim Sistemi*, (2019). Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı: Ramallah, <https://www.mohe.pna.ps/Higher-Education-/Higher-Education-System> Son Erişim Tarihi: 15.01.2019.

- Filistin'deki eğitim sürecinin gözden geçirilmesi için Yüksek Komite Raporu* (2015) Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı: Ramallah.
- Filistin İnsan Hakları Merkezi (2005) *Filistin'de Yüksek Eğitim ve Geliştirme Yolları Hukuk Çalışmaları Serisi* (38)sy(1-94).
- Filistin Haber ve Bilgi Ajansı* (2018) http://www.wafainfo.ps/ar_page.aspx?id=9477 Son Erişim Tarihi: 17.05.2019.
- Filistin'de İşsizlik Oranı Akademik Uzmanlık, *Ekonomi Merkezi* 2018 <http://www.aliqtisadi.ps/article/61407/> Son Erişim Tarihi: 10.05.2019.
- Filistin'de Gençlik Sektörünün Karşılaştığı Sorunlar, *Filistin Bilgi ve Enformasyon Ajansı Wafa* (2013) http://www.wafainfo.ps/en_page.aspx?id=9477 Son Erişim Tarihi: 10.03.2019.
- Filistin'de İşsizlik Oranı Akademik Uzmanlık, *Ekonomi Merkezi* 2018 <http://www.aliqtisadi.ps/article/61407/> Son Erişim Tarihi: 10.05.2019.
- Filistin'deki Eğitim Literatürünün Gözden Geçirilmesine İlişkin Yüksek Komite Raporu*, 2015, Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Eğitim, Ramallah.
- Filistin Ekonomik Kalkınma ve Yeniden Yapılanma Konseyi (PECDAR) (2009). *Ekonomik Politikalar Bölümü* "Filistin Yüksek Eğitim Sorunlarının Gelişimi ve Reformu ve Gelecekteki Etkileri.
- Filistin Kurtuluş Örgütü Araştırma Merkezi (2012) Filistin'de Yükseköğretimin Gerçekliği ve Beklentileri Üzerine Seminer, *Filistin İşleri Dergisi*, 249-250, s. 30.
- Filistin Merkez İstatistik Bürosu* (2018) Okul İstatistikleri http://www.pcbs.gov.ps/Portals/_Rainbow/Documents/serives_mind_2017a.html Son Erişim Tarihi: 27.03.2019.
- Filistin Politeknik Üniversitesi Web Sitesi* (2019) <https://www.ppu.edu/p/ar/about/structure> Son Erişim Tarihi: 20.03.2019
- Filistin Ulusal Bilgi Merkezi* http://info.wafa.ps/ar_page.aspx?id=K6sE0sa2734386369aK6sE0s Son Erişim Tarihi: 10.03.2019.
- Filistin Yükseköğretim Kurumları için İstatistik Yıllığı (2015-2016)*, Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Eğitim Bakanlığı, Ramallah. www.mohe.pna.ps/services/statistics Son Erişim Tarihi: 10.05.2019.
- Filistin Yükseköğretim Kurumları Öğrenci Kredi Fonu*, Yüksek Eğitim ve Bilimsel Araştırma Bakanlığı (2019) Ramallah <http://www.iqrad.edu.ps/> Son Erişim Tarihi: 10.05.2019.
- Filistin Yükseköğretiminin Konseyleri ve Heyetleri, (2019). *Filistin Ulusal Bilgi Merkezi Wafa*, http://info.wafa.ps/ar_page.aspx?id=9098 Son Erişim Tarihi: 18.01.2019.

Filistin Yükseköğretim Kurumlarının İstatistik Yıllık Rehberi (2015-2016), Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı: Ramallah, 4. sayfa. www.mohe.pna.ps/services/statistics Son Erişim Tarihi: 13.01.2019.

Ganem, F. (2013). İdari ve iktisadi bilimler fakültelerinin yükseköğretim kurumlarında mezunların işsizlik sorunlarını azaltmadaki rolü: Alternatif mezuniyet projesi modeli, *Al- Qüdüş çık Üniversitesi Araştırma Dergisi*, No. 33 (1) Al- Qüdüş Açık Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

Gazze El-Ezher Üniversitesi Web Sitesi (2019). <http://www.alazhar.edu.ps/arabic/index.asp#> Son Erişim Tarihi: 23.03.2019

Gazze İslam Üniversitesi Web Sitesi (2019) <http://www.iugaza.edu.ps/> Son Erişim Tarihi: 22.03.2019

Genam, H. (2001). İsrail'in Yükseköğretim Kurumlarının Öğrencilerine Yönelik İhlalleri, *Vizyon Dergisi*, Devlet Bilgi Servisi. Özel Sayı 12 Eylül 2001, s. 64-82.

Genel Bütçe Analitik Çalışma Raporu 2016, *Bütçesi Şeffaflığını Destekleme Eman Koalisyonu*, ss. 38-39. <http://bit.ly/2d6kl0Z> Son Erişim Tarihi: 12.05.2019.

Güvenlik Kurumu, Yasa dışı bütçenin hükümleri ve İsrail işgali ile ilgili rol!, *Risalah Gazetesi* (2019) <https://alresalah.ps/post/197159/> Son Erişim Tarihi: 10.05.2019.

Hacahca, C. (2016). *Filistin Hakkında Genel Bilgiler*, https://mawdoo3.com/فلسطين_عامّة_معلومات Son Erişim Tarihi: 18.01.2019.

Hafez, A (2017) Mali kıtlık Filistin topraklarında yükseköğretimi sürecini tehdit ediyor, *Arap Haber Sitesi* <https://alarab.co.uk/> Son Erişim Tarihi: 15.05.2019.

Halil, S. (2014). *Filistinli Üniversitelerde Bilimsel Araştırmaların Finansmanı Gerçeği ve Öğretim Üyelerinin Bilimsel Üretimi ile Olan İlişkisi Eğitim Yönetimi*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazze: Gazze İslam Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Yönetimi Bölümü.

Hallaj, M. (1980). The mission of Palestinian higher education. *Journal of Palestine studies*, 9(4), 75-95. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/2536125>

Hebaib, A (1991) Filistin Eğitiminin Temel Aşamadaki Gerçekliği, *Eğitim Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi (CARE)*, (S. 11).

Helles, D (2010) Filistinli Üniversitelerde Bilimsel Araştırmaların Finansman Düzeyi ve Bilimsel Üretimin Kalitesindeki Rolü, *Eğitim Fakültesi İslam Üniversitesi, Gazze*.

İsrail'in 2017'deki Eğitim Sürecini İhlal Etmesi, *Filistin Haber ve Enformasyon Ajansı Wafa* (2017) http://www.wafainfo.ps/ar_page.aspx?id=20069 Son Erişim Tarihi: 10.05.2019.

- İsrail'in 29 Eylül 2000'den 31 Ekim 2002'ye Kadar Filistin'li Eğitim İhlallerinin Özeti
Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Eğitim (2002), *Eğitimsel Bilgi Bölümü Süreli Yayınları*, Ramallah.
- İsrail kuşatmasının Gazze Şeridi'ndeki Eğitim Sektörünün Yeniden İnşası Üzerindeki Etkisine İlişkin Rapor, *Filistin İnsan Hakları Merkezi (PCHR)* (2010) (Eylül 2010) <https://pchrgaza.org/en/?p=6848> Son Erişim Tarihi: 10.05.2019.
- İstatiksel Kılavuzu (2018). *Filistin Merkezi İstatistik Bürosu (PCBS)*, Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Eğitim, Ramallah.
- İşgücü Anketi 2017 Nüfus Sayımı, Filistin Merkez İstatistik Bürosu <http://www.pcbs.gov.ps/postar.aspx?lang=ar&ItemID=3380> Son Erişim Tarihi: 10.05.2019.
- Jafari, M. ve Lavi, D. (2004). Filistinli Yükseköğretim Mezunları ve Filistinli İşgücü Piyasasının Gereksinimleri Arasındaki Uyumluluğun Boyutu, *Filistin Ekonomi Politikaları Araştırma Enstitüsü (MAS)*, Kudüs ve Ramallah.
- Kahil, A. (2017). *Filistin Yükseköğretim Kurumlarında Sorumluluğun Hesap Verilebilirliğinin Ne Ölçüde Arttırılabileceği - Gazze İslam Üniversitesi Örnek Çalışması*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazze, Gazze İslam Üniversitesi, Ticaret Fakültesi, Muhasebe ve Finans Bölümü.
- Karakütük, K. (2012). *Eğitim Planlaması*, 1. Baskı, Ankara: Elhan Kitap.
- Karakütük, K. (2016). *Eğitim Planlaması*, 2. baskı, Ankara: Pegem Akademi.
- Kenan, A. (2009) Kudüs ve Filistin Topraklarında Genel ve Yükseköğretim (Sorunlar ve Gereksinimler), *Arap Kültürünün Başkenti Kudüs*.
- Koni, A., Zainal, K., & Ibrahim, M. (2012). An Assessment of The Services Quality of Palestine Higher Education. *International Education Studies*, 6(2), 33.
- Khoudary, M. (2000). *Özel Filistin Üniversitelerinde Entelektüel Sermaye Yönetiminin Gerçekliği*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Yüksek Lisans Çalışmaları Yönetim Akademisi ile Gazze'deki El Aqsa Üniversitesi Yüksek Lisans Programı İşletme ve Politika Bölümü.
- Khudair, T. (2006). *Filistin Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı Politikaları, Etkileri ve İşsizlik Sorunu Çözümünde Roller*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazze: Gazze İslam Üniversitesi, Ticaret Fakültesi, İşletme Bölümü.
- Kürdi, Z. (2016). *Gazze'de Yükseköğretim Kurumlarında Liderlik Değişiminin Gelişimi İçin Önerilen Strateji, Sürdürülebilir Kalkınma İlkeleri Işığında "İslam Üniversitesi Örnek Olay İncelemesi*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazze: Gazze İslam Üniversitesi, Ticaret Fakültesi İşletme Bölümü.
- Madar (2014). "Yahudi ve Arap öğrenciler İçin" Yahudilik ve Siyonizm Öğretisini "Derinleştirmek İçin Yüz Yeni Terim", *İsrail Araştırmalar Filistinli Merkezi*.

- Madoukh, N. (2008). *Filistin Üniversitelerinde Gazze Valiliklerinde TKY Uygulamasının Önündeki Engeller ve Üstesinden Gelme Yolları*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Gazze: Gazze İslam Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Yönetimi Bölümü.
- Mahbup, Ş. (2018). Filistin Hakkında Kısa Özet, *Mevzu Haber Sitesi* https://mawdoo3.com/نبذة_عن_فلسطين Son Erişim Tarihi: 16.01.2019.
- Mahkumlar ve Tutuklular Mart 2019 Sonuna Kadar Rakamlar ve İstatistikler, Filistin Mahkumlar Günü vesilesiyle Mahkumlar İşleri Otoritesi Raporu, *Filistin Haber ve Bilgi Ajansı Wafa* (2018). http://info.wafa.ps/ar_page.aspx?id=20223 Son Erişim Tarihi: 15.05.2019.
- Mali Kriz Kamu Üniversitelerini Zor Seçimlerin Önüne Koyar, *Al-Hayat Al-Jadida Gazetesi* (2018). http://www.alhayat-j.com/ar_page.php?id=2b20faey45223854Y2b20fae Son Erişim Tarihi: 25.03.2019.
- Matar, A. (2012). 'Yükseköğretim Kurumlarını Finanse Etmek. Gerçeklik ve Umut' başlıklı Çalıştay, *Al Mezan İnsan Hakları Merkezi*, Gazze. <http://www.mezan.org/post/15210/> Son Erişim Tarihi: 15.05.2019.
- Mecid, S (2012) Medeni Diyalog, Yükseköğretim Kalitesinin Unsurları ve Alanları, *Eğitim ve Bilimsel Araştırma Merkezi*, <http://www.m.ahewar.org/s.asp?aid=303485&r=0> Son Erişim Tarihi: 12.05.2019.
- Muhsin, R. (2019). İşgal Altındaki Kudüs'teki "Eğitim Kolordu"nun Yüzleşmesine Doğru, *Filistin Araştırma ve Stratejik Araştırmalar Merkezi*, <https://www.masarat.ps/article/5034/> Son Erişim Tarihi: 20.04.2019.
- Naşvan, O. (2004). Filistin'de Osmanlı Döneminden Filistin Ulusal Otoritesine Eğitim, *Dar El Furkan*, Amman.
- Nekhla, K. (2005). *Filistininde Yükseköğretimin Gelişimi için Stratejik Eylem Planı*, Ramallah.
- Number of Students, Graduates and Teaching Staff in Universities and University Colleges*. http://www.pcbs.gov.ps/Portals/_Rainbow/Documents/Education-1994-2018-08E.html Son Erişim Tarihi: 11.01.2019.
- Odeh, R. (2008). *Gazze Şeridi'ndeki Yükseköğretim Kurumlarında Kriz Yönetimi Gerçeği - İslam Üniversitesi üzerine uygulamalı bir çalışma*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazze: Gazze İslam Üniversitesi, Ticaret Fakültesi, İşletme Bölümü.
- Odeh, S. (2016). *İşsizlik ve Yoksulluk Oranlarının Azaltılmasında Yabancı Birliklerin Rolü - Gazze Şeridi Olay Çalışması 2008-2014*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazze: Gazze İslam Üniversitesi, Ticaret Fakültesi, Kalkınma Ekonomisi Bölümü.

- Osman, A. (1998). Filistin'de Yükseköğretim Yasasını Eleştirel Olarak Okumak, *Edebiyat ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Al-Azhar Üniversitesi, Gazze.
- Osman, S. (2000). Batı Şeriadaki Üniversitelerinde Yüksek Lisans Öğrencilerinin Problemleri, *An-Najah Ulusal Üniversitesi*, Nablus.
- Osman, U. (2014). *Filistin'de Eğitimin Güncel Durumu*. http://www.wafainfo.ps/ar_page.aspx?id=BryXGLa2734386369aBryXGL, Son Erişim Tarihi: 14.01.2019.
- Öğrenciler, Finansal Krizlerini Yenmek için Filistinli Üniversiteleri Geçen Köprüdür, *Mirsad* (2019) <https://www.marsad.ps/ar/2016/10/06> Son Erişim Tarihi: 11.04.2019.
- Percentage Distribution of Persons (15 Years and Over) by Educational Attainment, Region and Sex*, (1995,1997,2000-2017), http://www.pcbs.gov.ps/Portals/_Rainbow/Documents/Education-1994-2017-10E.html ,Son Erişim Tarihi: 14.01.2019
- Planlar ve Stratejiler*, (2019). Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı: Ramallah, <https://www.mohe.pna.ps/moehe/plansandstrategies> Son Erişim Tarihi: 12.01.2019.
- Recep, A. (2018). *Gazze ilindeki Filistinli Üniversitelerde Ağ Oluşturma Süreçlerinin Gerdeği ve İyileştirme Yolları*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazze, Gazze İslam Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Yönetimi Bölümü.
- Recep, M. (2000). Filistin Üniversitelerinde Kütüphaneleri Tanıtmaya Acil İhtiyaç Var. *Filistin Siyaseti. Filistin Araştırmaları ve Çalışmaları Merkezi*. Sayı 26 / Yedinci Yıl - Bahar, 31-35.
- Report of the World Bank, Education Statistics, Country at a Glance - West Bank and Gaza* <http://datatopics.worldbank.org/education/country/west-bank-and-gaza> Son Erişim Tarihi: 25.03.2019.
- Rihan, R. (2000). Filistin Yüksek Eğitim ve Geliştirme. *Filistin Siyaseti. Filistin Araştırmaları ve Çalışmaları Merkezi*. Sayı 26 / Yedinci Yıl - Bahar 2000, 15-23.
- Robinson, D. (2010). The status of higher education teaching personnel in Israel, the West Bank and Gaza. *Canadian association of university teachers*. Retrieved September, 16, 2015.
- Sayım (2017). *Filistin Merkez İstatistik Bürosu* <https://www.pcbs.gov.ps/postar.aspx?lang=en&ItemID=1660> Son Erişim Tarihi: 15.04.2019.
- Se'ade, C. (2002). El Aqsa Intifada Sırasında Gurbetçi Öğrencilerin Anjah Ulusal Üniversitesi'nde Yaşadığı sSorunlar, *An-Najah Ulusal Üniversitesi Dergisi*, An-Najah Ulusal Üniversitesi, Nablus.

Siyonist İşgalin Filistin'deki Eğitimsel ve Politik Yönler ve Mülteciler Üzerindeki Etkisine İlişkin Rapor, *Filistin Haber ve Enformasyon Ajansı Wafa* (2014) http://info.wafa.ps/ar_page.aspx?id=4950 Son Erişim Tarihi: 15.04.2019.

Sobeih, L. (2005). Filistinli üniversite eğitimini finanse etme gerçeği ve sorunları, *Filistin'de Kalkınma ve Ufuklar Arasındaki Zorluklar Arasında, Filistin'de Yatırım ve Finansman* Başlıklı Bilimsel Konferansa Sunulan Bir Araştırma, , Gazze: Gazze İslam Üniversitesi, Ticaret Fakültesi, İşletme Bölümü.

Soydan, T. (2018). Türkiye’de Eğitim Finansmanı: Öne Çıkan Yaklaşımlar ve Politikalar, *Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Sempozyumu (ISMS)*, 16-17 Kasım 2018, Ankara.

Susi, S. (2006). *Filistin'de Gerçeklik ve Hırs Arasındaki Yükseköğretim Çalıştayı* http://www.oppc.pna.net/mag/mag7-8/new_page_8.htm Son Erişim Tarihi: 15.03.2019

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (2018). 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Planının Takibi ve Uygulanması Üzerine İlk Ulusal Değerlendirme, Ramallah.

Şadfan, R. (2012). Yükseköğretim Kurumlarında Kalite Güvencesine Kapsayıcı Yaklaşım ,*Yükseköğretimde Kaliteye Ulaşmak İçin Kapsamlı Bir Yaklaşım Üzerine Bir Çalıştayı Sunumu*, Ürdün.

Şahin, M (2016). *Filistin'de Gerçek ve Umut Arasında Yükseköğretimi Finanse Etmek* http://www.al-ayyam.ps/ar_page.php?id=11724978y292702584Y11724978 Son Erişim Tarihi: 11.06.2019.

Şamaa, A. (2018). Filistin'de Yükseköğretim. Gerçeklik ve zorluklar, *Filistin Medya Çalışmaları Merkezi* <https://www.palinfo.com/news/2018/8/3/%d8%a7%d9%84%d8%aa%d8%b9%d9%84%d9%8a%d9%85-%d8%a7%d9%84%d8%b9%d8%a7%d9%84%d9%8a-%d9%81%d9%8a-%d9%81%d9%84%d8%b3%d8%b7%d9%8a%d9%86-%d9%88%d8%a7%d9%82%d8%b9-%d9%88%d8%aa%d8%ad%d8%af%d9%8a%d8%a7%d8%aa> Son Erişim Tarihi: 11.03.2019.

Şeref, S. (2010). *Kudüs Kültür ve Miras Kurulu*, <http://alqudslana.com/index.php?action=article&id=195> Son Erişim Tarihi: 13.01.2019.

Tamimi, S. (2016). Arap Dünyasında Siyasal İktidar ve Yükseköğretim Arasındaki Problemleri İlişki, *Filistinli Üniversitelerin Karşılaşacağı Karmaşık Zorluklar: Bir Çıkış Yolu Var mı Sempozyumu*, Birzeit Üniversitesi, 30/9/2016.

Temel Yasa (2002). <https://www.aljazeera.net/news/arabic/2007/7/18/%D8%A7%D9%84%D9%82%D8%A7%D9%86%D9%88%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D8%B3%D8%A7%D8%B3%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D9%81%D9%84%D8%B3%D8%B7%D9%8A%D9%86%D9%8A> Son Erişim Tarihi: 13.03.2019.

- Ulusal Akreditasyon, Kalite Komisyonu, Yükseköğretim Kurumları, Filistin Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı (2019).
- Unesco Palestine Education And Literacy. <http://uis.unesco.org/country/PS> Son Erişim Tarihi: 17.01.2019.
- Üniversite Ücretlerinin Krizi Üniversite Eğitim Hakkını Tehdit Ediyor- *Mezan İnsan Hakları Merkezi* (2017), <http://www.mezan.org/post/15210/> Son Erişim Tarihi: 15.06.2019.
- World Bank, world Development Indicators, (2019). Table 5.13 <http://wdi.worldbank.org/table> Son Erişim Tarihi: 28.03.2019.
- Yunus, A. (1987). Tarihi Var Olan Bir Şehir, Halil: *El Halil Üniversitesi Bilimsel Araştırma*.
- Yükseköğretimin Amaçları ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın Bütçesi, *Mezan İnsan Hakları Merkezi* (2004)
- Yükseköğretim Kanunu* (1998). http://info.wafa.ps/ar_page.aspx?id=2638 Son Erişim Tarihi: 15.01.2019.
- Yükseköğretim Kanunu* (2018). <http://www.mohe.pna.ps/moehe/ministerialsystemsandregulations> Son Erişim Tarihi: 15.02.2019.
- Yükseköğretim Sistemi Ulusal Raporu (2015). *Avrupa Birliği'nin Tempus Programı Tarafından Sınırlandırıldı*.
- Zaanin, G. (2018). Filistin Genel Üniversitelerindeki Finansal Krizin Boyutları, *Filistin Ekonomisinin Portalı* <https://www.palestineconomy.ps/tr/Article/c2a6eay12756714Yc2a6ea> Son Erişim Tarihi: 15.05.2019.
- Zaanin, R. (2015) *Gazze'de Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı'nda İdari Yönetişimin Güçlendirilmesinde Yönetim Bilişim Sistemlerinin Rolü*, Yayınlanmış Yüksek Lisans tezi, Gazze: Yüksek Lisans Çalışmaları Yönetim Akademisi ile Gazze'deki El Aqsa Üniversitesi Yüksek Lisans Programı İşletme ve Politika Bölümü.
- Zakkut, N. (2003). Filistin Davasının Belgeleri: 637 Yılından 1935 Yılına Kadar Birinci Bölüm, Gazze: *Çalışmalar ve Dokümantasyon Ulusal Merkezi Yayınları*, s. 280-288 <https://library.alistiqlal.edu.ps/book-627-ar.html> Son Erişim Tarihi: 17.05.2019.

BENZERLİK BİLDİRİMİ

“Filistin’de Yükseköğretim Alanında Yaşanan Yönetsel ve Finansal Sorunlar” başlıklı tezimin ana bölümü (ön bölüm, kaynaklar ve ekler hariç) Turnitin İntihali Engelleme Programı aracılığıyla incelenmiş ve ilgili rapor danışmanım tarafından da kontrol edilmiştir. Kontrol sırasında (1) “Beş sözcükten daha az olan benzeşmeler” (2) “Kaynaklar” (3) “Doğrudan Alıntılar” dışarıda tutulmuştur. Benzerlik kontrolüne ilişkin rapordan elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Rapor Tarihi	: 30.07.2019
Gönderim Numarası	: 1156201693
Sayfa Sayısı	: 167
Sözcük Sayısı	: 44403
Karakter Sayısı	: 329168
Benzerlik Oranı	: %1
Savunma Tarihi	: 23.08.2019

Yukarıda belirtilen sonuçları gösteren Turnitin İntihali Engelleme Programı’na ilişkin orijinal raporu, sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmaksızın bu beyanım ekinde Enstitüye teslim ettiğimi, tezimin %10’dan fazla benzerlik oranı içerdiğinin belirlenmesi durumunda, bundan doğabilecek tüm yasal sorumluluğu kabul ettiğimi bildirir, saygılarımı sunarım.

Öğrencinin Adı Soyadı : Rania ALBAİK

Tarih :

İmza :

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı : Rania R.M. ALBAIK

E-Posta Adresi : z-press@hotmail.com

İş Deneyimi :

Unvan	Görev Yeri	Yıl
İngilizce öğretmeni	UNRWA okulları /Gazze	2008-2018
İngilizce öğretmeni	Beit Hanoun İlkokulu/ Gazze	2008
Yönetici müdür	Aile ve Toplum Gelişimi Derneği/ Gazze	2007-2008

Akademik Bilgiler

Öğrenim Durumu:

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Yüksek Lisans	Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi Programı	Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü	2017-...
Lisans	Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı İngiliz Dili Bölümü	Gazze İslam Üniversitesi Eğitim Fakültesi	2002-2006
Lise	Sosyal Bilimler	Shadia Abu Ghazaleh Kız Lisesi	1999-2002